Ad Space Available
Please Call:
847-359-0746
e-mail: punjabtimes1@sbcglobal.net

10 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਸੰਦ
AMANTEL.COM
$25 ਵਿਚ 3000 ਮਿੰਟ (50 ਘੰਟੇ)
ਘਰ ਦੇ ਫੋਨ ਅਤੇ ਸੈਲ ਫੋਨ ਲਈ ਇਕੋ ਰੇਟ
24/7 Customer Service
ਇਹ ਆਫਰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਕੂਪਨ ਕੋਡ ਸਾਡੀ ਵੈਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਕਾਊਂਟ ਵਿਚ ਟਾਈਪ ਕਰੋ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਢੇਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੋ।
vaisakhi
Coupon Code
ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰੋਗੇ ਉਨੇ ਹੀ ਮਿੰਟ ਕੱਟੇ ਜਾਣਗੇ
ਟੋਲ ਫਰੀ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਕਾਲ ਕਰੋ
1-888-652-6268, 732-983-4332/4333

GS CPA, INC.
ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸਭ ਅਕਾਊਂਟਿੰਗ ਤੇ ਟੈਕਸ ਲੋੜਾਂ ਲਈ
Gurpreet Singh, CPA, MBA
Certified Public Accountant
5450 Lafayette Road, Suite#3,
Indianapolis, IN 46254
Ph:317-248-4802
Fax: 317-800-7947
e-mail: info@gscpainc.com Website: www.gscpainc.com

Thirteenth Year in Publication
ਮਿਡਵੈਸਟ ਐਡੀਸ਼ਨ
Price 50¢
Email:punjabtimes1@sbcglobal.net
www.punjabtimesusa.com
ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

Punjab Times, Vol 13, Issue 44, November 03, 2012
20451 N Plum Grove Rd. Palatine, IL 60074
Ph:847-359-0746, Fax:847-705-9388

ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਦਾ ਦਰਦ

ਨਵੰਬਰ 84: ਅਜੇ ਵੀ ਅੱਲੇ ਨੇ ਜ਼ਖ਼ਮ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਨਵੰਬਰ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ 28 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਅੱਲ੍ਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਉਤੇ ਮੱਲ੍ਹਮ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਨਸਾਫ ਮਿਲਣ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੀ ਦੇਰੀ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ 'ਤੇ ਸਵਾਲੀਆ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੀ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਭਾਈਵਾਲੀ ਨਾਲ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸੱਤਾ ਦਾ ਸੁੱਖ ਮਾਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਦਵਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਚਾਰਾਜੋਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਉਂਜ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸਿਆਸਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਖ਼ੂਬ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਭਾਜਪਾ ਵੀ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਵਰਤਦੀ ਆਈ ਹੈ ਪਰ ਖੁਦ ਸੱਤਾ ਸੰਭਾਲਣ 'ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਜਾਂਚ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਅਸਲ ਤਸਵੀਰ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੀ ਤੇ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕੇ ਬੀਤਣ 'ਤੇ ਵੀ ਪੀੜਤ ਇਨਸਾਫ ਲਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਰੁਲ ਰਹੇ ਹਨ।

ਉਘੇ ਵਕੀਲ ਐਚ.ਐਸ.ਫੂਲਕਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੱਡੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉੱਚੀਆਂ ਪਦਵੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਨਾਲ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 2008 ਵਿਚ ਉੜੀਸਾ ਵਿਚ ਈਸਾਈਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਅਤੇ ਹੁਣ ਆਸਾਮ ਵਿਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਹਿੰਸਾ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿਚ ਹਨ। ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਹਿ ਹਾਸਲ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕਤਲੇਆਮ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਦੰਗੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗਵਾਹ ਤੇ ਕਾਤਲ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਦਖ਼ਲ ਨਾਲ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਰੋਲ-ਘਚੋਲਾ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਕੇਸ ਲੰਮੇ ਖਿੱਚੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਂਜ, ਕੁਝ ਗਵਾਹ ਤੇ ਕਾਤਲ ਅਜੇ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹਨ। ਜੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ਹੋਰ ਬੀਤ ਗਏ ਤਾਂ ਨਾ ਗਵਾਹ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਾਤਲ ਰਹਿਣਗੇ ਤੇ ਇਸ ਦਰਦ ਦੀ ਰੜਕ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕੇਗੀ।

ਸਿਰਫ ਪੰਜ ਕੇਸ

ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਸਿਰਫ ਪੰਜ ਕੇਸ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਬਹੁਤੇ ਕੇਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿਚ 2733 ਬੰਦੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ ਜਦੋਂਕਿ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਪੁਜਾਰੀ ਨੇ ਬਚਾਇਆ

ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਗੜ੍ਹੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਗੁਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਕਤਲੇਆਮ ਵੇਲੇ ਉਹ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ, ਦਾਦਾ ਤੇ ਦੋ ਚਾਚੇ ਦੰਗਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਚਾਰ ਜੀਅ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਪੁਜਾਰੀ ਨੇ ਬਚਾਅ ਲਿਆ ਸੀ।

ਨਵੰਬਰ '84 ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਮਿਥੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਨਿਬੇੜਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੇ ਮੁਹਾਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਦੰਗਾ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕਰਨ। ਜਸਟਿਸ ਸੂਰਿਆ ਕਾਂਤ ਤੇ ਜਸਟਿਸ ਆਰਪੀ ਨਾਗਰਥ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਹ ਹੁਕਮ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਦਾਇਰ ਤਿੰਨ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੁਣਾਏ। ਅਦਾਲਤ ਮੁਤਾਬਕ ਜੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਦੰਗਾ ਪੀੜਤ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਦੇਣ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਦਾਲਤ ਮੁਤਾਬਕ ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੰਗਾ ਪੀੜਤ ਤਸਲੀਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ 14 ਸਤੰਬਰ, 2010 ਨੂੰ ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਕੇਸ ਤਹਿਤ ਵੀ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ 15 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਗਮਾਡਾ ਬਨਾਮ ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸੁਣਾਏ ਫੈਸਲੇ 'ਚ ਬਹਾਲ ਰੱਖਿਆ ਸੀ।

ਸੈਂਡੀ ਤੂਫਾਨ ਨੇ ਈਸਟ ਕੋਸਟ 'ਚ ਵਰਤਾਇਆ ਕਹਿਰ

ਸਟੈਪਲਟਨ 'ਚ ਤੂਫਾਨ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਆਇਆ ਵਾਟਰ ਟੈਂਕਰ।

ਨਿਊ ਯਾਰਕ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਤੂਫਾਨ ਸੈਂਡੀ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਤੱਟੀ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਭਿਆਨਕ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਈ ਹੈ। ਤੂਫ਼ਾਨ ਨਾਲ 20 ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਅਮਰੀਕੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ। ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਰਾਕ ਓਬਾਮਾ ਅਤੇ ਰਿਪਬਲਿਕਨ ਉਮੀਦਵਾਰ ਮਿਟ ਰੋਮਨੀ ਨੇ ਆਪੋ-ਆਪਣਾ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੂਫਾਨੀ ਹਵਾਵਾਂ ਤੇ ਮੋਹਲੇਧਾਰ ਮੀਂਹ ਕਾਰਨ ਦਰਜਨਾਂ ਬੰਦੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਘਰ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਰਖਤ ਪੁੱਟੇ ਗਏ, ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਖੰਭੇ ਟੁੱਟ ਗਏ ਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਸਮੇਤ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਬੰਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਛਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੂਫਾਨ ਕਾਰਨ ਛੇ ਕਰੋੜ ਤੋਂ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ)

For Sale or Lease
bp MARATHON VALERO Shell
ਕੈਨਟਕੀ ਤੇ ਇੰਡੀਆਨਾ ਵਿਚ ਵਧੀਆ ਚਲਦੇ ਲਿੱਕਰ ਸਟੋਰ ਅਤੇ ਗੈਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵਿਕਾਊ ਹਨ
Liquor Stores & Gas Stations For Sale In Kentucky And Indiana

Sukh Bains
Cell: (502) 836-4825
Sbains888@yahoo.com
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: 502-836-4825

Estd. 1975
World Wide Travel
www.fly2world.com
ਸਸਤਾ ਰੇਟ ਵਧੀਆ ਸਰਵਿਸ
AIR TRAVEL • CRUISES • VACATIONS
DETROIT 734 525 7304
TOLL FREE 866 66 INDIA
CHICAGO 312 224 8800
DELTA KLM AIRFRANCE ETIHAD QATAR AIR INDIA Continental Airlines Lufthansa AmericanAirlines

ਮਨੋਰੰਜਨ ਤੇ ਮੀਡੀਆ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਬੱਲੇ ਬੱਲੇ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਨੋਰੰਜਨ ਤੇ ਮੀਡੀਆ ਸਨਅਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ 2016 ਤੱਕ 1.75 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਐਡਵਰਟਾਈਜ਼ਿੰਗ ਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਧਦੇ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਸੀਆਈਆਈ ਤੇ ਕੰਸਲਟੈਂਸੀ ਫਰਮ ਪੀ.ਡਬਲਿਯੂ.ਸੀ. ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ 2011 'ਚ ਇਹ ਸਨਅਤ 80,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ 'ਤੇ ਸੀ।

ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਨਅਤ ਵਿਚ ਇੰਨੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕਾਰਕ ਵਧ ਰਹੀ ਐਡਵਰਟਾਈਜ਼ਿੰਗ ਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਰਚਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਤੇ ਨੀਤੀਗਤ ਸਮਰਥਨ ਹਨ। ਭਾਰਤ 'ਚ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਟ ਮੀਡੀਆ ਐਡਵਰਟਾਈਜ਼ਿੰਗ 'ਚ ਮੋਹਰੀ ਖੇਤਰ ਹਨ।

ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖੇਤਰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਤੇ ਮੀਡੀਆ ਸਨਅਤ ਦੇ ਵਾਧੇ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣਗੇ। ਮਨੋਰੰਜਨ ਤੇ ਮੀਡੀਆ ਸਨਅਤ ਵਿਚ ਰੈਵੇਨਿਊ ਦਾ 35 ਫੀਸਦੀ ਐਡਵਰਟਾਈਜ਼ਿੰਗ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਐਨ ਅਨੁਸਾਰ ਵਧ ਰਹੀ ਖਰਚਣਯੋਗ ਆਮਦਨ ਤੇ ਵਿਰਾਟ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਰਤਾ ਵੀ ਸਨਅਤ 'ਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਖਰਚਿਆਂ 'ਚ ਭਾਰੀ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋਣਗੇ। ਐਡਵਰਟਾਈਜ਼ਿੰਗ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਇਸ ਸਨਅਤ ਨੂੰ ਮਨਚਾਹੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਵੱਲ ਲਿਜਾਣਗੇ। ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਆਮਦ ਨਾਲ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਨਿਖਾਰ ਆਏਗਾ। ਇੰਟਰਨੈਟ ਤੱਕ ਰਸਾਈ ਵਾਧੇ ਲਈ ਵੱਡੀ ਚਾਬੀ ਹੋਏਗਾ।

ਗ੍ਰੇਟ ਟਰੱਕਰਜ਼ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ

1414 W. Hanna Ave.,
Indianapolis, IN 46217

Grand Opening

Great Truckers Driving School, Indianapolis, IN

- Unlimited Training Until You Obtain License
- ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੰਮ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ
- ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਜਾਂ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਤੋਂ ਚੁੱਕਣ/ਛੱਡਣ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ
- ਲਿਖਤੀ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਸਪੈਸ਼ਲ ਕਲਾਸ

Class A CDL Training

Check The Service+Rate, Come To Great.

Call Mr. Raj Sandhu at (313) 271-6600

Taste of India & Sweet Shop

14096 Trade Center Dr., Fisher, IN 46038, Ph: 317-773-1222, 317-771-2930

ਦੀਵਾਲੀ 'ਤੇ ਮਿਠਾਈਆਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਸੇਲ

ਬਫੇ $7.99

ਬਰਫੀ, ਲੱਡੂ, ਵੇਸਣ, ਗੁਲਾਬ ਜਾਮੁਨ, ਰਸਗੁੱਲੇ
ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਮਿਠਾਈ

ਮੰਗਲਵਾਰ ਤੋਂ ਐਤਵਾਰ ਸਵੇਰੇ 11 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ 3 ਵਜੇ ਤੱਕ,
ਸ਼ਾਮ 5 ਤੋਂ 10 ਵਜੇ ਤੱਕ (ਸੋਮਵਾਰ ਛੁੱਟੀ)

ਗਰਮਾ-ਗਰਮ ਤਾਜ਼ਾ ਜਲੇਬੀਆਂ ਦੀ
ਕੇਟਰਿੰਗ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਫੋਨ: 317-771-2930, ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਫੋਨ: 317-773-1222

ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਵਜ਼ਾਰਤ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਫੇਰਬਦਲ

ਕੈਬਨਿਟ ‘ਚ 17 ਨਵੇਂ ਚਿਹਰੇ ਸ਼ਾਮਲ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਅਗਾਮੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਯੂ.ਪੀ.ਏ. ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਫੇਰਬਦਲ ਕਰਦਿਆਂ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਾਖ ‘ਤੇ ਲੱਗੇ ਦਾਗ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਯੂ.ਪੀ.ਏ.-2 ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਫੇਰਬਦਲ ਕਰਕੇ 17 ਨਵੇਂ ਚਿਹਰੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 10 ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਕੇ ਕਈ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗ ਬਦਲੇ ਹਨ।

ਇਸ ਵੱਡੇ ਫੇਰਬਦਲ ਵਿਚ ਸਲਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਨਵੇਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ, ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਕਾਨੂੰਨ, ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਬਾਂਸਲ ਰੇਲ, ਵੀਰੱਪਾ ਮੋਇਲੀ ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ, ਐਮ.ਐਮ.ਪੀ. ਰਾਜੂ ਮਨੁੱਖੀ ਵਸੀਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਜਦਕਿ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਮਨੀਸ਼ ਤਿਵਾੜੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਸੂਚਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰ ਚਾਰਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੁਣ 67 ਤੋਂ 78 ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਫੇਰਬਦਲ ਵਿਚ 11 ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਜਾਂ ਤਰੱਕੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੀ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਰਾਜ ਨੇ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਕੇਰਲ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 10 ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਕੋਲ 16 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਰੇਲ ਮੰਤਰਾਲਾ ਆਇਆ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ 19 ਮੰਤਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਦੇਣ ਕਾਰਨ ਕਈ ਅਹੁਦੇ ਖ਼ਾਲੀ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਬਾਂਸਲ ਤੋਂ ਜਲ ਸਰੋਤਾਂ ਬਾਰੇ ਮਹਿਕਮਾ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੇਲ, ਐਸ. ਜੈਪਾਲ ਰੈਡੀ ਤੋਂ ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਲੈ ਕੇ ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਡਿਪਟੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਕੇ. ਰਹਿਮਾਨ ਖ਼ਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਵਜੋਂ ਵਾਪਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈਰਾਨੀ ਸਲਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਤੋਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰਾਲਾ ਲੈ ਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਹੁੰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ 22 ਮੰਤਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਕੇ.ਆਰ. ਖ਼ਾਨ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਮਾਮਲੇ, ਦਿਨਸਾ ਜੇ ਪਟੇਲ ਖਾਦ, ਅਜੈ ਮਾਕਨ ਮਕਾਨ ਤੇ ਐਮ.ਐਮ.ਪੀ. ਰਾਜੂ ਮਨੁੱਖੀ ਵਸੀਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ, ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਕਾਨੂੰਨ, ਹਰੀਸ਼ ਰਾਵਤ ਜਲ ਸਰੋਤ, ਚੰਦਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਕਟੋਚ ਸਭਿਆਚਾਰ ਮਾਮਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਮਨੀਸ਼ ਤਿਵਾੜੀ ਸੂਚਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਤੇ ਕੇ. ਚਿਰੰਜੀਵੀ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਹੋਣਗੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਕੋਲ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰ ਚਾਰਜ ਰਹੇਗਾ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮਹਿਕਮੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਵਜੋਂ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅੰਬਿਕਾ ਸੋਨੀ ਕੋਲ ਸਨ। ਖ਼ਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਰਹੀ ਕਿ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਤਾਰਿਕ ਅਨਵਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਖੇਤੀ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ। ਸਹੁੰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸ਼ੀ ਥਰੂਰ ਦੀ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਮਗਰੋਂ ਵਾਪਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਮਨੁੱਖੀ ਵਸੀਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਬਦਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀਰੱਪਾ ਮੋਇਲੀ ਤੋਂ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੈਪਾਲ ਰੈਡੀ ਤੋਂ ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਵਿਭਾਗ ਲੈ ਕੇ ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਭਾਗ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਮਲ ਨਾਥ ਨੂੰ ਸੰਸਦੀ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ, ਵਾਈ. ਰਵੀ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਮਾਮਲਿਆਂ, ਕਪਿਲ ਸਿੱਬਲ ਨੂੰ ਸੰਚਾਰ ਤੇ ਆਈ.ਟੀ., ਸੀ.ਪੀ. ਜੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸੜਕੀ ਆਵਾਜਾਈ ਤੇ ਹਾਈਵੇਅ, ਕੁਮਾਰੀ ਸ਼ੈਲਜਾ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ, ਸਲਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੇ ਜੈਰਾਮ ਰਮੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸੇ ਨਾਲ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀਆਂ ਜੋਯਤਿਰਾਦਿਤਿਆ ਸਿੰਧੀਆ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ, ਕੇ.ਐਚ. ਮੁਨੀਅੱਪਾ ਨੂੰ ਲਘੂ ਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਉੱਦਮ, ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਸੋਲੰਕੀ ਨੂੰ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਤੇ ਸਫ਼ਾਈ, ਸਚਿਨ ਪਾਇਲਟ ਨੂੰ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਤੇ ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖੇਡ ਤੇ ਯੁਵਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰ ਚਾਰਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਐਨ.ਸੀ.ਪੀ. ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਤਾਰਿਕ ਅਨਵਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਆਸੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਥਾਂ ਲਈ ਹੈ। 61 ਸਾਲਾ ਅਨਵਰ 1999 ਤੱਕ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਰਹੇ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਐਨਸੀਪੀ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਹਨ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਮੰਤਰੀ ਲਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਦੇ ਤਿੱਖੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ। ਅਧੀਰ ਰੰਜਨ ਚੌਧਰੀ ਤੇ ਦੀਪਾ ਦਾਸ ਮੁਨਸ਼ੀ ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਤੱਕ ਆਖ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਹੋਏ ਤਾਜ਼ਾ ਫੇਰ ਬਦਲ ਵਿਚ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਥਾਂ ਨਾ ਮਿਲਣ ‘ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਦਿੱਗਵਿਜੈ ਸਿੰਘ ਕਾਫੀ ਨਿਰਾਸ਼ ਹਨ।

ਅਲਵਿਦਾ ਜਸਪਾਲ ਭੱਟੀ ਅਲਵਿਦਾ...

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਆਪਣੇ ਵਿਅੰਗ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਜਰਜਰ ਸਿਸਟਮ ‘ਤੇ ਕਰਾਰੀ ਚੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਸਪਾਲ ਭੱਟੀ (57) ਦੀ ਲੰਘੇ ਦਿਨੀਂ ਸ਼ਾਹਕੋਟ ਨੇੜੇ ਸੜਕ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। 24 ਅਕਤੂਬਰ ਦੀ ਰਾਤ ਇਕ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਵਾਪਰੇ ਇਸ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੇਟਾ ਜਸਰਾਜ ਭੱਟੀ, ਫਿਲਮ ਦੀ ਹੀਰੋਇਨ ਸੁਰੀਲੀ ਗੌਤਮ ਤੇ ਮੀਡੀਆ ਮੈਨੇਜਰ ਨਵਨੀਤ ਜੋਸ਼ੀ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਨਵੀਂ ਆ ਰਹੀ ਫਿਲਮ ‘ਪਾਵਰ ਕੱਟ‘ ਦੀ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਲਈ ਜਸਪਾਲ ਭੱਟੀ ਹੌਂਡਾ ਅਕੌਰਡ ਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਬਠਿੰਡਾ ਤੋਂ ਜਲੰਧਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਸ਼ਾਹਕੋਟ ਕਸਬਾ ਲੰਘ ਕੇ ਟਰੱਕ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਦਫਤਰ ਨੇੜੇ ਪੈਂਦੇ ਤਿੱਖੇ ਮੋੜ ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਲੰਘੀ ਤਾਂ ਉਹ ਟਾਹਲੀ ਨਾਲ ਜਾ ਟਕਰਾਈ।

ਇਹ ਟੱਕਰ ਏਨੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਸੀ ਕਿ ਕਾਰ ਦਾ ਅਗਲਾ ਹਿੱਸਾ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੁਕਸਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਜਸਰਾਜ ਭੱਟੀ ਕਾਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਜਸਪਾਲ ਭੱਟੀ ਤੇ ਨਵਨੀਤ ਜੋਸ਼ੀ ਕਾਰ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਸੀਟ ‘ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਜਦਕਿ ਫਿਲਮ ਦੀ ਹੀਰੋਇਨ ਸੁਰੀਲੀ ਗੌਤਮ ਅੱਗੇ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ। ‘ਉਲਟਾ-ਪੁਲਟਾ‘, ‘ਫਲਾਪ ਸ਼ੋਅ‘ ਤੇ ਫ਼ਿਲਮ ‘ਮਾਹੌਲ ਠੀਕ ਹੈ‘ ਸਣੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੱਟੀ ਦੀ ਮੌਤ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਕਲਾਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਆਮ ਲੋਕ ਵੀ ਗ਼ਮਜ਼ਦਾ ਹਨ।

ਸ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ ਦਾ ਜਨਮ 3 ਮਾਰਚ, 1955 ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਬੀ.ਈ. ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਿਅੰਗ ਕਾਰਟੂਨਿਸਟ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰ ਤੋਂ ਕਰੀਅਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ‘ਉਲਟਾ ਪੁਲਟਾ’, ‘ਫਲਾਪ ਸ਼ੋਅ’, ‘ਰੰਗ ਵਿਚ ਭੰਗ’ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ‘ਜੀਜਾ ਜੀ’, ‘ਮਾਹੌਲ ਠੀਕ ਹੈ’ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਘੀਆਂ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਸਨ।

ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਰਦਾਰ ਕਾਮੇਡੀਅਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਜਸਪਾਲ ਭੱਟੀ ਪਹਿਲੇ ਸਰਦਾਰ ਹਾਸਰਸ ਕਲਾਕਾਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ‘ਚਿੱਤਰਹਾਰ‘ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹਰੇਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਸੰਦ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ‘ਰੰਗ ਵਿਚ ਭੰਗ‘ ਨਾਂ ਦਾ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਮਿੰਟ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਜਸਪਾਲ ਭੱਟੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤਰਹਾਰ ਵਿਚ ਪਈ ਰੰਗ ਵਿਚ ਭੰਗ ਸਮਝਿਆ ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇੰਨਾ ਹਰਮਨਪਿਆਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਫਿਰ ਲੋਕ ਚਿੱਤਰਹਾਰ ਇਸ ਲਈ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਜਸਪਾਲ ਭੱਟੀ ਦਾ ‘ਰੰਗ ਵਿਚ ਭੰਗ’ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਆਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਦੁਸਹਿਰੇ ਨੂੰ ਸਰਦੀ ਦੀ ਆਮਦ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਬਦਲਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਸਪਾਲ ਭੱਟੀ ਆਪਣੀ ਟੀਮ ਨਾਲ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਪੱਖੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰ-ਸ਼ਹਿਰ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਫ਼ਿਲਮ ‘ਪਾਵਰ ਕੱਟ’ ਦੀ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਚਾਅ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਧਰਤੀ ’ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗ ਰਹੇ। ਫ਼ਿਲਮ ਦੇ ਰਿਲੀਜ਼ ਲਈ ਤੈਅ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੋਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਸ. ਭੱਟੀ ਦੇ ਵਿਅੰਗ ਕੱਸਣ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਤੇ ਤਰੀਕਾ ਇੰਨਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਸੀ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸੇ ਹਾਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਬਿਪਤਾ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੁਚੇਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਫ਼ਿਲਮ ਦੇ ਦੀ ਰਿਲੀਜ਼ਿੰਗ ਮੌਕੇ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਮਾਗਮ ਲਈ ਛਪਵਾਏ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰਾਂ ‘ਤੇ ਵੀ ‘ਪੱਖੀ‘ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਛਾਪੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ‘ਇਕ ਤੋਹਫਾ ਜਸਪਾਲ ਭੱਟੀ ਵੱਲੋਂ।

ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਵਿਚ ਮਕਾਨ ਵੇਚਣ/ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਾਂ

ਕਰਨ ਗਿੱਲ

Ph: (734) 612-9984

Either Buying or Selling a Home in Michigan
“Always Go with the Winner”

COLDWELL BANKER

44644 Ann Arbor Road Plymouth, MI 48170
Email: KarnGill@Hotmail.com
Website: www.KarnGill.com

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਸੰਦ-ਡੀ ਜੇ ਮਾਵੀ

DJ MAVI

Professional entertainment for all occasions

DJ, M.C, Laser Lights, Large Sound Systems

We also offer

Dhol Players, Bhangra Dancers, and Up-Lighting
Ohio, Indiana, Kentucky, Michigan, West Virginia, Tennessee, Illinois

ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀ, ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ, ਜਨਮ ਦਿਨ, ਗ੍ਰੈਜੁਏਸ਼ਨਾਂ, ਸਵੀਟ-16, ਮਹਿੰਦੀ-ਸੰਗੀਤ, ਜਾਗੋ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ...

ਦਲਬੀਰ ਮਾਵੀ

We will make your event memorable for years to come
10 years of experience** Top of the line equipment**
More than 75,000 Songs** Up to 10,000 Watts of Sound**

ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੱਡਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਛੋਟਾ, ਡੀ ਜੇ ਮਾਵੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖੋ

ਫੋਨ: 513-885-1679

Deejaymavi@yahoo.com WWW.DJMAVI.NET

ਇੰਡੀਆ ਕਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਸਰਵਿਸ
www.011india.com

$25 3,000 Minutes
$50 • $100 Available

✓ ਵਧੀਆ, ਸਾਫ਼ ਆਵਾਜ਼
✓ ਘਰੋਂ, ਸੈਲ ਫੋਨ ਤੋਂ ਵਰਤੋ
✓ ਇਕ ਮਿੰਟ ਗੱਲ, ਇਕ ਮਿੰਟ ਦੇ ਪੈਸੇ
✓ ਮਿੰਟ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਤਿਆਂ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋਣਗੇ

ਸਾਨੂੰ ਗਾਹਕ ਭੇਜੋ ਤੇ ਫਰੀ ਮਿੰਟ ਲਵੋ!

ਇਕੋ ਡੀਲ ਤੇ ਦੋ ਨੰਬਰ ਕੱਠੇ ਚੱਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਇਕੋ ਰੇਟ

Limited Time Offer. Restrictions & Fees Apply.

800-914-1013 • 408-726-6103

ਚੀਸ-ਚੁਰਾਸੀ

ਦਰਦ ਵੰਡਾ ਵੇ ਲੋਕਾ

ਉੱਘੇ ਸਿੱਖ ਵਕੀਲ ਐਚ.ਐਸ. ਫੂਲਕਾ ਨੇ ਸਮੂਹ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਵੰਬਰ-1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦਿਵਾਉਣ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਨਲਾਈਨ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਵੰਬਰ-84 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਸੁੱਤੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣਾ ਹੈ।

ਨਵੰਬਰ 1984 ਸਰਕਾਰੀ ਕਤਲੇਆਮ: ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇੜੇ ਲਾਈ ਗਈ ਫੋਟੋ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਪੁੱਜੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਆਖਿਆ ਕਿ 28 ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤਣ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਤੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਈਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਸਮੇਤ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗੇ ਇਕ ਧਰਮ ਦੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਦੰਗੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਗੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕੀਤੇ ਦੰਗੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੰਗਿਆਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੰਗਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਜਾਨੀ-ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਖੀ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਹਰ ਮੁਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਦੰਗਾ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਹੈ।

ਅਠਾਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਚੀਸ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੂਰੇ ਅਠਾਈ ਵਰ੍ਹੇ ਲੰਘਣ 'ਤੇ ਵੀ ਨਵੰਬਰ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਦੀ ਚੀਸ ਨਹੀਂ ਘਟੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ 'ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਹਕੂਮਤਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਮਲ੍ਹਮ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਅੱਜ ਵੀ ਪੀੜਤ ਇਨਸਾਫ ਲਈ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਚ ਰੁਲ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਹਕੂਮਤਾਂ ਜ਼ਾਲਮ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜੁਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਕੀਲ ਐਚ.ਐਸ. ਫੂਲਕਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਤਲੇਆਮ ਸੀ ਜਿਸ 'ਚ ਚੁਣ-ਚੁਣ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ 1984 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਿੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਾਬਕਾ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਰਾਮ ਵਿਲਾਸ ਪਾਸਵਾਨ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸ਼ਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਰੱਖਿਅਕਾਂ ਨੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਗੋਲੀ ਵੀ ਚਲਾਈ ਪਰ ਭੜਕੀ ਭੀੜ ਨੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ ਭੰਨਤੋੜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਇਸ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸੜ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਪੁਲਿਸ ਵੈਨ ਵੀ ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਭੜਕੀ ਭੀੜ ਤੋਂ ਨਿਹੱਥੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਮਦਦ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਰਾਮ ਵਿਲਾਸ ਪਾਸਵਾਨ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 'ਚ ਹਲਫੀਆ ਬਿਆਨ 'ਚ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੰਘੇ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 'ਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਫੂਲਕਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿਚ ਵਾਪਰੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਸਰਕਾਰੀ ਦੰਗੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਦੰਗਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਦੰਗੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਲਮ ਕਲੋਨੀ ਦੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਮਿਸ਼ਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਦਿੱਤਾ ਬਿਆਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਔਰਤ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ 3 ਨਵੰਬਰ, 1984 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਲੁਕਦੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਭੜਕੀ ਭੀੜ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਔਰਤ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਦੱਸਿਆ ਪਰ ਭੀੜ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੇਖ ਲਏ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਹੁਣੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਕੱਟੇ ਹਨ। ਭੀੜ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਮਾਰ ਕੁੱਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਔਰਤ ਵੱਲੋਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਮਝ ਕੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਛੱਡ ਗਏ। ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੰਗਿਆਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀਤੰਤਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ।

ਐਡਵੋਕੇਟ ਐਚ.ਐਸ. ਫੂਲਕਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿਚ ਵਾਪਰੇ ਦੰਗੇ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ ਦੰਗੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ 'ਫਾਰਗੌਟਨ ਸਿਟੀਜ਼ਨ' ਮੁਹਿੰਮ ਤਹਿਤ 9 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਮੂਕ ਅਦਾਲਤ ਵੀ ਲਾਈ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਬਕਾ ਜੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਉਹ ਗਵਾਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਆਨਲਾਈਨ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰਵਾ ਕੇ ਇਹ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ 'ਤੇ ਕਲੰਕ: ਰਾਘਵਨ

ਲੋਕ ਰਾਜ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਮੁਖੀ ਕੇ. ਰਾਘਵਨ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿਚ ਵਾਪਰੇ ਦੰਗੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ 'ਤੇ ਇਕ ਕਲੰਕ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਕਲੰਕ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇਣ ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੇ ਦੰਗਿਆਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪੁਸ਼ਤ ਪਨਾਹੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਕਾਂਡ, ਗੁਜਰਾਤ ਦੰਗੇ, ਆਸਾਮ ਦੰਗੇ ਨਾ ਵਾਪਰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਪਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੰਗਿਆਂ ਕਾਰਨ ਹਰ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁਨਾਹਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉੱਪਰਲੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਦੰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਖ਼ਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਕਾਨੂੰਨਦਾਨਾਂ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਉੱਘੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੀਮ ਵੱਲੋਂ ਮੁੜ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਣ 28 ਸਾਲ ਹੋਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜਸਟਿਸ ਵੀ.ਆਰ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਈਅਰ, ਐਫ ਨਾਰੀਮਾਨ, ਜਸਟਿਸ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ, ਜਸਟਿਸ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸੱਚਰ, ਉਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਭੂਸ਼ਨ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਨ ਤੇ ਹੋਰ ਹਸਤੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੰਗਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਫਾਸਟ ਟਰੈਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਰਾਹੀਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਘੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੇਕਸੂਰ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਮੁੜ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ ਜੋ ਪੁਲੀਸ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਮੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੀਮ ਤੋਂ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਜਾਂਚ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਨਾਵਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਆਉਣ ਤੋਂ ਸੱਤ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

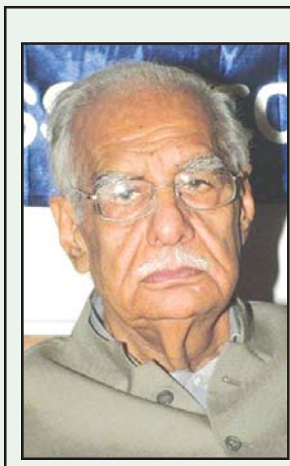

ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ

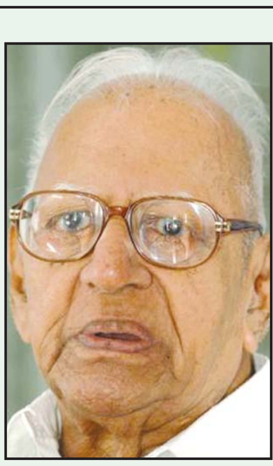

ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਈਅਰ

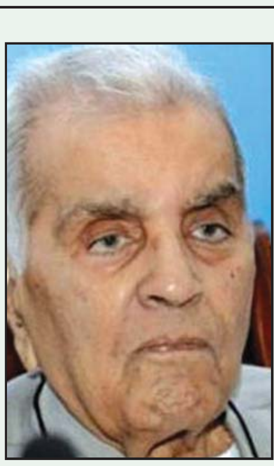

ਜਸਟਿਸ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸੱਚਰ

ਜਸਟਿਸ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੇ 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇਣ ਵਿਚ ਅਸਫ਼ਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਇਸ ਹਿੰਸਾ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਫੌਰੀ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ) ਕੇ.ਐਸ. ਬਰਾੜ 'ਤੇ ਹੋਏ ਹਮਲੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ।

ਬਰਾੜ ਨੇ 1984 ਵਿਚ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਦੌਰਾਨ ਫੌਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਬਰਾੜ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 27 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲੇ ਦਰਦ ਤੇ ਅਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਭੁਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਬੱਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਨਵੀ ਹੱਕਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਗਠਨ 'ਸਿੱਖਸ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ' ਨੇ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਅੱਗੇ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਰੋਸ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੰਗਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਵਧੀਕੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੋ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਪ੍ਰਣਬ ਮੁਖਰਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮੰਗ ਪੱਤਰ ਵੀ ਦੇਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਘੋਰ ਅਪਰਾਧ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇਗੀ।

ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੇ ਦੰਗਿਆਂ ਬਾਰੇ, ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣੇ ਲਾਉਣ ਬਾਰੇ, ਮੌਤ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੂਚਨਾ ਅਧਿਕਾਰ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਲੜੀਵਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਵਧੀਕੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂਚ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜੀਅਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੋਣ 10 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਬਿਊਰੋ): ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾਉਂਦੀ ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜੀਅਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਿਰੁਧ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਦੋ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਰਾਜ਼ੀਨਾਮਾ ਹੋ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ 10 ਫਰਵਰੀ 2013 ਨੂੰ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਪੰਜ ਬੋਰਡ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਸੀ ਆਈ ਸੀ ਮੈਂਬਰ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੋਣ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ 4 ਨਵੰਬਰ, 11 ਨਵੰਬਰ, 15 ਨਵੰਬਰ ਅਤੇ 25 ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਐਤਵਾਰ ਦੇ ਦਿਨ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਇਕ ਬਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦੌਰਾਨ ਇਲੀਨਾਏ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਿੱਖ ਸਾਲ 2012 ਲਈ ਆਪਣੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਨਵਿਆ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ 2013 ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੋਣ ਵਿਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਬਕਾ ਮੈਂਬਰ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਬਕਾਏ ਦੇ ਕੇ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਸੀ ਆਈ ਸੀ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੋਣ ਲੜਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸੰਗਤ ਦੇ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਜੋ ਆਪਣੀ ਫੀਸ ਨਕਦ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲੈਣ ਲਈ ਅਰਜੀ ਭਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖੁਦ ਗੁਰੂ ਘਰ ਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਚੈਕ ਰਾਹੀਂ ਫੀਸ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਬਕਾ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸੰਭਾਵੀ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਹੱਥ ਦਰਖਾਸਤ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਸਾਬਕਾ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਨਵਿਆਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੀ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ 2013 ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੋਣ ਲੜਨ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਬਕਾਏ ਦੇ ਕੇ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਨਵਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੈਂਬਰ 4, 11, 18 ਅਤੇ 25 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ (1280 ਵਿਨੇਟਕਾ ਸਟਰੀਟ, ਪੈਲਾਟਾਈਨ) ਵਿਖੇ ਸਵੇਰੇ 8 ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4 ਵਜੇ ਤੱਕ ਹੋਵੇਗੀ। ਚੋਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ।

We Specialize in Insuring small Businesses

Advance Insurance Consultants Inc.
Business Insurance Specialists
1783 S. Washington St., ST#101B, Naperville, IL 60565

>We specialize in Insuring computer consultants, Gas Stations, Restaurants, Hotels/Motels, Physicians offices, Workers Comp, etc.
>We will do a complete analysis of your current policy & apply maximum credits and discounts to get you the best rates with "A" rated company.

Call Tanvir Ahmad or Tariq S. Bhatti, Ph:630-718-9492

ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਾ ਮੰਚ ਵਲੋਂ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਾ ਮੰਚ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਨੇ ਕਾਮੇਡੀ ਕਿੰਗ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ ਦੀ ਮੌਤ ਉਤੇ ਡੂੰਘੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮੰਚ ਦੀ ਇਥੇ ਹੋਈ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਸ਼ੋਕ ਮਤੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸ. ਭੱਟੀ ਦਾ ਆਮ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਦੋ ਮਿੰਟ ਦਾ ਮੌਨ ਰਖ ਕੇ ਵਿਛੜੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਜਸਕਰਨ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਗੁਰਮੁਖ ਭੁੱਲਰ, ਬਾਬ ਸੰਧੂ, ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਖਹਿਰਾ, ਮਿਕੀ ਕਾਹਲੋਂ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ, ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਲੱਖਾ, ਇੰਦਰਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜੈਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ।

ਸੰਤ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ ਮਨਾਇਆ

ਡੈਲਸ, ਟੈਕਸਸ (ਹਰਜੀਤ ਢੇਸੀ): ਮਹਾਨ ਤਪੱਸਵੀ, ਸੇਵਾ ਦੇ ਪੁੰਜ ਅਤੇ ਮਹਾਪੁਰਖ ਸੰਤ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਇਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਟੈਂਪਲ, ਗਾਰਲੈਂਡ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਮਹਾਨ ਆਤਮ ਰਸ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗਾਰਲੈਂਡ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਡੈਲਸ ਦੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਰਾਗੀ ਜਥਿਆਂ ਨੇ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਲਾਹੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ। ਉਘੇ ਰਾਗੀ ਭਾਈ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਥਿਆਂ ਨੇ ਉਚੇਚੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਵਾਈ। ਦੂਰੋਂ ਨੇੜਿਓਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਇਕ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਰਵਣ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਅਤੁੱਟ ਵਰਤਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਨ ਤਪੱਸਵੀ ਤੇ ਤਿਆਗੀ ਪੁਰਸ਼ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁੜਤੇ ਨੂੰ ਜੇਬ ਤੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ। ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਬਿਹੰਗਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਮਾਇਆ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਕੁੱਲੀ ਨੂੰ ਤਾਲਾ ਲਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੱਠਵੇਂ-ਦਸਵੇਂ ਦਿਨ ਸਾਰੇ ਬਿਹੰਗਮ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਤੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰਦੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲੀ ਵਿਚ ਜੋ ਲੀੜਾ-ਕੱਪੜਾ ਹੈ, ਚੁੱਕ ਲਿਆਓ। ਤਿੰਨ ਕਛਹਿਰੇ, ਦੋ ਕੁੜਤੇ, ਦੋ ਪੱਗਾਂ, ਇਕ ਖੱਦਰ ਦਾ ਦੁਪੱਟਾ ਅਤੇ ਮੌਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਦਰ ਜਾਂ ਭੂਰਾ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦੇਣਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਇਆ ਹੀ ਸਭ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਤਿਆਗ ਹੀ ਬਿਹਤਰ ਹੈ।

(ਸਮਾਗਮ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਸਫਾ 17 'ਤੇ)

ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਿਆ

ਦਸੂਹਾ: ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਚੋਟਾਲਾ ਵਿਖੇ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਜੂਸ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਪਿਲਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਟੈਗੋਰ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।

Freeway Travel Inc

ਸਸਤੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ, ਖਰਾ ਸੌਦਾ, ਬਿਹਤਰ ਸਰਵਿਸ

Call Raju
Tel: 773-973-0200
Fax: 773-973-0557
2542 W Devon Ave. Chicago IL 60659

SUPER TRAVEL

847-676-9090, 773-465-5566

E-mail: supertravel2003@yahoo.com

Lowest Fares With Excellent Service

AMERICAN AIR, CONTINENTAL AIR

JET AIRWAYS DELTA, AIR INDIA, KLM, LUFTHANSA.

For Emergency Call anytime at 847-673-3825

EARLY BIRD SALE!!!!

India $545
London $250

ਅਮਰ ਕਾਰਪੈਟਸ

ਘਰਾਂ/ਦਫਤਰਾਂ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵਧੀਆ ਕੁਆਲਟੀ ਦਾ ਕਾਰਪੈਟ ਸਸਤੇ ਭਾਅ ਪੁਆਉ

ਦੀਵਾਨ ਐਵਨਿਊ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਿਚ ਕਾਰਪੈਟਸ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸਟੋਰ ਜਿੱਥੋਂ ਤੁਸੀ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹੋ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੇਂ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੇ ਰੰਗ ਹਰ ਇਕ ਕਵਾਲਿਟੀ ਵਿਚ, ਕੀਮਤਾਂ ਇਨੀਆਂ ਘੱਟ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ! ਆਓ! ਦੇਖੋ ਅਮਰ ਕਾਰਪੈਟਸ ਦਾ ਨਵਾਂ ਤੇ ਬੇਹਤਰੀਨ ਚੋਣ ਭਰਪੂਰ ਨਵਾਂ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਸ਼ੋਅਰੂਮ

ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ

ਹਾਰਡਵੁੱਡ ਫਲੋਰ, ਕਿਚਨ ਕੈਬਨਿਟ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲੋਰ ਉਪਲਬਧ

ਫਰੀ ਐਸਟੀਮੇਟ, ਆਰਡਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਕਾਰਪੈਟ ਪਾਵਾਂਗੇ

Same day service in Chicago and suburbs

Amar Carpets Inc

ਵੈਸਟਰਨ ਅਵੈਨਿਊ ਤੋਂ ਅਧਾ ਬਲਾਕ ਵੈਸਟ, **2423 W Devon Ave. Chicago IL 60659**

ਕਾਲ ਕਰੋ : ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ

Ph: 773-508-5253,773-507-8043, Fax: 773-508-5249

ਗੁਰਪਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ

ਅਟਾਰਨੀ ਐਟ ਲਾਅ

ਗੁਰਪਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ
ਅਟਾਰਨੀ ਐਟ ਲਾਅ

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਡੀਪੋਰਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ? ਜਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਇੰਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕੇਸ ਬੰਦ ਹੈ?

ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਅਟਾਰਨੀ ਪੰਨੂੰ

ਇੰਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਡੀਪੋਰਟੇਸ਼ਨ ਡਿਫੈਂਸ

- ਬੋਰਡ ਆਫ ਇੰਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਅਪੀਲਜ਼
- 9th & 2nd ਸਰਕਿਟ ਅਪੀਲਜ਼
- ਕੈਨਸੇਲੇਸ਼ਨ ਆਫ ਡੀਪੋਰਟੇਸ਼ਨ (10 ਸਾਲਾ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕੇਸ)
- ਡੀਪੋਰਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇਸ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਮੋਸ਼ਨ

ਮੁਫਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

NEW YORK
T 718.672.8000
75-20 ASTORIA BLVD, SUITE 170
JACKSON HEIGHTS, NEW YORK 11370
* ADMITTED IN THE STATE OF NEW YORK ONLY

CALIFORNIA
T 510.796.9000
39180 LIBERTY STREET, SUITE 118
FREEMONT. CA 94538

Punjab Times

Established in 2000
13th Year in Publication

Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018
Ph:847-359-0746
Fax:847-705-9388
Email:punjabtimes1@sbcglobal.net
www.punjabtimesusa.com

Editor:
Amolak Singh Jammu
Astt. Editor:
Jaspreet Kaur
Kuljeet Singh
Graphics:
Mandeep Singh

Photographer
Kamaljit Singh Virdi
Ph. 847-502-2703

Our Columnists
Ashok Bhaura
Tarlochan Singh Dupalpur
Baljit Basi
Major Kular
Corrspondents
Detroit, MI
Rajinder Syan
734-261-0936
New York
Iqbal S. Jabowalia
917-375-6395

Distributed in:
California, Illinois, Indiana, Ohio, Michigan, Wisconsin, Missisipi, Iowa, Arkansas, Massachusetts, Texas, Virginia, Nevada, Washington, Oregon, Arizona, Georgia, Florida, New York, New Jersey, Connecticut, Oklahoma, Pennsylvania, Missouri, Kentucky

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 90 ਡਾਲਰ,
ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ: 400 ਡਾਲਰ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮਹਿਜ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਜਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਪ ਕਰ ਲੈਣ।

Disclaimer

The views expressed in the articles published in the columns of Punjab Times are that of their writers, and it is not implied that Punjab Times endorses them.

Sameway Punjab Times does not necessarily endorses the claims made in the advertisements published in Punjab Times.

All disputes subject to Chicago jurisdiction.

ਪਰਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ ਜਾਰੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਭਾਵੇਂ 141 ਪਰਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰ 35 ਪਰਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਾਲੀ ਨਵੀਂ ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਰਤ ਆਉਣ 'ਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗੀ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 35 ਪਰਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਅਜੇ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਖਾੜਕੂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਭਾਰਤ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੇਸ ਦਰਜ ਹਨ।

ਉਂਜ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਗਰਮਖਿਆਲ ਪਰਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦਾਖਲੇ 'ਤੇ ਲੱਗੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਖ਼ਤਮ ਕਰਦਿਆਂ 141 ਪਰਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵਾਲੀਆਂ ਚਾਰ ਕਾਲੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ ਦਾਇਰ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਅਨੁਸਾਰ 20 ਪਰਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵਾਲੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 15/2010, 115 ਪਰਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਾਲੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 03/2011, ਪੰਜ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵਾਲੀ ਅਧਿਸੂਚਨਾ 21/2010 ਤੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਨਾਂ ਵਾਲੀ ਅਧਿਸੂਚਨਾ 06/2011 ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਸਾਰੇ ਰਾਜਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਵੀ ਕਰ ਦੇਵੇ।

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਵੀਜ਼ਾ ਅਰਜ਼ੀ ਗ਼ਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੱਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਦੂਤ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਬੰਧਤ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਦੂਤ ਜੇ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਲੈ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਬਣੀ ਕਮੇਟੀ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ ਦੇ ਸਕੇ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਪਟੀਸ਼ਨ ਪਾ ਕੇ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕੇਸ ਦਰਜ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦਾਖਲੇ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਗੂ ਸਨ। ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਕਾਰਨ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣਾ ਕੇਸ ਹੁਣ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਉਕਤ ਕੇਸ ਲਈ ਨਾਮਵਰ ਵਕੀਲ ਕੇ.ਟੀ.ਐਸ. ਤੁਲਸੀ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਉਕਤ ਕੇਸ ਲੜਨ 'ਤੇ ਕੋਈ 45 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸੈਂਡੀ ਤੂਫਾਨ ਨੇ ਈਸਟ ਕੋਸਟ 'ਚ ਵਰਤਾਇਆ ਕਹਿਰ

(ਸਫਾ ਇਕ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਵੱਧ ਲੋਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਤੇ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਡਾਣਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ।

ਬਚਾਅ ਦਲਾਂ ਨੇ 10 ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਖਿਅਤ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ। ਨਿਊਯਾਰਕ ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਫੁੱਟ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਭਰ ਗਿਆ। 1888 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ ਲਗਾਤਾਰ ਬੰਦ ਰਹੀ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਰਾਕ ਓਬਾਮਾ ਨੇ ਤੂਫ਼ਾਨ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਬਿਪਤਾ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਬੇਘਰੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਰਾਹਤ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਅੱਸੀ ਮੀਲ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਚੱਲੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਕਈ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਦਰਖਤ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਟੇ ਗਏ। ਆਵਾਜਾਈ ਵਿਵਸਥਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਰਮਰਾ ਗਈ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਪਲਾਂਟ ਵਿਚ ਧਮਾਕਾ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮੈਨਹਟਨ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਇਲਾਕਾ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਿਆ। ਤੱਟਵਰਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ 13 ਫੁੱਟ ਤੱਕ ਉੱਚੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠੀਆਂ। ਨਿਊ ਜਰਸੀ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਲੋਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨਿਊ ਜਰਸੀ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ, ਮੈਰੀਲੈਂਡ, ਨੌਰਥ ਕੈਰੋਲਾਈਨਾ, ਵੈਸਟ ਵਰਜੀਨੀਆ, ਪੈਨਸਿਲਵੇਨੀਆ ਤੇ ਕਨੈਕਟੀਕਟ ਵਿਚ 60 ਮੌਤਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ 'ਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ। ਗਰਾਊਂਡ ਜ਼ੀਰੋ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਭਰ ਗਿਆ।

ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਸਿਟੀ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਅਮਰੀਕੀ ਪਰਮਾਣੂ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਨਿਊ ਜਰਸੀ ਦੇ ਓਸਟਰ ਕ੍ਰੀਕ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਬਿਜਲੀ ਪਲਾਂਟ ਵਿਚ ਹੰਗਾਮੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਡੀ.ਸੀ., ਫਿਲਾਡੈਲਫੀਆ, ਨਿਊਯਾਰਕ ਤੇ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਸਕੂਲ ਬੰਦ ਹੋਣ ਨਾਲ 47 ਲੱਖ ਬੱਚੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਹਿਤ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਤੈਅ ਹੋਵੇਗਾ: ਜਥੇਦਾਰ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗੁਟਕੇ ਤੇ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਭੇਜਣ ਦਾ ਢੰਗ ਤਰੀਕਾ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਜਲਦੀ ਹੀ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਲੰਘੇ ਦਿਨ ਜੀਵਨ ਪਬਲੀਸ਼ਰ ਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਰਾਜਸਥਾਨ ਭੇਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗੁਟਕਿਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਦੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਘਰਾਂ

ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਭੇਜਣ ਦਾ ਢੰਗ ਤਰੀਕਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਸਮੱਗਰੀ ਭੇਜਣ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਔਕੜ ਵੀ ਨਾ ਆਵੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਢੰਗ ਤਰੀਕਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਭਾਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਮਤੇ ਵੀ ਪਾਏ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਕਟ ਸਬੰਧ ਬਹਾਲ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕ੍ਰਿਕਟ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕਾਂ ਲਈ ਚੰਗੀ ਖ਼ਬਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕ੍ਰਿਕਟ ਟੀਮ ਦੇ ਭਾਰਤ ਦੌਰੇ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕ੍ਰਿਕਟ ਟੀਮ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਆਵੇਗੀ। ਇਹ ਦੌਰਾ 25 ਦਸੰਬਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮਹਿਮਾਨ ਟੀਮ ਨੂੰ ਸਖਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਬੀ.ਸੀ.ਸੀ.ਆਈ. ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਸਕੱਤਰ ਆਰ.ਕੇ. ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਬੀ.ਸੀ.ਸੀ.ਆਈ. ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜੀਵ ਸ਼ੁਕਲਾ ਨੇ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕ੍ਰਿਕਟ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਦੌਰੇ ਦੌਰਾਨ ਦੋਵੋਂ ਟੀਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤਿੰਨ ਇਕ ਦਿਨਾ ਤੇ ਦੋ ਟੀ-20 ਮੈਚਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਖੇਡੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਸਾਡਾ ਹੱਕ' ਉਤੇ ਰੋਕ ਖਿਲਾਫ ਲਾਮਬੰਦੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਭਾਰਤੀ ਫ਼ਿਲਮ ਸੈਂਸਰ ਬੋਰਡ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੁਖਾਂਤ ਬਾਰੇ ਬਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਸਾਡਾ ਹੱਕ' ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫ਼ਿਲਮ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਫ਼ਿਲਮ ਨੂੰ ਹੀ ਸੈਂਸਰ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਫ਼ਿਲਮ ਦੇ ਲੇਖਕ-ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਕੁਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 80 ਤੇ 90 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਾਲੇ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਝਾਤ ਪਾਉਂਦੀ ਤੇ ਸੱਚੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਇਸ ਫ਼ਿਲਮ ਨੂੰ ਸੈਂਸਰ ਬੋਰਡ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਇਕ ਵੀ ਕਾਰਨ ਨਾ ਦੱਸਿਆ ਜਦਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਦੇ ਸੈਂਸਰ ਬੋਰਡ ਕੋਲ ਵਿਵਾਦਮਈ ਸੀਨਾਂ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਫ਼ਿਲਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬੋਰਡ ਸਾਰੀ ਫ਼ਿਲਮ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਵਿਵਾਦਮਈ ਸੀਨ ਕੱਢਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫ਼ਿਲਮ ਵਿਚ ਹਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੱਖ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਇਹ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ 80 ਤੇ 90 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੁਖਾਂਤ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਕਿਉਂ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਫਿਲਮ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ।

ਲੰਘਿਆ, ਖਾੜਕੂਵਾਦ 'ਤੇ ਝਾਤ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਅੱਜ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਸਿਸਟਮ ਜਦੋਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਸੈਂਸਰ ਬੋਰਡ ਨੇ ਇਸ ਪੂਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਫ਼ਿਲਮ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾ ਦੇ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਪਰ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਹੈ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਫ਼ਿਲਮ ਦੇ ਅਦਾਕਾਰ ਦਿਨੇਸ਼ ਸੂਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫ਼ਿਲਮ 'ਤੇ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖ਼ਰਚੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਜੇ ਇਹ ਫ਼ਿਲਮ ਰਿਲੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਫ਼ਿਲਮ ਟੀਮ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਫ਼ਿਲਮ ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

(ਡਾ.) ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ
ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕੀ) ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ
ਪ੍ਰੋ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ
ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ
ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ
ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ
ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ
ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ
ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ

ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੱਸੀ) ਗਿੱਲ
ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਅਯੁਧਿਆ ਸਲਵਾਨ
ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਥਿਆੜਾ
ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰੜ
ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ

ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ
ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਬੋਪਾਰਾਏ
ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਹੈਪੀ ਹੀਰ
ਸੰਨੀ ਧੂੜ
ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਿੰਪੀ

ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਮੋਰਚੇ ਵੱਲੋਂ ਏਕੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ?

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਅਗਾਮੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਗੱਠਜੋੜ ਨੂੰ ਮਾਤ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਆਫ਼ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲਾ ਸਾਂਝਾ ਮੋਰਚਾ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ 'ਚ ਹੈ ਤੇ ਅਗਲੀ ਜਨਵਰੀ ਤੱਕ ਨਵਾਂ ਮੁਹਾਜ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਪਾਰਟੀ ਹਾਈ ਕਮਾਂਡ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਂਝੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਤੇ ਸੀ.ਪੀ.ਐਮ. ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਤੇ ਮੋਰਚੇ ਵੱਲੋਂ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਚ ਮਾਘੀ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਮੰਚ ਸਾਂਝਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਆਸਾਰ ਹਨ। ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਸਾਂਝੇ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਕਾਫੀ ਪੈਂਠ ਹੈ ਤੇ ਮਾਘੀ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨਵੇਂ ਮੁਹਾਜ਼ ਦਾ ਚੰਗਾ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਸਾਂਝੇ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਭਿਆਲ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਖੱਬੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਾਲ ਗ਼ੈਰ-ਰਸਮੀ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਤੇ 2014 ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਚੁਣਾਵੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਅਸੂਲਨ ਬਠਿੰਡਾ ਸੀਟ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਫਰੀਦਕੋਟ (ਰਾਖਵੀਂ) ਖੱਬੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਛੱਡਣ ਵਾਸਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਖੱਬੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਰੀਦਕੋਟ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ (ਰਾਖਵੀਂ) ਸੀਟ 'ਤੇ ਵੀ ਲੜਨ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਕਾਂਗਰਸ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ (ਖੱਬੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ) ਹੁਣ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਸੀਟ ਲਈ ਆਪਣੀ ਮੰਗ ਛੱਡਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਬਠਿੰਡਾ ਸੀਟ ਤੋਂ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਘੇਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਪੈਂਤੜੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਲਾਹਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਂਝੇ ਮੋਰਚੇ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾ ਕੇ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਗੱਠਜੋੜ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਵੋਟ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਇਕਜੁੱਟ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਸਾਂਝੇ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਤਕਰੀਬਨ ਛੇ ਫੀਸਦ ਵੋਟਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 5.1 ਫੀਸਦੀ ਸੀ। ਸੂਤਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ 20 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਈ ਸਰਬ ਪਾਰਟੀ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪੈਣਗੀਆਂ। ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਅਜੇ ਦੂਰ ਹਨ ਅਤੇ ਚੋਣ ਗੱਠਜੋੜ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਅਜੇ ਸਹੀ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਂਜ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਸਰਬ ਪਾਰਟੀ ਮੀਟਿੰਗ "ਸਾਂਝੇ ਟੀਚੇ" ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ ਅਤੇ ਜੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਬਣੀ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਮੁਹਾਜ਼ ਸੰਭਵ ਹੈ।

Matrimonials

ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਸਦੀ ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਹੋਲਡਰ, ਉਮਰ 33 ਸਾਲ, ਕੱਦ 5'-5" ਐਮ ਏ ਪਾਸ ਲੜਕੀ ਲਈ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਕੱਚੇ-ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਯੋਗ ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ, ਫੋਨ: 347-653-5790, e-mail: prince.kular@yahoo.com

Well settled Saini Sikh parents seek stricktly Gursikh match for US Citizen innocently divorced daughter, 28, 5'-6", M Ed., school teacher. Email biodata @ bsinghmdus@yahoo.com

Suitable match wanted for US born Jatt sikh girl, 35year, 5'-6", working as financial manager with a reputed company in Chicago area. Family well settled in US. E-mail bio @ mgs2808@yahoo.com

ਕੰਨਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਪੰਜਾਬ ਰਹਿੰਦੇ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਸੋਹਣੇ ਸੁਨੱਖੇ ਐਮ ਬੀ ਏ ਲੜਕੇ, ਉਮਰ 26 ਸਾਲ, ਕੱਦ 5'-11", ਚੰਗਾ ਖਾਨਦਾਨ, ਚੰਗੀ ਪੇਂਡੂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਇਦਾਦ, ਵਾਸਤੇ ਚੰਗੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਉਚੀ ਲੰਮੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਮਰੀਕਨ ਸਿਟੀਜਨ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਲੜਕੇ ਦਾ ਪਿਤਾ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਉਚ ਅਫਸਰ। ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ, ਫੋਨ: (510) 760-9600 E-Mail Tigerjatt@gmail.com

ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਇਲੈਕਟਰੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਉਮਰ 26 ਸਾਲ, ਕੱਦ 5'-7" ਅਮਰੀਕੀ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਲੜਕੇ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਰਹਿੰਦੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: 209-675-5441

Sikh Saini parents seek match for US educated son, PhD, BTech Computer Science; 30/5'-9". Employed with a reputed company in Louisville, KY. Caste no bar Email: photo/Bio at harpreetdaurka@gmail.com.

To Advertise with Punjab Times
Call: 847-359-0746
Fax: 847-705-9388
www.punjabtimesusa.com

Taste of India & Sweet Shop
14096 Trade Center Dr., Fisher, IN 46038
ਵੇਟਰ, ਕੁੱਕ ਤੇ ਤੰਦੂਰੀਏ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ
ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਤਰਜ਼ੀਹ
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: 317-771-2930

Truck For Sale
2007 Columbia with Rebuilt Engine
that has only 5,000 miles
New brakes, New clutch, New battery & New starter.
Price: $25,000 or O.B.O.
Contact: Gurinder Singh (Gogi) @ 916-257-7865

Desi Bazar
916 E. Main Street #118, Greenwood, IN, 46143
Tel: 317-888-2040, Fax: 317-887-6116
We specialize in all kind of Indian Groceries and Sweets
• FRESH VEGETABLES EVERY THURSDAY
• FRESH GOAT MEAT
10% off on all Gurudwara supplies and Religious programs!!
We Are Open 7 Days a Week
ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਤੇ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ ਸਟੋਰ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮਾਣ ਦੇਸੀ ਬਾਜ਼ਾਰ

Khalsa USA Inc.
ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ

ਮਿਡਵੈਸਟ ਤੋਂ ਸਾਰੀਆਂ 48 ਸਟੇਟਾਂ ਲਈ ਪੱਕੇ ਰੂਟ
ਲੋਡ ਚੱਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ
ਕਾਗਜ਼ ਪੂਰੇ ਕਰਨ 'ਤੇ ਤੁਰਤ ਭੁਗਤਾਨ
Dry and Reefer loads
ਕਾਲ ਕਰੋ: 847-477-9968
or email: khalsausa55@gmail.com

Sistar Mortgage
Minimizing Cost, Maximizing Investment
www.SistarMortgage.com
Balbir (Bill) Grewal, Loan Officer
Residential & Commercial Loans
(734) 330-8859 Mobile
(586) 802-7385 Fax
Balbir.Grewal@SistarMortgage.com
*Refinance up to 125% value of the house.
Loans Available In Most States!
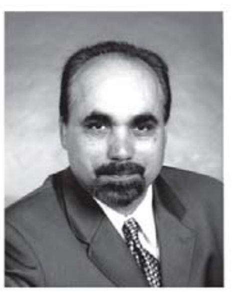
>100% FHA Financing >Residential (Purchase & *Refinance) >Self Employed >Cash Out Refinance >Investment Property Loans >Jumbo Loans >Commercial Property With Business or Business Only

Law Office of Navdeep S. Jhaj

Navdeep S. Jhaj
Member, American Immigration Lawyers Association
Immigration Law Attorney
General Legal Practice
>Estate Planning >Personal Injury >Bankruptcy
ਅਸੀਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
■ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ■ਜਨਰਲ ਲਾਅ
■ਪਰਸਨਲ ਇੰਜਰੀ ■ਬੈਂਕਰਪਸੀ ■ਐਸਟੇਟ ਪਲਾਨਿੰਗ
1930 W Hubbard, 2nd Floor, Chicago, IL 60622
Voice: 312.404.8893, Fax: 312.243.2277
email: navjhaj@me.com

ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਪਿੜ

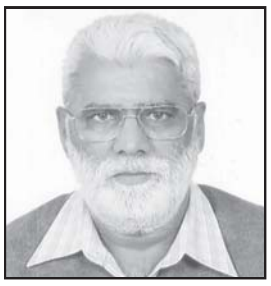

ਜਤਿੰਦਰ ਪਨੂੰ
ਫੋਨ: 91-98140-68455

ਰਾਵਣ ਸੜਦਾ ਰਹੇਗਾ, 'ਸੋਨੇ ਦੀ ਲੰਕਾ' ਫਿਰ ਵੀ ਬਚੀ ਰਹੇਗੀ

ਰਾਮ-ਲੀਲਾ ਵਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨੀਝ ਲੱਗਣ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਰਾਵਣ ਦੇ ਬੁੱਤ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਨੀਤਕ-ਲੀਲਾ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁੱਝੇ ਰੱਖ ਕੇ ਕਦੇ ਕਰਨਾਟਕਾ ਦੇ 'ਰੈਡੀ ਬ੍ਰਦਰਜ਼' ਅਤੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਅਬਦੁਲ ਕਰੀਮ ਤੇਲਗੀ ਬਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਵਣ ਦਾ ਬੁੱਤ ਬਣਾ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰੀਗਰ ਦੂਰ ਖੜੋ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਦੁਸਹਿਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਆਣ ਕੇ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਰਾਵਣ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ'। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਵੀ ਕੁਝ ਰਾਵਣ ਸਿਰਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਜੇਲ੍ਹ ਭਿਜਵਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਖੜੀ ਰਾਜਸੀ-ਲੀਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਹ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਕਿ ਬਦੀ ਉਤੇ ਨੇਕੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਗਿਆ, ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਪਿਆ।

ਖਬਰ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਕੇ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਇਹ ਏਨੀ ਮਾਮੂਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅਣਗੌਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਹੋਇਆ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਇਕ ਕਾਲੋਨੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕਾਲੋਨੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਦੁਸਹਿਰਾ ਮਨਾਉਣਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਰਾਵਣ ਦਾ ਬੁੱਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਰਾਵਣ ਦਾ ਬੁੱਤ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਲਿਖ ਕੇ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੱਦਣਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਸ ਬੁੱਤ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਲਈ ਉਹ ਆਗੂ ਆਵੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਨੇਤਾ ਦੀ ਉਡੀਕ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਣਾ ਕਿਸੇ ਨੇ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਆਇਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਗਏ ਸਨ। ਆਖਰ ਇਕ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਰਾਵਣ ਦੇ ਉਸ ਪੁਤਲੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਦੇਣ ਦੀ ਰਸਮ ਪੂਰੀ ਕਰਵਾਈ ਗਈ।

ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਵੇਖੀਏ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਸੇ ਦਿਨ ਉਸੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਫੂਕੇ ਗਏ ਸਨ। ਹਰ ਥਾਂ ਪੁਤਲੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਨੇਤਾ ਸੱਦਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਰਾਵਣ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ ਆਈ ਸੀ। ਨਾਲ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੀ-ਹਜ਼ੂਰੀਏ ਆ ਕੇ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਫੋਟੋ ਖਿਚਵਾਉਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਜਣੇ ਨੇ ਤੀਰ-ਕਮਾਨ ਚੁੱਕ ਲਿਆਂਦਾ, ਜਿਹੜਾ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾ ਕੇ ਰਾਵਣ ਵੱਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ ਨਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਲਵਾ ਕੇ ਫਿਰ ਆਪ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਚੋਚਲੇ ਹਰ ਰਾਜ ਵਿਚ ਲਗਭਗ ਹਰ ਥਾਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੁਸਹਿਰੇ ਦਾ ਤਿਓਹਾਰ ਤਾਂ ਬਦੀ ਉਤੇ ਨੇਕੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਰਾਵਣ ਦੇ ਸਿਰਫ ਪੁਤਲੇ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਰਾਵਣ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਗਾਣਾ ਸੁਣਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਸੀ, 'ਪਹਿਲਾ ਪੱਥਰ ਵੋ ਮਾਰੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਾਪ ਨਾ ਕੀਆ ਹੋ, ਜੋ ਪਾਪੀ ਨਾ ਹੋ'। ਉਦੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਝੁਕ ਜਾਣੇ ਸਨ।

ਚਰਚਾ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਚੱਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਵਣ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਦਰਾਵੜਾਂ ਦਾ ਆਗੂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਆਰੀਆ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੇ ਹਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਰਨ ਵਾਲਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਖਲਨਾਇਕ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਭਗਵਾਨ ਅਤੇ ਸੱਚਾਈ ਦੀ ਜੰਗ ਦਾ ਨਾਇਕ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਛੇੜ ਰਹੇ। ਇਥੇ ਸਿਰਫ ਇਹ ਗੱਲ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲੀਏ ਕਿ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਪਾਪੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਸਾਂਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਸਜ਼ਾ ਨਾਲ ਹੋਰ ਰਾਵਣ ਜੰਮਣੋਂ ਤਾਂ ਹਟ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਗੱਲ ਰਾਵਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਰਾਵਣ-ਬਿਰਤੀ ਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਗੂ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਆਮ ਲੋਕ ਉਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਆਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਆਗੂ ਇਹ ਚਰਚਾ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਪੁੱਛ ਲੈਣਗੇ ਕਿ ਜੇ ਰਾਮ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਰਾਵਣ ਫਿਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

ਰਾਵਣ-ਬਿਰਤੀ ਸਿਰਫ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਅਗਵਾ ਦੀ ਘਟਨਾ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖੂਨ-ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ 'ਸੋਨੇ ਦੀ ਲੰਕਾ' ਬਣਾ ਕੇ ਐਸ਼ ਕਰਨਾ ਵੀ ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ 'ਤਕੜੇ ਦਾ ਸੱਤੀਂ ਵੀਹੀਂ ਸੌ' ਦਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਵੀ ਇਸ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ। 'ਸੋਨੇ ਦੀ ਲੰਕਾ' ਵਿਚ ਲੰਕਾ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਲੋਕ ਸੋਨੇ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿੰਦੇ। ਆਮ ਲੋਕ ਉਥੇ ਵੀ ਝੁੱਗੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਜੇ ਲੰਕਾ ਸੋਨੇ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਰਾਮ ਵੱਲੋਂ ਲਾਈ ਅੱਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੋਨਾ ਢਲ ਜਾਣ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹਵਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਡ ਜਾਣਾ। ਲੱਕੜਾਂ ਸੜਨ ਤਾਂ ਕੋਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸੋਨਾ ਢਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੋਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਨਾ, ਉਸ ਦੇ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਅੱਜ ਦੇ ਸ੍ਰੀਲੰਕਾ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਡਲੇ ਉਖੜਿਆ ਕਰਨੇ ਸਨ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਲੰਕਾ ਸੋਨੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ, ਲੰਕਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ-ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਆਪਣਾ ਮਹਿਲ ਹੀ ਸੋਨੇ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਕਦੇ 'ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਿੜੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸੋਨੇ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਥੇ ਵੀ ਰਾਜੇ ਤੇ ਨਵਾਬ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਉਤੇ ਬੈਠਦੇ ਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਰਤਨਾਂ ਵਿਚ ਖਾਂਦੇ-ਪੀਂਦੇ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੁਆਫੀ ਲਈ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੋਨਾ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਤਹਿਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਮਹਿਮੂਦ ਗਜ਼ਨਵੀ ਤੇ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਮੁਹੰਮਦ ਗੌਰੀ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਾਡੇ ਅੱਜ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਅੰਬਾਨੀ ਘਰਾਣੇ ਕੋਲ ਦੌਲਤ ਦਾ ਢੇਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਸੋਨੇ ਦੀ ਲੰਕਾ' ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਜੁੜਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਹਰਿਆਣੇ ਦਾ ਜਿੰਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਆਪਣੀ 'ਸੋਨੇ ਦੀ ਲੰਕਾ' ਬਣਾਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨੀਤ ਦੀ ਭੁੱਖ ਅਜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਕੋਲੇ ਦੇ ਬਲਾਕਾਂ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਕਾਲਖ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਰਨਾਟਕਾ ਦੇ ਰੈਡੀ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਜਣੇ ਮੰਤਰੀ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਫਿਰ ਸਕੈਂਡਲਾਂ ਦੀ ਸੜ੍ਹਿਆਂਦ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਈ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਛਾਪੇ ਵੱਜੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਰਤਨਾਂ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਉਤੇ ਬੈਠਦੇ ਸਨ। ਰਾਵਣ ਜਿੱਡੀ ਨਾ ਸਹੀ, ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਇਕ 'ਸੋਨੇ ਦੀ ਲੰਕਾ' ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ। ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਪ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਲਾਈਸੈਂਸ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਲੈਣ ਲਈ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਇਕ ਕਲਰਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਕੂਟਰ ਉਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਰ ਮੀਨਾਰ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਇਕ ਢਾਬੇ ਤੋਂ ਰੋਟੀ ਖਵਾਉਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਸੋਨੇ ਦੀ ਲੰਕਾ' ਬਣਾ ਲਈ, ਫਿਰ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਕਰਨਾਟਕਾ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਇਹ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਚੋਣ ਲੜੋ ਤੇ ਆਣ ਕੇ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ। ਸਮਾਂ ਬਦਲਿਆ ਤੇ ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ ਚਲੇ ਗਏ। ਦੋਵਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਲੀਡਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਮੁੱਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਸੁਸ਼ਮਾ ਸਵਰਾਜ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀ ਆਗੂ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੈਡੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ 'ਗਾਡ ਮਦਰ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਦੋ ਦਿਨ ਤੱਕ ਕੁਝ ਬੋਲੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸਬੰਧ ਸਨ, ਨਿੱਜੀ ਸਬੰਧ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਦੋਂ 'ਰਾਵਣਾਂ ਦਾ ਟੱਬਰ' ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਅਛੂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਅਬਦੁਲ ਕਰੀਮ ਤੇਲਗੀ ਦੋ ਟਕੇ ਦੀ ਔਕਾਤ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਫੁਰਨਾ ਸੁੱਝਾ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਟੈਂਪ ਪੇਪਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਲੋਕ 'ਅਸ਼ਟਾਮ' ਆਖਦੇ ਹਾਂ, ਛਾਪਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੈਸ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਉਸ ਪ੍ਰੈਸ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਰੱਦੀ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਖਰੀਦਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਪ੍ਰੈਸ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਨਾਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰੈਸ ਲਾ ਲਈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਕਾਰਿੰਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਤੇਲਗੀ ਦੇ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਹੋ ਅਸ਼ਟਾਮ ਛਾਪਣ ਲੱਗ ਗਏ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮਾਲ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸ ਦਾ ਮਾਲ ਵਿਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜ਼ਮੀਨ-ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਖਰੀਦੋ-ਫਰੋਖਤ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਹੋ ਅਸ਼ਟਾਮ ਵਿਕਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨਰਸਿਮਹਾ ਰਾਓ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁੱਤੀ ਰਹੀ, ਦੇਵਗੌੜਾ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਲ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਕਤ ਵੀ ਤੇ ਵਾਜਪਾਈ ਜੀ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ।

ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਦੋਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਉਠ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੁੱਲ ਘੋਟਾਲਾ ਬੱਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਜਿਸਟਰੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਜੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਰੱਦ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬਖੇੜਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਰਜਿਸਟਰੀਆਂ ਸਹੀ ਮੰਨ ਲਈਆਂ ਜਾਣ। ਕਿੱਡੀ ਵੱਡੀ 'ਫਰਾਖਦਿਲੀ' ਇਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਸ਼ਟਾਮ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੇ ਜਾਅਲੀ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਸਲੀ ਮੰਨੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਘੋਟਾਲਾ ਤਕਰੀਬਨ ਬੱਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਉਦੋਂ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬੱਜਟ ਸਿਰਫ ਅਠਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਸੀ। ਤੇਲਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵੀ ਸਨ, ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਬੋਲਦਾ ਸੀ, ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵੀ ਸਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਭੁਗਤਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰ ਗਏ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਅੱਡੀਆਂ ਰਗੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੜਦੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੜਦਾ ਹੁੰਦਾ।

ਸਿਰਫ ਦੋਂਹ-ਚੌਂਹ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਮੁੱਕ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਰਾਵਣ ਬਣਨ ਅਤੇ ਸੜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹਰ ਸਮੇਂ ਜਾਰੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਉ, ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਰਾਵਣ ਦੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਣਗੇ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿਚ ਵੀ। ਜਿਹੜੇ ਰਾਜ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਕੁਝ ਇਮਾਨਦਾਰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਲਈ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਮਿਲਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਬਾਬੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ 'ਜੋ ਨਾ ਡਿੱਠਾ, ਸੋਈਓ ਮਿੱਠਾ।'

ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਖਰੀ-ਨਿਆਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੱਸਣ ਵਾਲੀ ਭਾਜਪਾ ਬਾਰੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਦਿਗਵਿਜੇ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਬਕਾ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਵੇਂ ਹੀ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਰਾਵਣ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਦੀ ਖਬਰ ਅਣਗੌਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਦਿਗਵਿਜੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਹਫਤੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵਾਜਪਾਈ ਤੇ ਅਡਵਾਨੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਵੀ ਸਬੂਤ ਹਨ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਹ ਸਬੂਤ ਵਰਤਾਂਗੇ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਏਦਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਵੇ ਕਿ 'ਵਰਤਾਂਗੇ ਨਹੀਂ', ਤਾਂ ਅਸਲ ਮਤਲਬ ਅਗਲੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਬੱਚੂ, ਮਸਾਲਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਵੀ ਹੈ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਹਟੋਗੇ ਤਾਂ ਫੁੱਲਝੜੀਆਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗ ਪਵਾਂਗੇ।' ਜਿਹੜਾ ਦਬਕਾ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਵਿਚਲਾ ਸੱਚ ਵੀ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਵਾਜਪਾਈ ਦੀ ਮੁਤਬੰਨੀ ਧੀ ਨਮਿਤਾ ਦੇ ਪਤੀ ਰੰਜਨ ਭੱਟਾਚਾਰੀਆ ਦਾ ਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਚਰਚਿਤ ਰਹਿ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਡਵਾਨੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੂੰਹ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਹੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦੇਣੀ ਕਾਫੀ ਸੀ। ਦਿਗਵਿਜੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਬਕੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਜਪਾ ਵਾਲੇ ਏਨਾ ਕਹਿਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ 'ਜਾਹ, ਤੂੰ ਜਿਹੜਾ ਕੱਦੂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਮਾਰਨਾ ਹੈ, ਮਾਰ ਲੈ, ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।' ਇਹ ਹਿੰਮਤ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਅੰਦਰ ਦੀ ਕਚਿਆਈ ਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ।

ਦਿਗਵਿਜੇ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਬਕਾ ਸਾਡੇ ਅੱਜ ਦੇ ਭਾਰਤ ਦੀ 'ਸੋਨੇ ਦੀ ਲੰਕਾ' ਦੀ ਸਲਾਮਤੀ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲੇ ਵਾਜਪਾਈ ਤੇ ਅਡਵਾਨੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਬੂਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਚਰਚਾ ਨਾ ਛੇੜਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਵਾਲੇ ਵੀ ਰਾਜਸੀ ਲੜਾਈ ਲੜਦੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਜਵਾਈ ਤੇ ਜਵਾਕ ਵੱਲ ਉਂਗਲ ਉਠਾਉਣੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ। ਸਿਰਫ਼ ਰਾਮ-ਲੀਲਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ ਤੇ ਰਾਵਣ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਹੀ ਬਣਦਾ ਤੇ ਸੜਦਾ ਰਹੇ। ਜਿਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਪੁਆੜਾ ਪੈਣ ਦਾ ਡਰ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਗੱਲ ਨਾ ਛੇੜਨ ਦਾ ਅਣਲਿਖਿਆ ਵਾਅਦਾ ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਕਰ ਲੈਣ ਤਾਂ 'ਸੋਨੇ ਦੀ ਲੰਕਾ' ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਰਾਮ-ਲੀਲਾ ਵਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨੀਝ ਲੱਗਣ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਰਾਵਣ ਦੇ ਬੁੱਤ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਨੀਤਕ-ਲੀਲਾ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁੱਝੇ ਰੱਖ ਕੇ ਕਦੇ ਕਰਨਾਟਕਾ ਦੇ 'ਰੈਡੀ ਬ੍ਰਦਰਜ਼' ਅਤੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਅਬਦੁਲ ਕਰੀਮ ਤੇਲਗੀ ਬਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਵਣ ਦਾ ਬੁੱਤ ਬਣਾ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰੀਗਰ ਦੂਰ ਖੜੋ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਦੁਸਹਿਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਆਣ ਕੇ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਰਾਵਣ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ'। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਵੀ ਕੁਝ ਰਾਵਣ ਸਿਰਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਜੇਲ੍ਹ ਭਿਜਵਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਖੜੀ ਰਾਜਸੀ-ਲੀਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਹ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਕਿ ਬਦੀ ਉਤੇ ਨੇਕੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਗਿਆ, ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਚੱਲਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਰਾਵਣ ਹਰ ਸਾਲ ਬਣਦਾ ਤੇ ਫਿਰ ਸੜਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਪਰ 'ਸੋਨੇ ਦੀ ਲੰਕਾ' ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਉਹ ਰਾਵਣ ਸਾੜਨ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, 'ਅੱਗ ਇਸ ਪੁਤਲੇ ਨੂੰ ਉਹ ਨੇਤਾ ਲਾਵੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕਦੇ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ।'

ਵੜੈਚ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ

ਰਈਆ: ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆ ਵੱਲੋਂ ਡੇਰਾ ਬਿਆਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਡੇਰਾ ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ ਬਿਆਸ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਿੰਡ ਵੜੈਚ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਢਾਹੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਵਿਵਾਦ ਹੱਲ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਿਆਸ ਫੇਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਕਾਫੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਡੇਰਾ ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਾਰੇ ਵਿਵਾਦ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮੰਡ, ਬਾਬਾ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾਦੂਵਾਲ, ਖਾਲਸਾ ਐਕਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਡੇਰਾ ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ ਬਿਆਸ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਡੇਰਾ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆ ਵਿਚਾਲੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵੀ ਦੇਖੀ ਗਈ। ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ।

ਡੇਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਜਿਸ ਵੀ ਜਗ੍ਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਉਸਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ। ਦੂਸਰਾ ਸੁਝਾਅ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਣ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀਵਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰ ਲੈਣ। ਜੇਕਰ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਗਏ ਕੁਝ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਬਿਨਾਂ ਝਗੜੇ ਡੇਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਆਗੂਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਡੇਰਾ ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਡੇਰਾ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿੰਡ ਵੜੈਚ ਜਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲਈ।

R K Carpet & Flooring, Inc.

6346 N. Claremont Ave. Chicago, IL 60659

ਵਾਜ਼ਬ ਭਾਅ, ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਰਵਿਸ

- *Commercial *Installation
- *Residential *Cleaning
- *Industrial *Repair
- *Sales

Ravinder Singh Ravi

Ph:773-761-6888

Fax:773-761-6865

To Advertise with Punjab Times Call: 847-359-0746
Fax: 847-705-9388, e-mail: punjabtimes1@sbcglobal.net
Visit us on the web:www.punjabtimesusa.com

OKKJI Transfer LLC.

15238 Radiance Dr., Noblesville, IN, 46060

ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ

*ਲੋਕਲ ਤੇ ਲੌਂਗ ਰੂਟ
*ਡਰਾਈ ਅਤੇ ਰੀਫਰ ਲੋਡ
ਕਾਗਜ਼ ਦਿਓ ਤੇ ਪੈਸੇ ਲਓ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

Toll Free: 1-855-966-5554

Manny Sandhu: 317-603-1000, Sam Bhullar: 732-486-9045
Fax: 317-774-9665

ਨੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ

National Truck Driving School

ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ ਅਤੇ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ

ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ
ਕੰਪਨੀ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ 35 ਸੈਂਟ ਪ੍ਰਤੀ ਮੀਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ

*ਟਰੱਕ ਡਰਾਇਵਿੰਗ ਸਕੂਲ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ
*ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਕੰਮ/ ਜੌਬ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ
*ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੋਂ ਚੁੱਕਣ ਤੇ ਛੱਡਣ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ
*2-3 ਹਫਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਇਵਰ ਬਣੋ

Call For Special Price

Kashmir S. Thandi
Office: (866) 933-3038
Balhar S. Ranu Cell:916-502-7733
Yuba City Ph:530-383-2785

1816 Main Ave., Secramento CA, 95838

ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ ਯੂਐਸਏ ਵਲੋਂ ਬੜੇ ਹੀ ਮਾਣ ਨਾਲ..
24 ਘੰਟੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ **ਗੁਰਬਾਣੀ ਰੇਡੀਓ** ਸ਼ੁਰੂ
www.GurbaniRadio.org
ਫੋਨ 'ਤੇ ਸੁਣਨ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰੋ
605.475.6868 Ext. 4
832.551.5029 Ext. 4

ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ ਯੂਐਸਏ
Punjabi RADIO USA
Uniting Punjabi's All Over
Studio Telephone : (408) 272-5200

ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

- **ਸਵੇਰੇ 4 ਵਜੇ** ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉਂ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਫਰੀਮਾਂਟ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਸਾਰਣ
- ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਵਿਆਖਿਆ (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ : ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ)
- ਆਤਮਿਕ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ☞ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਬਾਣੀ
- ਘਰ ਸੰਸਾਰ, ਦੇਸੋਂ ਪਰਦੇਸ, ਸੁਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ, ਭੈਣਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ☞ 'ਬੌਲੀਵੁੱਡ ਹਿੱਟਸ' (Bollywood Hits)
- ਹਾਸਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਹੱਸਦੇ ਹਸਾਉਂਦੇ' ☞ ਖ਼ਬਰ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ☞ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ- ਘਰੇਲੂ ਨੁਸਖਿਆਂ ਦਾ ਹਿੱਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ LIVE
- ਯੂਐਸ ਚੋਣਾਂ 2012 ਸ਼ੋਅ ☞ ਝਿਲਮਿਲ ਤਾਰੇ, ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਖਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ☞ ਧੰਨ ਲਿਖਾਰੀ ਨਾਨਕਾ- ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ
- 'ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕੁੱਝ ਗੀਤ' ☞ 'ਲਹਿਰੇਂ' (ਬਾਬੂ ਲਾਲ ਤੇ ਬਿਮਲੇਸ਼ ਪ੍ਰਸਾਦ ਫੀਜੀ ਦਾ ਹਿੱਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ)
- **6 ਵਜੇ ਸ਼ਾਮ** 'ਸਰਬ ਸਾਂਝੀ ਗੁਰਬਾਣੀ' (ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ, ਕੀਰਤਨ, ਢਾਡੀ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕਥਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ)
- ਸੋਮਵਾਰ ਭਖਦੇ ਮਸਲਿਆਂ 'ਤੇ LIVE Talk Show (ਸੁਸ਼ੀਲ ਦੁਸਾਂਝ) ☞ 'ਇਕ ਸੋਚ' ☞ ਜੌਬ ਐਂਡ ਬਿਜਨਸ ਸ਼ੋਅ
- ਖ਼ਬਰਸਾਰ (ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟਾ) ☞ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ☞ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਬਾਂਗਾਂ (ਮਸੂਦ ਮੱਲ੍ਹੀ)
- ਪਾਣੀ 'ਚ ਮਧਾਣੀ ☞ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦਾ ਹਿੱਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਰਾਤ 8:30 ਤੋਂ 10:00 ਵਜੇ)

ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਰੇਡੀਓ 'ਤੇ
ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਸੁਸ਼ੀਲ ਦੁਸਾਂਝ
ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਮਸੂਦ ਮੱਲ੍ਹੀ
ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖ਼ਬਰਾਂ- ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ
ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟਾ
ਹੁਣ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਤੇ ਬੀਬੀਸੀ ਹਿੰਦੀ ਤੁਸੀਂ 24 ਘੰਟੇ ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹੋ
605.475.6868 Ext. 1 ਜਾਂ
832.551.5029 Ext. 1

ਨਵੇਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

- **ਸੱਜਰੀ ਸਵੇਰ** -ਸੋਮਵਾਰ ਤੋਂ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ
- **ਨਜ਼ਰੀਆ** -ਸਮਾਜਿਕ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਰੋਜਾਨਾ ਰਾਤ ਨੂੰ
- **ਤੁਹਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਹੜੇ** -ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਰੌਚਕ ਜਾਣਕਾਰੀ
- **ਟੌਪ 10** -ਨਵੇਂ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਵੋਟਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੋਨ ਤੋਂ ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ ਯੂਐਸਏ

ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਸੱਤੇ ਦਿਨ 24 ਘੰਟੇ - ਸੁਣਨ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰੋ ਜੀ

605.475.6868 • 832.551.5029

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ 408.722.7698 • Email: info@punjabiradiousa.com • 3750 McKee Road, # B, San Jose CA 95127 • Listen LIVE www.punjabiradiousa.com

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ, 3 ਨਵੰਬਰ 2012

ਨਵੰਬਰ '84: ਸਵਾਲ ਦਰ ਸਵਾਲ

ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਕੋਈ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਜਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੋ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਮੋਟਾ ਜਿਹਾ ਮਤਲਬ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕਾਫਲੇ ਦੇ ਦੋ ਕਦਮ ਹਨ। ਕਾਫਲਾ ਕਦੀ ਰੁਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਹੀ ਤਾਂ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ-ਲਗਾਤਾਰ ਸਫਰ। ਦੋ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਵਕਤਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲੇ ਇਹ ਅਹਿਮ ਦੋ ਕਦਮ, ਕੀ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਹੀ ਅਗਾਂਹ ਪੁੱਟੇ ਗਏ ਹਨ? ਜਾਂ ਅਸੀਂ ਇਕੋ ਥਾਂ ਉਤੇ ਖੜ੍ਹੇ, ਦੋ ਕਦਮ ਅਗਾਂਹ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਲੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ? ਨਵੰਬਰ '84 ਦੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਦਾ ਦਰਦ ਉਂਜ ਦਾ ਉਂਜ ਹੈ, ਇਹ ਮੱਠਾ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਦਰਦ ਅਕਸਰ ਚਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚੇਤਿਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੌਲਨਾਕ ਮੰਜ਼ਰ ਉਭਰਦੇ ਹਨ। ਧੁਖਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਮੰਜ਼ਰ ਸਦਾ ਸਦਾ ਲਈ ਸਾਂਭੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜਨਵਰੀ ਵਿਚ ਉਸ ਵਕਤ ਇਸ ਦਰਦ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ 1984 ਵਿਚ ਹੀ ਪਿੰਡ ਹੋਂਦ-ਚਿੱਲੜ ਵਿਚ ਵਾਪਰਿਆ ਕਾਂਡ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਂਡ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆਂ, ਹੋਰ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਸਾਲ ਹੋ ਜਾਣੇ ਹਨ, ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਸਿਤਮਜ਼ਰੀਫੀ ਦੇਖੋ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਹੋਈ ਪ੍ਰਗਤੀ ਅਜੇ ਵੀ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੇ ਉਹਲੇ ਵਿਚ ਪਈ ਹੈ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਕਿਤੇ ਆਪਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਰਸਮੀ ਬਰਸੀਆਂ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਰਾਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪੈ ਗਏ? ਇਹ ਅੱਜ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਤੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਤੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਸਿਰਫ ਰਸਮ ਖਾਤਿਰ ਹੀ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੇ ਇਸ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਜਿਹਾ ਅਰਥ ਤਾਂ ਇਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਹੁਣ ਅਚੇਤ ਜਾਂ ਸੁਚੇਤ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਕੋਝੀ ਖੇਡ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਏ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗਿਣ ਗਿਣ ਗੋਟੀਆਂ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਜਿੰਨੇ ਹੀ ਮਤਲਬਪ੍ਰਸਤ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ। ਅਜਿਹਾ ਸੁਣਨਾ/ਪੜ੍ਹਨਾ ਔਖਾ ਤਾਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦਰਦ ਦਿਲਾਂ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੀ ਚੋਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੌੜਾ ਸੱਚ ਇਹੀ ਹੈ।

ਹੋਂਦ-ਚਿੱਲੜ ਕਾਂਡ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੀ ਲੈ ਲਓ। ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂਚ ਉਥੇ ਦੀ ਉਥੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲਟਕਾਉਣਾ ਤਾਂ ਅਗਲਿਆਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਖਾਸ ਸੰਦ ਹੈ, ਤਰੀਕਾਕਾਰ ਹੈ; ਪਰ ਇਸ ਕਾਂਡ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣ ਉਤੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇਹ ਸਵਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪ ਇਹ ਪੈਂਡਾ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਇਹ ਸਵਾਲ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਬਰਸੀਆਂ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਰਾਹ ਪਈ ਖਲਕਤ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਅੰਨ੍ਹੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਚੱਕਰ ਕੱਟ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਨੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸੱਤਾ ਉਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਅੰਨ੍ਹੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੀ ਚਲਾਕੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਨ੍ਹੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਵਾੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਆਏ ਹੋਏ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੁਚੇਤ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਅਹਿਮ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਕਰਕੇ, ਅਸੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ 10 ਨਵੰਬਰ 1984 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ 'ਦੋਸ਼ੀ ਕੌਣ?' (ਹੂ ਆਰ ਦਿ ਗਿਲਟੀ?) ਉਦੋਂ ਤੁਰੰਤ ਨਸ਼ਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਗਾਂਹ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਕਈ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਹੋਂਦ ਚਿੱਲੜ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਜੇ ਤੱਕ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ! ਕਿਉਂ? ਇਤਿਹਾਸ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਗੇਗਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਸਵਾਲ 1947 ਦੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਇੰਨਾ ਕੁ ਦਰਦ ਵੰਡਾ ਕੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਵਕਤ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ? ਲੋਕ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਦਰਿੰਦੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਲਹੂ ਦੇ ਪਿਆਸੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ? ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਇਹੀ ਸੋਚ ਸਾਡੇ 84 ਵਾਲੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਹੀ 1947 ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਉਤੇ ਉਂਗਲੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਾਡੀ ਕਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਰੋ-ਪਿੱਟ ਕੇ ਸਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ; ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ; ਅਤੇ ਫਿਰ 1984 ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਗੱਲ ਸਿਆਸਤ ਦੀਆਂ ਅੰਨ੍ਹੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਘੜੀਸੀ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ, ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਗੱਲ ਬਦਲਦੀ-ਵਟਦੀ ਆਖਰਕਾਰ ਨਫਰਤ ਦੇ ਹੋਕਰੇ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖੈਰ! ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਛੇੜਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਲੱਭਣ ਵੱਲ ਅਹੁਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧਿਆ ਜਾਵੇ। ਨਫਰਤ ਦੀ ਅੱਗ ਬਾਲ ਕੇ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਰੂ-ਬਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਸ ਹਿੰਸਕ ਬਿਰਤੀ ਦੀ ਪੈੜ ਨੱਪਣ ਵੱਲ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਕੁਝ ਲੋਕ, ਖਲਕਤ ਲਈ ਅੰਨ੍ਹੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ 'ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ' ਮੰਗਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਗ ਦੀ ਹਰ ਲੜੀ, ਹਰ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਲਈ ਅਹੁਲਦੀ ਹੈ। ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦੋਸਤੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਲਈ ਕਿਵਾੜ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਲੜ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਬਿਖੜਾ ਪੈਂਡਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਇਕ ਸਦਾ ਔਖੇਰੀ, ਚੌਥੀ ਕੂਟ ਵੱਲ ਹੀ ਕੂਚ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਚੌਥੀ ਕੂਟ ਵੱਲ ਸਫਰ ਹੀ ਇਸ ਦਰਦ ਦੀ ਦਵਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਵਾ ਦਾ ਸਿਖਰ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਦੁਆ ਹੈ।

ਠਾਹ-ਸੋਟਾ

-ਚਾਚਾ ਬੇਲਿਹਾਜ਼

ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕੁਫ਼ਰ!

ਕਾਲ਼ੇ ਧਨ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਬਾਰ ਲਾਏ, ਉਹੀਓ ਜਿੱਤਦੇ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਰੇਸ ਵਿਚੋਂ।
ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀਆਂ ਖੋਟ ਭਰਿਆ, ਦੇਸ ਪਿਆਰ ਦੀ ਮੁੱਕੀ ਏ ਲੇਸ ਵਿਚੋਂ।
ਕੱਢੇ ਦੰਦੀਆਂ ਟੀ.ਵੀ. 'ਤੇ ਬੋਲਦਾ ਉਹ, ਤਾਜ਼ਾ ਆਇਆ ਜ਼ਮਾਨਤੀ ਕੇਸ ਵਿਚੋਂ।
ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੀਕ ਮੁਕੱਦਮੇ ਰਹਿਣ ਚਲਦੇ, ਕੁਝ ਨ੍ਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ ਅੰਤ ਨੂੰ ਏਸ ਵਿਚੋਂ।
ਮੋਮੋਠਗਣੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਕਰਨ ਦਾਅਵੇ, ਲੋਕੀਂ ਜਾਣਦੇ ਅਸਲ ਨਹੀਂ ਭੇਸ ਵਿਚੋਂ।
ਘਪਲੇਬਾਜ਼ ਵੀ ਰੋਜ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਮੁਕਾਉਣਾ ਏ ਦੇਸ ਵਿਚੋਂ!

ਪੰਜਾਬੀ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕੌਣ?

ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਸੀ ਜਿਸ 'ਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 10 ਲੱਖ ਬੰਦਾ ਮਰਿਆ। ਇਸ 'ਚ ਸਿਰਫ਼ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 5 ਤੋਂ 6 ਲੱਖ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਔਰਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਲੱਖਾਂ 'ਚ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਇਨਸਾਨੀ ਤਾਰੀਖ 'ਚ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਦੇ ਵੀ 4 ਕਰੋੜ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਘਰ-ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਤੇ ਉੱਜੜਨਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਪਰ 4 ਕਰੋੜ ਪੰਜਾਬੀ ਉੱਜੜੇ। ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਇੰਤਹਾ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਸਰਵਨਾਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋ-ਜੋ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਾਕੀ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਹੀਣੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੱਜ ਤਕ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਘੱਲੂਘਾਰਾ 'ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਦਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਫਰੋਲੋ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰਿਆਂ 'ਚ ਇਸ ਦਾ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂ?

ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਭਾਲ ਦਾ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਪਹਿਲ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡੋਂ ਹੋਈ ਜਿਥੇ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਪਛਾਣ ਸੱਯਦ ਅਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਮਿਲੀ ਪਰ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਅੱਗੇ ਤੁਰਿਆ, ਇਹ ਪਛਾਣ ਬਦਲਦੀ ਗਈ। ਸਵੀਡਨ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੀ ਗੋਲ-ਮੋਲ ਜਿਹੀ ਪਛਾਣ ਸੀ, ਮੇਰਾ ਇਕ ਨਾਂ ਸੀ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਲਿਖਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਪਛਾਣਦੇ ਸਨ, ਕੁਝ ਪੱਤਰਕਾਰ ਅਤੇ

ਜਸਟਿਸ ਸੱਯਦ ਆਸਿਫ਼ ਸ਼ਾਹਕਾਰ

ਟੀ.ਵੀ. ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਵਜੋਂ ਤੇ ਕੁਝ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਿਆਸੀ ਪਿਛੋਕੜ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਰ ਵੀ ਮੇਰੀਆਂ ਕਈ ਪਛਾਣਾਂ ਸਨ ਜੋ ਇਕ-ਦੂਜੇ 'ਚ ਰਲ-ਮਿਲ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸਵੀਡਨ ਆ ਕੇ ਮੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਛਾਣਾਂ ਗੁਆਚ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕੋਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਵਾਂਗ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਉਤੇ ਮੈਨੂੰ ਨਵੀਂ ਪਛਾਣ ਦੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਇਹ ਮੂਰਤ ਸਵੀਡਿਸ਼ ਸਮਾਜ 'ਚ ਬਣਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਸਵੀਡਿਸ਼ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਸਵੀਡਿਸ਼ ਬਣਨ 'ਚ ਤਾਂ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋਇਆ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤੇ ਦੀਆਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਈ। ਪਹਿਲੀ ਇਹ ਕਿ ਸਵੀਡਿਸ਼ ਸਮਾਜ 'ਚ ਬੰਦੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਿਵੇਂ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਬਣਨ ਲਈ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾ ਲਵਾਂ, ਮੁੜ-ਘਿੜ ਕੇ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਹਾਂ। ਜਦ ਮੈਂ ਇਸ ਸਵੀਡਿਸ਼ ਕਸੌਟੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਪਰਖਿਆ ਤਾਂ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਮਨਾਹੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮਨਾਹੀਆਂ ਅਜਿਹੀ ਤਾਕਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕੰਜੇ 'ਚ ਕੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਿਕੰਜੇ 'ਚ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਉਸ ਬੰਦੇ ਵਰਗੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਗਲ ਘੁੱਟਿਆ ਜ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਡੇਲੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਏ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੰਘ 'ਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਫਸ-ਫਸ ਕੇ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਮਨਾਹੀਆਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਦਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਰਸੇ 'ਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨਵੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੀਆਂ ਮਨਾਹੀਆਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਮਨਾਹੀ ਸੰਨ 47 ਦਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਇਸ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਭੈੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਕੋਈ ਖੁੱਡ ਲੱਭਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕੁੱਜੇ 'ਚ ਪਾ ਕੇ ਉੱਤੇ ਚੁੰਨੀ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਕਰਮ 'ਚ ਸਭ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨੇ-ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰ, ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਨੇਤਾ, ਖੋਜੀ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਲਿਖਾਰੀ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਉਹ ਲੋਕ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਨ 47 ਆਪ ਹੰਢਾਇਆ।

ਸੰਨ 47 'ਚ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਇਸ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਂ ਖੈਰ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ਹੀ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀ ਮਨਾਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ? ਜੋ ਸੰਨ 47 'ਚ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ 'ਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਵੀ, ਪਰ ਜਿਥੇ-ਜਿਥੇ ਇਹ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਦਾ ਰੌਲਾ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਾਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਵਾਪਰਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਰੌਲੇ 'ਚ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਗਈ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਦੂਜੀ ਵੱਡੀ ਜੰਗ ਵੇਲੇ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਹਿਟਲਰ ਦੇ ਹੁਕਮ 'ਤੇ ਲਗਭਗ 1 ਕਰੋੜ 70 ਲੱਖ ਇਨਸਾਨ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਰਲੇ-ਮਿਲੇ ਲੋਕ ਸਨ। ਪੱਖੀ ਵਾਸ, ਕਮਿਊਨਿਸਟ, ਇਸਾਈਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਫ਼ਿਰਕੇ, ਰੂਸ ਦੇ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ, ਰੂਸੀ ਤੇ ਪੋਲਿਸ਼ ਸ਼ਹਿਰੀ, ਸਮਲਿੰਗੀ, ਅਪਾਹਜ, ਹਿਟਲਰ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਯਹੂਦੀ। ਸਿਰਫ਼ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 60 ਲੱਖ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ 10 ਲੱਖ ਬੱਚੇ, 20 ਲੱਖ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ 30 ਲੱਖ ਮਰਦ ਸਨ।

ਅਕਸਰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਯਹੂਦੀਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸਿਮਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਬਾਕੀ ਇਕ ਕਰੋੜ ਅਤੇ 10 ਲੱਖ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦਾ ਘੱਟ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਯਹੂਦੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਹੋਲੋਕਾਸਟ ਦਾ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ। ਇਹ ਰੌਲਾ ਇੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਕਿ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਨਵਾਂ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ 'ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਬਣੀਆਂ, ਕਿੰਨੀ ਖੋਜ ਹੋਈ ਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਖੌਰੇ ਕਿੰਨੇ ਅਜਾਇਬਘਰ ਤੇ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਬਣੀਆਂ। ਇਸ ਰੌਲੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਇੰਨੀਆਂ ਹਮਦਰਦੀਆਂ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਲਾਡਲੀ ਕੌਮ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਵੱਖਰਾ ਦੇਸ਼ ਇਸਰਾਈਲ ਵੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਮੁਲਕ 'ਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉਹ ਜੋ ਬਦਮਾਸ਼ੀ ਕਰਨ, ਪੱਛਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਇਹ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਇੰਨਾ ਰੌਲਾ ਨਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਇਸਰਾਈਲ ਦਾ ਵਜੂਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ। ਇਸ ਰੌਲੇ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਿਆਸਤ ਵੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਖ਼ਾਸ ਅਦਾਲਤਾਂ ਬਣੀਆਂ, ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਤੇ ਅੱਜ ਤਕ ਮਫ਼ਰੂਰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਇਕ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਲਗਭਗ 30 ਲੱਖ ਇਨਸਾਨ ਮਾਰੇ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਗਰੋਂ ਭਾਵੇਂ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ 'ਚ ਕਈ ਹਕੂਮਤਾਂ ਬਦਲੀਆਂ ਪਰ ਨਾ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਇਸ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕ। ਉਥੇ ਵੀ ਇਸ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ 'ਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਕ ਹੋਰ ਘੱਲੂਘਾਰਾ 1994 'ਚ ਰਵਾਂਡਾ 'ਚ ਹੋਇਆ ਜਿਸ 'ਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 8 ਲੱਖ ਇਨਸਾਨ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਇਸ 'ਚ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਟੁਟਸੀ ਨਸਲ ਦੇ ਲੋਕ ਸਨ। ਰਵਾਂਡਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਇਸ ਘੱਲੂਘਾਰਾ 'ਤੇ ਚੀਕ ਉੱਠੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਯੂ.ਐਨ.ਓ. ਹਰਕਤ 'ਚ ਆਈ ਅਤੇ ਬੜੀ ਲੰਮੀ-ਚੌੜੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਹੋਈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ। ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ ਬਾਅਦ 'ਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤਾਂ ਬਣੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚਲਾਏ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਜੋ ਭਗੌੜੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪੁਲਿਸ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਇਹੋ ਹੀ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਦਰਫੂਰ, ਯੂਗੋਸਲਾਵੀਆ, ਸਿਆਰਾ ਲਿਓਨ, ਲਿਬਨਾਨ ਵਗੈਰਾ 'ਚ ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਹੋਇਆ, ਉਸ 'ਤੇ ਰੌਲਾ ਪਿਆ। ਜਾਂਚਾਂ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਬਣੀਆਂ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ, ਕੀਨੀਆ 'ਚ 2008 ਵਿਚ ਫਿਰਕੂ ਦੰਗੇ ਹੋਏ ਜਿਸ 'ਚ ਸਿਰਫ਼ 13 ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਢਾਈ ਲੱਖ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਛੱਡਣੇ ਪਏ। ਇਸ 'ਤੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ।

ਹੁਣ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਤਲੇਆਮ ਤੇ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਜਿਹੜਾ 1947 ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਸੀ ਜਿਸ 'ਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 10 ਲੱਖ ਬੰਦਾ ਮਰਿਆ। ਇਸ 'ਚ ਸਿਰਫ਼ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 5 ਤੋਂ 6 ਲੱਖ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਔਰਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਲੱਖਾਂ 'ਚ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਇਨਸਾਨੀ ਤਾਰੀਖ 'ਚ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਦੇ ਵੀ 4 ਕਰੋੜ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਘਰ-ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਤੇ ਉੱਜੜਨਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਪਰ 4 ਕਰੋੜ ਪੰਜਾਬੀ ਉੱਜੜੇ। ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਇੰਤਹਾ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਸਰਵਨਾਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋ-ਜੋ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਾਕੀ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਹੀਣੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੱਜ ਤਕ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਘੱਲੂਘਾਰਾ 'ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਦਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਫਰੋਲੋ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰਿਆਂ 'ਚ ਇਸ ਦਾ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂ?

ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ 'ਚ ਕਿਸੇ ਪਿਓ, ਭਰਾ, ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਫ਼ਖ਼ਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ 10 ਲੱਖ ਲੋਕ, ਜਿਹੜੇ ਕਤਲ ਹੋਏ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੱਗਦੇ? ਜੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਧੀ-ਭੈਣ ਵੱਲ ਮੈਲੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਇਸ ਧੀ-ਭੈਣ ਦਾ ਪਿਓ-ਭਰਾ ਗੈਰਤ 'ਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਅੱਖ ਕੱਢ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਲੱਖਾਂ ਧੀਆਂ-ਭੈਣਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਸ਼ਰੇਆਮ ਲੁੱਟੀ ਗਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਲਫ਼ ਨੰਗੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਲੂਸ ਕੱਢ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ 'ਚ ਫੇਰਿਆ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਗੈਰਤ ਮਰ ਗਈ, ਕਿਉਂ? ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਾਇਜ਼ ਸੀ? ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਜਾਂ ਗੈਰਤ ਜਾਗਣਾ ਤਾਂ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਰਹਿ ਗਈ, ਇਥੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਕਾਬ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਸ ਸਰਵਨਾਸ਼ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ 'ਚ ਉਹ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਲੋਕ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਇਬਾਦਤਗਾਹਾਂ 'ਚ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਧਾਰਮਿਕ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਕਤਲ 'ਤੇ ਕੀਰਨੇ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਉਹ ਕਾਮਰੇਡ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਹੋਏ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਨਾਇਨਸਾਫ਼ੀ 'ਤੇ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣਾ ਧਰਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਹੋਏ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਲੀਡਰਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਇਥੇ ਇੱਟ ਪੁੱਟੋ ਤਾਂ ਹੇਠੋਂ 100 ਮੰਚ ਅਤੇ ਐਨ.ਜੀ.ਓ. ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਇਨਸਾਫ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਉਹ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਸੰਸਦਾਂ 'ਚ ਤੇਜ਼-ਤਰਾਰ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਉਹ ਜੱਜ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਆਕੜ ਕੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇ ਰਾਖੇ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮ ਕੋਈ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜ਼ਾਹਿਲਾਂ ਦੀ ਕੌਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਥੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਖੋਜੀ, ਸਾਇੰਸਦਾਨ, ਲਿਖਾਰੀ, ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ਰ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਦਾਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਪਰ ਸਭ ਚੁੱਪ ਹਨ, ਕਿਉਂ? ਕੀ 10-12 ਕਰੋੜ ਪੰਜਾਬੀਆਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਗੈਰਤਮੰਦ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ਪਸੰਦ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੇ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਲੋਕ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਣ।

ਸਮਾਜਵਾਦ ਫ਼ੇਲ੍ਹ, ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੀਵਾਲੀਆ, ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ਭਵਿੱਖ?

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰਕੱਢ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਐਰਿਕ ਹਾਬਜ਼ਬਾਮ (95) ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤਾਰੀਕ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ। ਉਹ ਉਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ 1917 ਦਾ ਅਕਤੂਬਰ ਇਨਕਲਾਬ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮਹਾਨ ਉਮੀਦ ਬਣ ਕੇ ਆਇਆ ਪਰ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਪਤਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਏ; ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਬੀਤੇ ਦੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ 'ਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਸੋਚਣਾ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਉਲੀਕਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਵੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਪਾਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ "ਹੇਠਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਣਾ" ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੱਤ ਦਹਾਕੇ ਲੰਮੀ ਅਣਥੱਕ ਬੌਧਿਕ ਘਾਲਣਾ ਵਾਲੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਰਗਰਮ ਹਯਾਤੀ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 30 ਕਿਤਾਬਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਤਾਂ ਲਾਸਾਨੀ ਦਰਜਾ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਤਾਜ਼ਾ ਲੇਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਜ਼ਰੀਏ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਲੋਗੋ ਅਪਣਾਈਏ, ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੰਡੀ ਤੋਂ ਜਨਤਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵੱਲ ਮੋੜਾ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ।

20ਵੀਂ ਸਦੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਆਏ ਹਾਂ, ਪਰ ਹਾਲੇ ਅਸੀਂ 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ, ਜਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਚਣਾ ਨਹੀਂ

ਐਰਿਕ ਹਾਬਜ਼ਬਾਮ

ਸਿੱਖਿਆ। ਇਹ ਜਿੰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਓਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਲੰਘੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਆਰਥਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ 'ਚ ਜਿਸ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਸੀ, ਉਹ ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਦਫ਼ਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਸਨਅਤੀ ਅਰਥਚਾਰਿਆਂ, ਜਾਂ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥਚਾਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦਾ ਢੰਗ ਇਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ: ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਜਾਂ ਸਮਾਜਵਾਦ।

ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਰੂਪ 'ਚ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਹਾਰਕ ਯਤਨਾਂ 'ਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਾਂ: ਸੋਵੀਅਤ ਤਰਜ਼ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਵਲੋਂ ਵਿਉਂਤੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਲਗਾਮ ਤੇ ਬੇਕਾਬੂ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੰਡੀ ਵਾਲੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾ ਆਰਥਿਕਤਾ। ਪਹਿਲੀ 1980ਵਿਆਂ 'ਚ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਯੂਰਪ ਦੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੂੰਝੇ ਗਏ। ਦੂਜੀ ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਆਲਮੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੇ 1930ਵਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸੰਕਟ ਅੰਦਰ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਇਹ 1930ਵਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਸੰਕਟ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦਾ ਆਲਮੀਕਰਨ ਉਦੋਂ ਅੱਜ ਜਿੰਨਾ ਵਿਕਸਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬਧ ਆਰਥਿਕਤਾ ਉੱਪਰ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਿਆ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਆਲਮੀ ਸੰਕਟ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਕਿੰਨੇ ਘੋਰ ਅਤੇ ਚਿਰ-ਸਥਾਈ ਹੋਣਗੇ, ਪਰ ਯਕੀਨਨ ਹੀ ਇਹ ਉਸ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੰਡੀ ਵਾਲੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਜੋ ਮਾਰਗ੍ਰੇਟ ਥੈਚਰ (ਬ੍ਰਿਟੇਨ) ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰੀਗਨ (ਅਮਰੀਕਾ) ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਦੁਨੀਆ ਉੱਪਰ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਇਸ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਬੇਵੱਸ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ: ਉਹ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਨਿਰੋਲ, ਰਾਜ-ਰਹਿਤ, ਮੰਡੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ, ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਬੁਰਜੂਆ ਅਰਾਜਕਤਾਵਾਦ 'ਚ ਯਕੀਨ ਸੀ; ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਸੇ ਵਿਉਂਤਬਧ ਸਮਾਜਵਾਦ 'ਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿੱਜੀ ਮੁਨਾਫ਼ਾਖ਼ੋਰੀ ਤੋਂ ਬੇਲਾਗ ਹੋਵੇ। ਦੋਵੇਂ ਦੀਵਾਲੀਆ ਹਨ। ਸਮਕਾਲ ਅਤੇ ਬੀਤੇ ਵਾਂਗ, ਭਵਿੱਖ ਵੀ ਮਿੱਸੇ ਅਰਥਚਾਰਿਆਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਨਤਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ, ਇਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੁੰਦੇ ਹੋਏ ਹੋਣ, ਪਰ ਕਿਵੇਂ? ਇਹ ਅੱਜ ਹਰ ਬੰਦੇ ਲਈ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ, ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ਖੱਬੀ ਧਿਰ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ।

ਕੋਈ ਵੀ ਸੋਵੀਅਤ ਤਰਜ਼ ਦੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੱਲ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ-ਸਿਰਫ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਨੁਕਸਾਂ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਧ ਰਹੇ ਜਿੱਲ੍ਹੇਪਣ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ ਕਰਕੇ ਵੀ-ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮਾਲ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜੀ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਅੰਗਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਈਏ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਆਲਮੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੰਡੀ ਦੇ ਪਰਖ਼ਚੇ ਨਹੀਂ ਉਡ ਗਏ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉੱਤਰੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਅਤੇ ਆਸਟ੍ਰਾਲੇਸੀਆ (ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ, ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ, ਨਿਊ ਗਿਨੀ ਟਾਪੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਮਹਾਂਸਾਗਰ ਦੇ ਇਸ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਟਾਪੂਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਖੇਤਰ) ਦੀਆਂ ਸੋਸ਼ਲ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਨਰਮਪੰਥੀ (ਮਾਡਰੇਟ) ਖੱਬੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੰਡੀ ਵਾਲੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਸੋਚ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਪਤਨ ਅਤੇ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੰਨ੍ਹ 'ਚ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਨੂੰ ਭੰਡਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਆਗੂ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਨਿਊ ਲੇਬਰ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਪਣੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀਆਂ ਪੱਖੋਂ ਟੋਨੀ ਬਲੇਅਰ ਅਤੇ (ਅਕਤੂਬਰ 2008 ਤੱਕ) ਗੋਰਡਨ ਬਰਾਊਨ, ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਵਧਾਏ-ਚੜ੍ਹਾਏ ਪੈਂਟਾਂ ਵਾਲੇ ਥੈਚਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਪਾਰਟੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ।

1950ਵਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲੇਬਰ ਧਿਰ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਮਾਜਵਾਦ ਗ਼ੈਰਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਧਣ-ਫੁੱਲਣ ਅਤੇ

ਵਧੇਰੇ ਦੌਲਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ 'ਤੇ ਟੇਕ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਤਾਂ ਬਸ ਇਸ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਵੰਡ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਸਨ; ਪਰ 1970ਵਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਭਾਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਲੇਬਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸੋਸ਼ਲ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਆਧਾਰ, ਹਮਾਇਤ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਘਾਤਕ ਰੂਪ 'ਚ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। 1980ਵਿਆਂ 'ਚ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜਚ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਲੇਬਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਡੁੱਬਣੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਉਸ ਵਕਤ ਹਕੀਕੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਨੇ ਥੈਚਰਵਾਦੀ ਆਰਥਕ ਮੁੜ-ਸੁਰਜੀਤੀ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਨਿਊ ਲੇਬਰ ਪਾਰਟੀ ਨੇ 1997 ਤੋਂ ਆਲਮੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੰਡੀ ਦੇ ਕੱਟੜ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸਾਲਮ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਜਾਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਆਪਣੇ ਸੰਘ 'ਚੋਂ ਲੰਘਾ ਲਈ। ਬਰਤਾਨੀਆ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ ਤੋਂ ਕੰਟਰੋਲ ਹਟਾ ਲਏ, ਆਪਣੀਆਂ ਸਨਅਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੋਲੀ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਬਰਾਮਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ (ਜਰਮਨੀ, ਫਰਾਂਸ ਅਤੇ ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਦੇ ਉਲਟ) ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸਰਮਾਇਆ ਵਿਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਆਲਮੀ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਇੰਜ ਬੇਅੰਤ ਦੌਲਤ ਵਾਲੇ ਧਨਕੁਬੇਰਾਂ ਲਈ ਜੰਨਤ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਝੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਇਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਪਾਊਂਡ ਅਤੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਉੱਪਰ ਆਲਮੀ ਸੰਕਟ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਛਮੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਆਫ਼ਤ ਬਣ ਕੇ ਪੈਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਬੇ ਆਉਣਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੋਗ ਹੀ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮਿੱਸੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵੱਲ ਪਰਤਣ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਹਾਂ। ਲੇਬਰ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਸੰਦ-ਸੰਦੇੜਾ ਮੁੜ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ (ਕੌਮੀਕਰਨ ਤੱਕ ਹਰ ਚੀਜ਼), ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਆਓ, ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਉੱਧਰ ਪਰਤ ਕੇ ਇਹ ਸੰਦ-ਸੰਦੇੜੇ ਵਰਤੋਂ 'ਚ ਲਿਆਈਏ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੇਬਰ ਪਾਰਟੀ ਕਦੇ ਵੀ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣ ਲੱਗੀ; ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਂਜ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਕਟ ਉੱਪਰ ਕਾਬੂ ਕਿਵੇਂ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ? ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਹਕੂਮਤ, ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਜਾਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਵਿਤੀ ਸੰਸਥਾ ਕੋਈ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ; ਇਹ ਸਾਰੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਆਦਮੀ ਵਾਂਗ ਹਨ ਜੋ ਰਾਹ ਤਲਾਸ਼ਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਾਲ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਸੋਟੀਆਂ ਸਹਾਰੇ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਟੋਹ ਕੇ ਭੁੱਲ-ਭੁਲੱਈਆਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਘਟਾ ਕੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਲੇ ਵੀ ਹਕੂਮਤਾਂ ਅਤੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੰਡੀ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਹਾੜਿਆਂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਆਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਇਹ ਦਹਾਕਿਆਂ ਬੱਧੀ ਸਰੂਰ ਮਾਣਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਸੱਚੀ ਹੀ ਇਸ ਮਨੌਤ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਕਿ ਵੱਧ ਕਾਰਜ-ਕੁਸ਼ਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮੁਨਾਫ਼ਾਦੇਹ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਹੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਿਹਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?; ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਅਤੇ ਮੁਨੀਮੀ ਤਾਂ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਖੋਜ ਲਈ ਵੀ ਨਮੂਨਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?; ਕਿ ਸੁਪਰ-ਅਮੀਰਾਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਪਾੜਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹਰ ਕੋਈ (ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਥੋੜ੍ਹਾ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਹੈ?; ਕਿ ਕਿਸੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਲੋੜ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਹਾਲਤ 'ਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਰਥਿਕ ਵਾਧਾ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਬਣੀ ਰਹੇ? ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮੈਂ ਇੰਜ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ।

ਉਂਜ, ਇਕ ਤਰੱਕੀਪਸੰਦ ਨੀਤੀ ਲਈ ਲੋੜ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੀਤੇ 30 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਇਖ਼ਲਾਕੀ ਮਨੌਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਵੱਡਾ ਤੋੜ-ਵਿਛੋੜਾ ਕਰਨ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਾ ਰਿਹਾ ਜਾਵੇ ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਲੋੜ ਦੁਬਾਰਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਕਾ ਮਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਵਾਧਾ ਅਤੇ ਅਮੀਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਸਾਧਨ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਚ ਇਕ ਅੰਤ। ਅੰਤ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਅਤੇ ਉਮੀਦਾਂ ਨਾਲ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਰਾ ਲੰਡਨ ਵੱਲ ਦੇਖੋ। ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਇਹ ਅਹਿਮ ਹੈ ਕਿ ਲੰਡਨ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਧ-ਫੁੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁ ਟਾਕੀਆਂ 'ਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਬੇਥਾਹ ਦੌਲਤ ਦੀ ਕਸੌਟੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਜੀ.ਡੀ.ਪੀ. (ਕੁਲ ਘਰੇਲੂ ਉਪਜ) 'ਚ 20-30 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਸਗੋਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ

ਦੇਸ-ਪਰਦੇਸ

ਇਹ ਇੱਥੇ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਤੇ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦਹਿ-ਲੱਖਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਉੱਪਰ ਕਿਵੇਂ ਅਸਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਕੀ ਉਹ ਇੱਥੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਖ਼ਰਚਾ ਚੁੱਕ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਜੇ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਤਿ ਦੇ ਅਮੀਰਾਂ ਲਈ ਲੰਡਨ ਦਾ ਜੰਨਤ ਬਾਕੀਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਹਰਜਾਨਾ ਪੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੀ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਵਾਲੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਜਾਂ ਮਹਿਜ਼ ਨੌਕਰੀਆਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਜੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਸ਼ੇਲਿਨ ਸਟਾਰ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ੁਦ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹੇ ਬੇਨਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਨਸਾਮਿਆਂ ਦੇ ਗੁੱਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ੇਖੀਆਂ ਨਾ ਮਾਰੋ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀਆਂ ਸ਼ੇਖੀਆਂ? ਇਹ ਤੱਥ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੁਪਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਲੰਡਨ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੋਬਲ ਇਨਾਮ ਜੇਤੂਆਂ ਦੀ ਫੁੱਟਬਾਲ ਦੀ ਟੀਮ ਖਿਡਾਉਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਕ ਤਰੱਕੀਪਸੰਦ ਨੀਤੀ ਦੀ ਪਰਖ ਨਿੱਜੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜਨਤਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖ਼ਪਤ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮੌਕਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿਯ ਸੇਨ ਸਾਂਝੇ ਉੱਦਮ ਰਾਹੀਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀਆਂ "ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ" ਨੂੰ ਲਗਾਉਣਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੀ ਇਹੀ ਭਾਵ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੀ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਰਹਿਤ ਪਹਿਲਕਦਮੀ, ਚਾਹੇ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਨਿੱਜੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜੋੜੀ ਪੂੰਜੀ ਦੀ ਮੁੜ ਵੰਡ 'ਚ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਸਮੂਹਿਕ ਸਮਾਜੀ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜਨਤਕ ਫ਼ੈਸਲੇ ਲੈਣੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਹੈ ਤਰੱਕੀਪਸੰਦ ਨੀਤੀ ਦਾ ਆਧਾਰ। ਆਰਥਿਕ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਮਦਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਣਾਉਣਾ ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਰਪੇਸ਼ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਇਹ ਵੱਧ ਅਹਿਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਲੋਗੋ ਚੁਣ ਲਈਏ, ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੋਵੇਗਾ, ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੰਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮੋੜਾ ਕੱਟ ਕੇ ਜਨਤਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਰੁਖ਼ ਕਰਨਾ; ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਡਾ ਮੋੜਾ ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਰਤਾਨਵੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਹੈ। ਤੇ, ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਮੁਨਾਸਿਬ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮੋੜਾ ਕੱਟਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ। ਵਕਤ ਸਾਡੇ ਹੱਕ 'ਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਨੁਵਾਦ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ
ਫ਼ੋਨ:9194634-74342

ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਭੂਆਂ, ਗੁੰਡਾ ਗਰੋਹਾਂ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਦਾ ਤਾਣਾਬਾਣਾ

ਬਲਜਿੰਦਰ ਕੋਟਭਾਰਾ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਦੀਆਂ ਸਨਸਨੀਖੇਜ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ ਵਿਚ ਸਰੂਤੀ ਅਗਵਾ ਕਾਂਡ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚਲਾ ਗਿੱਕੀ ਸੇਖ਼ੋਂ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਵਿਸ਼ੇਸ ਧਿਆਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਥੇਬੰਦਕ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਗੁੰਡਾ ਗਰੋਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਅਤੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਗਲਤ ਰੰਗਤ ਦੇ ਕੇ ਲੋਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਤਾਰਪੀਡੋ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਾਜਿਸ਼ਾਂ ਰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਭੂਆਂ, ਗੁੰਡਾ ਗਰੋਹਾਂ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਉਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਸਾਫ਼ ਦਿਸਦੀ ਹੈ।

ਲੋਕ ਦਬਾਅ ਅਧੀਨ ਬਦਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਵਲੋਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਅਸਫ਼ਲਤਾ ਅਤੇ ਲੋਕ ਰੋਹ ਨੂੰ ਫ਼ੇਲ੍ਹ ਕਰਨ ਦੇ ਕੋਝੇ ਮਨਸੂਬੇ ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਫ਼ੋਟੋਆਂ ਵਾਲਾ ਰਵੱਈਆ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਫੜੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਬਰਾਮਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਬਦਸਤੂਰ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਹੁਣ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸੂਬਾ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਵਾਧਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਵਿਰੁਧ ਲੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਨਿੱਜੀ ਲਾਭਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਹਿੱਤਾਂ ਖਾਤਰ ਅਗਵਾ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਰੰਗਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸ਼ਰੂਤੀ ਅਗਵਾ ਕਾਂਡ

ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਹਾਂ-ਪੱਖ਼ੀ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਇਹ ਕਿ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ (ਮਹਿਲ ਕਲਾਂ ਦੇ ਕਿਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਕਤਲ ਕਾਂਡ) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਮੁੱਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਿਆਸੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਤੋੜ ਕੇ ਇੱਕ ਮੰਚ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਘੋਲ ਰਾਹੀਂ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫ਼ਲ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੂਜਾ, ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਦਬਾਅ ਸਦਕਾ ਅਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁੰਡਾ ਗਰੋਹਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਨ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਰੁਤਬੇ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਬਦਲੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਤੀਜਾ, ਅਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਭੂ ਲੋਕ ਦਬਾਅ ਅਧੀਨ ਚੁੱਪ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਖੜ੍ਹਨ ਦੇ ਵਿਖਾਵਿਆਂ, ਬਿਆਨਾਂ, ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਚੌਥਾ, ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ ਅਤੇ ਨੇੜਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਟੁੱਟਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਾੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਹੁਣ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਫ਼ੈਸਨ ਜੋਗੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਘੋਲ ਵਿਚ ਹਰ ਵਰਗ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਸਰਗਰਮ ਸਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਭੁੱਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਜੇ ਰਾਜ ਕਰਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ 25 ਦਿਨ ਇਸ ਘਟਨਾ ਪ੍ਰਤੀ ਬੜੀ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਭਰੀ ਚੁੱਪ ਵੱਟੀ ਰੱਖੀ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਵੀ ਲੋਕ ਘੋਲ ਤੋਂ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 12 'ਤੇ)

ਮਲਾਲਾ ਦੇ ਬਹਾਨੇ-ਆਪਣੇ ਅਫ਼ਸਾਨੇ!

ਲਿਖਤੁਮ

ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਦੁਪਾਲਪੁਰ

ਫੋਨ: 408-915-1268

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਸਵਾਤ ਘਾਟੀ ਨਾਂ ਦਾ ਇਲਾਕਾ; ਜਿਥੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪੋਥਿਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਜਾਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਘੜੇ ਹੋਏ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੇ, ਸਗੋਂ ਤਾਲਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਸਟੇਨਗੰਨਾਂ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਚਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਯਾਦ ਰਹੇ, ਇਹ ਉਹੀ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਸ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਏ ਦੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀ ਇਕ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਦੇਸ ਪਿਆਰ' ਨਾਮ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਬੁੱਢੇ ਅਫ਼ਗਾਨ ਦੀ ਦੇਸ ਭਗਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਬੜੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖ ਸੈਨਿਕਾਂ ਹੱਥੋਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤ ਮਰਦਾ ਤਾਂ ਦੇਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਕਿਲੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਥਹੁ-ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ। ਨਲੂਏ ਸਰਦਾਰ ਦੀਆਂ ਸੰਗੀਨਾਂ ਦਾ ਖੌਫ ਦਿਲੋਂ ਭੁਲਾ ਕੇ ਉਹ ਲਲਕਾਰਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

ਹਿੱਕ ਬੁੱਢੇ ਦੀ ਚੀਰ ਕੇ ਤੇਰੀ ਸਰਵਾਹੀ
ਲੱਭੇਗੀ ਹੁਣ ਸੋਹਣਿਆਂ ਕਿਲੀ ਦਾ ਬੂਹਾ।

ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਤਾਲਿਬਾਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਾਂ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ 'ਚ ਪਾੜ੍ਹੇ ਜਾਂ 'ਪਾੜ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ' ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਐ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ; ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਇਹ ਪੜ੍ਹ-ਲਿਖ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ! ਉਹ ਪੱਛਮੀ ਵਰਤੋਂ-ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਸਭਿਆਚਾਰ ਲਈ ਖ਼ਤਰਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਉਥੋਂ ਦੀ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲਾ ਬਾਲੜੀ ਮਲਾਲਾ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਿੱਦ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਿਜ਼ਾਬ ਜਾਂ ਬੁਰਕਾ ਪਹਿਨਣ ਤੋਂ ਵੀ ਬਗਾਵਤੀ ਤੇਵਰ ਦਿਖਾਉਣ ਲੱਗੀ। ਇਸੇ ਗੁਨਾਹ ਹੇਠ ਗੁਸੈਲ ਤਾਲਿਬਾਨ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸਕੂਲ ਬੱਸ ਘੇਰ ਲਈ ਤੇ 'ਮਲਾਲਾ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?' ਪੁੱਛ ਕੇ ਉਹਦੇ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਲੱਖ ਲੱਖ ਸ਼ੁਕਰ ਕਿ ਉਸ ਬਹਾਦਰ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਮੈਡੀਕਲ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲ ਗਈ ਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰੀ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਹੁਣ ਸਿਹਤਯਾਬ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਦੱਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਲਗਭਗ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ 'ਅੱਧੀ ਸਦੀ' ਵਾਲਾ ਅੰਕੜਾ ਦਰੁਸਤ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 50-60 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜੇ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਦੁਆਬੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲੇ ਭੇਜਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਰੋਧ ਗੰਨਾਂ-ਰਾਈਫਲਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ; ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਤਾਲਿਬਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਂ, ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਿਰੁਧ ਲਿਖਤੀ ਤੇ ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਮਲਾਲਾ ਯੂਸਫਜ਼ਈ ਬਰਮਿੰਘਮ (ਵਲਾਇਤ) ਦੇ ਮਹਾਰਾਣੀ ਐਲਿਜਬੈਥ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅੱਬਾ ਜ਼ਿਆ-ਉਦ-ਦੀਨ ਯੂਸਫਜ਼ਈ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਜੰਮਪਲ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸੰਨ '47 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਦੇਸ ਵਿਚ ਸਕੂਲ ਖੁੱਲ੍ਹਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਤਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ 'ਚ ਭੇਜਣ ਖਿਲਾਫ ਬੜੀ ਤਕੜੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚੱਲੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ 'ਅਣਖੀਲੇ ਸ਼ਾਇਰ' ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਕਿੱਸਾ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਯਾਦ ਸੀ। ਬੈਂਤ ਛੰਦ ਵਿਚ ਰਚੇ ਹੋਏ ਉਸ ਕਿੱਸੇ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ 'ਖਰਾਬੀਆਂ' ਅਤੇ 'ਬਰਬਾਦੀਆਂ' ਵਰਣਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਜੋ ਪੜ੍ਹ-ਲਿਖ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਚ ਖੁਦ-ਬਖੁਦ ਆ ਜਾਣੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਬੜੇ ਰਹਾ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿੱਸਾ ਗਾਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕੁ ਸਤਰਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵੀ ਯਾਦ ਹਨ,

ਸੋਲ਼ਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਕੰਨਿਆਂ
ਪੜ੍ਹਨੇ ਪਾਈ ਸਕੂਲ।
ਉਸ ਦੇ ਮਾਈ ਬਾਪ ਨੂੰ
ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਆਈ ਮੂਲ।

ਜਦੋਂ ਕੁ ਮੈਂ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲੀ, ਸੰਨ 1966 ਤੋਂ 68-69 ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਨਰਿੰਦਰ ਬੀਬਾ ਤੇ ਉਹਦੇ ਕਿਸੇ ਜੋਟੀਦਾਰ ਦਾ ਗਾਇਆ ਗੀਤ ਬੜਾ ਮਕਬੂਲ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੀ ਸਾਰੀ 'ਪੈਂਤੀ' ਬੋਲਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ-ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਗੀਤ ਵਿਚ ਵੀ ਮਰਦ ਕਲਾਕਾਰ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਸਕੂਲੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵਰਜਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣਾ ਇਹ 'ਤੌਖਲਾ' ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ,

ਜੇ ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਜਾਏਂਗੀ।
ਨੀ ਤੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ 'ਬਿਗਾਨਿਆਂ' ਨੂੰ
ਲਿਖ ਲਿਖ ਪਾਏਂਗੀ।

ਸਮੇਂ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਕਰਵਟ ਬਦਲੀ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਕੁ 'ਖੁੱਲ੍ਹ' ਮਿਲੀ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਇਹ ਫਰਾਖ਼ਦਿਲੀ ਵੀ ਵਿਰਲੇ-ਵਿਰਲੇ ਘਰਾਂ ਨੇ ਹੀ ਦਿਖਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਚੇਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਦੀ 'ਡਿਗਰੀ' ਲੈ ਚੁੱਕੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਰੇਹਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਬਾਪ ਜਾਂ ਸਾਡੀ ਮਾਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸੰਥਿਆ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਐ ਕਿ ਅਕਸਰ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਵਿਚਲਾ 'ਸੈਭੰ' ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨਾ ਆਉਂਦਾ। ਵਿਚਾਰੀਆਂ 'ਭੰਗ ਭੰਗ' ਹੀ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਵਿਚ-ਵਿਚਾਲੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੱਜੇ ਵਰਤੋਂ-ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਦਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਅਗਲਾ 'ਸਟੈਪ' ਬਿਗਾਨੇ ਘਰ ਤੋਰ ਦੇਣ ਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ-ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੱਗੜ-ਪਿੱਛੜ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪੀਲੇ ਕਰ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। 'ਪੇਕੀਂ ਕੱਸੀਆਂ ਸਹੁਰੀਂ ਵੱਸੀਆਂ' ਵਾਲੀ ਕਹਾਵਤ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਡੰਕੇ ਦੀ ਚੋਟ ਨਾਲ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਵੇਲੇ ਦੀ ਘਟਨਾ ਯਾਦ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਕ 'ਤਾਲਿਬਾਨੀ ਸਰਪੰਚ' ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਆ ਵੜਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਰਲ਼-ਮਿਲ ਕੇ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ 'ਠੰਢਾ' ਕੀਤਾ ਸੀ। ਗੱਲ ਇੰਜ ਹੋਈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਰਾਹੋਂ ਕਸਬੇ ਦਾ ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਆ ਲੱਗਿਆ। ਨਵੀਂ-ਨਵੀਂ ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਕਰ ਕੇ ਆਏ ਨੂੰ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਵਿੱਦਿਆ ਫੈਲਾਉਣ' ਦਾ ਜਨੂਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਣੈ! ਯਸ਼ਪਾਲ ਪਾਠਕ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਇਸ ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇਖ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ। ਉਸ ਨੇ ਲਾਗੇ-ਲਾਗੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਲੰਬੜਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਈ। ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢੀ ਪਿੰਡ ਅਟਾਰੀ ਦਾ ਸਰਪੰਚ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਪਾਠਕ ਨੇ ਦਿਲ ਟੁੰਬਵੇਂ ਲਫਜ਼ਾਂ 'ਚ ਭੂਮਿਕਾ ਬੰਨ੍ਹੀ।

ਮਾੜੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਲਈ 'ਬੇਨਤੀ' ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪੂਰੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਏ ਹਜਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਜ 'ਤੇ ਮੁੱਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਆਖਿਆ, "ਏ ਮਾਹਟਰ ਜੀ, ਆਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਠੀਆਂ ਮੱਤਾਂ ਦਿੰਨੇ ਓਂ, ਸਾਨੂੰ ਨ੍ਹੀਂ ਮੰਜੂਰ...ਤੂੰ ਕਹਿਨੈਂ ਸਾਰੇ ਨਿਆਣੇ ਸਕੂਲ ਭੇਜੀਏ? ਮੇਰਾ ਵੱਸ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਐਹ ਜੋ ਤਪੜੀਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਐ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿਆਂ।"

ਸਾਡੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਆਪਣੇ ਦੋਹਤੇ ਵੱਲ ਹੱਥ ਕਰ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਗਰਜਿਆ, "ਅਹਿ ਬਾਂਦਰ ਜਿਹੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੰਮ ਕਹੀਏ, ਮੋਹਰਿਉਂ ਟੀਟਣੇ ਮਾਰਦਾ ਪਰੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੈ। ਜਿਹੜਾ ਮੇਰਾ ਦੋਹਤਾ ਘਰੇ ਰਹਿੰਦੈ, ਉਹ ਨਿਰਾ ਈ ਸਰਵਣ ਪੁੱਤ ਐ। ਮੱਝਾਂ ਚਰਾਉਣ ਜਾਂਦੈ, ਖੇਤਾਂ 'ਚੋਂ ਬਾਲਣ 'ਕੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੈ। ਹਰ ਕੰਮ ਨੂੰ ਆਖੇ ਲੱਗਦੈ, ਪਰ ਆਹ ਪੜ੍ਹਾਕੂ? ਨਿਰੀ ਗਦੂਤ! ਗੱਡਾ ਖੜ੍ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪਾਉਣ ਖੁਣੋਂ?"

ਲਗਦੇ ਹੱਥ ਹੀ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਤਿਊੜੀ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਲਾਗੇ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਉਸ ਮਾਸਟਰਨੀ ਉਤੇ ਤਵਾ ਲਾ'ਤਾ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਨੂੰਹ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੀ ਸੀ, "ਆਹ ਦੇਖ ਲਉ 'ਪੜ੍ਹੀਆਂ' ਦੇ ਚਾਲੇ! ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਮਿਲ਼ੇ ਤਾਂ ਘੁੰਢ ਕੱਢ ਲੈਂਦੀ ਆ, ਐਥੇ ਆ ਕੇ ਨੰਗੇ ਮੂੰਹ ਐਉਂ ਬੈਠੀ ਐ ਜਿਮੇਂ ਪੇਕੀਂ ਆਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ! ਹੇ ਖ੍ਹਾਂ!!"

'ਉਹ ਫਿਰੇ ਨੱਥ ਘੜਾਉਣ ਨੂੰ, ਉਹ ਫਿਰੇ ਨੱਕ ਵਢਾਉਣ ਨੂੰ' ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਫਸੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਜੁਗਤਿ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਪਾਰਾ ਹੇਠਾਂ ਲਿਆਂਦਾ।

ਉਦੋਂ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਵਾਤ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹੀ ਤਰਕ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਡਾ. ਮੁਹੰਮਦ ਇਕਬਾਲ ਨੇ ਹਾਸੇ-ਹਾਸੇ ਵਿਚ ਬਿਆਨਿਆ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਅਲੂੰਏਂ ਜਿਹੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੜਕੇ ਨੇ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੁਸਲਿਮ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਪਰਦੇ ਦੀ ਡਟ ਕੇ ਵਜਾਹਤ ਕਰਦੇ ਓ? ਅਗਿਓਂ ਉਸ ਲੜਕੇ ਦੀਆਂ ਗੋਲ਼-ਗੋਲ਼ ਗੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਥਪਕੀ ਮਾਰਦਿਆਂ ਡਾ. ਇਕਬਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਕਮਲ਼ਿਆ, ਜੇ ਮੇਰਾ ਵੱਸ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਜਿਹੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਬੁਰਕਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾ ਦਿਆਂ।"

ਸਵਾਤ ਘਾਟੀ ਵਾਲੇ ਤਾਲਿਬਾਨ ਦੀ ਸੋਚ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਡਾ. ਇਕਬਾਲ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਅਰਾਂ 'ਚੋਂ ਫੁੱਟੀਆਂ ਹੋਣ,

ਗਲਾ ਤੋ ਘੋਟ ਦੀਆ
ਅਹਿਲੇ ਮਦਰੱਸਾ ਨੇ ਤੇਰਾ।
ਆਏ ਆਵਾਜ਼ ਕਹਾਂ ਸੇ
ਲਾ-ਇਲਾ ਇਲ-ਲਿਲਾ।

ਸੋਚਾ ਥਾ ਕਿ ਲਾਏਗੀ ਫਰਾਗਤ ਤਾਅਲੀਮ
ਕਿਆ ਪਤਾ ਥਾ ਕਿ ਆਏਗਾ ਅਲਹਾਦ ਭੀ ਸਾਥ!

ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਫਖ਼ਰ ਹੈ ਕਿ 'ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ' ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਗੂੰਜੀ ਅਤੇ ਮਰਹੂਮ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਦੇ ਦੱਸਣ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਮਾਣ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਾਲੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ, ਇੱਧਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਵੋਟਾਂ ਪਾਈਆਂ ਸਨ।

ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਭੂਆਂ, ਗੁੰਡਾ ਗਰੋਹਾਂ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਤਾਣਾਬਾਣਾ

(ਸਫਾ 11 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ 20 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸਰਗਰਮ ਹੋਈ। ਹੌਂਸਲੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕੱਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਮੁੱਚਾ ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ ਜਿਲ੍ਹਾ ਇਸ ਲੋਕ ਪੱਖੀ-ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਖਿਲਾਫ਼ ਘੋਲ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਹ ਘੋਲ ਪੰਜਾਬ ਪੱਧਰ ਦਾ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਮੁੱਚੇ ਘੋਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੋਚਾ-ਪਾਚੀ ਵਾਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਬੂਲਿਆ।

ਕੁਝ ਨੁਕਤੇ ਹੋਰ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਚੌਕਸੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਸਲਨ ਐਨਾ ਕੁਝ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਉਚ ਆਗੂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਮੁੱਖ਼ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਲਮਕਾਊ ਪਹੁੰਚ ਅਪਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਭਾਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖ਼ਾ ਪੂੰਝਣ ਲਈ ਉਪ ਮੁੱਖ਼ ਮੰਤਰੀ ਇਹ ਵੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਵਿਰੁਧ ਪੜਤਾਲ ਉਪਰੰਤ ਬਣਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ ਤੋਂ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਧਿਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਆਗੂ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਗੁਲਸ਼ਨ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀ ਮੈਂਬਰ ਹੈ। ਉਪ ਮੁੱਖ਼ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਤੋਂ ਮੈਂਬਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੁੱਖ਼ ਤੇ ਰੁੱਖ਼ ਦੀ ਰਾਖੀ ਤੇ 'ਨੰਨੀ ਛਾਂ' ਮੁਹਿੰਮ ਦੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾਉਣ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ।

ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਤਾਂ 20 ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਡੀ. ਆਈ. ਜੀ. ਪਰਮਰਾਜ ਸਿੰਘ ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਮੁੱਖ਼ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਉਪ ਮੁੱਖ਼ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਛਾਪਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਡੀ. ਜੀ. ਪੀ. ਵੱਲੋਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਇਹ ਕਹੀ ਜਾਣਾ ਕਿ ਸਰੂਤੀ ਸੱਚਦੇਵਾ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘਰੋਂ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਵਾ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਡਾਕਟਰੀ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਤਰਾਜਯੋਗ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਬਾਲਗ ਲੜਕੀ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਵਰਗਲਾ ਕੇ ਲਿਜਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਿਆਹ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਆਹਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਂਜ ਡੀ. ਜੀ. ਪੀ. ਸਾਹਿਬ ਦਬੀ ਜਬਾਨ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਕਤ ਵਿਆਹ ਦੀ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸਰੂਤੀ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਚੈਕ ਅੱਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਖਿਲਾਫ਼ ਬਣਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਂਜ ਤਾਂ ਉਹ ਅਗਵਾ, ਘਰੇ ਆ ਕੇ ਹਮਲਾ ਤੇ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕਰਨ, ਨਾਬਾਲਗ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਸਰੀਰਕ ਸਬੰਧ ਬਣਾਉਣ ਅਧੀਨ ਬਣਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤਹਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੁੱਖ ਜੋਰ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਰੰਗ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸਰੂਤੀ ਦੇ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚਲੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸਾਰਥਕ ਪਹਿਲੂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਸਾਂਝੇ ਮੰਚ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਬੇਕਿਰਕ ਘੋਲ ਲੜਨਾ ਹੈ ਜੋ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

RADIO CHARDI KALA

ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਸੁਣਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ

ਰੇਡੀਓ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ

ਡਾਇਲ ਕਰੋ ਤੇ ਸੁਣੋ

832-551-5038 ਰੇਡੀਓ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ 24/7
www.radiock.com
702-489-0222 ਖਾਲਸਾ ਰੇਡੀਓ 24/7
(ਗੁਰਬਾਣੀ)
www.khalsaradio.org
702-489-0228 ਆਪਣਾ ਪੰਜਾਬ 24/7
(ਭੰਗੜਾ ਮਿਊਜ਼ਿਕ)
www.apnapunjabradio.com
702-489-0229 ਦੇਸੀ ਬਾਈਟ ਰੇਡੀਓ 24/7
(ਬਾਲੀਵੁਡ ਮਿਊਜ਼ਿਕ)
www.desibiteradio.com

ਧਾਰਮਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਤਾਜ਼ਾ ਖਬਰਾਂ, ਟਾਕ ਸ਼ੋਅ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੈਨ ਹੋਜ਼ੇ ਤੇ ਫਰੀਮਾਂਟ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਸਾਰਣ

Wifi Radio **ਖਰੀਦਣ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ**

ਫੋਨ: 510-900-3600

Radio CK, PO Box 296, Fremont, CA 94537

ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਕੀਤੂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ

ਮੋਗਾ: ਇਥੋਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬ) ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਟਰੱਕ ਆਪਰੇਟਰ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਸੂਬਾਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਕੀਤੂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰਕੇ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਜੱਸਾ, ਰਾਜੂ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਲਾਡੀ ਵਾਸੀ ਬਿਲਾਸਪੁਰ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਿੰਘ ਵਾਸੀ ਦੀਪਗੜ੍ਹ (ਬਰਨਾਲਾ) ਵਿਰੁੱਧ ਹੱਤਿਆ ਦਾ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲੀਸ ਮੁਖੀ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਸ. ਕੀਤੂ 29 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਕਿਸੇ ਸਮਾਗਮ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਨਹਾ ਕੇ ਗੁਸਲਖਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਤੀਜਿਆਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਅਸਲੇ ਨਾਲ ਲੈਸ ਸਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਸਤੌਲ ਨਾਲ ਸ. ਕੀਤੂ 'ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੇਟਾ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਤਾ ਤੇ ਗੰਨਮੈਨ ਸਣੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਉਥੇ ਪੁੱਜੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਪਰ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।

ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਮਲਾਵਰ ਆਪਣੀ ਕਾਰ 'ਤੇ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਇਕ ਕਾਰ ਉੱਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਗਏ ਜਿਸਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਤੀਜਿਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਘਰੇਲੂ ਰੰਜਿਸ਼ ਚੱਲਦੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਲਕਾ ਇੰਚਾਰਜ ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਕੀਤੂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਬਿਲਾਸਪੁਰ (ਮੋਗਾ) ਵਿਖੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰਕੇ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸ. ਕੀਤੂ ਦਾ ਜਨਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 1982 ਤੋਂ ਟਰੱਕ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਜੋਂ ਹੋਈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਟਰੱਕ ਆਪਰੇਟਰ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਸੂਬਾਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ 1992 ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਾਈਕਾਟ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਬਰਨਾਲਾ ਤੋਂ ਸਾਬਕਾ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਜੋਂ ਚੋਣ ਲੜੀ ਪਰ ਹਾਰ ਗਏ। 1997 ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ ਟਿਕਟ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਿਰ ਆਜ਼ਾਦ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਜੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਬਰਨਾਲਾ ਤੋਂ ਚੋਣ ਲੜੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪੈਰ ਧਰਿਆ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਦਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ 2002 ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਮੁੜ ਹਲਕਾ ਬਰਨਾਲਾ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੀਬੀਆ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਵਿਧਾਇਕ ਬਣੇ।

ਰੇਡੀਓ ਚੰਨ ਪ੍ਰਦੇਸੀ

ਫੋਨ 832-225-5354 'ਤੇ ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਵੈਬਸਾਈਟ www.channpardesi.com ਰਾਹੀਂ 24 ਘੰਟੇ 7 ਦਿਨ ਸੁਣੋ

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰੋ

ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਓਂ, ਫੋਨ: 815-557-4991

ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ, ਫੋਨ:219-670-4579

Bhangra, Masti with DJ Soni

ਇੰਡੀਆਨਾ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ, ਓਹਾਇਓ, ਇਲੀਨਾਏ, ਕੈਨਟਕੀ

Birthday party, Anniversary, Marriage, Jaago, Graduation, or any celebration.

ਜਨਮ ਦਿਨ ਪਾਰਟੀ, ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ, ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀ, ਜਾਗੋ, ਗਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਜਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੋਨੀ ਡੀ ਜੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖੋ

Full Service DJ

We Travel All Over USA

Ph:513-600-4447

e-mail: djsoni718@gmail.com

We Provide Bhangra Group & Dholi Also.

Moon Star Express,llc

7277 Rawsonville Rd.,
Belleville, MI 48111
Ph: 734-485-1100
Fax:734-557-3992

ਕੰਪਨੀ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

* ਲੋਕਲ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ $17.5 ਪ੍ਰਤੀ ਘੰਟਾ ਤੱਕ
* ਓ ਟੀ ਆਰ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ 40 ਸੈਂਟ ਪ੍ਰਤੀ ਮੀਲ ਤੱਕ
* ਹਰ ਵੀਕਐਂਡ 'ਤੇ ਅਤੇ
* ਹਰ ਦੂਜੀ ਰਾਤ ਆਪਣੇ ਘਰ

Dedicated lane available
90% auto parts work
No touch freight

ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਤਜ਼ਰਬਾ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਸੁੱਖੀ ਨਰਵਾਲ 734-564-1469

ਸੰਨੀ ਸੰਧੂ 734-679-3266

ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ 2012

ਵਿਸ਼ਵ ਸਿੱਖ ਕੌਂਸਲ-ਅਮਰੀਕਾ ਖੇਤਰ

9 ਤੋਂ 11 ਨਵੰਬਰ, 2012

ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੈਨ ਹੋਜ਼ੇ (3636 Murillo Avenue San Jose, CA 95148)

ਵਿਸ਼ਵ ਸਿੱਖ ਕੌਂਸਲ-ਅਮਰੀਕਾ ਖੇਤਰ (WSC-AR) ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਅਤੇ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ 47 ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਵ ਸਿੱਖ ਕੌਂਸਲ-ਅਮਰੀਕਾ ਖੇਤਰ (WSC-AR) ਸਿੱਖ ਮਸਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਕੌਮੀ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਕਾਲਤ, ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਮਨੁਖੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਰਹਿ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ, 9 ਨਵੰਬਰ 2012
ਸਵੇਰੇ 8:00 ਤੋਂ ਰਾਤ 8:00
ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਅਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁਝਾਅ
ਵਿਸ਼ਵ ਸਿੱਖ ਕੌਂਸਲ (ਅਮਰੀਕਾ ਖੇਤਰ) - ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ
ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਸੰਮੇਲਨ
ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਬਣਤਰ

ਸਨਿਚਰਵਾਰ, 10 ਨਵੰਬਰ 2012
ਸਵੇਰੇ 8:00 ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 5:30
ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਚ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਨਿਬੇੜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ
ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣਾ
ਸਿੱਖ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਭਵਿੱਖ: (ਚਾਰਟਰ ਸਕੂਲਾਂ ਸਮੇਤ)
ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋੜਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖ ਨੈਟਵਰਕ

ਐਤਵਾਰ 11 ਨਵੰਬਰ 2012
ਸਵੇਰੇ 8:00 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ 1:00
ਜਨਰਲ ਬਾਡੀ ਇਜਲਾਸ
ਅੰਤਲੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਮਤੇ
ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ: ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ
ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹਿਤੈਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ
ਸਭ ਸਿੱਖ ਹਿਤੈਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੱਦਾ

Member Gurdwaras of WSC-AR:
1. Pacific Coast Khalsa Diwan Society, Stockton, CA
2. Gurdwara Sahib Fremont, Fremont, CA
3. Guru Nanak Sikh Mission, Livingston, CA
4. Sikh Gurdwara of LA, North Hollywood, CA
5. Sikh Gurdwara Riverside, Riverside, CA
6. Gurdwara Guru Angad Darbar, Bakersfield, CA
7. Colorado Singh Sabha, Denver, CO
8. Guru Singh Sabha of Augusta, Augusta, GA
9. Sikh Study Circle of Atlanta, Atlanta, GA
10. Sikh Religious Society of Chicago, Palatine, IL
11. Sikh Society of South, New Orleans, LA
12. New England Sikh Study Circle, Boston, MA
13. Singh Sabha of Michigan, Canton, MI
14. Sikh Gurdwara of Michigan, Rochester Hills, MI
15. Sikh Society of Michigan, Madison Heights, MI
16. Downriver Gurdwara Sahib, Brownstown, MI
17. Guru Nanak Foundation of Jackson, MS
18. Sikh Gurdwara of North Carolina, Durham, NC
19. Sikh Sabha of Upper Valley, Hanover, NH
20. Garden State Sikh Association, Bridgewater, NJ
21. Guru Nanak Sikh Society of Delaware Valley, Sewell, NJ
22. Siri Guru Singh Sabha, Glenrock, NJ
23. Sikh Sabha of New Jersey, Lawrenceville, NJ
24. Gurdwara Baba Deep Singh, Las Vegas, NV
25. Sikh Cultural Society Inc., Richmond Hills, NY
26. Sikh Cultural &Edu. Society of Western NY, Buffalo, NY
27. Sikh Foundation of Syracuse, Liverpool, NY
28. Guru Nanak Found. of Greater Cleveland, Richfield, OH
29. Guru Gobind Singh Sikh Society, Bedford, OH
30. Guru Nanak Religious Society of Central Ohio, Columbus, OH
31. Sikh Sadh Sangat, Easton, PA
32. Philadelphia Sikh Society, Millbourne, PA
33. Tristate Sikh Cultural Society, Monroeville, PA
34. Mid South Sikh Sabha, Memphis, TN
35. Sikh Center of Gulf Coast, Houston, TX
36. Siri Guru Singh Sabha, Richardson, TX
37. Sikh Gurdwara of North Texas, Garland, TX
38. Singh Sabha Gurdwara, Fairfax, VA
39. Sikh Association of Central Virginia, VA
40. Sikh Religious Society of Wisconsin, Brookfield, WI
41. Gurdwara Singh Sabha of Opalika, Atlanta, GA

Other Sikh Institution Members of WSC-AR:
1. Siri Guru Granth Sahib Found., Anaheim, CA
2. Sikhs Serving America, Topeka, KS
3. Sikh Youth Federation of North America, White Plains, NY
4. Sikh Heritage Foundation, Long Island, NY
5. Sikh Educational &Religious Foundation, Dublin, OH
6. Sikh Youth Federation of USA, Toledo, OH
7. Academy of Guru Granth Studies, Arlington, TX

World Sikh Council

P.O. Box 3635, Columbus, Ohio 43210, USA

Phone: 888-340-1702, Fax: 888-398-1875

E-mail: contact@worldsikhcouncil.org, Web: www.worldsikhcouncil.org

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ
ਕਵਨੀਤ ਸਿੰਘ: 856-816-0788
ਸਤਪਾਲ ਸਿੰਘ: 917-592-7297
ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ: 408-568-0034
ਗੁਰਇੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ: 408-679-9302
ਨਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ: 408-623-4977
ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ: 802-345-1354

ਦਲਿਤਾਂ ਦਾ ਦਰਦ

ਜਿਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ ਹੁਕਮ

ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਬੜਾ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਉਂਜ ਵੀ ਖੇਤੀ ਮੁਖੀ ਸੂਬਾ ਹੈ। ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜੱਟ ਅਤੇ ਜਾਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਡਿਆਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਤੂਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਪਰ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਜਾਤ ਦੇ ਅਰਥ ਸਿਰਫ ਬੇ-ਜ਼ਮੀਨੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਝ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਹ ਦਰਦ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇ-ਜ਼ਮੀਨੇ ਅਤੇ ਬੇ-ਜ਼ੁਬਾਨ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਜਾਨ ਕੱਢਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਲਤਾੜੇ ਲੋਕ ਜਦੋਂ ਹੱਕ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਸਮਾਜਕ ਬਾਈਕਾਟ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਜਾਤ ਦਾ ਇਹ ਦਰਦ ਰਤਾ ਕੁ ਪੇਤਲਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਕੁਝ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਦਲਿਤਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁੱਲ ਨਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਤਿ-ਆਧੁਨਿਕ 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜਗੀਰੂ ਸੋਚ ਦੇ ਗੰਡਾਸਿਆਂ ਦੇ ਵਾਰ ਸਹਿਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਜਮਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ (ਫੋਨ: 91-98720-21979) ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਦਲਿਤਾਂ ਦੇ ਇਸ ਦਰਦ ਦੀ ਗੱਲ ਛੋਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਦ ਨਸੂਰ ਬਣ ਗਏ ਜ਼ਖਮ ਵਿਚੋਂ ਵਗਦੇ ਮਵਾਦ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਕਸ਼ਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਪੰਜ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਧਰਨਾ

ਇਕ ਦਲਿਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਬਲਰਾਜ ਸਿੰਧੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਢਿੱਡ ਭਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਗਾਵਾਂ ਵੇਚਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ 16-16 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਸਮਾਜਕ ਬਾਈਕਾਟ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਇਕ ਗਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਹੀ 30,000 ਰੁਪਏ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਸਿੰਧੂ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਹਿਸਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ 'ਚ ਪੈਂਦੇ ਪਿੰਡ ਭਗਾਣਾ ਦੇ ਦਲਿਤਾਂ ਦੇ 70 ਪਰਿਵਾਰ 21 ਮਈ ਤੋਂ ਹਿਸਾਰ ਵਿਚ ਮਿੰਨੀ ਸਕੱਤਰੇਤ ਦੇ ਬਾਹਰ ਧਰਨੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਧਰਨੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 125 ਸੀ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਹੁਣ ਧਰਨੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਫਰਵਰੀ 'ਚ ਕਥਿਤ ਨਿਮਨ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਬੇ-ਜ਼ਮੀਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜਾਟਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਟਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜਕ ਬਾਈਕਾਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਦਲਿਤ ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਫ਼ਤਰ ਮੂਹਰੇ ਤੰਬੂ ਗੱਡ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਜੰਤਰ ਮੰਤਰ 'ਤੇ ਵੀ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਪਰ ਤੱਕ ਸਭ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੜਕਾਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਖੋਖਲੇ ਨਿਕਲੇ।

ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਮਾਜਕ ਬਾਈਕਾਟ ਦੀਆਂ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ। ਮਈ 'ਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਗਰੂਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮਹਾਂਸਿੰਘਵਾਲਾ ਦੇ ਦਲਿਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜੱਟਾਂ ਹੱਥੋਂ ਸਮਾਜਕ ਬਾਈਕਾਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ ਦੇ ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਮੰਗੇ ਸਨ। ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰੀ ਕਲਾਂ 'ਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜੂਨ 'ਚ ਇਹੀ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ, "ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਈਂ ਭੜਕਾਹਟ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਜੁਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦੇ ਗਰਭ 'ਚ ਇਹ ਗੱਲ ਪਈ ਹੈ ਕਿ ਦਲਿਤ ਬੇ-ਜ਼ਮੀਨੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਤਾਣੇਪਣ ਅਤੇ ਦਰਦ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਇਹੀ ਹੈ।"

2001 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਲਿਤਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 28.85 ਫ਼ੀਸਦ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਬੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਪਰ ਖੇਤੀਸ਼ੁਮਾਰੀ (2005-06) ਮੁਤਾਬਕ ਰਾਜ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਜੋਤਾਂ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮਹਿਜ਼ 1.51 ਫੀਸਦੀ ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ 'ਚ ਦਲਿਤਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 19.35 ਫੀਸਦੀ ਹੈ ਪਰ ਖੇਤੀ ਜੋਤਾਂ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਿਰਫ਼ 1.75 ਫੀਸਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਕੜਾ 2000-01 ਦਾ ਹੈ।

ਬਾਈਕਾਟ ਦਾ ਮਤਲਬ

ਬਾਈਕਾਟ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪੱਧਰੀ ਕਲਾਂ, ਭਗਾਣਾ ਅਤੇ ਮਹਾਂਸਿੰਘਵਾਲਾ ਦੇ ਬੇ-ਜ਼ਮੀਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ 'ਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ। ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਸੌਦਾ-ਪੱਤਾ ਵੇਚਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਭਗਾਣਾ ਦੇ ਦੀਪਕ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, "ਧਰਨੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਜ਼ਨ 5-6 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਘੱਟ ਗਿਆ।

ਬਾਈਕਾਟ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਪਤਾ ਹੈ, ਕਿੰਜ ਹੋਈ? ਸੁਣੋ ਫਿਰ...ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਟਾਂਰਸਪੋਰਟ ਦੇ ਅਪਰੇਟਰਾਂ ਨੇ ਜੱਟਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਭਗਾਣਾ ਦੇ ਦਲਿਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬੱਸ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। 18 ਸਾਲਾ ਵਿਕਰਮਦੀਪ ਸਿੰਧੂ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ 70 ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ 'ਤੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ, ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਮਯਾਰ ਦੇ ਸਕੂਲ ਤੱਕ ਤੁਰ ਕੇ ਜਾਣਾ-ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ 'ਤੇ ਬਾਈਕਾਟ ਦਾ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚੇ ਹੀ ਛੁੱਟ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ।

ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਚੀਰਫਾੜ

ਵਿਦਵਾਨ ਵਾਲਾਰ ਸੀ. ਨੀਏਲ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਸੀ-"ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਹੁਕਮ ਚੱਲਦੈ।"

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਗਭਗ 10 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਦਲਿਤ ਦਾਸਤਾ ਵਿਰੋਧੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਜੈ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰ ਕਾਨੂੰਨ 1972 ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ 1961 ਨੂੰ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਦਲਿਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਜਾਣੇ ਸਨ।"

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਹਿੰਦੇ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਗੋਪਾਲ ਅਈਅਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸਮਾਜਕ ਬਾਈਕਾਟ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਛੂਆ-ਛਾਤ ਦੀ ਵਿਧੀ 'ਚੋਂ ਉਪਜਦਾ ਹੈ।" ਪ੍ਰੋ. ਅਈਅਰ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਲੇਖ 'ਚ ਅੰਕੜੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰ ਕਾਨੂੰਨ 1972 ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਵਿਚ 1 ਲੱਖ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਮੀਨ ਸਰਪਲੱਸ ਐਲਾਨੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਮਸਾਂ 1440 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ 2140 ਬੇ-ਜ਼ਮੀਨੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡੀ ਗਈ। ਕੁੱਲ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ 'ਚੋਂ 38.20 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਰਕਬੇ 'ਚੋਂ 40.96 ਫੀਸਦ ਰਕਬਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਸਬੱਬ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, "ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸਾ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਧਨਾਢ ਪਰਿਵਾਰ ਗੁੱਝੇ ਢੰਗ ਦੀ ਬੋਲੀ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹਥਿਆ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ 'ਚ 18.5 ਏਕੜ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦਾ ਘੁਟਾਲਾ ਬੇਨਕਾਬ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਮੁਥਾਜੀ

ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਚਾਰੇ ਲਈ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੱਟਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ 'ਤੇ ਟੇਕ ਰੱਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਸਲਾ ਜੋ ਪਿੰਡ ਛੱਡਣ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਗਾਈਆਂ ਨਾਲ ਲੈ ਆਇਆ ਸੀ, ਮੁਤਾਬਕ ਹਰੇ-ਚਾਰੇ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਮਾੜੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਦਲਿਤਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਪਖ਼ਾਨੇ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗਲ-ਪਾਣੀ ਲਈ ਖੇਤਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਹਾਲਾਂਕਿ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਪਰ ਆਰਥਿਕ ਨਿਰਭਰਤਾ ਘੱਟ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਫੈਕਟਰੀਆਂ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਲੱਭ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਲਈ ਅਜੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਨੇ ਦਲਿਤਾਂ ਅੰਦਰ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਜਾਗ ਰਹੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਸ਼ਚੈ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਮਨੌਤ ਹੈ, ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਅੰਦਰ ਪਛਾਣ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਦਕਰ ਦੇ ਮੁੜ ਉਭਾਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸਾਖਰਤਾ ਅਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਅਸਰਾਂ ਛੁਪੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਇਹ ਸਾਡੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਬਾਈਕਾਟ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਵਾਦ ਦੇ ਉਲਟ ਖਲੋਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਫਰਵਰੀ, 1947 ਨੂੰ ਅੰਬੇਦਕਰ ਨੂੰ

ਬਹਿਸ ਦਾ ਸਵਾਲ

ਰੋਹਤਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਖੇੜੀ ਜਸੌਰ ਦੇ ਦਲਿਤਾਂ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਮਿਲੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੰਮ ਬਦਲੇ ਵੱਧ ਉਜਰਤ ਮੰਗਣ 'ਤੇ ਜਾਟਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਕ ਬਾਈਕਾਟ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਮੁੰਬਈ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 1928 ਵਿਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ ਅਖਿਆ ਸੀ, "ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਡਾਢੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਨਿਮਨ ਜਾਤਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਉਦੋਂ ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਮੰਗਣ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਭਗਾਣਾ ਦੇ ਦਲਿਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੋਹ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀਮਤ ਵੀ ਤਾਰਨੀ ਪਈ ਹੈ। ਮੁਜ਼ਾਹਰਾਕਾਰੀਆਂ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਫਰਨੀਚਰ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਮ ਫਲ ਜਾਂਮੜਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸਾਨੂੰ ਧੁੰਦਲੀ ਜਿਹੀ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਤਾਪ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।" ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਜ਼ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ।

ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਨਚਾਇਆ ਗਾਇਕ ਮੀਕਾ ਸਿੰਘ ਨੇ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਨਾਮੀ ਬਾਲੀਵੁਡ ਗਾਇਕ ਮੀਕਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸ਼ੋਅ ਲੰਘੇ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਇਥੇ ਸੀਅਰਜ਼ ਸੈਂਟਰ, ਹਾਫਮੈਨ ਅਸਟੇਟ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ 'ਮੀਕਾ ਮਾਅਰਕਾ' ਗੀਤਾਂ ਅਤੇ ਲਟਕਿਆਂ-ਝਟਕਿਆਂ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਆਪਣੀ ਪਿਟਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਨੱਚਣ-ਟੱਪਣ ਵਾਲੇ ਗੀਤ ਹੀ ਗਾਏ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗੀਤ ਬੀਟ ਵੀ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦਲੇਰ ਮਹਿੰਦੀ ਦੇ ਸਟੇਜ਼ ਸ਼ੋਆਂ ਦੀ ਤਰਜ 'ਤੇ ਹੀ ਰੱਖੀ ਪਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਖੂਬੀ ਇਹ ਰਹੀ ਕਿ ਮੀਕੇ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਮਿਜਾਜ਼ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਗੀਤ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਥਿਰਕਣ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਅੰਤ ਤਕ ਨਚਾ ਟਪਾ ਕੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਖੌਰੂ ਪਵਾਈ ਰਖਿਆ।

ਇਹ ਵੀ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੋਅ ਵਿਚ ਮੁੰਬਈ ਤੋਂ ਆਈ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠਵਰਤੀ ਗਾਇਕਾ ਸ਼ਾਰਦਾ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੁਰੀਲੀ ਤੇ ਦਿਲ ਟੁੰਬਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਤਾਜ਼ਗੀ ਤੇ ਨਵੇਂਪਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਮਿਲਿਆ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਹਾਇਕ ਕਲਾਕਾਰ ਰਮਨ ਕਪੂਰ ਨੇ 'ਮੇਰਾ ਇਸ਼ਕ ਸੂਫੀਆਨਾ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ' ਗੀਤ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਕੋਕ ਸਟੂਡੀਓ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਤੇ ਹਿੱਟ ਫਿਊਜ਼ਨ ਆਈਟਮ 'ਜੁਗਨੀ' ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਕੋਕ ਸਟੂਡੀਓ ਵਾਲਿਆਂ ਜਿੰਨੇ ਸਾਜ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗਾਇਕੀ ਵਿਚ ਆਰਿਫ ਲੁਹਾਰ ਤੇ ਮੀਸਾ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾ ਪਾ ਸਕੇ।

ਗਾਇਕਾ ਸ਼ਾਰਦਾ ਪੰਡਿਤ ਨੇ 'ਬਾਹੋਂ ਮੇ ਚਲੇ ਆਓ, ਹਮ ਸੇ ਸਨਮ ਕਯਾ ਪਰਦਾ' ਅਤੇ 'ਦਮ ਮਾਰੋ ਦਮ' ਰਾਹੀਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਤੋਂ ਭਰਵੀਂ ਦਾਦ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ 'ਸੋਹਣਾ ਸੋਹਣਾ ਮੁਖੜਾ, ਜਿਗਰ ਕਾ ਟੁਕੜਾ' ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ 'ਮੁੰਨੀ ਬਦਨਾਮ ਹੁਈ' ਗਾ ਕੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲਿਆ।

ਮੀਕਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਵੈਸਟਰਨ ਟਾਈਪ ਡਰੈਸ ਨਾਲ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਗੀਤ 'ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਹੌਟ ਲੱਗਦੀ, ਲੱਖਾਂ ਦਾ ਨੋਟ ਲੱਗਦੀ, ਬਾਹੋਂ ਮੇਂ ਆ ਸੋਹਣੀਏ' ਤੇ 'ਧਿੰਕਾ ਚਿਕਾ, ਧਿੰਕਾ ਚਿਕਾ' ਗੀਤ ਗਾਏ। ਮੀਕੇ ਨੇ ਗੀਤਾਂ 'ਤੇ ਝੂਮਦੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਹਿੰਦੀ ਮੇਂ ਗਾ ਰਹਾ ਹੂੰ ਤੋ ਯੇ ਹਾਲ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਮੇਂ ਗਾਊਂਗਾ ਤੋ ਕਯਾ ਹਾਲ ਹੋਗਾ' ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਦਲੇਰ ਮਹਿੰਦੀ ਦਾ ਗੀਤ 'ਮੈਂ ਡਰਦੀ ਰੱਬ ਰੱਬ ਕਰਦੀ' ਛੋਹ ਲਿਆ। ਹਾਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ-ਗੁਜਰਾਤੀ, ਬੰਗਾਲੀ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਕਾਫੀ ਸੀ ਪਰ ਮੀਕੇ ਦੇ ਗੀਤ ਦੀ ਬੀਟ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਥਿਰਕਣ ਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਫਿਲਮ 'ਜਬ ਵੀ ਮੈਟ' ਦੇ 'ਮੌਜਾਂ ਹੀ ਮੌਜਾਂ' ਗੀਤ ਦੌਰਾਨ ਆਮ ਸਟੇਜ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਹਿੱਟ ਗਾਣਿਆਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਕਰਨ ਦੇ ਟ੍ਰੈਂਡ ਤੋਂ ਮੀਕਾ ਵੀ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਤੇ ਵਿਚ ਵਿਚਾਲੇ 'ਅਪਨੀ ਤੋ ਐਸੇ ਜੈਸੇ ਕਟ ਜਾਏਗੀ', 'ਆਪ ਜੈਸਾ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਂ ਆਏ ਤੋ ਬਾਤ ਬਨ ਜਾਏ' ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਤੇਜ ਬੀਟ ਵਾਲੇ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਧਮਾਲ ਪਾਈ ਰੱਖੀ। ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਨੇ ਵਾਇਲਨ ਕਲਾਕਾਰ ਰਵੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਖੁਦ ਗਿਟਾਰ ਵਜਾ ਕੇ ਗੀਤ 'ਚੁਰਾ ਲੀਆ ਹੈ ਤੁਮ ਨੇ ਜੋ ਦਿਲ ਕੋ' ਅਤੇ 'ਚਾਂਦ ਮੇਰਾ ਦਿਲ' ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਸਟੇਜ ਪਰਫਾਰਮੈਂਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਰੰਗੀਲਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮੀਕੇ ਨੇ 'ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਮੇਰੀ ਜਾਨ' ਗੀਤ ਦੌਰਾਨ ਬਾਲੀਵੁਡ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਝਲਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਚਮਕੀਲੀਆਂ, ਬਹੁਰੰਗੀਆਂ, ਉਪਰ ਥਲੇ, ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀਆਂ ਰੌਸ਼ਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰੰਗ-ਬੰਰਗੀਆਂ ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ ਪਹਿਨੀ ਸੈਕਸੀ ਡਾਂਸਰਾਂ ਨੇ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇੱਧਰ ਕੰਨ ਰਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਹਾਲ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਕ ਪੂਰੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਨਚ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਧਰ ਸਟੇਜ ਉਪਰ ਮੀਕੇ ਨੇ ਡਾਂਸ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੰਮ ਕੇ ਆਪਣੀ ਨਾਚ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਇੰਜ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਡਾਂਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਹੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੋਵੇ।

ਫਿਰ ਮੀਕਾ ਆਪਣੇ ਰੀਮਿਕਸ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ 'ਜੁਗਨੀ ਆ ਗਈ, ਸਭ ਪਾਸੇ ਛਾ ਗਈ' ਗਾ ਕੇ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਛਾ ਗਿਆ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਮੀਕੇ ਨੇ 'ਜੇ ਮੁੰਡਿਆ ਵੇ ਮੇਰੀ ਤੋਰ ਤੂੰ ਵੇਖਣੀ, ਗੜਵਾ ਲੈ ਦੇ ਚਾਂਦੀ ਦਾ, ਲੱਕ ਹਿੱਲੇ ਮਜਾਜਣ ਜਾਂਦੀ ਦਾ' ਗੀਤ ਦੇ ਨਾਲ ਬੋਲੀਆਂ ਛੋਹੀਆਂ ਤਾਂ ਹਾਲ ਦੇ ਚੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਹੱਥ ਹਿਲਾਉਂਦੇ, ਅੱਡੀ ਟੱਪਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਉਛਲ ਉਛਲ ਨੱਚਦੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੱਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ ਵਰਗਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਵੈਸੇ ਬੋਲੀਆਂ ਲੋਕ ਸਾਜ਼ਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਰੀਮਿਕਸ ਹੀ ਸਨ।

ਮੀਕੇ ਨੇ ਹੋਰ ਮਸਤੀ ਫੜਦਿਆਂ "ਲੰਡਨ ਮੇਂ ਗਾਊਂ, ਯੂ.ਐਸ.ਏ. ਮੇਂ ਆਊਂ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਾਲੋਂ

ਕੋ ਨਚਾਊਂ" ਗਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਡਰੰਮ ਸਾਜ਼ ਵਜਾ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸੰਗੀਤਕ ਧੁਨਾਂ ਵੀ ਖੁਦ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਦਿਨ ਵੀ ਚੇਤੇ ਕਰਾ ਦਿੱਤੇ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾਵਾਂ-ਦਲੇਰ ਮਹਿੰਦੀ, ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਮਹਿੰਦੀ ਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਦਾਕਾਰਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਕਪੂਰ ਨਾਲ ਸਹਾਇਕ ਗਾਇਕ ਤੇ ਸਾਜ਼ੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਵੈਸੇ ਉਹ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਆਪ ਵੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਗੀਤ 'ਸਾਵਣ ਮੇਂ ਲਗ ਗਈ ਆਗ' ਗਾਇਆ ਤਾਂ ਬਾਲੀਵੁਡ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਨੱਕ ਵਿਚੋਂ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ' ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਜ ਉਹ ਬਾਲੀਵੁਡ ਦੇ ਕਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਐਕਟਰਾਂ ਲਈ ਪਲੇ ਬੈਕ ਸਿੰਗਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਾ ਚੁਕਾ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਹਿੱਟ ਐਲਬਮਾਂ ਕਢ ਚੁਕਾ ਹੈ।

ਉਪਰੰਤ ਸੀ.ਡੀ. 'ਤੇ ਡਾਂਸ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਚ ਖੂਬ ਚਰਚਿਤ ਹੋਏ ਗੀਤ "ਹੂ...ਲਾ...ਲਾ...ਲਾ' ਅਤੇ 'ਚਿਕਨੀ ਚਮੇਲੀ' ਉਪਰ ਨ੍ਰਿਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਿੱਟ ਗਾਣਿਆਂ ਦਾ ਇੰਨਾ ਕਰੇਜ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਕਲ ਕੋਈ ਵੀ ਸਟੇਜ਼ ਸ਼ੋਅ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਾਣਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆਂ ਜਾਂਦਾ, ਵੈਸੇ ਡਾਂਸ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕੋਰੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਬੜੇ ਹੀ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਲ-ਮੇਲ ਤੇ ਲੈਅ ਕਮਾਲ ਦੀ ਸੀ। ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਜੋਰਦਾਰ ਤਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਦਾਦ ਦਿੱਤੀ। ਆਪਣੀ ਦੂਜੀ ਐਂਟਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਰਦਾ ਪੰਡਿਤ ਨੇ 'ਲੂਟ ਗਯਾ, ਲੂਟ ਗਯਾ' ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਦਿਲ ਲੁੱਟ ਲਿਆ।

ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ ਨਾਮੀ ਬਾਲੀਵੁਡ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਵਜੋਂ ਮੀਕੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਏ। ਕਿਸ਼ੋਰ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ 'ਰੂਪ ਤੇਰਾ ਮਸਤਾਨਾ' ਗੀਤ ਰੀਮਿਕਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇੰਜ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਮਹਾਨ ਕਲਾਕਾਰ ਨੂੰ 'ਰੀਮਿਕਸ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ' ਹੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਮਹਾਨ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਗਾਏ ਗੀਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਲਿਕ ਧੁਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਸ਼ੋਭਦੀ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ, ਬੇਸ਼ਕ ਮੌਲਿਕ ਧੁਨਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ ਮਿਲਿਆ ਜੁਲਿਆ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ।

ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੀਕੇ ਨੇ ਗਾਇਕ ਮਹਿੰਦੀ ਹਸਨ ਲਈ 'ਮਾਨਾ ਕਿ ਮੁਹਬੱਤ ਕਾ ਛੁਪਾਨਾ ਹੈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ', ਅਦਾਕਾਰ ਦੇਵ ਆਨੰਦ ਲਈ 'ਖਵਾਬ ਹੋ ਤੁਮ ਯਾ ਕੋਈ ਹਕੀਕਤ', ਐਕਟਰ ਸ਼ੰਮੀ ਕਪੂਰ ਲਈ 'ਬਾਰ ਬਾਰ ਦੇਖੋ, ਹਜਾਰ ਬਾਰ ਦੇਖੋ' ਅਤੇ 'ਆਸਮਾਨ ਸੇ ਆਇਆ ਫਰਿਸ਼ਤਾ', ਅਦਾਕਾਰ ਰਾਜੇਸ਼ ਖੰਨਾ ਲਈ 'ਯੇ ਸ਼ਾਮ ਮਸਤਾਨੀ ਮਦਹੋਸ਼ ਕੀਯੇ ਜਾਏ', ਗਜ਼ਲ ਗਾਇਕ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਈ 'ਢਾਈ ਦਿਨ ਨਾ ਜਵਾਨੀ ਨਾਲ ਚੱਲਦੀ, ਕੁੜਤੀ ਮਲ ਮਲ ਦੀ' ਅਤੇ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਯਸ਼ ਚੋਪੜਾ ਲਈ 'ਮੁਝ ਕੋ ਕਯਾ ਹੂਆ ਹੈ' ਗੀਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ।

ਮੀਕੇ ਦੀ ਸਟੇਜ਼ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਲਾਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ੋਅ ਵੀ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਇਸ ਭੱਲ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖਿਆ। ਸਟੇਜ਼ ਉਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਬੋਲਾਂ ਤੇ ਟਿਪਣੀਆਂ ਨੇ ਕੁਝ ਬੇਰਸੀ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਸਟੇਜ ਦੇ ਐਨ ਲਾਗੇ ਨੱਚਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਜਦੋਂ ਗੱਭਰੂ ਕੁਝ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਨੱਚਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਿਕਉਰਿਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨੱਚਣ ਤੋਂ ਵਰਜ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕਿ 'ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਚਲਿਆ, ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿਣੀਆਂ ਨੇ।' ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਲਦੀਪ ਮਾਣਕ ਦਾ ਗੀਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਪੁਛਿਆ, ਕਿਸ ਦਾ ਗੀਤ ਹੈ? ਨਾਲ ਹੀ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ 'ਖੋਤਿਓ, ਕੁਲਦੀਪ ਮਾਣਕ ਦਾ ਹੈ।' ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵਿਚ ਬਜੁਰਗ ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਸਰੋਤੇ ਵੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਜਿਹੀਆਂ ਟਿਪਣੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਬੁਰਾ ਮਨਾਉਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਆਖਰੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਗੀਤ 'ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਡਾਂਗਾਂ ਰੱਖ ਆਉਣ ਗੱਭਰੂ', 'ਰੇਸ਼ਮੀ ਸਲਵਾਰ ਕੁਰਤਾ ਜਾਲੀ ਦਾ, ਰੂਪ ਸਹਾ ਨਾ ਜਾਏ ਨਖਰੇ ਵਾਲੀ ਦਾ', 'ਓਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਓਮ', 'ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ', 'ਇਸ਼ਕ ਤੇਰੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਮਲੀ ਕੀਤਾ', 'ਗਿੱਧਿਆਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਤੂੰ', 'ਕਮਲੀ ਯਾਰ ਦੀ ਕਮਲੀ' ਅਤੇ 'ਵਜਾ ਦੇ ਦੇਸੀ ਬੀਟ ਬੱਲਿਆ' ਨਾਲ ਭਰਵੀਂ ਦਾਦ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਮਸ਼ਹੂਰ ਮਾਡਲ ਤੇ ਮਿਸ ਇੰਡੀਆ ਫਾਈਨਲਿਸਟ ਈਸ਼ਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਮ ਸੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਖੂਬੀ ਨਿਭਾਈ।

ਸ਼ੋਅ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਮੀਕਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ

ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਿੱਲਾ, ਰਫੀ ਹੁਸੈਨ, ਫਾਅਦ, ਅਦਾਨ, ਜਿਆਰਾ, ਮੋਹ, ਨਰਿੰਦਰ ਸਰਾਂ, ਰਾਜੂ ਸ਼ਾਹ, ਅਨੀਸ਼, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ, ਸਵੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਰਵਾਇਆ। ਸਪਾਸਰਾਂ 'ਚ ਮਿਲਵਾਕੀ ਤੋਂ ਬਿਜਨਸਮੈਨ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਕੰਬਾਇੰਡ ਆਇਲ ਦੇ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੰਵਰਾ, ਸੂਗਾ ਬਿਲਡਰ ਤੇ ਸੱਤੀ ਭੱਠਲ ਸਨ।

Clay Oven

We Cater!
For all occasions
Up to 10,000 people
All live cooking on the spot.

Lunch Buffet
11am-3pm
$7.95

Dinner 20% off

Call for packages today
Ph: 847-219-7432

855 East Schaumburg Rd., Schaumburg, IL 60194
Ph: 847-524-3007

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਿਆਦਾ ਭਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸ਼ੂਗਰ, ਕੋਲੈਸਟਰੋਲ, ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ, ਕਬਜ਼, ਕਮਰ ਦਰਦ, ਜੋੜਾਂ ਦੇ ਦਰਦ, ਹਰਦਮ ਥਕਾਵਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ, ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਤੁਰਨ ਨਾਲ ਸਾਹ ਚੜ੍ਹਨ ਆਦਿ ਅਲਾਮਤਾਂ ਤੋਂ ਰਾਹਤ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ?

> ਕੀ ਟਰੱਕ ਚਲਾਉਣ ਕਰ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਜ਼ਿਮ ਜਾਣ ਜਾਂ ਕਸਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਹਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ?
> ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਦੀਆਂ ਦੇਸੀ ਦਵਾਈਆਂ ਵਰਤ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਵਜ਼ਨ ਸੌਖਿਆਂ ਹੀ ਘਟਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਕੋਈ ਸਾਈਡ ਇਫੈਕਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।
> ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਪਿਛਲੇ 32 ਸਾਲ ਤੋਂ 72 ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਹਰਬਲ ਦਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ:ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰ 204 ਪੌਂਡ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ 164 ਪੌਂਡ

Safe & Easy Weight Loss
Ph:317-886-4858

916 East Main Street, Suite 106,
Greenwood, IN 46143
ਦੇਸੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਕਰੀਬ
ਦਫਤਰ ਹਾਈਵੇਅ ਆਈ-65 ਦੇ ਐਗਜਿਟ 99 ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ
www.punjabiweightloss.blogspot.com
www.goherbalife.com/skaur

ਟਰੱਕਰ ਵੀਰ EFS, T-check, Com-check ਰਾਹੀਂ ਪੇਅਮੈਂਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਕੇਂਦਰੀ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਡੰਗ ਟਪਾਉਣਾ ਔਖਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਕੰਗਾਲੀ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਭਾਵੇਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਪਾ ਕੇ ਇਸ ਔਖੀ ਘੜੀ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਕੇਂਦਰੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਖ਼ਤੀ ਵਾਲਾ ਰਵੱਈਆ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾੜੇ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਾਤ ਕਰਕੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਈ ਲੋਕ ਲਭਾਊ ਸਕੀਮਾਂ ਬੰਦ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਮਦਨ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਖ਼ਰਚ ਮੁਸੀਬਤ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਨੌਂ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚਾ ਆਮਦਨ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਧੇਰੇ ਖ਼ਰਾਬ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੀ ਛਿਮਾਹੀ ਵਿਚ ਹੀ ਵਾਧੂ ਖਰਚਾ ਛੇ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਹੁਕਮਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਖ਼ਜ਼ਾਨਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬਿੱਲਾਂ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਉੱਪਰ ਪਾਬੰਦੀ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਰਮੀ ਜਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਢਿੱਲੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੇਂਦਰੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਫੰਡ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਏਧਰ-ਉਧਰ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਬੁੱਤਾ ਸਾਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਕੇਂਦਰੀ ਫੰਡ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਫੰਡਾਂ ਲਈ ਵੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਰ-ਮੋਰੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰੁਖ਼ ਸਖ਼ਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਸਮੇਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕਈ ਵਾਰ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਕੋਲ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕੁਝ

ਕੇਂਦਰੀ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕੰਜਾ ਕਸਿਆ

ਨਾ ਕੁਝ ਮੰਨਵਾ ਕੇ ਹੀ ਵਾਪਸ ਪਰਤਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ 'ਚ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਕਮੀ ਆਈ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸੋਕਾ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਉਕਾ ਹੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਮਾਹਿਰਾਂ ਤੇ ਅਫ਼ਸਰਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ 'ਚ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਤੰਗੀ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵੀ ਵੱਡੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਸਖ਼ਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਾਲੀ ਸਾਧਨ ਜੁਟਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਬੇਹੱਦ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਨਵੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਸੀ ਪਰ ਭਾਜਪਾ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਆਖਰ 900 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਤੰਗੀ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਆਟਾ-ਦਾਲ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਫੌਰੀ ਬੰਦ ਕਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਈ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਵਾਲੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰੀਬ ਸਾਲ-ਡੇਢ ਸਾਲ ਤੋਂ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਰੁਕੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਿੱਲਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਰੋਕ ਛੱਡਿਆ ਹੈ।

ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਖ਼ਰਚਿਆਂ ਅੱਗੇ ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: *ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਖ਼ਰਚਿਆਂ ਅੱਗੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਜਨਤਾ 'ਤੇ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਮਾਲੀ ਬੋਝ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇ-ਫਜ਼ੂਲੀ ਖ਼ਰਚੀ ਕਰਕੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ 'ਚ ਤਕਰੀਬਨ 2300 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਿੱਲ ਅਟਕੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬੇਵੱਸ ਹੋਏ ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਰਫ਼ ਤਨਖ਼ਾਹਾਂ, ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਕਾਰਨ ਦਸੰਬਰ ਪਿੱਛੋਂ ਸਬਸਿਡੀ ਜਾਂ ਬੁਢਾਪਾ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਰੋਕਣ ਦੀ ਨੌਬਤ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਪੈਸਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਵਿਕਾਸ ਫੰਡ ਗਹਿਣੇ ਪਿਆ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਸੰਗਤ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਪੂਰੀ ਟੇਕ ਨਵੰਬਰ ਤੇ ਦਸੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਝੋਨੇ ਤੇ ਨਰਮੇ ਸਮੇਤ ਸਾਉਣੀ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਫ਼ਸਲਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਟੈਕਸਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਤਾਂ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖ਼ਾਹਾਂ ਤੇ ਭੱਤਿਆਂ 'ਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਵੰਬਰ ਤੇ ਦਸੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਕੀਤੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੀ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸੋਚਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਸਾਉਣੀ ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੇ ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਆਉਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਵੰਬਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਲਾਤ ਕਾਬੂ ਹੇਠ ਆ ਜਾਣਗੇ।*

ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸਰਕਾਰ ਮੰਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵੱਲ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀਂ ਵੀ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵੀ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਭਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਫੰਡ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਖਰਚੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਫੰਡਾਂ ਬਾਝੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਅਰਧ-ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰੇ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹਨ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਨਾਵਰ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇਣ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨੇ ਸਿਆਸੀ ਪਿੜ ਵਾਹਵਾ ਭਖਾਇਆ ਅਤੇ ਆਖਰ ਇਹ ਐਲਾਨ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਸੂਬੇ ਦਾ ਹਾਲ ਹੁਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਵੀ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਆਗੂ ਸ਼ਾਹ-ਖਰਚੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ: ਫੰਡ ਫਰਾਡ

ਬਾਦਲ ਦੇ ਕੈਂਪ ਦਾ ਬੋਝ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਤੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਗ਼ਰੀਬੀ ਕਾਰਨ ਇਲਾਜ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਪਿੰਡ ਲਾਇਆ ਮੈਗਾ ਮੈਡੀਕਲ ਕੈਂਪ ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ 'ਤੇ ਭਾਰੂ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਕੈਂਪ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਹ ਵਾਸਤਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 1 ਕਰੋੜ, 49 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਿੱਲ ਬਣਾ ਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਖਰਚਾ ਸਿਰਫ਼ ਟੈਂਟ ਤੇ ਸਾਊਂਡ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮੁਕਤਸਰ ਦੀ ਮੰਗ 'ਤੇ ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 15 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਮੈਡੀਕਲ ਕੈਂਪ ਦੇ ਖਰਚੇ ਅਦਾ ਵੀ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਕਮ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਆਰਜ਼ੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਨਿਯਮਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਜ਼ਾਦ ਅਦਾਰੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਆਰਥਕ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਮੰਗ ਸਕਦੀ ਸਗੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਖੋਜ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਤੈਅ ਗਰਾਂਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਵੀ ਸਾਲਾਨਾ ਗਰਾਂਟ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾਖਲਾ ਫੀਸਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਖਰਚੇ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕੋਲ ਤਕਰੀਬਨ 60 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਪੰਜ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤਨਖ਼ਾਹਾਂ 'ਚ ਖਰਚ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਦਵਾ-ਦਾਰੂ 'ਤੇ ਅੱਠ ਕਰੋੜ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬੇਸ਼ੱਕ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਖਾਲੀ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਤੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰਦਾਰੀ 'ਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਰਹੀ। ਖਾਣ-ਪੀਣ ਤੇ ਹੋਰ ਐਸ਼ੋ-ਆਰਾਮ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮੰਤਰੀਆਂ ਤੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਤੇ ਮੈਡੀਕਲ ਬਿੱਲ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਰੋੜਾਂ 'ਚ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਤੇ ਸੂਬਾਈ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦਾ ਮੈਡੀਕਲ ਬਿੱਲ 8.15 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕੱਲੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਬਿੱਲਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 4.45 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਵਜ਼ਾਰਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ 10 ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ 11.07 ਲੱਖ ਦਾ ਮੈਡੀਕਲ ਖਰਚ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਮੈਡੀਕਲ ਬਿੱਲਾਂ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਵਜੋਂ ਵਸੂਲੀ ਰਕਮ 3.59 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰਹੀ। ਇਹ ਰਕਮ ਸ਼ਾਇਦ ਬੀਬੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਦੇ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਇਲਾਜ 'ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਈ। ਪਹਿਲਾਂ 1997-2002 ਦੇ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਹੁਕਮਰਾਨ ਸੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ 4.10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਏ ਸਨ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਨਾ ਕੋਈ ਤਨਖਾਹ ਲਈ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭੱਤਾ। ਨਿਯਮਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਹਰ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਵਾਸਤੇ ਪੈਸਾ ਸਰਕਾਰ ਖਰਚ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੈਡੀਕਲ ਖਰਚੇ ਦੀ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਇਲਾਜ ਦਾ ਖਰਚਾ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਝੱਲਦੀ ਹੈ। ਲਿਹਾਜ਼ਾ ਬਹੁਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਜਾਂ ਮੰਤਰੀ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚੋਂ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੂਚਨਾ ਅਧਿਕਾਰ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੇਰਵਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਵਿਧਾਇਕਾਂ 'ਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੈਡੀਕਲ ਖਰਚਾ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਮਰਹੂਮ ਵਿਧਾਇਕ ਕੰਵਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਰਕਮ 3.43 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸ. ਬਰਾੜ ਕੈਂਸਰ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸਨ। ਪਿਛਲੇ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੈਡੀਕਲ ਖਰਚ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰਾ ਦਾ 3.69 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਆਇਆ ਜਦੋਂਕਿ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਲੰਗਾਹ ਦਾ ਮੈਡੀਕਲ ਖਰਚ 3.17 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦਾ 1.27 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਰਿਹਾ। ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀ ਨੇਤਾ ਬੀਬੀ ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭੱਠਲ ਦਾ ਮੈਡੀਕਲ ਖਰਚ 1.27 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਆਇਆ। ਮੰਤਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਮੈਡੀਕਲ ਖਰਚ 2556 ਰੁਪਏ ਬੀਬੀ ਉਪਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਵਸੂਲਿਆ।

ਵਿਧਾਇਕਾਂ 'ਚੋਂ ਮੈਡੀਕਲ ਖਰਚੇ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਪੱਖੋਂ ਦੂਸਰਾ ਨੰਬਰ ਵਿਧਾਇਕ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮੈਡੀਕਲ ਖਰਚ 11.87 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਵਿਧਾਇਕ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ ਦਾ ਮੈਡੀਕਲ ਖਰਚ 7.28 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੈਡੀਕਲ ਖਰਚ 3.20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੇ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਨੀ ਦਾ ਮੈਡੀਕਲ ਖਰਚ 3.61 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਰਿਹਾ। ਵਿਧਾਇਕ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਬਡਾਲੀ ਦਾ ਮੈਡੀਕਲ ਖਰਚਾ 2.93 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੇ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਗ ਦਾ ਮੈਡੀਕਲ ਖਰਚ 2.58 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਾਰਿਆ।

ਇਲਾਜ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਾਦਲ

ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ

ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦਾ ਨਿਕਲਿਆ ਜਲੂਸ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਆਰਥਕ ਮੰਦਹਾਲੀ 'ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਂਦੀ ਆ ਰਹੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੰਗਾਲੀ ਜੱਗ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਭਾਵੇਂ ਹਾਲਾਤ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਦੇ ਲੱਖ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਅਰਧ-ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰੇ ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ 'ਚ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਈ ਬੋਰਡਾਂ ਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ 'ਚ ਸਟਾਫ ਦੀ ਘਾਟ ਰੜਕ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਅਦਾਰਿਆਂ 'ਚ ਠੇਕੇ 'ਤੇ ਭਰਤੀ ਕਰਕੇ ਬੁੱਤਾ ਸਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿਆਸੀ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਬੋਰਡਾਂ ਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਕੇ ਵਾਧੂ ਵਿੱਤੀ ਬੋਝ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀਨ ਪਬਲਿਕ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਪੈਪਸੂ ਰੋਡ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਪੀ.ਆਰ.ਟੀ.ਸੀ.) ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਕਈ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਘਾਟੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬੋਰਡਾਂ ਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (ਆਰ.ਟੀ.ਆਈ.) ਤਹਿਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਕਈ ਅਰਧ-ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੀ.ਆਰ.ਟੀ.ਸੀ. ਦਾ ਘਾਟਾ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ 74 ਫੀਸਦੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਵੱਧ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸਾਲ 2007-08 ਦੌਰਾਨ ਪੀ.ਆਰ.ਟੀ.ਸੀ. ਦਾ ਘਾਟਾ 268 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਵਧ ਕੇ 1046 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਟੈਂਪਲ ਗਾਰਲੈਂਡ, ਡੈਲਸ (ਟੈਕਸਸ) ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਏ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਯਾਦਗਾਰੀ ਤਸਵੀਰਾਂ

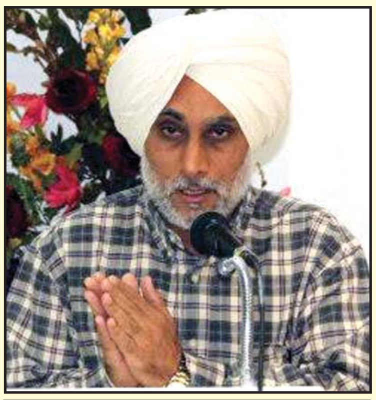

Sponsored Page

ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨੁ

ਸ਼ਬਦ ਝਰੋਖਾ

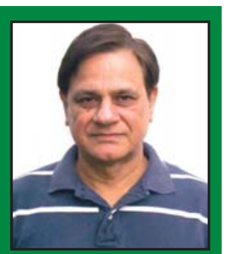

ਬਲਜੀਤ ਬਾਸੀ
ਫੋਨ: 734-454-4958

ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਧਾਰਮਿਕ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਆਮ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਮਧਯੁਗ ਦੇ ਯੋਗ, ਮੰਤਰ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਨਿਰੰਜਨ ਦਾ ਵਾਰ ਵਾਰ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਨਾਥ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਵੀ ਨਿਰੰਜਨ ਦੀ ਬੇਹਦ ਵਰਤੋਂ ਹੈ। ਸਾਧਾਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਰੰਜਨ ਸ਼ਬਦ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਵਾਚਕ ਹੈ। ਇਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਨਿਰੰਜਨ ਨੂੰ ਪਰਮਪਦ ਖਿਆਲਦਾ ਸੀ। ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿਚ ਨਿਰੰਜਨੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸੰਪਰਦਾਇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਨਿਰੰਜਨ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲਿਪਤ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਜਪੁਜੀ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਮਾਇਆ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ, "ਐਸਾ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹੋਇ॥ ਜੇਕੋ ਮਨ ਜਾਣੈ ਮਨ ਕੋਇ॥ ਥਾਪਿਆ ਨ ਜਾਇ ਕੀਤਾ ਨ ਹੋਇ॥ ਆਪੇ ਆਪ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸੋਇ॥" ਨਿਰੰਜਨ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂਗ ਹਨ, ਨਿਰ+ਅੰਜਨ। 'ਨਿਰ' ਅਗੇਤਰ ਦਾ ਅਰਥ ਰਹਿਤ, ਸੱਖਣਾ ਆਦਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਜਨ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕਈ ਅਰਥ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ ਕਾਲਖ, ਕੱਜਲ, ਸੁਰਮਾ। ਸਕੂਲੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ,

ਨਾਕ ਮੇਂ ਉਂਗਲੀ ਕਾਨ ਮੇਂ ਤਿਨਕਾ,
ਮਤ ਕਰ ਮਤ ਕਰ ਮਤ ਕਰ।
ਆਂਖ ਮੇਂ ਅੰਜਨ ਦਾਂਤ ਮੇਂ ਮੰਜਨ,
ਨਿਤ ਕਰ ਨਿਤ ਕਰ ਨਿਤ ਕਰ।

ਭਾਰਤੀ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਅੰਜਨ ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਅਤੇ ਨਿਰੰਜਨ ਵਿਚਲੇ ਅੰਸ਼ ਵਜੋਂ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਰਥ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਅੰਜਨ ਦਾ ਅਰਥ ਸੁਰਮਾ ਜਾਂ ਕਾਲਖ ਹੋਣਾ ਤੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਇਆ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਅੰਜਨ ਵਿਚ ਲੇਪਣਾ, ਲਿਪਣਾ, ਪੋਚਣਾ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੇਲ ਆਦਿ ਮਲਣਾ, ਚੋਪੜਨਾ ਦੇ ਭਾਵ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਧਾਤੂ 'ਅੰਜ' ਤੋਂ ਆਏ ਹਨ। ਸੁਰਮਾ ਜਾਂ ਕੱਜਲ ਅੱਖ 'ਤੇ ਲੇਪੀ/ਮਲੀ ਗਈ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਹਨ। ਸੁਰਮਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਅੰਜਨ ਦੇ ਅਰਥ ਕਾਲਖ, ਰਾਤ ਤੇ ਸਿਆਹੀ ਆਦਿ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਅੰਜਨ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੇਪ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਕੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਿਰੰਜਨ ਇਸ ਅੰਜਨ ਅਰਥਾਤ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ। 'ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨ' ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਇਸ ਮਾਇਆ ਅਰਥਾਤ ਸੰਸਾਰਕ ਆਕਰਸ਼ਣਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿਣ, ਇਸ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਨਾ ਹੋਣ ਵੱਲ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਿਰੰਜਨ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਇਕ ਐਸੇ

ਨਿਹਕੇਵਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਇਸ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਸ਼ੁਧ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਾਹਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਥਾਪਦੀ ਨਹੀਂ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਬਾਹਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਐਸਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਉਸ ਜਿਹੇ ਗੁਣ ਅਪਨਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ, "ਅੰਜਨੁ ਵਿਚ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪਾਇਆ" ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਇਸ ਤੁਕ ਦੀ ਹੀ ਸਰਲ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ, 'ਅੰਤ੍ਰਜਾਮੀ ਪ੍ਰਭ ਸੁਜਾਨ ਅਲਖ ਨਿਰੰਜਨ ਸੋਇ॥' ਅਰਥਾਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਭ ਦੀਆਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅਸਲਾ ਬਿਆਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ ਨਾਥ ਸੰਪਰਦਾਇ ਦੀ ਇਕ ਉਕਤੀ 'ਅਲਖ ਨਿਰੰਜਨ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਲਖ ਸ਼ਬਦ ਲਕਸ਼ਣ (ਲੱਛਣ) ਤੋਂ ਵਿਪਰੀਤ ਅਰਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਲਕਸ਼ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ-ਦੇਖਣਾ, ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਨਾ, ਸੰਕੇਤ ਕਰਨਾ, ਇੰਗਿਤ ਕਰਨਾ। ਸੋ ਅਲਖ ਦਾ ਅਰਥ ਹੋਇਆ ਜੋ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਨਾਥ ਸੰਪਰਦਾਇ ਦੀ 'ਅਲਖ ਨਿਰੰਜਨ' ਉਕਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਜਿਹਾ ਨਿਰਗੁਣ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਿਸ ਦੀ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੰਜਨ ਦਾ ਅਰਥ ਲੇਪ ਜਾਂ ਵਟਣੇ ਵਜੋਂ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, "ਗਿਆਨ ਅੰਜਨ ਮੇਰਾ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਇਸਨਾਨੈ॥" ਨਿਰੰਜਨ ਸ਼ਬਦ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਨਾਂ ਵਜੋਂ ਵੀ ਆਮ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

'ਅੰਜ' ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਹੀ ਅੰਜੁਲੀ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਜੋ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਬੁੱਕ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਪਿਤਰੀ ਜਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਨਮਿਤ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਚੂਲੀ ਜਾਂ ਤਿਲ ਚੌਲ ਨਾਲ ਭਰੇ ਬੁੱਕ ਨੂੰ 'ਅੰਜੁਲੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕੀਤੀ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਜੋਂ ਵਰਤੇ ਹਨ, "ਕਰਿ ਸਾਧੂ ਅੰਜੁਲੀ ਪੁਨੁ ਵਡਾ ਹੇ॥" ਅੰਜੁਲੀ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਵੇਲੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਵਿਦਿਆ ਕਰਮ ਦਸਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ 'ਅੰਜਲੀ' ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ 'ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗ ਧੁਰਹੁ ਹੂਆ' ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। 'ਅੰਜ' ਧਾਤੂ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ, ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਹਿਣ ਦਾ ਵੀ ਭਾਵ ਹੈ ਜੋ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਲੇਪਣ, ਪੋਤਣ ਵਾਲੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਲਿਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵਧੇਰੇ ਉਘੜ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਮਾ ਜਾਂ ਕੱਜਲ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਇਹ ਵਧੇਰੇ ਉਜਾਗਰ ਤੇ ਕਟਾਖਸ਼ੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੁੱਕ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਅਤੇ ਉਪਰ ਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਵਸਤੂ ਸਪਸ਼ਟ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਕਿਰਿਆ ਵਾਸਤੇ ਅੰਜੁਲੀ ਸ਼ਬਦ ਸਹੀ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅੰਜਨ ਦੇ ਅੱਗੇ 'ਵਿ' ਅਗੇਤਰ ਲੱਗ ਕੇ ਵਿਅੰਜਨ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ। ਇਹ ਅਗੇਤਰ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਤੀਖਣ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਲਟਾ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਅੰਜਨ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤ ਜਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ। ਵਿਅੰਜਨ ਜਾਂ ਵਿਅੰਜਨਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਭਾਵ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤੋਂ ਸੁਝਾਅ, ਤਨਜ਼, ਟਕੋਰ, ਕਟਾਖਸ਼ ਆਦਿ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਵਿਅੰਗ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ। ਸਵਰਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਅੰਜਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਘੜਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਸਵਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੀ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਹਾਰੀਆਂ ਬਿਹਾਰੀਆਂ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਇਉਂ ਚਿਪਕੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਪੀਆ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮਾ ਦੀਆਂ ਬਾਂਹੜੀਆਂ। ਵਿਅੰਜਨ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਅਰਥ ਭੋਜਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸੁਆਦੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਾਂ ਭੋਜਨ ਦੀਆਂ ਵੰਨਗੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਤੜਕਾ, ਸਾਗ, ਤਰਕਾਰੀ, ਚਟਣੀ ਆਦਿ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ 'ਬਿੰਜਨ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ, 'ਖਾਤ ਪੀਤ ਅਨੇਕ ਬਿੰਜਨ ਜੈਸੇ ਭਾਰ ਬਾਹਕ ਖੋਤ॥" -ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਲਾਖਣਿਕ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, "ਗਿਆਨ ਅੰਜਨ ਨਾਮ ਬਿੰਜਨ ਭਏ ਸਗਲ ਸੀਗਾਰਾ॥" ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ, "ਮਾਇਆਮਈ ਤੇਹਿ ਕੀਨਹਿ ਰਸੋਈ। ਬਿੰਜਨ ਬਹੁ ਗੁਨ ਸਕੈ ਨ ਕੋਈ।" ਇਥੇ ਵੀ ਭਾਵ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਉਘੜਵਾਂ ਜਾਂ ਦਿਲਕਸ਼ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਹੀ ਹੈ। ਲੋਕਯਾਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ 'ਲੁਕਾਂਜਨ' ਅਜਿਹਾ ਕੱਜਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਅੱਖ ਦੇ ਪਪੋਟੇ ਦੀ ਸੋਜ਼ਿਸ਼ ਗੁਹਾਂਜਣੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਗੁਆਂਢਣੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵੀ ਅੰਜਨ ਸ਼ਬਦ ਝਲਕਦਾ ਹੈ: ਗੁਹ (ਗ੍ਰਹ)+ਆਂਜਨੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਜਨਹਾਰੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਅੰਜਨ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਅਭਿਵਿਅੰਜਨ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਈ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਭੈਭੀਤ ਹਨ, ਅਖੇ ਇਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਨੁਮਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਲੇ ਅਗੇਤਰ, 'ਅਭਿ' ਦੇ ਅਰਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਵੱਲ, ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ, ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਦਿ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਬਣਿਆ 'ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਅ।' ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਇਕ ਠੇਠ ਸ਼ਬਦ ਹੈ 'ਵਾਂਗਣਾ' ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਤੇਲ ਦੇਣਾ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੱਡੇ ਦੇ ਪਹੀਏ ਨੂੰ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਜ ਧਾਤੂ ਦਾ ਅਰਥ ਮਲਣਾ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੇਲ ਮਲਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੱਸ ਇਸ ਦੇ ਮੂਹਰੇ 'ਵਿ' ਅਗੇਤਰ ਹੀ ਲੱਗਾ ਹੈ। 'ਵਾਂਗਣ' ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਰਥ ਹੈ, ਮੈਥੁਨ ਕਰਨਾ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਰ ਪੰਛੀ ਦਾ ਮਦੀਨ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਲਾਉਣਾ। ਸਿਆਣੇ ਪਾਠਕ ਸਬੰਧ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਅੰਜਨ ਸ਼ਬਦ ਭਾਰੋਪੀ ਅਸਲੇ ਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਹੋਰ ਹਿੰਦ ਆਰਿਆਈ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਸੁਜਾਤੀ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਰੋਪੀ ਮੂਲ ongw ਕਲਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਲੇਪਣਾ, ਮਲ੍ਹਮ ਲਾਉਣਾ ਆਦਿ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਲ੍ਹਮ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਪੁਰਾਣੀ ਲਾਤੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ unguentem ਬਣਿਆ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਬਣੇ: unguent ਅਤੇ ointment, ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਮ੍ਹਲਮ ਜਾਂ ਲੇਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਧਾਤੂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਹੈ unction. ਕਈ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਣੀ ਜਰਮੈਨਿਕ, ਆਇਰਿਸ਼, ਵੈਲਿਸ਼ ਤੇ ਅਜੋਕੀ ਰੁਮਾਨੀਅਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਬਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ 'ਮੱਖਣ 'ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ anoint ਵੀ ਇਸੇ ਮੂਲ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਲੇਪਣਾ, ਮਲ੍ਹਮ ਲਾਉਣਾ, ਤੇਲ ਲਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਤੇਲ ਲਾ ਕੇ ਪਵਿਤਰ ਬਣਾਉਣਾ ਵੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਕ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਤੇਲ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਤਾ ਸੀ। ਯਹੂਦੀਆਂ ਵਿਚ ਤੇਲ ਲਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਪੁਰੋਹਿਤ (ਪੰਡਿਤਰਾਓ) ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਸਮੇਂ ਵੀ ਤੇਲ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ The anointed one ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਈਸਾ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਪਦਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਧਾਰਮਕ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਤਿਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੇਲ ਚੋਣ ਵਾਲੀ ਰਸਮ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਤੋਂ ਸਭ ਵਾਕਿਫ਼ ਹਨ।

ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਮਿਨਿਸਟਰੀਜ਼ ਵਲੋਂ ਸੀ ਬੀ ਐਸ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਸਟੂਡੀਓ ਵਿਚ 'ਡਿਫਰੈਂਟ ਡਰਮਰਜ਼' ਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਲੋਂ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਨੇਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਡਾ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੰਸਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਲਿੰਡੀਆ ਟੈਲਬੌਟ ਨਾਲ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਯੂ ਟਿਊਬ 'ਤੇ 'ਡਿਫਰੈਂਟ ਡਰਮਰਜ਼' ਸੁਰਖੀ ਹੇਠ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਵਿਚ ਸਮਿਥ ਸਟਰੀਟ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਕੰਟਰੀਸਾਈਡ ਯੂਨੀਟੇਰੀਅਨ ਚਰਚ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਡਾ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੰਸਰਾ ਅਤੇ ਚਰਚ ਦੇ ਪਾਦਰੀ ਹਿਲਰੀ ਨਾਲ

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਦਾਜ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੀ ਸਲਾਹ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਦਾਜ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੀ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਘਰੇਲੂ ਨੋਕ-ਝੋਕ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਪਤੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਵਜ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਖੱਜਲ-ਖੁਆਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਤਾਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਸਟਿਸ ਟੀ.ਐਸ. ਠਾਕੁਰ ਤੇ ਗਿਆਨ ਸੁਧਾ ਮਿਸ਼ਰਾ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘਰੇਲੂ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਦਹੇਜ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦਹੇਜ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੋਸ਼ ਨਾ ਲਾਏ ਜਾਣ।

ਜੇ ਪਤਨੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਸਰੀਰਕ ਜਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਅਪੀਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਦਾਜ ਲਈ ਤੰਗ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਸੀ ਪਰ ਕੇਸ ਦੌਰਾਨ ਲੜਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ।

ਡੈਮੋਕਰੈਟਾਂ ਵਲੋਂ ਜਲਦ ਵੋਟਿੰਗ ਲਈ ਮੁਹਿੰਮ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਬਿਊਰੋ): ਆਉਂਦੀ 6 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਜਲਦੀ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਉਂਦਿਆਂ ਕਾਂਗਰਸ ਵੂਮਨ ਜੈਨ ਸ਼ਕਾਸਕੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੋਟ ਪਾਈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਲਈ ਡੈਮੋਕਰੈਟ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਟੈਮੀ ਡਕਵਰਥ ਤੇ ਬਰੈਡ ਸ਼ਨਾਈਡਰ ਨਾਲ ਆਰਲਿੰਗਟਨ ਹਾਈਟਸ ਦੇ ਹਾਰਮਨੀ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਰੈਲੀ ਵੀ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਸਾਂਝੀ ਰੈਲੀ ਦੌਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ 6 ਨਵੰਬਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਭੁਗਤਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਲੰਮੀ ਉਡੀਕ ਨਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਡੈਮੋਕਰੈਟ ਇਸ ਵਾਰ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਬਸਾਤੀ ਅਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ

ਨੇਵਾਡਾ ਸਟੇਟ ਸਥਾਪਨਾ ਦਿਵਸ ਦੀ ਪਰੇਡ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ

ਕਾਰਸਨ ਸਿਟੀ, ਨੇਵਾਡਾ (ਬਿਊਰੋ): ਨੇਵਾਡਾ ਸਟੇਟ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਦੀ 148ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਇਥੇ ਲੰਘੇ ਸਨਿਚਰਵਾਰ ਹੋਈ ਪਰੇਡ ਵਿਚ 35,000 ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਚੰਗੇ ਨਿੱਖਰੇ ਹੋਏ ਦਿਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਵਾਇਤੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨੇਵਾਡਾ ਦਿਵਸ ਪਰੇਡ ਨੂੰ ਇਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਦਿਨ ਬਣਾਇਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਲੋਕ ਇਸ ਪਰੇਡ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਕਾਰਸਨ ਸਿਟੀ ਦੇ ਸ਼ੈਰਿਫ ਕੈਨੀ ਫਰਲੌਂਗ ਨੇ ਬਖਤਰਬੰਦ ਫੌਜੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਪਰੇਡ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਦੋਂਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਸੈਨੇਟਰ ਡੀਨ ਹੈਲਟਰ ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਉਪਰ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਪਰੇਡ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਨੇਵਾਡਾ ਅਸੈਂਬਲੀ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ੈਲੀ ਬਰਕਲੀ ਅਤੇ ਸਟੇਟ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਕੇਡ ਮਾਰਸ਼ਲ 1970ਵਿਆਂ ਦੀ ਲਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਪੋਨੀਐਕ ਕਾਰ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਸਨ।

ਪਰੇਡ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁਧ ਵੇਲਿਆਂ ਦੇ ਪੰਜ ਫੌਜੀ ਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਗਾਰਡ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜਾਂ ਵਲੋਂ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਸਲਾਮੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਅਰੰਭ ਹੋਈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਲਾਨਾ ਪਰੇਡ ਨੇਵਾਡਾ ਦੀ ਇਸ ਰਾਜਧਾਨ ਵਿਚ 1939 ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰੇਡ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਤਿੰਨ ਗਰੈਂਡ ਮਾਰਸ਼ਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਆਰਮੀ ਏਅਰ ਕਾਰਪਸ ਸਾਰਜੈਂਟ ਐਡਵਰਡ ਕੌਂਸਨਜ਼, ਨੇਵਾਡਾ ਨੈਸ਼ਨਲ ਗਾਰਡ ਸਾਰਜੈਂਟ ਜੈਰੇਮੀਆ ਮੌਕ ਅਤੇ ਇਕ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲਾ ਲੜਕਾ ਅਲੈਕਸਸ ਮਕੈਂਜੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਹ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲਾ ਲੜਕਾ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸਤੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਮਾਰ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵਲੋਂ ਚਲਾਈ ਗਈ ਗੋਲੀ ਵਿਚ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਪਰੇਡ ਵਿਚ ਭਾਂਤ ਸੁਭਾਂਤੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਤਵੱਜੋ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਰਾਕ ਓਬਾਮਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਮਾਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਕ ਗਰੁਪ ਨੂੰ ਭੀੜ ਵਲੋਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਪਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਚੋਣ ਲਈ ਰਿਬਪਲਿਕਨ ਉਮੀਦਵਾਰ ਮਿਟ ਰੋਮਨੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਜੋਸ਼ ਰੋਮਨੀ ਵੱਲ ਕਿਸੇ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ।

ਨੇਵਾਡਾ ਦਿਵਸ ਪਰੇਡ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕ

ਇਸ ਪਰੇਡ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੱਧ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਰ ਦੀ ਪਰੇਡ ਦਾ ਥੀਮ ਸੀ-ਸਾਡੀ ਫੌਜ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦਾ ਮਾਣ-ਤਾਣ-ਭੂਤਕਾਲ, ਵਰਤਮਾਨ ਤੇ ਭਵਿੱਖ। ਪਰੇਡ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਫੌਜੀ ਜੀਪਾਂ ਤੇ ਤੋਪਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਈਆਂ।

ਨੇਵਾਡਾ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਬਰਾਇਨ ਸੈਂਡੋਵਲ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕੈਥਲੀਨ ਨੇ ਇਕ ਵੱਡੀ

ਹਾਲਾਂਕਿ ਨੇਵਾਡਾ ਸਟੇਟ ਦਾ ਸਥਾਪਨਾ ਦਿਵਸ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਦਿਨ ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਆਖਰੀ ਵੀਕਐਂਡ ਦੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ 1998 ਵਿਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਛੁੱਟੀ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਰੇਡ ਦਾ ਦਿਨ ਸਨਿਚਰਵਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਦੀ ਵੈਨਕੂਵਰ 'ਚ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ

ਵੈਨਕੂਵਰ, ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ (ਬਿਊਰੋ): ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ, ਸਿਆਟਲ ਦੀ ਇਕ ਇਕੱਤਰਤਾ ਲੰਘੀ 27 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਇਥੇ ਉਘੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾ ਸਵਰਾਜ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਅੰਗ ਕਲਾਕਾਰ ਜਸਪਾਲ ਭੱਟੀ ਅਤੇ ਮਰਹੂਮ ਉਸਤਾਦ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨਵ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਗਜ਼ਲਗੋ ਨਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਾਨਵ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਉਤੇ ਡੂੰਘੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਥਾਨਕ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਬਣ ਰਹੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਣ ਉਤੇ ਵੀ ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਣ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ ਤਿਆਰ ਸੀ।

ਸਭਾ ਦੇ ਮੀਤ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਹਲ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਭਾ ਦੀ ਬਣ ਰਹੀ ਵੈਬਸਾਈਟ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਭਾ ਦੇ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ।

ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਿਆਟਲ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਦੀ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਾਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਪਰਹਾਰ, ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਮਹਿੰਦਰ ਚੀਮਾ, ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਗਿੱਲ, ਹਰਪਾਲ ਸਿੱਧੂ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸੋਹਲ, ਬਲਿਹਾਰ ਲਹਿਲ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਦਮਪੁਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਸਦੇ ਲੇਖਕ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਬੋਦਲਾਂ ਵਾਲਾ ਤੇ ਰਾਣਾ ਸੰਘੇੜਾ ਅਤੇ ਸਵਰਾਜ ਕੌਰ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੈਨਕੂਵਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਮਨੀਪੁਰ ਦੀ ਕੁੜੀ ਨੇ ਇਨਾਮ ਠੁਕਰਾਇਆ

ਕੋਲਕਾਤਾ: ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਜ਼ ਸਪੈਸ਼ਲ ਪਾਵਰਜ਼ ਐਕਟ (ਅਫਸਪਾ) ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਪਿਛਲੇ 12 ਸਾਲ ਤੋਂ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਰੋਟੀ-ਪਾਣੀ ਛੱਡੀ ਬੈਠੀ ਮਨੀਪੁਰ ਦੀ ਬਹਾਦਰ ਕੁੜੀ (ਆਇਰਨ ਲੇਡੀ) ਇਰੋਮ ਚਾਨੂ ਸ਼ਰਮੀਲਾ ਨੇ ਕੋਈ ਵੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾ ਲੈਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਨਾਮੀ ਲੇਖਕਾ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਕਾਰਕੁਨ ਮਹਾਸ਼ਵੇਤਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਕੇਰਲਾ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਰਮੀਲਾ ਲਈ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਾਗਮ 'ਚ ਪੁੱਜੀ ਸ਼ਰਮੀਲਾ ਦੀ ਭੈਣ ਇਰੋਮ ਸਿੰਘਾਜੀਤ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿਰਮਾਣਤਾ ਨਾਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਰੋਮ ਸਿੰਘਾਜੀਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਰੋਮ ਸ਼ਰਮੀਲਾ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਫਸਪਾ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਉਹ ਕੋਈ ਪੁਰਸਕਾਰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਰੋਮ ਸਿੰਘਾਜੀਤ ਨੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਕੋਵੀਲਣ ਟਰਸਟ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਚੈੱਕ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸੰਭਾਲ ਲੈਣ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮੀਲਾ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇਹ ਪੁਰਸਕਾਰ ਰਾਸ਼ੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਵੇਗੀ।

ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 39 ਸਾਲਾ ਇਰੋਮ ਚਾਨੂ ਸ਼ਰਮੀਲਾ ਨੇ ਅਫਸਪਾ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ 12 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਨਵੰਬਰ 2000 ਵਿਚ ਅੰਨ-ਜਲ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਉਹ ਇੰਫਾਲ ਦੀ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸਜ਼ ਵਿਖੇ ਦਾਖਲ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਨੱਕ ਰਾਹੀਂ ਤਰਲ ਪਦਾਰਥ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਲੇਖਕਾ ਮਹਾਸ਼ਵੇਤਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਇਰੋਮ ਸ਼ਰਮੀਲਾ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੁੜੀ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਉਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਹਾਕਵੀ ਟੈਗੋਰ ਅੱਜ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਹੌਸਲੇ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਉਤੇ ਮਾਣ ਕਰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮੀਲਾ ਦੀ ਮੰਗ ਉਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਗੌਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਕਾਲਮ 'ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ' ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਲਮ ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ **ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਇਕ-ਦੋ ਸਤਰਾਂ** ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਜੋ। 'ਗਾਗਰ ਵਿਚ ਸਾਗਰ' ਭਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਮਿਲੇਗੀ। ਵਧੀਆ ਲਿਖਤਾਂ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਛਾਪੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਕੋਈ ਵਧੀਆ ਤਸਵੀਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਕੋਲਿਤਰੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਕਾਲਮ ਲਈ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਪਸ਼ਨ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 10 ਨਵੰਬਰ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-37

ਆ ਪਾਥੀਆਂ ਸੁਕਾ ਕੇ ਭੈਣੇ ਗੁਹਾੜੀਆਂ ਬਣਾਈਏ,
ਗੈਸ ਦੇ ਸਿਲੰਡਰਾਂ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰ ਕਾਹਨੂੰ ਜਾਈਏ?

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-35

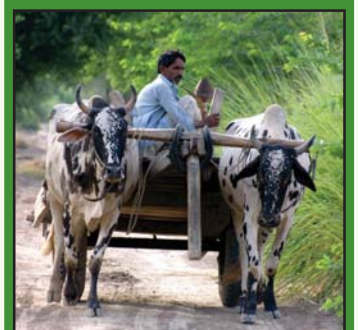

ਸਾਡੀ ਵੀ ਕਦੇ ਟੌਹਰ ਸੀ ਹੁੰਦੀ ,
ਨਗੌਰੀ ਸਾਂ ਅਸੀਂ ਬਲਦ ਕਹਾਉਂਦੇ।
ਕੰਨ 'ਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਜੱਟ ਹੇਕ ਸੀ ਲਾਉਂਦਾ,
ਪੂਛਾਂ ਚੁੱਕ ਅਸੀਂ ਜੋਰ ਸੀ ਲਾਉਂਦੇ।
ਕਦਰ ਗਈ ਸਿਰ ਸੁੱਟੇ ਥੱਲੇ,
ਮਜਬੂਰੀ ਵੱਸ ਦੋਵੇਂ ਡੰਗ ਟਪਾਉਂਦੇ।

-ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧੇਰ
ਪਿੰਡ: ਕਲਾਹੜ (ਲੁਧਿਆਣਾ)
ਫੋਨ: 91-98783-37222

ਗੱਡਾ ਸਾਡਾ ਤੇਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖਾਂਦਾ,
ਤਾਂ ਹੀ ਸੀ ਸੌਖਾ ਸਰਦਾ ਜਾਂਦਾ।
ਕਰਜ਼ਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਿਆ ਟਰੈਕਟਰ,
ਸੁਪਨੇ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰੇ ਸਾਰੇ।
ਕਿਉਂ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰੇ ਜੱਟ,
ਜੇ ਚਾਦਰ ਵੇਖ ਕੇ ਪੈਰ ਪਸਾਰੇ।

-ਗੋਰਾ ਪ੍ਰਜਾਪਤ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ
ਫੋਨ: 646-721-1964

ਸਮਾਂ ਬਦਲ ਗਿਆ, ਤੋਰ ਬਦਲੀ ਗਈ
ਬਦਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਰੀ।
ਮੜੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨਿਗਲ ਗਈਆਂ ਨੇ
ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ।
ਅੰਨਦਾਤੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਇਥੇ ਹੋਈ ਫਿਰੇ ਵਰਾਨ।
ਕਦੇ ਗੱਡੇ, ਗਾਧੀ, ਬੰਨੇ ਉਤੇ
ਜੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਾਨ।

-ਮਨਬੀਰ ਫਰੀਮਾਂਟ
ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ।

ਚੱਲ ਓ ਬੱਗਿਆ, ਚੱਲ ਓ ਸਾਵਿਆ,
ਖਿੱਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਭਾਰ।
ਬੜੇ ਥਪੇੜੇ ਵਕਤ ਦੇ ਝੱਲੇ,
ਪਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਹਾਰ।
ਤੇਰੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਗੱਡੇ ਉਤੇ
ਬੜੇ ਢੋਹੇ ਨੇ ਕੱਖ
ਪਰ ਨਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਰੱਬ ਨੇ ਗਾਜਰਾਂ
ਵਿਚੇ ਰੰਬਾ ਰੱਖ।

-ਹਰਬੰਸ ਨਿਊ ਯਾਰਕ।

ਖਾ ਕੇ ਨਿਹਾਰੀਆਂ
ਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਲ ਚੱਲੀਏ।
ਭੱਤਾ ਲੈ ਕੇ ਵੇਲੇ ਸਿਰ
ਪਹੁੰਚ ਜਾਈਂ ਬੱਲੀਏ!

-ਫਕੀਰ ਚੰਦ 'ਸੈਂਪਲਾ'
ਐਲ.ਏ।

ਗੱਡਾ ਮੇਰਾ ਯਾਰ ਅਤੇ
ਢੱਗੇ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਆ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੋਂਹਦੀ
ਮੇਰੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਆ!

-ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਮੈਰੀਲੈਂਡ

'ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' ਵਿਚ ਪਹਿਲ ਤਾਜ਼ਗੀ ਬਚ ਨਾ ਸਕੀ

ਰੰਗ-ਬੇਰੰਗ

ਸਿਆਣਿਆਂ ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਤੋਂ ਬੰਦਾ ਅਕਸਰ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਕੀ ਵਾਪਰਨਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਉਂ ਅਤੀਤ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਅਤੀਤ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਮਾੜਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਚਾਨਣ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਿਰਨਾਂ ਦਿਸ ਹੀ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। 'ਕਮਲਿਆਂ ਦਾ ਟੱਬਰ' ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਨਿਗ੍ਹਾ ਬੀਤੇ ਵੱਲ ਗਈ ਤਾਂ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ ਮਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਤੇ ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝਰੀਟਣ ਤੁਰ ਪਈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਯੱਭਲੀਆਂ ਹੀ ਜਾਪਣ ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਵੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਤੀਤ ਦਾ ਕਈ ਕੁਝ ਚੇਤੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਤੀਤ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਸਿਹਤ ਦੀਆਂ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਹਰ ਹਫਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾ ਹੋ ਸਕਾਂ।

'ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬੜੇ ਸਨੇਹ ਅਤੇ ਅਪਣੱਤ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸੀ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਬੱਲ ਨੇ ਅਕਸਰ ਕਹਿਣਾ, ਜਾਪਦੈ ਜਿਵੇਂ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਇਕੋ ਟੱਬਰ ਦੇ ਜੀਅ ਕਿਸੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਅਚਾਨਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ। ਸੱਚਮੁਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਬਹੁਤੇ ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ

ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ
ਫੋਨ: 847-359-0746

ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪਿਛੋਕੜ ਦੀ ਵੀ ਸਾਂਝ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਬੁਤਾਲਾ ਕਸਬੇ ਦੇ ਨਜਦੀਕ ਪਿੰਡ ਕੰਮੋਕੇ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਬੱਲ ਆਪ 1965-67 ਦੌਰਾਨ ਸਠਿਆਲੇ ਕਾਲਜ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਮਾਰਕਸੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਸੀ। ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ 'ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' 'ਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਸਾਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਾਂ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬੀ

ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਰੰਗ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਸਲੇ ਤੇ ਦਲਜੀਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਲਏ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲਾ ਕਦੀ ਘੱਟ ਵੱਧ ਹੀ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਰਮਜੀਤ ਭਾਅ ਜੀ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਗੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਾਮਰੇਡੀ ਪਿਛੋਕੜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਲ 1968 'ਚ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿਚ ਚੱਲੀ ਤੂਫਾਨੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਹਿਰ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਉਦੋਂ ਦੇ ਉਘੇ ਨਕਸਲੀ ਆਗੂ ਦਰਸ਼ਨ ਬਾਗੀ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਟੀਮ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਦਿਨ ਲੰਮੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਸੀ। 'ਜਗਤ ਤਮਾਸ਼ਾ' ਵਾਲਾ ਦਲਬੀਰ ਤਾਂ ਆਇਆ ਹੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦੀ ਅਖਬਾਰ 'ਨਵਾਂ ਜ਼ਮਾਨਾ' ਵਿਚੋਂ ਸੀ ਜਿਥੇ ਉਹ ਉਸਤਾਦਾਂ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਅਖਬਾਰਨਵੀਸ ਸੁਰਜਣ ਜ਼ੀਰਵੀ ਦੀ ਛਤਰਛਾਇਆ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਹਰਭਜਨ ਹਲਵਾਰਵੀ ਬਾਰੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਕਸਲੀ ਲਹਿਰ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਰੂਪੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਕਈ ਸਾਲ ਨਕਸਲੀ ਰਿਸਾਲੇ 'ਲੋਕ ਯੁੱਧ' ਦੇ ਛਪਣ-ਛਪਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਸੇ ਨੇ ਓਟੀ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸੰਧੂ ਖੁਦ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਨਕਸਲੀ ਕਵੀ ਪਾਸ਼ ਦਾ ਉਹ ਪਰਮ ਮਿੱਤਰ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੋਰਕੀ ਦੀ 'ਮਾਂ' ਤੋਂ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੋੜ 'ਤੇ ਕੋਈ ਕਾਮਰੇਡੀ ਮੱਤ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਅਧਿਆਪਕ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਖੁਦ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦਾ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਗਰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਲਾਇਲਪੁਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੌਰਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਗੂ ਨਰਿੰਜਣ ਸਿੰਘ ਢੇਸੀ ਦਾ ਉਹ ਖਾਸਮਖਾਸ ਸਾਥੀ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਪਰੂਫ ਰੀਡਿੰਗ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲ ਸੀ। ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੂਹਰਜੀਤ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚਲੀ ਉਘੀ 'ਮਾਰਕਸੀ ਨਰਸਰੀ' ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਸਨ। ਪ੍ਰੇਮ ਗੋਰਖੀ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਸੋਢੀ ਅਤੇ ਰਣਜੀਤ ਰਾਹੀ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਨਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੋਣ ਨਾਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਲਹਿਰ ਤੋਂ ਡੂੰਘੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਬੱਲ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਕਿ 'ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' ਕਾਹਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ, ਇਹ ਤਾਂ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਦਾ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੰਮਾ ਸਕੂਲ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਰੁਮਾਂਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ।

'ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' ਦੇ ਇਸ ਕਾਮਰੇਡੀ ਕੋੜਮੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਇਕੱਲਾ ਮੈਂ ਹੀ ਸਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਰਕਸੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨੇੜਲਾ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਮੁਢਲੇ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਬੱਲ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਮੋਹ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਤਲਿਸਮ ਟੁੱਟਾ ਨਹੀਂ। ਕਰਮਜੀਤ ਭਾਅ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸੇ ਕੋੜਮੇ ਦਾ ਅੰਗ ਹੀ ਸਾਂ। ਵਧੀਆ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਨਿੱਕੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਚਮਤਕਾਰ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸਾਥੀ ਵੀ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਜਾਨੀਆਂ ਵਰਗੇ ਜੁੜ ਗਏ ਸਨ।

ਗੁਰਦਿਆਲ ਬੱਲ ਬਾਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਕੁ ਦੱਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸ਼ੁਕੀਨ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ੌਕ ਪਿਛੋਂ ਸ਼ੈਦਾਈਪੁਣੇ ਤਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸਾਰਾ ਰੂਸੀ ਕਲਾਸਿਕ ਸਾਹਿਤ ਉਸ ਦਸਵੀਂ-ਗਿਆਰਵੀਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਸੀ। ਅਜ ਵੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਖਰੀਦਣ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ੁਦਾ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਪਿੰਡ ਛਡ ਕੇ ਜਾਣ ਲਈ ਉਕਾ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ, ਮੈਨੂੰ ਸਿਰਫ ਦੋ ਫੁਲਕੇ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰੋ, ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਬੀਲਦਾਰ ਤਾਂ ਉਹ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜ ਤਕ ਬਣ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ, ਕਿਸੇ ਫਿਲਾਸਫਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਲਓ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਗਿਆਨ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਜਾਪੇਗਾ। ਪੜ੍ਹਨਾ ਤੇ ਦੋਸਤੀਆਂ ਪਾਲਣਾ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਮਕਸਦ ਹੈ। ਲਿਖਿਆ ਉਸ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਦੋਸਤ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਕਿਧਰੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੁਰਦਾ ਤਾਂ ਜਿੰਨਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਬਾਰੇ ਅੰਦਰੋਂ-ਬਾਹਰੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਮਾਲ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਬੱਲ ਨੇ ਸ਼ੋਸ਼ਿਆਲੋਜੀ ਦੀ ਐਮ.ਏ. 1973 'ਚ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਵਰ੍ਹੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਡਾਕਖਾਨੇ ਵਿਚ ਕਲਰਕੀ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਬਾਬੇ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਤੀਸਰੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਡਾਕ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ ਦਿੱਤੀ।

ਬੱਲ ਦਾ ਰੱਬ ਜਾਂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਪੱਕਾ ਅਕੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੀ ਹਸਤੀ ਵਿਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਅਤਿ ਕੀਮਤੀ ਦੈਵੀ ਅੰਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਉਸ ਦੈਵੀ ਅੰਸ਼ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰੇ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਚਰਵਾਹਾ ਬਣੇ। ਉਸ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਚਰਵਾਹਾ ਬਣ ਕੇ ਜਿਊਣ ਦਾ ਹੀ 'ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਨੇ ਧਰਾਤਲ ਸਿਰਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਬਣ ਜਾਣ ਸਦਕਾ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋਇਆ ਸੀ।

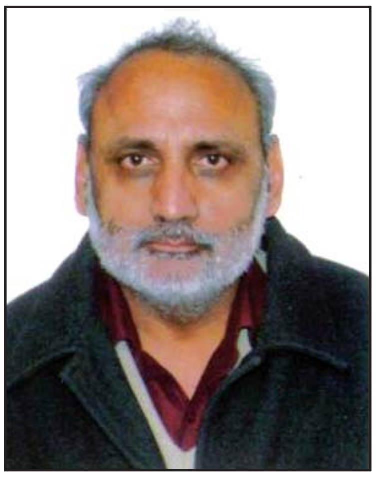

ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬੱਲ

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਬੱਲ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਕ ਸ਼ਾਮ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਨੇਹੀ ਪ੍ਰੋ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣ ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਨਰਿੰਦਰ ਭੁੱਲਰ ਜਦੋਂ ਤਿੰਨ ਕੁ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਠਹਿਰਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋ. ਰਮਦੇਵ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਵੀ ਨਿੱਘੀ ਸਾਂਝ ਪੈ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਂਝ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਲੇਖਕ ਫਲਾਬੇਅਰ ਦਾ ਨਾਵਲ 'ਮਾਦਾਮ ਬਾਵਾਰੀ' ਸੀ। ਬੱਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਲਈ ਇਹ ਨਾਵਲ ਕਿਸੇ ਮੁਕੱਦਸ ਕਿਤਾਬ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਰਿੰਦਰ ਭੁੱਲਰ ਵੀ ਇਸ ਨਾਵਲ ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦਾ ਬੜਾ ਕਾਇਲ ਸੀ। ਸੰਯੋਗਵਸ 50-60 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਸ ਨਾਵਲ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਪ੍ਰੋ. ਰਮਦੇਵ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬੱਲ ਅਤੇ ਨਰਿੰਦਰ ਨੇ ਇਹ ਅਨੁਵਾਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਉਸ ਦਿਨ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੈਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਰਮਦੇਵ ਨੇ ਬੱਲ ਨੂੰ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਪਟਿਆਲੇ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਛੱਡੇ ਅਤੇ ਕਨੇਡਾ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੋਲ ਜਾਂ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇ। ਬੱਲ ਨੇ ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਸੋਚੇ ਬਿਨਾਂ ਨਾਂਹ ਵਿਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਲਟਾ ਉਹ ਪ੍ਰੋ. ਰਮਦੇਵ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ ਕਿ 'ਮਾਦਾਮ ਬਾਵਾਰੀ' ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਭਲਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਇੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਾਂਟ ਕਿਉਂ ਕਰਦੀ ਹੈ? ਫਿਰ ਬੱਲ ਖੁਦ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਈਮਾ ਬਾਵਾਰੀ ਲਈ ਅਸੀਮ ਖਿੱਚ ਦਾ ਰਹੱਸ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਜ਼ੋਰ ਕਾਮਕ ਵੇਗ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਅਤਿ ਉਦਾਤ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚਾਹਤ ਦੇ ਵਰਣਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਟੈਂਡਰਨੈਸ (ਸੰਵੇਦਨਾ) ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਾਵਲ ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵ ਆਤਮਾ ਦੀ ਦੈਵੀ ਚਾਹਤ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਉਪਜਣ ਵਾਲੇ ਦੁਖਾਂਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਫਲਾਬੇਅਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਜਲਵਾ ਦਾਸਤੋਵਸਕੀ, ਟਾਲਸਟਾਏ ਜਾਂ ਫਰਾਂਜ਼ ਕਾਫਕਾ ਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਨਾਵਲਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੱਲੋਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ ਹੋਵੇ। ਬੱਲ ਛਿੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪੱਛਮੀ ਜਾਂ ਅਮਰੀਕਨ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸੁਖ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਰਹੱਸਮਈ ਚਾਹਤ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਖੋਹ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਇਨਸਾਨੀ ਹਸਤੀ ਦੇ ਤਲਿਸਮ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਨੁਕਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਖਾਤਰ ਈਮਾ ਬਾਵਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਪ੍ਰੋ. ਰਮਦੇਵ ਚੁੱਪ ਸਨ ਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲਬਾਤ ਆਪਣੇ ਚੇਤਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਂਭ ਲੈਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਬੱਲ ਦੱਸੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, 'ਈਮਾ ਬਾਵਾਰੀ' ਅਤੇ 'ਅੰਨਾ ਕਾਰਨਿਨਾ' ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸੋਲ ਮੇਟ ਜਾਂ ਸਕੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਹੀ ਲੱਗਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਾਵਲ ਬੱਲ ਨੇ ਭਲੇ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਬਰਨ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਲਾਸਿਕ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਥੀਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਨਸਾਨ ਦੀ 'ਹੋਣੀ ਅਤੇ ਹਸਤੀ' ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਰੂਸ ਵਿਚ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਤਜ਼ਰਬੇ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ, ਨਾਜੀਵਾਦ ਅਤੇ ਤਾਲਿਬਾਨੀ ਜਹਾਦੀਆਂ ਦੀ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਈਆਂ। ਬੱਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਾਨ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜਾਹਰਾਨਾ ਤੌਹੀਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਤਜ਼ਰਬਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਨੀਂ ਪੂਰਬਲੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਦੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ।

ਦੋਵੇਂ ਸੱਜਣ ਸਹਿਮਤ ਸਨ ਕਿ ਸੁਕਰਾਤ ਜਾਂ ਭਗਵਾਨ ਬੁੱਧ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਰੇਕ ਨਿੱਕੇ ਵੱਡੇ ਚਿੰਤਕ ਜਾਂ ਰਹਿਨੁਮਾ ਨੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਦੈਵੀ ਅੰਸ਼ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਿਆਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵਿਧਾਨ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਨੂੰ ਚਿਤਾਰ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ

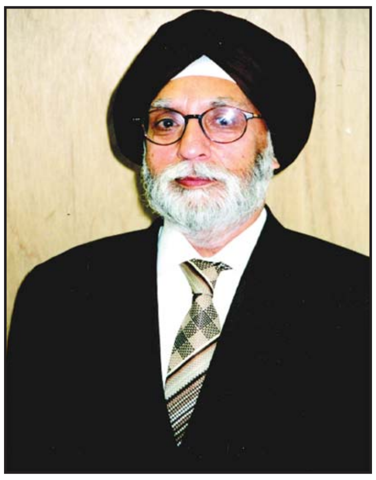

ਪ੍ਰੋ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ

ਦੀ ਸਲਾਹ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਰੌਲੇ ਸਾਰੇ ਦੈਵੀ ਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਤਾਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕਿਆਂ ਉਪਰ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੱਲ ਬੜੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜੇਕਰ ਸੁਕਰਾਤ, ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਜਾਂ ਨੀਟਸ਼ੇ ਵਰਗੇ ਦਿਗੰਬਰ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਇੰਨੀ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਅਕਹਿ ਖਿਲਵਾੜ ਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕਰਮਜੀਤ ਭਾਅ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ 'ਕੱਚਾ ਚਿੰਤਨ' ਅਮਲ ਵਿਚ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਰੁੱਖ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਟਾਲਿਨ, ਬਿਨ-ਲਾਦਿਨ ਅਤੇ ਕਰਮਜੀਤ ਭਾਅ ਜੀ ਦੀ 'ਸਿੱਖੀ' ਤੋਂ ਸਰਵੋਤਮ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵੱਲ ਮੁੜ ਪਿਆ। ਪ੍ਰੋ. ਰਮਦੇਵ ਨੇ ਕਿਧਰੇ ਨਾਰਵੇ ਦੇ ਨਾਟਕਕਾਰ ਅਗਸਟ ਸਟਰਿੰਡਬਰਗ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਲਿਆ। ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਸੀ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਜਾਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਨਿਹਿਤ ਦੈਵੀ ਅੰਸ਼ ਦੇ ਸਵੈ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਲਈ ਅੱਜ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨਸੀਬ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਸਮੂਹਿਕ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਟਾਲਸਟਾਏ, ਇਬਸਨ, ਡੀ.ਐਸ. ਲਾਰੰਸ ਅਤੇ ਸਟਰਿੰਡਬਰਗ ਵਰਗੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਘਾਲਣਾ ਨੇ ਹੀ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ।

ਸਟਰਿੰਡਬਰਗ ਦੇ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਇਕਾਂਗੀ ਨਾਟਕ ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਜੀਨ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਬੱਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦਾਸਤੋਵਸਕੀ ਦੇ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਵਲ 'ਕਾਰਾਮਾਜੋਵ ਭਰਾ' ਦੇ ਨੇਹਵਾਦੀ ਨਾਇਕ ਇਵਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜੇ ਅੱਥਰੂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੱਸਦਿਆਂ ਬੱਲ ਉਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਐਸੀ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਸੈਕੂਲਰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦੇ ਅਮਲੀ ਕੋਡ ਵਿਚ ਜੀਨ ਵਰਗੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਕੁੜੀ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵੀ ਚਾਹਤ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 23 ਉਤੇ)

ਫਲਾਬੇਅਰ ਦੇ ਨਾਵਲ ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਈਮਾ ਬਾਵਰੀ ਦੇ ਤ੍ਰਾਸਦਿਕ ਕਿਰਦਾਰ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਬਣਿਆ ਡੈਲਫਾਈਨ ਡੈਲਾਮੇਰ ਦਾ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ ਬਣਾਇਆ ਪੋਰਟਰੇਟ

ਨੈਣ-ਨਕਸ਼

ਐਸ. ਅਸ਼ੋਕ ਭੌਰਾ

ਕਾਰਗਿਲ ਦੀ ਜੰਗ ਤਾਂ ਮੁੱਕ ਗਈ ਸੀ...

ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ 'ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਮੱਤ ਉਚੀ' ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਧੌਣ 'ਚ ਅਕੜਾਂਦ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਅਕਲ ਪੱਖੋਂ ਮਾਲੋ-ਮਾਲ ਹੀ ਹੋਣ! ਮਧਾਣੀ ਦੁੱਧ ਵੀ ਰਿੜਕ ਦਿੰਦੀ ਐ, ਮੱਖਣ ਵੀ ਕੱਢ ਦਿੰਦੀ ਐ, ਪਰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ, ਚਰਖੇ ਨਾਲ ਗੋਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਸੂਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ ਮੰਨਣਗੇ ਹੀ ਨਹੀਂ! ਕਦੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਹੀ ਬੰਦੇ ਲਗਦੇ ਨੇ, ਉਂਜ ਨਿਉਲੇ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਦੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਸੱਪ ਨੇ ਨਿਉਲੇ ਅੱਗੇ ਤਰਲਾ ਕੀਤਾ, 'ਰੱਬ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਛੱਡ ਦੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣੀ', ਤਾਂ ਉਹ ਅੱਗਿਓਂ ਹੱਸ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, 'ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਫੜ ਜਿਹੜੇ ਬਾਣਾ ਹੀ ਹੋਰ ਪਾਈ ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਉਂ...।' ਕਈ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਇਲਜ਼ਾਮ ਚੋਰੀ ਦਾ ਲੁਆ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਕੋਇਲ ਨੇ ਹਾਲੇ ਤੀਕਰ ਕਿੱਕਰ 'ਤੇ ਆਲ੍ਹਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, ਕਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਥਾਂ-ਠਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਆਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਪੂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਤਰਕਹੀਣ ਨੇ। ਪਿੱਪਲ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਤਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਇਸ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਬੈਠ ਕੇ ਲੰਘ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਕੁੜੀਆਂ ਵੀ ਬੁੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪੀਂਘਾਂ ਵਾਲੇ ਰੱਸੇ ਵੀ ਟੁੱਟ ਗਏ ਹੋਣਗੇ, ਪਰ ਇਹਦੇ ਟਾਹਣ ਕਦੇ ਵੀ ਹਫ਼ੇ ਨਹੀਂ। ਚਲੋ, ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਭੰਡਣਾ ਤਾਂ ਸੱਚੀਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਲਾਲਚ ਨੂੰ ਤਾਂ ਵਡਿਆਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਤੇ ਲਾਲਚ ਵੀ ਜੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਟਿੱਕੇ ਦੀ ਥਾਂ ਕਲੰਕ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ! ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਚਲੋ ਗਲਤੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਪਰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਚਿਹਰਿਆਂ ਉਤੇ ਭਲਮਾਣਸੀ ਦਾ ਮੇਕਅੱਪ ਫਿੱਟ ਲਾਹਣਤ ਹੈ! ਸ਼ਹੀਦ ਬਣਨ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਵਟਣਾ ਮਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਟਣਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਤੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਅੱਗੇ ਚਿਹਰਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਕੀ, ਧਰਤੀ ਵੀ ਕੁਰਲਾ ਪਵੇਗੀ! ਹਾਲੇ ਵੀ ਕਈ ਲੋਕ ਇਸ ਭਰਮ ਵਿਚ ਨੇ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਮੋੜ ਆਉਣ ਨਾਲ ਸੜਕ ਮੁੱਕ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਆਹ ਰਾਹੀ ਕਿਸ ਰਾਹ ਟੱਕਰਨਗੇ, ਕੋਈ ਭੇਤ ਨਹੀਂ।

ਗਰੀਬੀ ਵੇਲੇ ਭੁੱਖ ਸਤਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਚਾਰ ਟਕੇ ਕੋਲ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸੁਆਦ ਚੰਗੇ ਭਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਿ ਗੱਡੀ ਵਿਚੋਂ ਉਤਰਨ ਵਾਲੇ ਆਂਹਦੇ ਨੇ 'ਟੇਸ਼ਨ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹਫੜਾ-ਦਫੜੀ ਮਚਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ-ਗੱਡੀ ਆ ਗਈ ਹੈ, ਗੱਡੀ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਸਫਰ ਤਾਂ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੰਜ਼ਿਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਪਾਪ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਪਿਆ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬੰਦਾ ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਪਾਪ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਣੀਆਂ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੰਦਿਰ ਮਸਜਿਦ ਨਹੀਂ ਢਾਹੁਣੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਪਾਠ ਬਿਨਾਂ ਪੜ੍ਹਾਇਆਂ ਵੀ ਸਭ ਨੂੰ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਚੇਤੇ ਹੋ ਜਾਣੈ। ਤੇ ਜਦੋਂ ਫਿਰ ਗੋਲਕਾਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀਆਂ ਦਾ ਰੌਲਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਹੋਣੈ।

ਜਿਹੜੇ ਸਵਾ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਸਵਾ ਕਰੋੜ ਦੀ ਭੁੱਖ ਰੱਬ ਅੱਗੇ ਢੇਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਢੋਲ ਵਰਗੇ ਖੋਖਲੇ ਹੋਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੰਮੇ ਪੈ ਕੇ ਮੱਥਾ ਰਗੜਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਤੇ ਸਲੀਕਾ ਆਮ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਰੱਬ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ ਹੱਸ ਜ਼ਰੂਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿੱਦਣ ਕੁਪੱਤ ਹੋਈ, ਇਹੋ ਲੋਕ ਮੱਥਾ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਮਾਰਨਗੇ।

ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਲਾਟਰੀ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੀਆਂ ਅੰਗੜਾਈਆਂ ਉਸ ਦਿਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਦਣ ਲਾਟਰੀ ਦਾ ਪੈਸਾ ਸੰਭਾਲ ਵੀ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸਹੀ ਥਾਂ ਵਰਤਿਆ ਵੀ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਸੰਭਾਲਣਾ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਉਂਗਲਾਂ ਘਿਓ ਕੱਢਣ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਜੇਬਾਂ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਟੇਢੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਨਵੀਂ ਬਹੂ ਦੇ ਲਾਲ ਚੂੜਾ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਰਹੇ, ਨਵੀਂ ਨਵੀਂ ਮੁਕਲਾਵੇ ਆਈ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਦੇ ਮੁਕਲਾਵੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਚੂੜੇ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਹਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਮਾਵਾਂ ਨੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇ ਕੇ, ਮੱਥਾ ਚੁੰਮ ਕੇ ਤੋਰਿਆ ਹੈ, ਹਾਲੇ ਤੀਕਰ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਵੀ ਜੰਗ ਹਾਰੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ 'ਚ ਤਾਂ ਅੱਥਰੂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੇਰਿਆ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਵੱਟ ਲਿਆ, ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਲੱਠੇ ਵਰਗੇ ਸਰੀਰ ਕੁੱਬੇ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹ ਤਾਂ ਸੁਣਦੇ ਆਏ ਸੀ ਕਿ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤ ਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਖਿੰਡਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਕਲਯੁੱਗ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਤਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਫੌਜਣ ਨੇ ਉਹਦਾ ਖ਼ੂਨ ਤਾਂ ਚਲੋ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ ਵੇਚਿਆ ਹੀ, ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚ ਲੱਤ ਵੀ ਪੰਜੇਬਾਂ ਵਾਲੀ ਵਸਾਹ ਕੇ ਮਾਰੀ।

ਕਸਬਾ ਤਾਂ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਪਠਾਨਕੋਟ ਜੰਮੂ ਸੜਕ 'ਤੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਵਾਜਾਈ ਦਿਨ ਰਾਤ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਦੀ ਚਾਹ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਚਹਿਲ ਪਹਿਲ ਰਹਿਣੀ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਕਰੀਬ ਡੇਢ ਸਾਲ ਇਹ ਦੁਕਾਨ ਬੰਦ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਖੋਲ੍ਹੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਇਹਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੋ ਕੁ ਮੀਲ 'ਤੇ ਉਹਦਾ ਪਿੰਡ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਹਿਲਿਆਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਆਂਢੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਭਾਗੂ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਦੀ ਪਤਨੀ ਕੁਸ਼ੱਲਿਆ ਪਿੰਡੋਂ ਟੈਂਪੂ ਫੜ ਛਾਹ ਵੇਲਾ ਤੇ ਦੁਪਹਿਰਾ 'ਕੱਠਾ ਦੇ ਕੇ ਮੁੜ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਭਾਗੂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ।

ਭਾਗੂ ਦਾ ਗਰਾਈਂ ਗਰੀਬ ਲੱਭੂ ਰਾਮ ਉਹਦੀ ਚਾਹ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਅੱਗੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਦੀ ਗੰਢ ਤੁੱਪ ਜਾਂ ਪਾਲਿਸ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ। ਆਥਣੇ ਉਹ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਟਰੰਕੀ ਭਾਗੂ ਦੀ ਚਾਹ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਜਾਂਦਾ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਬੜਾ ਸੀ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਭਾਗੂ ਤੇ ਕੁਸ਼ੱਲਿਆ ਡਾਢੇ ਦੀ ਡਾਢੀ ਮਾਰ ਕਾਰਨ ਦਲ ਦਲ 'ਚ ਫਸਿਆ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਗੱਡਾ ਖਿੱਚਣ ਦੇ ਯੋਗ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਸਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਚਿੱਤ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਪਾਉਣ ਜਾਂ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੀ ਕਸਰਤ ਕਰਨ ਵਾਂਗ ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਵੇਚਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਦਿਨ ਭਰ ਖੰਡ, ਚਾਹ-ਪੱਤੀ ਤੇ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਮੱਥਾ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੇ। ਊਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਘਸੁੰਨ ਵੱਟ ਕੇ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਉਸ ਦਿਨ ਧੁੰਦ ਪੈਣ ਕਾਰਨ ਭਾਗੂ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਆਇਆ। ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਗੱਡੀ ਲੰਘੀ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਲੰਘੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਉਕੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਭਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਨੂੰ ਕੁਸ਼ੱਲਿਆ ਵੀ ਆ ਗਈ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ। ਉਹਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਭਾਗੂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੱਪ ਤਿੱਪ ਅੱਥਰੂ ਟਪਕਣ ਲੱਗ ਪਏ।

'ਮੇਰਾ ਬੁੱਢਾ ਬਾਪ ਤੇਰੇ ਤਰਲੇ ਕੱਢ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਹੁਣ ਅੱਖ ਨਾ ਭਰੀਂ, ਪਰ ਫੇਰ ਅੱਜ...।' ਕੁਸ਼ੱਲਿਆ ਨੇ ਧੀਰਜ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੱਤ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ।

'ਅੱਜ ਸਵੇਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗਿਓਂ ਮਿਲਟਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਲੰਘੀ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਝੱਲ ਹੋਇਆ ਤੇ ਹੰਝੂ ਉਗਲ ਦਿੱਤੇ ਨੇ।' ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ ਮਨ ਦੀਆਂ ਵੱਟੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਰਾਗ ਭਾਗੂ ਨੇ ਛੇੜ ਦਿੱਤਾ।

'ਓ ਮੇਰਿਆ ਡਾਢਿਆ ਰੱਬਾ! ਫੇਰ ਕਿਤੇ ਕਾਰਗਿਲ ਦੀ ਜੰਗ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਛਿੜ ਪਈ...?' ਕੁਸ਼ੱਲਿਆ ਦੇ ਦਰਦ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਣ ਜਿੰਨੀ ਚੀਕ ਸੀ।

'ਭੋਲੀਏ ਹੁਣ ਇਹ ਜੰਗ ਕਦੇ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਦਾ ਗੁੱਛਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਭ ਕੁਝ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ।'

'ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹਾਕਮ ਬਦਲ ਗਏ ਨੇ ਕਦੋਂ ਦੇ।'

'ਅਕਲ ਦੀਏ ਅੰਨ੍ਹੀਏ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਬਦਲਦੀ ਐ, ਦਾਲ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੀ।' ਤੇ ਫਿਰ ਜਿਵੇਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅੱਥਰੂਆਂ ਅੱਗੇ ਬੁੱਕ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣ।

ਜਦੋਂ ਲੌਢੇ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਲੰਘਣੋਂ ਨਾ ਹਟੀਆਂ ਤਾਂ ਭਾਗੂ ਨੇ ਲੁੱਕ ਦੇ ਡਰੰਮ ਤੋਂ ਬਣਾਏ ਚਾਹ ਦੇ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਤਖਤੇ ਭੇੜ ਦਿੱਤੇ, ਤੇ ਹਲਕੀ ਜਿਹੀ ਧੁੱਪ 'ਚ ਡੱਬੀਆਂ ਵਾਲੀ ਖੇਸੀ ਤੇ ਸ਼ਾਲ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹ ਢਿੱਚਕ ਮਾਰਦੇ ਬੈਂਚ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਹਾਰੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ।

...ਫਿਰ ਦਿਨ ਢਲਦੇ ਨੂੰ ਇਕ ਜੀਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਹ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਅੱਗੇ ਰੁਕੀ ਜਿਸ 'ਚੋਂ ਇਕ ਫੌਜੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ। ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਉਹ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਅਫਸਰ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਕਾਲੇ ਬੂਟ ਲੱਭੂ ਰਾਮ ਮੋਚੀ ਅੱਗੇ ਖੋਲ੍ਹਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਜ਼ਰਾ ਰੂਹ ਨਾਲ ਕਰ ਪਾਲਿਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਜ਼ੁਰਗਾ।'

ਲੱਭੂ ਰਾਮ ਬੂਟਾਂ 'ਚੋਂ ਤਸਮੇਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਫੌਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਨ੍ਹੀਂ ਮਿਲੂ, ਠੰਢ ਬੜੀ ਐ?'

ਪੰਜਾਬੀ ਅਫਸਰ ਲਗਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਲੱਭੂ ਰਾਮ ਨੇ ਟਕੋਰ ਲਾਈ, 'ਜਨਾਬ, ਟੈਮ ਤਾਂ ਰੰਮ ਦਾ ਹੋ ਰਿਹੈ।'

ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ ਕਿਹਾ, 'ਭਾਗੂ ਬਣਾ ਦੇ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਦੁੱਧ 'ਚ ਪੱਤੀ ਪਾ ਕੇ ਕੈੜੀ ਜਿਹੀ ਚਾਹ।'

ਕੰਬਦੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਭਾਗੂ ਨੇ ਫਿਰ ਗੈਸ ਬਾਲੀ ਤੇ ਦੁੱਧ 'ਚ ਪੱਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਛੋਟੀ ਇਲਾਇਚੀ ਤੇ ਇਕ ਲੌਂਗ ਵੀ ਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਚਾਹ ਨੂੰ ਉਬਾਲਾ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਾਗੂ ਤੇ ਕੁਸ਼ੱਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲਾ ਦੁੱਖ ਉਬਾਲੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ।

'ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛੀਂ ਐਤਕਾਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਘਰ ਬਰਬਾਦ ਹੋਣਗੇ!' ਕੁਸ਼ੱਲਿਆ ਨੇ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਫੌਜ ਦੀ ਲੰਘਣੀ ਕਾਨਵਾਈ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਕਿਹਾ।

ਭਾਗੂ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਿਆ ਤੇ ਚਾਹ ਦਾ ਕੱਪ ਘਸਮੈਲੀ ਜਿਹੀ ਸਟੀਲ ਦੀ ਪਲੇਟ 'ਚ ਰੱਖ ਕੇ ਜਦੋਂ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਫੜਾ ਕੇ ਮੁੜਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਟਕ ਗਿਆ ਤੇ ਜਦੋਂ ਲੱਭੂ ਨੇ ਗੱਲ ਤੋਰੀ ਕਿ 'ਜਨਾਬ ਇਹਦਾ 'ਕੱਲਾ-'ਕਹਿਰਾ ਪੁੱਤ ਕਾਰਗਿਲ 'ਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ...ਬੱਸ ਹੁਣ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਧੰਦੇ ਪਿੱਟਦੇ ਨੇ।'

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਕੁਝ ਬੋਲਦਾ, ਹਉਕਿਆਂ 'ਚ ਬੁਸਕਦੀ ਕੁਸ਼ੱਲਿਆ ਦਾ ਲਾਵਾ ਫੁੱਟਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਾਗੂ ਨੇ ਜੇਰਾ ਕਰ ਕੇ ਪੁੱਛ ਲਿਆ, 'ਜਨਾਬ, ਕਾਰਗਿਲ 'ਤੇ ਫਿਰ ਜੰਗ ਛਿੜ ਪਈ?'

'ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ! ਇਹ ਤਾਂ ਊਂਈ ਮਸ਼ਕਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲੀ ਐ ਫੌਜ। ਸਾਡੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ 'ਚ ਕਾਰਗਿਲ ਵਰਗੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਦਮ ਹੀ ਕਿਥੇ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੈ।'

'ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਮਾਲਕ ਦਾ! ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਵਰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀ?'

'ਪਰ ਬਜ਼ੁਰਗਾ ਤੈਨੂੰ ਮਾਣ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੈ...ਤੇਰਾ ਪੁੱਤ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਐ...।'

'ਹਾਂ, ਮਾਣ ਤਾਂ ਹੈ ਸਰ! ਪਰ...।'...ਤੇ ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਾਗੂ ਤੇ ਕੁਸ਼ੱਲਿਆ ਦਾ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਛਰਾਟਾ ਸਾਉਣ ਵਾਂਗ ਧਾਹਾਂ 'ਚ ਵਰ੍ਹ ਪਿਆ।

'ਜਨਾਬ ਜੇ ਅੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸੁਣ ਜਾਓ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਵੇ।' ਲੱਭੂ ਨੇ ਫੌਜੀ ਅੱਗੇ ਤਰਲਾ ਕੀਤਾ।

...ਤੇ ਉਹ ਮੋਚੀ ਦੀਆਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਚੱਪਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਗੂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਬੈਠਾ। ਚਾਹ ਦੀ ਘੁੱਟ ਭਰਦਿਆਂ ਫੌਜੀ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, 'ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਹੋਰ ਬੜੇ ਨੇ ਭਾਗਾਂ ਭਰੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ ਕਾਰਗਿਲ 'ਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਨੇ। ਠੀਕ ਹੈ, ਤੁਹਾਡਾ ਇਕ ਪੁੱਤ ਸੀ ਪਰ ਦੁਖੀ ਨਾ ਹੋਵੋ, ਮਾਣ ਕਰੋ ਸ਼ਹੀਦ ਪੁੱਤ 'ਤੇ।'

'ਜਨਾਬ, ਪੁੱਤ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ 'ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਨਾਜ਼ ਐ ਪਰ ਪੁੱਤ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਹਸ਼ਰ ਇਹ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਅੱਗ ਮੰਗਣ ਆਇਆ, ਦੁੱਧ ਦੀ ਕਾੜ੍ਹਨੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।'

'ਗੱਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸੋ ਸਾਰੀ।'

'ਸਰ, ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਪੁੱਤ ਛੁੱਟੀ ਆਇਆ ਸੀ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦੀ। ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਦਿਨ ਚਾਅ 'ਚ ਲੰਘ ਗਏ। ਫਿਰ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਰਿਸ਼ਤੇ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਫੌਜੀ ਪੁੱਤ ਪਿੰਡੇ 'ਤੇ ਮੱਖੀ ਨਾ ਬਹਿਣ ਦੇਵੇ, ਫਿਰ ਪਤਾ ਨ੍ਹੀਂ ਮਨ-ਸੁਮੱਤਿਆ ਪਈ, ਮੰਨ ਗਿਆ। ਪੁੱਤ ਬਲਜੀਤ ਸਿਹੁੰ ਸੁਨੱਖਾ ਵੀ ਬੜਾ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਜਿਵੇਂ ਸਿਆਣੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਸੰਜੋਗ ਜੋਰਾਵਰ। ਰੱਬ ਦੇ ਧਰਮੀ ਬਾਣੇ ਵਾਲੇ ਇਕ ਬੰਦੇ ਦੀ ਧੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਦਸ ਕੁ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ।'

'ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਰੇ ਕਿ ਲੈ ਹੁਣ ਮੌਜਾਂ ਕਰੀਂ, ਵਧੇਰੀਆਂ ਪਕਾਈਆਂ ਤੇ ਖੁਆਈਆਂ। ਹੁਣ ਨੂੰਹ ਦੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਖਾਈਂ।' ਕੁਸ਼ੱਲਿਆ ਵਿਚੋਂ ਬੋਲ ਪਈ।

'ਚੁੱਪ ਕਰ, ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦੇ...ਬੱਸ ਵਿਆਹ ਦੇ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਵਾਪਿਸ ਫੌਜ 'ਚ...ਤੇ ਗਏ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਦਿਨ ਆ ਗਈ ਖ਼ਬਰ, ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ।'

'ਬਹੂ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਐ?'

'ਜਨਾਬ ਇਹੋ ਤਾਂ ਦਰਦ ਐ ਸਾਡਾ। ਲਾਸ਼ ਪੁੱਤ ਦੀ ਪਿੰਡ ਆਈ, ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਵੇਲੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰ ਆਏ, ਡੀ.ਸੀ. ਆਇਆ, ਮੰਤਰੀ ਆਏ। ਬੁੱਤ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਰਾਹੇ ਕੁਸ਼ੱਲਿਆ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਐ, ਉਸ ਰਾਹ ਦਾ ਨਾਂ ਪੁੱਤ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ।'

'ਫਿਰ ਉਦਾਸ ਕਿਉਂ ਐ?'

'ਸਰ ਕੁੜਮ ਨੇ ਭੋਗ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਭਰੀ ਪਰ੍ਹਿਆ 'ਚ ਕਿਹਾ-ਮੇਰੀ ਧੀ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਪਤਨੀ ਐ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਭਰ ਜੁਆਨ ਐ ਪਰ ਮੇਰਾ ਤੇ ਧੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਭਗਵਾਨ ਤੇ ਕੁਸ਼ੱਲਿਆ ਦੀ ਨੂੰਹ ਨਹੀਂ, ਪੁੱਤਰ ਬਣ ਕੇ ਰਹੇਗੀ।'

'ਕੁੜਮ ਨੇ ਵੀ ਲਾਜ ਰੱਖੀ ਫਿਰ ਬਾਣੇ ਦੀ?' ਫੌਜੀ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਗਿਆ।

'ਜਨਾਬ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਹੁਣ ਈ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਚੋਰ, ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਬਾਣੇ 'ਚ ਲੁਕਦੇ ਕਿਵੇਂ ਆ।

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 27 'ਤੇ)

ਸਾਡਾ ਯਾਰ ਜਸਪਾਲ ਭੱਟੀ ਵੀ ਚਲੇ ਗਿਆ

ਧੁੱਪੇ ਬੈਠੀਆਂ ਯਾਦਾਂ

ਮੌਤ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਖਤਰਨਾਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਜਾਨ ਕੱਢਣ ਦਾ ਹਥਿਆਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮੌਤ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਹਾਂ।

ਕਾਮੇਡੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਚਲੇ ਗਿਐ। ਜਸਪਾਲ ਭੱਟੀ ਵਰਗੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਕਲਮ ਤੇ ਜ਼ੁਬਾਂ, ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਿਹਤਮੰਦ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਹੋਣੀ ਦਾ ਫਰੇਬ ਦੇਖੋ ਕਿ ਜਿਸ ਕੰਮ ਲਈ ਉਹ ਭੱਜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਸੀ, ਉਹਦੀ ਬੇੜੀ ਤਾਂ ਸਿਰੇ ਲਾ'ਤੀ ਪਰ ਮਲਾਹ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤਾ। ਉਵੇਂ ਹੀ ਵਾਪਰ ਗਿਆ, ਹੋਣੀ ਜਿਵੇਂ ਕਰ ਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਾਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਡੋਰ ਨਾਲ ਪੇਚਾ ਸਿਰਫ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਪਾਉਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨ ਚੰਦ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾਵੇ ਪਰ ਜੀਵਨਦਾਨ ਡਾਢੇ ਦਿਆਂ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਹੀ ਰਹੇਗਾ।

ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਜਲੰਧਰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਰਦਾਰੀ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੈਨਲ ਹੈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭੱਟੀ ਦਾ 'ਉਲਟਾ ਪੁਲਟਾ' ਦਿਨਾਂ-ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹਨੂੰ ਸ਼ੁਹਰਤ ਦੀ ਸਿਖ਼ਰ 'ਤੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਦੋਂ ਜਸਪਾਲ ਭੱਟੀ ਦਾ 'ਉਲਟਾ ਪੁਲਟਾ' ਤੇ ਅਮਿਤੋਜ ਦਾ 'ਕੱਚ ਦੀਆਂ ਮੁੰਦਰਾਂ' ਸਭ ਤੋਂ ਹਰਮਨਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਨ। ਸਾਲ 1982 ਵਿਚ ਮੈਂ ਵੀ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਖ਼ਬਰਾਂ ਵਾਲੀ 'ਬੀ' ਸਟੂਡੀਓ ਵਿਚ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਮਿੰਟ ਤੇ ਇਸ 'ਉਲਟਾ ਪੁਲਟਾ' ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਹੋਣੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਦਿੱਲੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਨੈਟਵਰਕ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਦੋਂ ਵੱਡੇ ਸਟੂਡੀਓ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਾਂ, ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਮੇਤ ਜਲੰਧਰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਅਮਲਾ-ਫੈਲਾ ਭੱਟੀ ਦੇ ਸ਼ੋਅ ਵੇਲੇ ਸਟੂਡੀਓ 'ਬੀ' ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੱਟੀ ਦੀਆਂ ਇਥੇ ਹੀ ਬਹੁਤੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ਤੇ 'ਫਲਾਪ ਸ਼ੋਅ' ਜਾਂ ਫਿਲਮ 'ਮਾਹੌਲ ਠੀਕ ਹੈ' ਤੱਕ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ 'ਅਜੀਤ' ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਨੇ ਵਰਗੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਲਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਉਹਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇ 'ਚੋਂ ਲਗਦਾ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਇਸੇ ਕੇਂਦਰ 'ਤੇ ਨਿਊਜ਼ ਰੀਡਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਭੱਟੀ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਕਮਾਲ ਦਾ ਕਲਾਕਾਰ ਬਣਿਆ, ਇਨ ਬਿਨ ਮੱਛੀ ਵਾਂਗ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿਲਕ ਕੇ ਹੋਣੀ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਜਾ ਪਿਆ।

ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਭੱਲੇ-ਬਾਲੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜੱਸੋਵਾਲ ਦੇ ਘਰੋਂ ਭੰਡਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੂੰ 'ਗੋਭੀ ਦੀਏ ਕੱਚੀਏ ਵਪਾਰਨੇ' ਤੋਂ, ਭਜਨੇ ਅਮਲੀ ਨੂੰ ਜਗਮੋਹਨ ਕੌਰ ਦੀ ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰੀ ਤੋਂ ਅਤੇ ਜਸਪਾਲ ਭੱਟੀ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ...ਤੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਸ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਡਾ ਯਾਰ ਬਿਨਾਂ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੀ ਸਾਥ ਛੱਡ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਸਰਾਜ ਤੇ ਰਾਬੀਆ ਹੁਣੇ ਜਨਮੇ ਸਨ...ਸਵਿਤਾ ਨੇ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਪਰ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪਹਾੜ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੈਂ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਚਕਮਾ ਦੇ ਕੇ ਹਟਿਆ ਹਾਂ ਪਰ ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਗੱਲਾਂ 'ਚ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਿਆ। ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੰਗੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਖੈਰ! ਅਨੰਦ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਤੇ ਮੌਤ ਸਬਰ ਦਾ।

-ਐਸ. ਅਸ਼ੋਕ ਭੌਰਾ

ਗੱਲ ਬਣੀ ਕਿ ਨਹੀਂ

ਐਸ. ਅਸ਼ੋਕ ਭੌਰਾ

ਨਸ਼ਈ ਮੁਲਕ

ਧੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਕਾਲੇ ਲਿਖਦੈਂ ਲੇਖ। ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਡਾਢਿਆਂ ਜੱਗੋਂ ਤੇਰਵੀਂ ਦੇਖ।
ਤੇਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਬਚੜੀ ਬਣੀ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਾਂ। ਬੀਬੇ ਬੰਦੇ ਭਾਲਦੇ ਗਰਕਣ ਦੇ ਲਈ ਥਾਂ।
ਜਬਰੀ ਭੈਣਾਂ ਘਰਾਂ ਚੋਂ ਚੁੱਕਣ ਜ਼ੋਰਾਵਰ। ਹਾਕਮ ਥਾਪੀ ਦੇ ਰਹੇ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ।
ਧੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਹਿਮੀਆਂ ਬੋਲ ਸਕਣ ਨਾ ਬੋਲ। ਹੱਡ ਤੁੜਾ ਲਏ ਮਾਪਿਆਂ ਪੱਗਾਂ ਲਈਆਂ ਰੋਲ।
ਪਤਝੜ ਲੰਮੀ ਹੋ ਰਹੀ ਆਉਂਦੀ ਨਹੀਂ ਬਸੰਤ। ਕਿੱਦਾਂ ਬਚੂਗਾ ਮਾਲਕਾ ਇਹ ਤੇਰਾ ਜੀਆ-ਜੰਤ।
ਮੁਲਕ ਨਸ਼ਈ ਹੋ ਰਿਹਾ ਕਿਵੇਂ ਲਕੋਈਏ ਸੱਚ। ਲੱਭਣ ਨਾਹੀਂ ਜਵਾਨੀਆਂ ਭਰ ਭਰ ਆਉਂਦਾ ਗੱਚ।
ਛੱਡਦੇ ਫਿਕਰ ਜਹਾਨ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅੱਗਾ ਢੱਕ। ਮੂੰਹ 'ਤੇ 'ਭੌਰੇ' ਰਹਿ ਗਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨੱਕ।

ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ

ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖਤਾ, ਸਮਾਜਕ ਨਿਆਂ-ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਗਦਰ ਲਹਿਰ

ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਕੌਰ, ਕੈਨੇਡਾ

ਪੱਛਮ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋਈ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖਵਾਦ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਲਹਿਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਨੈਤਿਕ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਧਰਮ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸਰੋਕਾਰ ਸਨ। ਇਸ ਦੀ ਨੀਂਹ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਖਾਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਰੱਖੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਹਾਂ-ਵਾਚਕ ਪੱਖ ਨੈਤਿਕ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤਾ ਜਾਂ ਅਗਲੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਬਗੈਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੇ ਧਰਮ ਦਾ ਕਾਰਜ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ, ਧਾਰਮਿਕ ਸਹਾਇਕਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰੱਖਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਨਾਂਹ-ਮੁਖੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਰੰਭ ਰਾਜਨੀਤਕ ਹਾਲਾਤ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਅਸਰਾਂ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਲਹਿਰ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਧਰਮ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਆਪਸੀ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਵਿਵਸਥਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ।

ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖਵਾਦ ਦਾ ਲਾਜ਼ਮ ਸਿਧਾਂਤ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਧਾਰ ਸਿਰਫ ਪਦਾਰਥਕ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਪਦਾਰਥਕ ਸਾਧਨ ਵੱਧ ਅਹਿਮ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇੱਛਤ ਟੀਚੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਇੱਕਸੁਰਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖ ਸਤਿ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖ ਗਿਆਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਕਾਰਜ ਕਰ ਰਹੇ ਤਰਕ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਰਖਿਆ ਅਤੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮ ਅਤੇ ਨਿਰਪੇਖਵਾਦ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖਵਾਦ ਸਿਰਫ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਗਲੇ ਜਹਾਨ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਹ-ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ। ਆਸਤਿਕਤਾ ਜਾਂ ਨਾਸਤਿਕਤਾ-ਦੋਵਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰਨ ਨੈਤਿਕਤਾ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖ ਸਰੋਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਬੌਧਿਕਤਾ ਜ਼ਰੀਏ ਤਰਕ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਨਿਯਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

'ਵਰਡਸਵਰਥ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਆਫ ਬਿਲੀਫਸ ਐਂਡ ਰਿਲੀਜੀਅਨਸ' ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖਵਾਦ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਿਯੰਤਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੋਣ। ਇਹ ਧਰਮ ਦੇ ਬਦਲ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸੰਸਾਰ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ ਜੋ ਧਰਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਆਪਣੀ ਕੱਟੜ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖਤਾ ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਬਹੁ-ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖਵਾਦ ਦੇ ਅਰਥ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਇਹ ਧਰਮ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤਕ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤਕ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤਰਜੀਹ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਸਤਿਕਾਰ ਹੋਵੇ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤਰਜੀਹ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖਵਾਦ ਦੇ ਅਰਥ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਹਨ।

ਜੇ ਗਰੀਕ ਨੈਤਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਨੂੰ ਘੋਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਿਆਉਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਗੁਣ ਹੈ ਜੋ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤੇ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਆਮ ਸ਼ਹਿਰੀ। 'ਨਿਆਉਂ' ਦੇ ਦੋ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ-ਕਾਨੂੰਨਨ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ। ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਰੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿਚ ਸਭ 'ਤੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਮ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ-ਕਰਤਾ। ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੱਕ ਦੇਣਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਆਉਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਸਿਰਜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਚ ਇੱਕ-ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹਰ ਇੱਕ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਨ ਲਈ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਵਰਣ, ਜਨਮ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ-ਪੁਰਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਸਲ, ਜਨਮ, ਜਾਤ ਅਤੇ ਧਰਮ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਵੱਡਾ ਜਾਂ ਛੋਟਾ, ਊਚਾ ਜਾਂ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਸਭ ਮਨੁੱਖ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਦੋ ਹੀ ਕੋਟੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ-ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖਿ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਨਮੁਖਿ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਵਿਚਲਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਆਉਂ ਅਰਥਹੀਣ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਰਣ-ਵੰਡ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਵਰਣ-ਵੰਡ ਨਸਲੀ ਨਫਰਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਵਰਣ ਅਰਥਾਤ ਰੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖਣ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਧਰਮ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਸਲ ਮਕਸਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬਾਹਰੋਂ ਆਈ ਆਰੀਅਨ ਨਸਲ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਦੀ ਆਦਿਵਾਸੀ ਨਸਲ ਦਰਾਵੜ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜਨਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਵਰਣ ਅਰਥਾਤ ਰੰਗ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਮਾਜਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੁਮਿਆਰ ਇੱਕੋ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਵੱਖਰੀ ਸ਼ਕਲ ਅਤੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਘੜਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੇ ਇੱਕੋ ਕਿਸਮ ਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਮਨੁੱਖ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਾ ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦਾ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਉਸ ਇੱਕ ਹੀ ਰੱਬੀ ਨੂਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨੂਰ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ,

ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰੁ ਉਪਾਇਆ
ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ॥
ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ
ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ॥1॥
ਲੋਗਾ ਭਰਮਿ ਨ ਭੂਲਹੁ ਭਾਈ॥
ਖਾਲਿਕੁ ਖਲਕ ਖਲਕ ਮਹਿ ਖਾਲਿਕੁ
ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸ੍ਰਬ ਠਾਂਈ॥1॥ਰਹਾਉ॥
ਮਾਟੀ ਏਕ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ
ਸਾਜੀ ਸਾਜਨਹਾਰੈ॥
ਨਾ ਕਛੁ ਪੋਚ ਮਾਟੀ ਕੇ ਭਾਂਡੇ
ਨਾ ਕਛੁ ਪੋਚ ਕੁੰਭਾਰੈ॥2॥
(ਪੰਨਾ 1349-50)

ਇਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਖ਼ਲਕਤ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਆਪ ਸਾਰੀ ਖ਼ਲਕਤ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਖ਼ਲਕਤ ਉਸ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੀ, ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਜਾਂ ਮੰਦਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਸਲੀ ਨਫਰਤ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦਿਆਂ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ, ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਲੈਣ ਦਾ ਅਮਲ ਇੱਕ ਹੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਹਰ ਕੋਈ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਨਸਲ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਉਚਾ ਜਾਂ ਨੀਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਚਾ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਸਤੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ? ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਚੀ ਨਸਲ ਦਾ ਕਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਵਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨੀਵਾਂ ਕਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਵਿਚ ਖੂਨ। ਕੋਈ ਉਚਾ ਜਾਂ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਆਉਣ ਦਾ ਅਮਲ ਵੀ ਸਭ ਦਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਖੂਨ ਦਾ ਰੰਗ ਵੀ ਉਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। (ਪੰਨਾ 324)

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨਸਲੀ ਨਫਰਤ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ, ਸਤਿ-ਸੰਗਤਿ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿ-ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨਾਲ ਤੇਰ-ਮੇਰ ਵਰਗੇ ਭਾਵ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਜਾਂ ਬਿਗਾਨਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਸਭ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਕੀਤੇ ਨੂੰ ਭਲਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣ ਦੀ ਜਾਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਚ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕਤਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। (ਪੰਨਾ 1299) ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਸੰਗਤਿ, ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਇਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਮਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਮਾਜਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਉਂ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਨੈਤਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਦਵਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਆਉਂ ਦਾ ਗੁਣ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਨਿਹਿਤ ਹੈ: ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦਾ ਸੋਸ਼ਣ ਨਾ ਕਰਨਾ। (ਡਾ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਐਥਿਕਸ ਆਫ ਦ ਸਿਖਸ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਪੰਨਾ 99)

ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੱਕ ਖੋਹਣਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁਰਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਾਸਤੇ ਸੂਰ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਵਾਸਤੇ ਗਊ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਸਾਲੇ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਹਰਾਮ ਦਾ ਮਾਸ ਹਲਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਚੰਗਿਆਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਰਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹਲਾਲ ਦੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਕਰਨ, ਗਲਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕਮਾਇਆ ਧਨ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਹੱਕ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ। ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਪੀਰ ਵੀ ਉਸੇ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਹਰਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ,

ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ
ਉਸੁ ਸੂਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ॥
ਗੁਰੁ ਪੀਰੁ ਹਾਮਾ ਤਾ ਭਰੇ
ਜਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ਨ ਖਾਇ॥ (ਪੰਨਾ 141)

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖਵਾਦ ਦਾ ਮਾਡਲ ਨਾ ਤੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਨਿਵੇਕਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਧਰਮ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਮਿਲਤ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਧਰਮ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਿਵੇਕਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਧਰਮ ਸਿਰਫ਼ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਅਰਥਾਤ ਮਾਨਵਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਹੱਦਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਵਡਹੰਸ ਕੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ 'ਤੇ ਆਪ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਛਤਰ ਝੁਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਕਾਰ ਕਮਾ ਕੇ ਉਹ ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਮਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣੇ ਰਾਜੇ ਨੱਕ ਵੱਢੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਦੇ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ। (ਪੰਨਾ 590) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵਰੋਸਾਏ ਹੋਣਾ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਗੁਣ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੁਣ ਨਿਆਉਂ ਹੈ, ਇਨਸਾਫ਼ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਡਹੰਸ ਕੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚੀਆਂ ਚੂਲੀਆਂ ਭਾਵ ਸੰਕਲਪ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ: ਸਿਆਣੇ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ, ਜੋਗੀ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਸੰਜਮ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਸੰਤੋਖ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਦਾਨ, ਰਾਜੇ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਸਭ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਸੱਚ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨਾ। ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਤਿਆਂ ਹਿਰਦਾ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਰਥਾਤ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਿਆਂ ਮਨ ਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਾਣੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਜਗਤ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਹੀ ਫਿਰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। (ਪੰਨਾ 1240) ਧਾਰਮਿਕ ਕਪਟ ਅਤੇ ਪਖੰਡ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ-ਕਰਤਾ ਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਨਕਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖਵਾਦ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬਰਾਬਰੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਉਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮਿਸਾਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਕਲਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੰਸਥਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਛੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹਿੰਦੂ ਵੈਸ਼ਨਵ ਭਗਤਾਂ, ਭੱਟਾਂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੂਫ਼ੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਭਗਤਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਭਗਤ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜਿਕ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਵਿਚ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਦੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਭਗਤ ਅਤੇ ਸੰਤ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ, ਵੱਖਰੇ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਬੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਕਲਨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਭਗਤਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮਾਤਰ ਪੜ੍ਹ ਅਤੇ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਮਿਸਾਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖਵਾਦ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਵੱਡਾ ਅਮਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਆਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਾਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹਨ ਕਿ ਇਥੇ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਮਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਚ ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਸੰਗਤਿ ਅਤੇ ਪੰਗਤਿ ਹੈ। ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਆਉਣ, ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਦਾ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਨੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਪੰਗਤਿ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣਾ ਹੈ। ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵੀ ਇਸੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਨੇ ਧੁਰ ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਬਣੇ ਜਿਥੇ ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਾਰੇ ਗਦਰੀ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਠਾਹਰ ਦਾ ਸਥਾਨ ਵੀ ਬਣਦੇ ਰਹੇ।

(ਚਲਦਾ)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ

ਮਨੁ ਤਨੁ ਤੇਰਾ ਧਨੁ ਭੀ ਤੇਰਾ

ਮਾਝ ਮਹਲਾ ਪੰਜਵਾਂ
ਮਨੁ ਤਨੁ ਤੇਰਾ ਧਨੁ ਭੀ ਤੇਰਾ॥
ਤੂੰ ਠਾਕੁਰੁ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ॥
ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਰਾਸਿ ਤੁਮਾਰੀ
ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ ਗੋਪਾਲਾ ਜੀਉ ॥੧॥
ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੂੰਹੈ ਸੁਖਦਾਈ॥
ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਾਗਾ ਤੇਰੀ ਪਾਈ॥
ਕਾਰ ਕਮਾਵਾ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵਾ
ਜਾ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਦਇਆਲਾ ਜੀਉ॥੨॥
ਪ੍ਰਭ ਤੁਮ ਤੇ ਲਹਣਾ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਗਹਣਾ॥
ਜੋ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਸੋਈ ਸੁਖੁ ਸਹਣਾ॥
ਜਿਥੈ ਰਖਹਿ ਬੈਕੁੰਠੁ ਤਿਥਾਈ
ਤੂੰ ਸਭਨਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ਜੀਉ॥੩॥
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ॥
ਆਠ ਪਹਰ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਇਆ॥
ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਹੋਏ
ਕਦੇ ਨ ਹੋਇ ਦੁਖਾਲਾ ਜੀਉ॥੪॥

ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਇਸ ਜਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਜੀਉ! ਇਹ ਜੋ ਮੇਰਾ ਮਨ ਹੈ, ਤੇ ਤਨ, ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਜੋ ਧਨ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਮੇਰੇ ਠਾਕਰ ਸੁਆਮੀ, ਭਾਵ ਮਾਲਕ ਹੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ! ਇਹ ਪਿੰਡ, ਭਾਵ ਜਾਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਭੀ ਆਪ ਨੇ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਗੋਪਾਲ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ! ਮੇਰਾ ਮਾਣ ਭੀ ਅਤੇ ਤਾਣ ਭੀ ਆਪ ਹੀ ਹੋ।

ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੂੰਹੈ ਸੁਖਦਾਈ॥
ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਾਗਾ ਤੇਰੀ ਪਾਈ॥
ਕਾਰ ਕਮਾਵਾ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵਾ
ਜਾ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਦਇਆਲਾ ਜੀਉ॥੨॥

ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਉਸ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਦਿਆਂ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ! ਆਪ ਜੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੋਂ ਹੀ ਸੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀਉ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਿਉਂ ਨਿਉਂ ਕੇ, ਭਾਵ ਝੁਕ ਝੁਕ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸਦਾ ਹਾਂ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸੋ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਪਿਤਾ ਜੀਉ! ਜੋ ਕੰਮ ਮੈਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਵੋਗੇ, ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗਾ।

ਪ੍ਰਭ ਤੁਮ ਤੇ ਲਹਣਾ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਗਹਣਾ॥
ਜੋ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਸੋਈ ਸੁਖੁ ਸਹਣਾ॥
ਜਿਥੈ ਰਖਹਿ ਬੈਕੁੰਠੁ ਤਿਥਾਈ
ਤੂੰ ਸਭਨਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ਜੀਉ॥੩॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਸ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ! ਮੇਰੇ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜੋ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਗਹਿਣਾ ਭੀ ਆਪ ਹੀ ਹੋ। ਸੁੱਖ ਹੋਣ ਭਾਵੇਂ ਦੁੱਖ ਹੋਣ, ਜੋ ਭੀ ਆਪ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸੁੱਖ ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਹੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਰੱਖੋਗੇ, ਉਹ ਥਾਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਬੈਕੁੰਠ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ॥
ਆਠ ਪਹਰ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਇਆ॥
ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਹੋਏ
ਕਦੇ ਨ ਹੋਇ ਦੁਖਾਲਾ ਜੀਉ॥੪॥

ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ! ਇਹ ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ, ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਵਾਸ ਸਵਾਸ ਹੀ ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਹੈ, ਸੁੱਖ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੇ ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਮਿਹਰਬਾਨ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ! ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ, ਭਾਵ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਜੀਵ ਫਿਰ ਕਦੀ ਵੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ।

ਆਉ! ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਏ।

-ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ
ਫੋਨ: 916-687-3536

ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ

ਡਾ. ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਬਾਰੇ

ਪ੍ਰੋ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ*

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ 20 ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਮਰਹੂਮ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਡਾ. ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ, ਦਿਲਚਸਪ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਅਤੇ ਨਾਸਤਿਕ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਲੱਕੜ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਗਰਦਾਨੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਅਨਪੜ੍ਹ ਲਫ਼ਜ਼ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿਦਵਤਾ ਉਪਰ ਖੁਦ ਸ਼ੱਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਦੀ ਲਿਖਤ ਜਾਂ ਬੋਲ ਰਾਹੀਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਜਾਨ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਪਾਠਕਾਂ ਉਪਰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅਸਲ ਮਸਲਾ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ ਬਾਬਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਡਾ. ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਨਾਸਤਿਕ ਹੋਣ ਦਾ ਫਤਵਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੁਜਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਨਾਸਤਿਕ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਰੱਬ ਤੋਂ ਮੁਨਕਿਰ ਹੋਵੇ। ਜੋਗ ਅਤੇ ਸਾਂਖ ਮੱਤ ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਮੁਨਕਿਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਸਤਿਕ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਸਤੇ ਵੇਦ ਤੋਂ ਮੁਨਕਿਰ ਹੋਣਾ ਨਾਸਤਿਕਤਾ ਹੈ। ਡਾ. ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਾਸਤੇ ਮਹਿਬੂਬ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵੇਦ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਨਾਸਤਿਕ ਹੈ। ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਗੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਨਾਸਤਿਕ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਿਬੂਬ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਵਧੀਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਬੂਬ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਉਪਰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ, ਏਨਾ ਕੁ ਗਿਲਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮੰਨਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾਸਤਿਕ ਕਹਿਣਾ ਨਾਦਾਨੀ ਹੈ।

ਮਹਿਬੂਬ ਬਾਬਤ ਮੇਰੀਆਂ ਆਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਡਾ. ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹੋ ਤੱਥ ਤਸੱਲੀਪੂਰਨ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਹਿਬੂਬ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪੂਰਬਲੇ ਸਿੱਖ ਵਡੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਤੁੱਛ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਉਹ ਕੁਝ ਭ੍ਰਾਂਤੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸੀ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਨਾਲ ਦੇਵ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ, ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿਕ। ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਬਦਲਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਵ ਲਫ਼ਜ਼ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੁਰਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਵ/ਦੇਵਤਾ ਹਿੰਦੂ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਪਰ ਅੰਗਦ, ਅਮਰ, ਰਾਮ, ਅਰਜਨ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਹਨ। ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਦੇਵ ਮਾਇਨੇ ਆਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕਰਦਾ। ਦੇਵ ਤੋਂ ਦਿਵਯ, ਦੈਵੀ, ਦਿੱਬ ਸ਼ਬਦ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਸ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਡੂੰਗਰ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਜੋਂ ਮਹਿਬੂਬ ਨੂੰ ਧਨਰਾਸ਼ੀ ਦੇਣੀ ਸੀ ਉਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਖਦਸ਼ਾ ਵੀ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਹਿਬੂਬ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਬਤ ਬਹੁਤ ਮਾੜੇ ਵਾਕ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਹਿਬੂਬ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਇਸੇ ਗੱਲ ਸਦਕਾ ਕੋਈ ਬਖੇੜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ?" ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੁਆਇਆ ਕਿ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੁੰਦਾ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ ਪਰ ਮਹਿਬੂਬ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਉਠਾਏਗਾ। ਇਹੋ ਹੋਇਆ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਜਿਹੜਾ ਮਸਲਾ ਮੈਂ ਛੂਹਿਆ ਸੀ ਉਸ ਵਲ ਡਾ. ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਆਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮਹਿਬੂਬ ਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਥਿੰਕ ਟੈਂਕ ਵਜੋਂ ਨਾਇਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਸਟੇਟ ਨਾਲ ਟੱਕਰ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਰੁਧ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿਚ ਜੂਝਣ ਵਾਲੇ ਸੰਗਰਾਮੀਆਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਨਮਾਨ ਨਹੀਂ ਲਏ। ਟੈਗੋਰ ਵਰਗਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲੇ ਸਨਮਾਨ ਵਗਾਹ ਮਾਰੇ। ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਤੋਂ ਮਹਿਬੂਬ ਨੇ ਐਵਾਰਡ ਕਿਉਂ ਲਿਆ? ਉਹ ਵੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵਿਰੁਧ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਵਰਕੇ ਪਾੜ ਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਕਿਆਂ ਦੇ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਜੇ ਸਟੇਟ ਇਨਾਮ ਦਿੰਦੀ ਤਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਤਾਂ ਕੀ ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਵੀ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਇਹੋ ਇਤਰਾਜ਼ ਮੈਂ ਸ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਆਈ.ਸੀ.ਐਸ. 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਅਕਾਲੀ ਜਥੇਦਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਰੁਧ ਖੰਡਾ ਖੜਕਾ ਰਹੇ ਸਨ ਉਦੋਂ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਨੇ ਆਈ.ਸੀ.ਐਸ. ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਲੰਡਨ ਤੋਂ ਲਾਅ ਕਰਕੇ ਆਏ ਸਨ ਪਰ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕਰਕੇ ਧਨ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿਚ ਕੁੱਦ ਪਏ ਸਨ। ਸ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਅਫਸਰੀਆਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ, ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਦਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ।

ਡਾ. ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਝਗੜਾਲੂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰ ਨਹੀਂ ਰਲੀ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਫੁਰਨਾ ਫੁਰਿਆ ਕਿ 'ਸਹਿਜੇ ਰਚਿਓ ਖਾਲਸਾ' ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਛਾਪਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਵੀ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ. ਰਸ਼ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (ਸਾਬਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ) ਨੇ ਪ੍ਰਿੰ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਰਾਗ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋ ਚਿਠੀਆਂ ਡਰਾਫਟ ਕਰੋ। ਇਕ ਚਿਠੀ ਸ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ ਵਲੋਂ ਤੇ ਦੂਜੀ ਸ. ਬੀਰਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਸ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਡਾ. ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਮਹਿਬੂਬ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਛਾਪੇ। ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਉ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੇਵਾ ਕਿਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਡਾ. ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅੰਗਰਜ਼ੀ ਵਿਚ ਹੱਥ ਤੰਗ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਜਦੋਂ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਨੂੰ ਦੋ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਾ. ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ ਦੇ ਦਿਆਂਗੇ, ਇਹ ਕੰਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਕ ਕਾਂਗਰਸੀ ਨੇਤਾ, ਦੂਜਾ ਅਕਾਲੀ ਨੇਤਾ-ਦੋਵੇਂ ਡਾ. ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਸਨ।

ਗੁਰਦੇਵ ਚੌਹਾਨ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨਾ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਅਜੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਕਲਾਮੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਡਾ. ਗੁਰਨੈਬ ਸਿੰਘ (ਮੁਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ) ਕੋਲ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕਮਰਾ, ਇਕ ਸਟੈਨੋ ਤੇ ਇਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਦਿਉ। ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਦੋ ਰਿਸਰਚ ਸਕਾਲਰ ਰੱਖ ਲਵਾਂਗੇ। ਚਾਰ ਪੰਜ ਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਹਿ ਵੀ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਿਸਰਚ ਸਕਾਲਰ ਰੱਖਾਂਗੇ। ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਨਿਯੁਕਤ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਡਾ. ਗੁਰਨੈਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ? ਗੁਰਨੈਬ ਸਿੰਘ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਇੱਛੁਕ ਸੀ ਪਰ ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਬਸ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਾਰਾ ਵਿਭਾਗ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਸਾਨੂੰ ਮਹਿਬੂਬ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਰੁਧ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ। ਕੇਵਲ 'ਸਹਿਜੇ ਰਚਿਓ ਖਾਲਸਾ' ਨਹੀਂ ਬੇਸ਼ਕ ਸਾਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਵਾ ਦਿਉ ਪਰ ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ? ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਮਹਿਬੂਬ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ? ਅਕਾਦਮਿਕਤਾ ਨਾਲ ਮਿਤਰਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਫਲਸਰੂਪ ਇਹ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਠੱਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਮਹਿਬੂਬ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ, ਡਾ. ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਭਾਈ। ਡਾ. ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਸਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਅਕਾਦਮਿਕਤਾ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਸਲਾਮ।

ਰਸ਼ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਉਦੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਨ ਜਦੋਂ ਸਾਲ 2000 ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਏ ਤੇ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ 'ਸਹਿਜੇ ਰਚਿਓ ਖਾਲਸਾ' ਕਿਤਾਬ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਨ ਤਾਂ ਸ਼ਾਨ ਬਣੇਗੀ। ਮੈਂ ਡਾ. ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਉਦੋਂ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਰਜ਼ਾਮੰਦੀ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਸਟੇਜ ਕੰਡਕਟ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੈਂ ਨਿਭਾਈ। ਇਸ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਰੱਜ ਕੇ ਮਹਿਬੂਬ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ। ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ, ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰਸ਼ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ।

ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪਾਠਕਾਂ ਅਗੇ ਮੈਂ ਇਸ ਮਨੋਰਥ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਦੱਸ ਸਕਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਹੀਂ ਦੋਸਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਕਾਮਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਨੁਕਸਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ। ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਬੜੇ ਨੁਕਸ ਹਨ, ਦੋਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਸਦਕਾ ਘਟ ਜਾਣਗੇ। ਜਾਰਜ ਲੂਈ ਬੋਰਖੇਜ਼ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, "ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਵਿਰੁਧ ਲਿਖੀ ਕਿਸੇ ਆਲੋਚਕ ਦੀ ਲਿਖਤ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ, ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਇਹਦੇ ਤੋਂ ਵਧੀਆਂ ਮੈਂ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੰਨਣ ਜਾਂ ਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ, ਛਪਵਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਲੋਚਕ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਿਆ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਵਿਚ ਜਾਨ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਫਰਜ਼ੀ ਨਾਮ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖਿਲਾਫ ਉਹ ਤੂਫਾਨ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੰਗ ਰਹਿ ਜਾਏ। ਜਿੰਨਾ ਆਪਣੇ ਖਿਲਾਫ ਮੈਂ ਖੁਦ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੋ ਈ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।"

*ਮੁਖੀ ਧਰਮ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ,
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ।

'ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' ਵਿਚ ਪਹਿਲ ਤਾਜ਼ਗੀ ਬਚ ਨਾ ਸਕੀ

(ਸਫਾ 20 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਜਾਣ ਦੀ ਦੂਰੇਡੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੀ ਨਿਹਿਤ ਹੋਵੇ। ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਤਾਲਿਬਾਨੀ ਜਹਾਦੀਆਂ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਰਾਨ ਵਿਚ ਆਇਤਉਲਾ ਖੋਮੀਨੀ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜੀਨ ਵਰਗੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਕੀਹਨੂੰ ਭੁੱਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਬੱਲ ਆਪਣੇ ਥੈਲੇ ਵਿਚੋਂ ਇਰਾਨੀ ਲੇਖਿਕਾ ਅਜ਼ਰਾ ਨਫੀਸੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਰੀਡਿੰਗ ਲੋਲਿਤ ਇਨ ਤਹਿਰਾਨ' ਕੱਢ ਕੇ ਪ੍ਰੋ. ਰਮਦੇਵ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਮਹਿਫਲ ਲੰਮੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਰਮਦੇਵ ਕੁਝ ਥੱਕੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਗਾਲਿਬ ਦੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਛਿੜ ਪਈ। ਬੇਗਮ ਅਖਤਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਮਿਰਜ਼ਾ ਗਾਲਿਬ ਦੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਦੀ ਸੀ.ਡੀ. ਵੀ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਈ ਤੇ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬੇਗਮ ਦੀ ਸੋਜ਼ ਭਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਨ ਲੱਗੀ, 'ਆਹ ਕੋ ਚਾਹੀਏ ਇਕ ਉਮਰ ਅਸਰ ਹੋਨੇ ਤਕ' ਵਾਲੀ ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਬੋਲ ਤੈਰਨ ਲਗ ਗਏ।

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਇਨਸਾਨੀ ਹਸਤੀ ਦੀ ਜੀਨ ਜਾਂ ਈਮਾ ਵਰਗੀ ਚਾਹਤ ਨੂੰ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬੁਲੰਦ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਗਾਲਿਬ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਇਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨਹੀਂ ਆਈ ਅਤੇ ਗਾਲਿਬ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਸ਼ਿੱਦਤ ਬੇਗਮ ਅਖਤਰ ਅਤੇ ਮਲਿਕਾ ਪੁਖਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੋਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਤੋੜ ਨਹੀਂ।

ਬੱਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਖੁਆਬ ਅੰਕਿਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਔਰਤ ਜਾਂ ਮਰਦ ਨੂੰ ਜਿਊਣ ਦੇ ਜੁਗਾੜ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੁਰਦਾ ਪੁਰਜੇ ਹਾਰ ਆਪਣੀ ਮਾਨਵੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮਨਫੀ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ, ਜਿਥੇ 'ਵਿਸਮਾਦੀ ਪੂੰਜੀ' ਦਾ ਚਲਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਨਸੀਬ ਹੋਵੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਕਿ 'ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' ਦੇ ਅਪਣੱਤ ਭਰੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਉਸ ਲਈ ਅਤੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਸਾਥੀਆਂ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਲਾਲਚ ਜਾਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਦਿਲੀ ਤਾਂਘ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਵਿਭਾਗੀ ਤਰੱਕੀਆਂ ਦੀ ਬੇਲੋੜੀ ਖਿੱਚ ਧੂਹ ਕਾਰਨ ਸਵਰਗ ਵਰਗਾ ਇਹ ਮਾਹੌਲ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਪਾਠਕ ਸਵਾਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਵੇਂ ਅਦਾਰੇ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰ ਵਰਗੇ ਮਾਹੌਲ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਕੀ ਹੈ? ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਸਟਾਫ ਵਿਚੋਂ ਦਲਜੀਤ ਸਰਾਂ, ਤਰਲੋਚਨ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਅਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ, ਤਿੰਨੇ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਦੀ ਪੀ.ਐਸ.ਯੂ. ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆ ਕੇ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਪੂਰੇ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਸਾਂਝੇ ਕਮਿਊਨ ਵਰਗੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਬੱਲ ਨਾਲ ਜਗਤਾਰ ਸਿੱਧੂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਖਿੱਚ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਆਪਣੀ ਟਿੰਡ ਫੂੜ੍ਹੀ ਚੁਕ ਕੇ ਬੱਲ ਦੇ ਕਿਰਾਏ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਅਗਲਾ ਸਾਲ-ਡੇਢ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਆਦਰਸ਼ ਰੈਣ ਬਸੇਰਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤੇਰ ਮੇਰ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਦੀ ਚਿਤ ਚੇਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਂਜ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ 15-20 ਵਰ੍ਹਿਆਂ 'ਤੇ ਪਿਛਲਝਾਤ ਮਾਰਿਆਂ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤਾਰ ਵਰਗਾ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਆਦਮੀ ਬੱਲ ਵਰਗੇ ਘੁਮੱਕੜ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਅਪਣੱਤ ਅਤੇ ਬੇਗਰਜ਼ ਸਾਦਗੀ ਨਾਲ ਇੰਨਾ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਗਿਆ? ਇਸ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈਰਾਨ ਸਾਡਾ ਅਤਿ ਪਿਆਰਾ ਮਰਹੂਮ ਮਿੱਤਰ ਨਰਿੰਦਰ ਭੁੱਲਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੱਲ ਦੀ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਅਦਭੁਤ 'ਲੀਲਾ' ਲਗਦੀ।

ਇਹ ਜਲਵਾ ਜਦੋਂ ਆਪਸੀ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸੇਕ ਵੀ ਬੱਲ ਨੂੰ ਹੀ ਲੱਗਾ। ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ਿਫਟਾਂ ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਧੰਦੇ ਵੇਲੇ ਸਬ ਐਡੀਟਰ ਅਤੇ ਪਰੂਫ ਰੀਡਰ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮਾਮੂਲੀ ਟੁਕੜੇ 'ਤੇ ਚਾਰ ਅੱਖਰ ਝਰੀਟ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਡਿਊਟੀ ਬਦਲ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਚੀਫ ਸਬ ਐਡੀਟਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਖਤਮ ਹੋਇਆਂ ਅਜੇ ਹਫਤਾ ਕੁ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਦਲਜੀਤ ਅਤੇ ਬੱਲ ਨੇ ਡਿਊਟੀ ਬਦਲੀ ਅਤੇ 'ਅਰਜ਼ੀ' ਨਿਊਜ਼ ਐਡੀਟਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੀਰ ਦੇ ਮੇਜ਼ ਉਪਰ ਪਏ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਧਰ ਦਿੱਤੀ। ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਇਨਚਾਰਜ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਿਨ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦਲਜੀਤ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕੱਲਾ ਬੱਲ ਹੀ ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ। ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਚੁਕੰਨਾ ਬੌਸ ਸੀ। ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਨਾਲ ਰਵਾਇਤੀ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਵੇਰੇ 11 ਕੁ ਵਜੇ ਉਸ ਨੇ ਨਿਊਜ਼ ਰੂਮ ਦੀ ਖਬਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਫੋਨ ਕੀਤਾ। ਦਲਬੀਰ ਦੇ ਇਹ ਦੱਸਣ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕੱਲਾ ਬੱਲ ਸੀ, ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਕਿੰਤੂ ਉਠਾਇਆ ਕਿ ਡਿਊਟੀ ਚਾਰਟ ਵਿਚ ਤਾਂ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਫਟ ਬੱਲ ਨੂੰ ਤੀਸਰੀ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਤਲਬ ਕਰ ਲਿਆ। ਡਿਊਟੀ ਬਦਲੀ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਉਪਰ ਨਿਊਜ਼ ਐਡੀਟਰ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਵਾਲੀ ਘੁੱਗੀ ਵਜੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਰਜਿੰਦਰ ਹੋਰੀਂ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕੁਤਾਹੀ ਦੀ ਤਾੜ ਵਿਚ ਸਨ। ਦਲਬੀਰ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੱਥ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਬੱਲ ਨੂੰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਕਿਹਾ। ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਅਰਜੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਉਛਾਲਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ 'ਤੇ ਨਿਊਜ਼ ਐਡੀਟਰ ਦੀ ਸਹੀ ਨਾ ਪਈ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਦਲਬੀਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੇਠਾਂ ਨਿਊਜ਼ ਰੂਮ ਵਲ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਚਲੋ ਜਾ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੋ ਅਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਦਲਜੀਤ ਨੂੰ ਉਪਰ ਭੇਜ ਦੇਣਾ।

ਸੰਪਾਦਕ ਨੂੰ ਬੱਲ ਉਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਂਸਲ ਵੱਲੋਂ ਬੀਂਡੀ ਜੁਪ ਕੇ ਸਬ ਐਡੀਟਰਾਂ ਦੀ ਲੇਬਰ ਕੋਰਟ ਵੱਲ ਲਵਾਈ 'ਚੂਹਾ ਦੌੜ' ਦਾ ਅਸਲ ਸੂਤਰਧਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਬੱਲ ਹੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਉਲਟ ਸੀ। ਬੱਲ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਰਜਿੰਦਰ ਭਾਅ ਜੀ ਲਈ ਅਜੇ ਵੀ ਉਨਾ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਅਣਕਿਆਸੇ ਵਰਤਾਓ ਕਾਰਨ ਉਹ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਸਿਰ ਤੇ ਆ ਵੱਜੇ ਮੋਹਲੇ ਦੀ ਸੱਟ ਵਾਂਗ ਚਕਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੌੜੀਆਂ ਉਤਰਦਿਆਂ ਉਹ ਇਹੋ ਸੋਚ ਕੇ ਕੰਬੀ ਗਿਆ ਕਿ ਦਲਜੀਤ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਸੂਰ ਉਹਦੇ ਵਾਂਗ ਸੰਪਾਦਕ ਮੂਹਰੇ ਖੜ੍ਹਨਾ ਪੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਕਹਿਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਾੜੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ੀ ਵੀ ਦਲਜੀਤ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਚਾਨਕ ਫੁਰਨਾ ਫੁਰਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਚਾਬੀ ਲੱਗੇ ਖਿਡਾਉਣੇ ਵਾਂਗ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਵਿਚ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਵਾਪਸ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਅਰਜ਼ੀ ਵਾਲੀ ਕੁਤਾਹੀ ਬਦਲੇ ਉਸ ਦੀ ਹੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਉਹ ਇਕ ਵਾਰ ਮੁੜ ਕਰ ਲੈਣ-ਦਲਜੀਤ ਨੂੰ ਨਾ ਬੁਲਾਉਣ। ਬਰਜਿੰਦਰ ਭਾਅ ਜੀ ਦਾ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਖਾਸ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਉਚੀ ਉਚੀ ਹਾਸਾ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬੈਠ ਫਿਰ ਚਾਹ ਪੀਨੇ ਆਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਪੜਾਸੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਘੰਟੀ ਵਜਾ ਦਿਤੀ। ਇਹ ਵੀ ਬਰਜਿੰਦਰ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਖਾਸ ਅੰਦਾਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਝਾੜ ਦੇਣਾ ਤੇ ਫਿਰ ਚਾਹ ਪਿਆ ਕੇ ਠੰਡੇ ਵੀ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਬੱਲ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦਲਜੀਤ ਵਰਗੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਕੱਚਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਦੇ ਮਨਸੂਬੇ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ।

ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਜਿੰਨੀ ਆਪਾਧਾਪੀ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮਾਹੌਲ ਵੀ ਦੂਸ਼ਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' ਦੀ ਆਪਸੀ ਭਾਈਚਾਰਕ ਪਹਿਲਤਾਜ਼ਗੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋਈ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਪਰੂਫ ਰੀਡਿੰਗ ਸੈਕਸ਼ਨ ਅੰਦਰ ਵੀ ਲਾਗਤਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋ ਗਈ। ਸੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਮੁਖੀ ਪ੍ਰੇਮ ਗੋਰਖੀ ਬੜਾ ਸਮਰੱਥ ਕਾਮਾ ਸੀ; ਚੰਗਾ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸੀ ਪਰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਯੋਗਤਾ ਪੱਖੋਂ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਅਹਿਸਾਸੇ ਕਮਤਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਤੰਗ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਤਰਲੋਚਨ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਨੂੰ ਮਿਥ ਕੇ ਆਪਣੀ ਈਰਖਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਤਰਲੋਚਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦਾ ਪਰ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਸੰਪਾਦਕ ਮੂਹਰੇ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪੇਸ਼ੀ ਤੋਂ ਦਲਜੀਤ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਬੱਲ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਮੱਲ ਮਾਰ ਲਈ ਸੀ, ਉਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ੀਆਂ ਗੋਰਖੀ ਸਾਡੀਆਂ ਅਕਸਰ ਹੀ ਪਵਾਈ ਰੱਖਦਾ।। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਹੀ ਜ਼ਲੀਲ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦਾ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਗੋਰਖੀ ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਅਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਵਾਲੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੱਥਕੰਡਿਆਂ ਅੱਗੇ ਮੈਂ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਹਾਰੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਲ ਲਾਈ ਰਖੀ। 'ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' 'ਚ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਐਮ.ਫਿਲ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤੀ, ਲਾਅ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਲਈ; ਟਰਾਂਸਲੇਸ਼ਨ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਰਨਲਿਜ਼ਮ ਤੇ ਮਾਸ ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ।

(ਚਲਦਾ)

ਕਹਾਣੀ

ਮੁਬੀਨਾ ਕਿ ਸੁਕੀਨਾ

ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਮੁਬੀਨਾ ਕਿ ਸੁਕੀਨਾ' ਵੰਡ ਦਾ ਦਰਦ ਬਿਆਨਦੀ, ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਗੰਢਾਂ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵੰਡ ਦੀ ਝੁੱਲੀ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਨੇ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਮਾਨਵ-ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਜੇ ਤੱਕ ਖੋਜਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵੇਲਿਆਂ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਉਡ-ਪੁੱਡ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਵੰਡ ਦੇ ਦਰਦ ਬਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ੁਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਹਰ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਸਿਤਮਜ਼ਰੀਫੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨੇ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਪਲ ਰਹੀ ਨਫਰਤ ਘਟਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵਧ ਰਹੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅੰਤ ਇਸ ਨਫਰਤ ਨੂੰ ਕੱਟ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁੱਖ ਸੁਨੇਹਾ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਕੋ ਇਕ ਪੱਕੇ ਘਰ ਦੇ ਪਛਵਾੜਿਓਂ ਮਰਦ ਤੇ ਤੀਵੀਂ ਚੋਰਾਂ ਵਾਂਗ ਅੱਗਾ ਪਿੱਛਾ ਘੋਖਦੇ ਨਿਕਲੇ। ਸਾਹਮਣੇ ਸੂਰਜ ਲਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਪਈਆਂ। ਮਰਦ ਦਾ ਜੁੱਸਾ ਜਵਾਨ ਤੇ ਤਕੜਾ, ਤੀਵੀਂ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਸੁਹਣੀ ਤੇ ਪਤਲੀ ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਹਵਾਸ ਉੱਡੇ ਹੋਏ। ਪਲ ਦਾ ਪਲ ਪਰਲੇ ਸਿਰਿਓਂ ਆਉਂਦੀਆਂ 'ਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣਨ ਲਈ ਖਲੋ ਕੇ, ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਸਰ ਸਰ ਕਰਦੇ ਕਮਾਦ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੇ। ਇਸ ਖੇਤ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੰਨੇ ਉਤੇ ਲਸੂੜੇ ਦਾ ਦਰਖ਼ਤ ਸੀ।

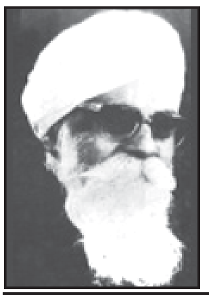

ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ

ਇਹ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਹਾਸ਼ਮ ਅਲੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਾਸਮ ਤੇ ਉਹਦੀ ਨੂੰਹ ਜ਼ੀਨਤ ਸਨ। ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਹਾਸ਼ਮ, ਉਹਦਾ ਕਬੀਲਾ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਦੋ ਘੰਟੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਕਿ ਪਿੰਡ ਖਾਲੀ ਕਰ ਗਏ ਸਨ।

ਅੱਜ ਤੱਕ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਬੜੇ ਹੌਂਸਲੇ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਵਾੜੇ ਬੜੇ ਉਡਦੇ ਸਨ, ਕਿ ਉਸ ਪਿੰਡ ਜਥਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਇਸ ਪਿੰਡ ਪੈਣਾ ਏ। ਕੋਈ ਘੋੜੀ ਵਾਲਾ ਉਸ ਖੂਹ 'ਤੇ ਆਖ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਲੁਹਾਰਾਂ ਦੀ ਕੋਟਲੀ ਸਾਰੀ ਸੜ ਗਈ ਏ। ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਕਹਿੰਦਾ, "ਸਭ ਅਵਾੜੇ ਨੇ-ਖਾਤਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰੱਖੋ। ਨਵੇਂ ਨਗਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਰਦਾਰ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਸੁਆਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਏ।"

ਪਰ ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਸਰਦਾਰ ਕੋਲੋਂ ਤਸੱਲੀ ਲੈਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਕੁਝ ਫਿਰਕਰਮੰਦ ਦਿੱਸਿਆ, ਤੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਉਠ ਕੇ ਪਰ੍ਹਾਂ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਭਿਣਖ ਪੈ ਗਈ, "ਸਰਦਾਰ ਜੀ- ਧੋਖਾ ਨਾ ਖਾਣਾ-ਭਸੀਨੋਂ ਆਇਆ ਨੇ ਜਥਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜੇ-ਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਜੇ ਸੁਣਦੇ।"

ਪਿੰਡ ਮੁੜ ਕੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਨੇ ਵੱਡੀ ਮਸੀਤ ਵਿਚ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪਿੰਡ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਚੀਕ-ਚਿਹਾੜਾ ਮੱਚ ਗਿਆ। ਰੋਂਦਿਆਂ ਧੋਂਦਿਆਂ ਨੇ ਗੰਢਾਂ-ਬੁਚਕੀਆਂ ਬੱਧੀਆਂ, ਸਿੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਧੌਲ ਧੱਫੇ ਮਾਰ ਘਰੀਂ ਆਂਦਾ। ਕਿਹਰੂ ਨੇ ਸਰਾਜ਼ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਈ, "ਨਹੀਂ ਤਾਈ, ਇਹਨੂੰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ!" ਸਰਾਜ਼ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਇਹ ਆਂਹਦਿਆਂ ਕਿ "ਸਾਡਾ ਦਾਣਾ ਪਾਣੀ ਹੁਣ ਇਥੋਂ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਏ," ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਾ ਲਿਆ।

ਆਹ ਸੁੱਟ, ਅਹੁ ਫੜ, ਇਹਦੀ ਕਿਸੇ ਹਮਸਾਏ ਨੂੰ ਸਪੁਰਦੀ ਕਰ, ਬੂਹੇ ਜੰਦੇ ਮਾਰ, ਡੰਗਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਿੱਠਾਂ ਉਤੇ ਜੁੱਲੇ ਪ੍ਰਾਣੇ ਸੁੱਟ, ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਰੂਹ ਆਪਣਾ ਕਾਲਬ ਛੱਡ ਰਹੀ ਸੀ। ਆਪਣੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖ ਵੇਖ ਬੁੱਢੇ ਲੋਕ ਢਾਹਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਾਸ਼ਮ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੀ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਕਾਸਮ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂਹ ਰਹਿਣੋਂ ਵਰਜ ਰਿਹਾ ਸੀ।

"ਤੁਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ", ਕਾਸਮ ਆਂਹਦਾ ਸੀ, "ਜ਼ੀਨਤ ਕੁਝ ਬਿਮਾਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਘਾਬਰੀ ਹੋਈ ਏ। ਮੁਬੀਨਾ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਤੁਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਨਾਲੇ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਖ਼ਬਰਸਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆਵਾਂਗਾ। ਦੂਰੋਂ ਜਥਾ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਮੈਂ ਜ਼ੀਨਤ ਨੂੰ ਘੋੜੀ ਉਤੇ ਅੱਗੇ ਬਿਠਾ, ਪੱਤਣੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆ ਮਿਲਾਂਗਾ।"

ਕਈ ਹੋਰ ਜਵਾਨ ਵੀ ਪਿਛਾਂਹ ਰਹਿ ਗਏ, ਕੀ ਪਤਾ ਜਥਾ ਨਾ ਹੀ ਪਏ। ਨਵੇਂ ਨਗਰ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਜਥੇ ਨੂੰ ਰੋਕ ਹੀ ਲਏ, ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਮੋੜ ਲਿਆਉਣਗੇ।

ਵਤਨ ਛੁੱਟ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪੈਲੀਆਂ ਖੂਹ ਛੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ, ਮੈਦਾਨ ਛੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਆੜੀਆਂ ਨਾਲ ਛਿੱਲੇ ਮੋਢੇ ਅਭੁੱਲ ਯਾਦਾਂ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਬੇਰੀਆਂ ਛੁੱਟ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਚੋਰੀ ਖਾਧੇ ਬੇਰਾਂ ਵਰਗਾ ਮਿੱਠਾ ਫਲ ਫੇਰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਖਾਧਾ।

ਆਪਣੇ ਖੂਹ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਇਬਰਾਹੀਮ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਦੀ ਹਾ ਨਿਕਲ ਗਈ, "ਹੁਣੇ ਨਵੀਆਂ ਟਿੰਡਾਂ ਪੁਆਈਆਂ ਸਨ। ਵੀਹ ਰੁਪਈਏ ਲਾ ਕੇ ਨਵੀਂ ਕਾਂਜਣ ਚੜ੍ਹਾਈ ਸੀ।"

ਭੌਂ ਭੌਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜੂਹਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਨਿਆਂ, ਢੇਰੀਆਂ, ਵਾੜਾਂ ਨਾਲ ਅੜ ਅੜ ਰੁਕਦੀਆਂ। ਓੜਕ ਜਾਣਿਆ ਪਿਆਰਿਆ ਸਭ ਕੁਝ ਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਪਰਦੇਸ ਦੀ ਛਿਣਕ ਪਰ੍ਹਾਂ ਸੁੱਟਦੀ ਹੱਦ ਉਤੇ ਸੋਗੀ ਕਾਫ਼ਲਾ ਬਹਿ ਗਿਆ।

ਓਧਰ ਨਵੇਂ ਨਗਰੋਂ ਪੈਲੀਓਂ ਪੈਲੀ ਦੌੜਦਾ ਆ ਕੇ ਕੋਈ ਖ਼ਬਰ ਦੇ ਗਿਆ ਕਿ ਭੱਠੇ ਤੱਕ ਜਥਾ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਾਸਮ ਆਪਣੇ ਤਵੇਲੇ ਵੱਲ ਭੱਜਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਘੋੜੀ ਉਥੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਤੇ ਦੂਰੋਂ ਅਜੇ ਚੋਖੀ ਦੂਰੋਂ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਲਿਸ਼ਕਦੀਆਂ ਉਹਨੂੰ ਦਿਸੀਆਂ।

"ਜ਼ੀਨਤ, ਜ਼ੀਨਤ! ਚੁੱਕ ਮੁਬੀਨਾ ਨੂੰ, ਘੋੜੀ ਕਿਸੇ ਖੋਲ੍ਹ ਖੜ੍ਹੀ ਏ। ਛੇਤੀ ਕਰ। ਘਰ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਕਮਾਦ ਵਿਚ ਲੁਕਣ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ।"

ਕਮਾਦ ਵਿਚ ਉਹ ਵੜੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਜਥਾ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਆ ਧਮਕਿਆ। ਬੰਨੇ ਕੋਲੋਂ ਕਈ ਦੌੜਦੇ ਲੰਘਦਿਆਂ ਦੀ 'ਵਾਜ਼ ਆਈ।

"ਇਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਹੋਣਗੇ, ਪੱਤਣ ਵੱਲ ਨੱਠੇ ਜਾਂਦੇ।" ਕਾਸਮ ਨੇ ਆਖਿਆ।

ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਐਉਂ ਸ਼ੋਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਜਿਉਂ ਉਥੇ ਅਸਮਾਨ ਟੁੱਟ ਪਿਆ ਸੀ। ਸ਼ੋਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਆਉਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਕਮਾਦ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੁੱਸੜ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁਬੀਨਾ ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਜਾਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਪਾਸੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ।

"ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣੀ, ਇਹਨੇ ਰੋ ਪੈਣਾ ਏ...ਤੇ ਜਥਾ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿ ਪਹੁੰਚਿਆ।"

ਦਾੜ ਦਾੜ ਕਰਦੇ ਦੋ ਘੁੜਸਵਾਰ ਬੰਨੇ ਦੇ ਲਾਗਿਉਂ ਲੰਘ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੱਠਦੇ ਦੇ ਮਗਰ ਪਏ ਸਨ।

"ਜ਼ੀਨਤ, ਮੁਬੀਨਾ ਦੇ ਜਾਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਆ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਲਸੂੜੇ ਹੇਠਾਂ ਪਾ ਆਵਾਂ। ਉਥੇ ਸੁੱਤੀ ਰਹੇਗੀ, ਤੇ ਜਦੋਂ ਜਥਾ ਮੁੜ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆਵਾਂਗਾ।"

"ਜੀਆ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਇਹ ਬੋਟ ਜਿਹਾ ਸੁੱਟ ਪਾਵਾਂ।"

"ਛੇਤੀ ਕਰ, ਇਹਦੀ ਵੀ ਤੇ ਸਾਡੀ ਵੀ ਸੁਖ ਇਸੇ ਗੱਲ ਵਿਚ ਏ। ਇਹ ਅੰਦਰ ਜਾਗੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮੋਏ।"

ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲਣ ਦੀ ਠਾਹ ਠਾਹ ਆਈ।

"ਫੜਾ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਮਿੰਟ ਨਾ ਸੋਚ।"

ਜ਼ੀਨਤ ਨੇ ਮੁਬੀਨਾ ਦਾ ਮੂੰਹ ਚੁੰਮਿਆ ਤੇ ਕਾਸਮ ਨੇ ਛੇਤੀ ਦਿੱਤੀ ਉਸ ਹੱਥੋਂ ਕੁੜੀ ਲੈ ਲਈ ਤੇ ਬਾਹਰ ਲਿਆ ਕੇ ਲਸੂੜੇ ਹੇਠਾਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਕਾਸਮ ਦਾ ਧਿਆਨ ਸੋਨੇ ਦੀ ਜ਼ੰਜੀਰੀ ਉਤੇ ਪਿਆ ਜਿਹੜੀ ਕਾਸਮ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਮੁਬੀਨਾ ਦੇ ਗਲ ਪਾਈ ਸੀ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਲਾਹ ਲਵੇ, ਫਿਰ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਛੱਡਣੀ ਪਈ ਤਾਂ ਲੱਭਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜ਼ੰਜੀਰ ਸਮੇਤ ਮੁਬੀਨਾ ਖੌਰੇ ਭਾਰੀ ਨਾ ਹੀ ਜਾਪੇ ਤੇ ਉਹ ਇਹਦਾ ਚੰਗਾ ਖਿਆਲ ਕਰੇ।

"ਖ਼ੁਦਾ ਹਾਫਿਜ਼!" ਤੇ ਕਾਸਮ ਜ਼ੀਨਤ ਨੂੰ ਆ ਮਿਲਿਆ।

ਐਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ 'ਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ।

"ਮੇਰੇ ਮਗਰ ਮਗਰ ਬੂਟਾ ਬੂਟਾ ਬਚਾ ਕੇ ਖੜਾਕ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ, ਤੁਰੀ ਆ ਜ਼ੀਨਤ ਤੁਰੀ ਆ।"

'ਵਾਜ਼ਾਂ ਕੋਲੋਂ ਘਬਰਾ ਕੇ ਉਹ ਖੇਤ ਵਿਚ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਤੁਰੀ ਗਏ।

"ਹਾਏ ਮੁਬੀਨਾ ਰੋ ਪਈ ਹੋਵੇਗੀ!" ਜ਼ੀਨਤ ਖੜ੍ਹੋ ਗਈ।

"ਮੁਬੀਨਾ ਸੌਂਪ ਅੱਲਾਹ ਨੂੰ, ਤੁਰੀ ਆ ਖਲੋਣ ਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ।"

ਉਹ ਬੂਟਾ ਬੂਟਾ ਉਲੰਘਦੇ ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਹੁੱਸੜ ਨਾਲ ਜ਼ੀਨਤ ਦੀ ਜਾਨ ਮੂੰਹ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।

"ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਤੂੰ ਇਥੇ ਸਬਰ ਕਰ, ਮੈਂ ਬੰਨੇ ਤੋਂ ਵੇਖ ਆਵਾਂ।"

ਘੁਸਮੁਸਾ, ਹਨੇਰਾ। ਨਾ ਜੀਆ ਨਾ ਜੁਆਤਰੂ। ਪੰਛੀ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਪਹੇ ਤੋਂ ਤੁਰ ਕੇ ਅੱਠ ਵਰ੍ਹੇ ਰੋਜ਼ ਕਾਸਮ ਦੂਜੇ ਪਿੰਡ ਮਦਰਸੇ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਅੱਜ ਉਹਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਪਹਾ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਖੂਹ ਉਤੇ ਜ਼ੀਨਤ ਦਾ ਡੋਲਾ ਅਜੇ ਪਿਛਲੇਰੇ ਵਰ੍ਹੇ ਉਤਰਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਖੂਹ ਅੱਜ ਬਾਂ-ਬਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਉਤੋਂ ਬੱਦਲ ਗਰਜਿਆ। ਮਹੀਨ ਮਹੀਨ ਜਿਹੀ ਫੁਹਾਰ ਹਵਾ ਨਾਲ ਉਡ ਕੇ ਉਹਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪਈ। ਉਹਨੂੰ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ। ਮੁਬੀਨਾ ਯਾਦ ਆਈ ਕਿ ਉਹ ਰਾਤ ਸਾਰੀ ਭੁੱਖੀ ਰੋਂਦੀ ਰਹੇਗੀ।

ਜਦੋਂ ਹਨੇਰਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਜ਼ੀਨਤ ਤੇ ਕਾਸਮ ਪੱਤਣ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਮੁਬੀਨਾ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਲੈ ਆਉਣਾ ਅਣਹੋਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੰਜ ਵਿੱਘਿਆਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਪੈਲੀ ਹਾਸ਼ਮ ਨੇ ਗੁਣਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇਲ ਚੋ ਚੋ ਕੇ ਬੀਜੀ ਸੀ।

1947 ਦੇ ਉਜਾੜੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਮਾਂ।

ਪੱਤਣ ਉਤੇ ਬੜੀ ਭੀੜ ਸੀ। ਬੇੜੀ ਇਕ ਸੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਦੋ ਮਲਾਹ ਭਾਵੇਂ ਸਨ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਪਰ ਪਾਰ ਕਰਾਈ ਵੀਹ ਰੁਪਈਆਂ ਤੋਂ ਪੈਸਾ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮੰਨਦੇ। ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਟੂੰਬਾਂ ਲਾਹ ਲਾਹ ਫੜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਦੋ ਬੇਸਾਥ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਤਰਲੇ ਕਰ ਕਰ ਹਾਰ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਜ਼ੀਨਤ ਨੇ ਦੋ ਚੂੜੀਆਂ ਬੁੱਕੋਂ ਲਾਹ ਕੇ ਕਾਸਮ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾਈਆਂ। ਕਾਸਮ ਨੇ ਬਾਕੀ ਦੋ ਵੀ ਲੁਹਾ ਕੇ ਜੇਬ ਪਾ ਲਈਆਂ ਤੇ ਮਲਾਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਤਮਕ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਖਿਆ, "ਓ ਮੀਆਂ, ਕੁਝ ਤੇ ਖ਼ੌਫ ਖਾਓ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇਗਾ ਜੇ ਇਹ ਜਵਾਨਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਢਏ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ...ਨਾਲੇ ਇਹ ਦੋ ਚੂੜੀਆਂ ਸੌ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਘੱਟ ਨਹੀਂ।"

ਕਾਸਮ ਦੇ ਰੁਅਬ ਹੇਠਾਂ ਮਲਾਹ ਆ ਗਏ ਤੇ ਬੇੜੀ ਭਰ ਕੇ ਪਾਰਲੇ ਕੰਢੇ ਜਾ ਲੱਗੀ। ਉਥੋਂ ਸਰਹੱਦ ਮਸਾਂ ਸਵਾ ਮੀਲ ਸੀ, ਤੇ ਵਿਚ ਆਬਾਦੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਰਾਤ ਸਾਰੀ ਮੀਂਹ ਕਦੇ ਵਰ੍ਹਦਾ ਤੇ ਕਦੇ ਹਟਦਾ ਰਿਹਾ। ਲਸੂੜੇ ਦੇ ਚੌੜੇ ਪੱਤਿਆਂ ਉਤੇ ਕਣੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਹਵਾ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਮੁਬੀਨਾ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਡੁੱਲ੍ਹ ਪੈਂਦੀਆਂ। ਰੋਂਦੇ ਬੁਲ੍ਹ 'ਲਿਪ ਲਿਪ' ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ। ਕਈ ਟੇਪੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ।

ਕਦੇ ਉਹ ਰੋਂਦੀ, ਕਦੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਟੇਪਿਆਂ ਨਾਲ 'ਲਿਪ ਲਿਪ' ਕਰਦੀ, ਕਦੇ ਹੰਭ ਕੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਤ ਲੰਘ ਗਈ। ਸੂਰਜ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਚਾਨਣ ਜਦੋਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਿਰਨਾਂ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਮੁਬੀਨਾ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਤਾਂ ਉਹ ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਉਹਦੇ ਫੀਰੋਜ਼ੀ ਝੱਗੇ ਉਤੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਜ਼ੰਜੀਰ ਲਿਸ਼ ਲਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

ਰਾਤੀਂ ਜਥਾ ਮੋਟੀ ਮੋਟੀ ਚੀਜ਼ ਵਸਤ ਚੁਗ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਖਾਲੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਭਿਆਨਕਤਾ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਦਿਨੇ ਛਾਹ ਵੇਲਾ ਖਾ ਕੇ ਉਹ ਫੇਰ ਮੁੜ ਆਏ। ਉਜਾੜ ਮੁੜ ਵਸ ਪਈ, ਪਰ ਇਹ ਵਸੇਬਾ ਨਿਰਾਲਾ ਸੀ। ਸੰਦੂਕ ਟੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੰਦਰੇ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਪੋਲੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਫੋਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਜ਼ੀਨਤ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਪੱਕੇ ਘਰ ਦੀ ਕਮਾਦ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਬਾਰੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਾਰੀ 'ਚੋਂ ਤੱਕਿਆ। ਸਰ-ਸਰ ਕਰਦਾ ਕਮਾਦ, ਮੀਂਹ ਨਾਲ ਧੁਪਿਆ ਸਾਵਾ ਕਚਾਹ ਲਸੂੜਾ...ਤੇ ਔਹ ਕੀ? ਕੋਈ ਬੱਚਾ, ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ, ਚਿਚਲਾਂਦਾ! ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਕੋਠੇ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਉਤਰ ਲਸੂੜੇ ਕੋਲ ਅਪੜਿਆ।

ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਤੱਕਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਬੀਨਾ ਇਕਦਮ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਈ। ਉਹਦੀਆਂ ਝਿਮਣੀਆਂ ਨਾਲ ਅੱਥਰੂ ਡਲ੍ਹਕ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਝੱਗੇ ਉਤੇ ਜ਼ੰਜੀਰ ਲਿਸ਼ਕ ਰਹੀ ਸੀ।

ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਬੜਾ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਉਹਨੇ ਨਿਉਂ ਕੇ ਬਾਹਾਂ ਅੱਡੀਆਂ। ਮੁਬੀਨਾ ਨੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਟੇਰ ਲਏ, ਜੀਕਰ ਅੱਧ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ। ਆਦਮੀ ਨੇ ਉਹਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਉਂਗਲਾਂ ਨਾਲ ਲਾਡ ਕੀਤਾ। ਮੁਬੀਨਾ ਹੁਣ ਮੁਸਕਾ ਪਈ। ਆਦਮੀ ਨੇ ਉਹਦੇ ਗਲੋਂ ਜ਼ੰਜੀਰੀ ਲਾਹ ਕੇ ਡੱਬ ਵਿਚ ਅੜੁੰਗ ਲਈ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਕੁੱਛੜ ਸਾਂਭ ਕੇ ਉਹ ਮੁੜ ਆਇਆ।

ਉਹਦਾ ਸਾਥੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਲੱਭਤ ਨਾਲ ਬੜਾ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਾਸ਼ਮ ਦਾ ਘਰ ਆਦੀ ਸੀ।

"ਮੈਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਦਿਓ, ਸਰਦਾਰ ਜੀ...ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਕੁਝ ਲੱਭ ਪਿਆ ਏ।"

"ਕੀ ਲੱਭਾ ਈ?" ਤੇ ਉਹਦੇ ਕੁੱਛੜ ਮੁਬੀਨਾ ਚੁੱਕੀ ਵੇਖ ਕੇ ਦੂਜਾ ਸਾਥੀ ਬੋਲਿਆ, "ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਢਿੱਡ ਥੋੜ੍ਹਾ ਭਰਨਾ ਏ। ਮਾਰ ਲੈ ਦੋ ਹੱਥ, ਹੁਣ ਵੇਲਾ ਈ। ਫੇਰ ਪਛਤਾਏਂਗਾ।"

"ਨਹੀਂ ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣ ਹੀ ਦਿਓ। ਹੁਣ ਹੋਰ ਕਾਸੇ ਵਸਤ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਣ 'ਤੇ ਰੂਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਹ ਖੌਰੇ ਕਦੋਂ ਦੀ ਭੁੱਖੀ ਏ।"

"ਕੁੜੀ ਆ?"

"ਹਾਂ ਜੀ ਕੁੜੀ ਏ।"

"ਤਾਂ ਤੇ ਮੌਜ ਬਣ ਗਈ ਊ। ਵੇਖ ਖਾਂ, ਕਾਸਮ ਦੀ ਹੋਣੀ ਏ।"

"ਮੈਂ ਫੇਰ ਜਾਵਾਂ ਜੀ?"

"ਮਰਜ਼ੀ ਤੇਰੀ, ਵੇਲਾ ਚੰਗਾ ਸਾਈ। ਜੇ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਜੋਗੇ ਚਾਰ ਲੀੜੇ ਹੀ ਲੈ ਜਾਂਦੋ।"

"ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਮੇਰੀ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਈ ਹੋ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵੱਢ ਵੱਢ ਖਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ ਕਿ ਮੇਰੇ ਭੈੜੇ ਚਾਲਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਉਹਦਾ ਢਿੱਡ ਫਲਿਆ ਨਹੀਂ। ਕੱਪੜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉਹ ਇਹਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਚਾਹੇਗੀ।"

"ਜਾ ਲੈ ਜਾ ਸੂ...ਤੇ ਘੋੜੀ ਸਾਡੀ ਹਵੇਲੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਈਂ।"

ਇਹ ਚੰਗੜ੍ਹ ਮਾਨਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਇਕ ਅਵੈਲੀ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦਾ ਸੰਗੀ ਸੀ। ਇਹਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੇ ਕਈ ਚੋਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਜਦੋਂ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ ਤਾਂ ਇਹਨੇ ਇਸ ਚੰਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ, "ਕੋਈ ਤੱਕ ਕੇ ਤਾਂ ਵੇਖੇ ਤੇਰੀ 'ਵਾ ਵੱਲ।"

ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਪਰ ਚੰਗੜ੍ਹ ਵੱਲ ਵੇਖੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਉਹ ਭੌਂ ਪਈ।

ਕੁੰਡਾ ਅੜਾ ਕੇ ਚੰਗੜ੍ਹ ਬੋਲਿਆ, "ਪੁੱਛਦੀ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਲਿਆਇਆ ਕੀ ਹਾਂ!"

"ਲਿਆਇਆ ਹੋਵੇਂਗਾ ਬੜਾ ਬੋਬਾ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲੰਘ ਜਾਏਗੀ!" ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਅਜੇ ਵੀ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਨਾ ਤੱਕਿਆ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਬਹਿ ਗਈ।

"ਐਵੇਂ ਬੁੜ ਬੁੜ ਹੀ ਕਰੀ ਜਾਨੀ ਏਂ, ਵੇਖ ਤਾਂ ਸਹੀ।" ਤੇ ਚੰਗੜ੍ਹ ਨੇ ਮੁਬੀਨਾ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਪੱਲਾ ਹਟਾ ਕੇ ਉਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤਾ।

"ਹਾਏ ਮੈਂ ਮਰ ਗਈ...!" ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਮਲ ਕੇ ਆਖਿਆ, "ਇਹਦੀ ਮਾਂ ਗਰੀਬੜੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤੱਤੜੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ ਏ?"

"ਪਤਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਪਿੱਛੇ ਲਸੂੜੇ ਹੇਠਾਂ ਪਈ ਸੀ", ਤੇ ਡੱਬ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ੰਜੀਰੀ ਕੱਢ ਕੇ ਚੰਗੜ੍ਹ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਇਹ ਇਹਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਸੀ, ਵੇਖ ਕੇ ਕੋਈ ਸੜੇ ਨਾ, ਮੈਂ ਡੱਬ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਲਈ।"

ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਮੁਬੀਨਾ ਨੂੰ ਕੁੱਛੜ ਲੈ ਲਿਆ। ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਚੁੰਮਿਆ। ਸੌ ਸੌ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਇਆ। ਜ਼ੰਜੀਰੀ ਉਹਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਈ।

"...ਤੂੰ ਭੁੱਖੀ ਹੋਵੇਂਗੀ...ਬਹੁਤ ਭੁੱਖੀ...ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਤੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪੀਤਾ...ਬਿੰਦ ਸਬਰ ਕਰ। ਤੇਰੇ ਬਖ਼ਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਗਾਂ ਵੀ ਮਿਲ ਪਈ ਏ, ਕੱਲ੍ਹ ਓਸ ਛੁਹਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ।" ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਮੁਬੀਨਾ ਨਾਲ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਫਿਰ ਚੰਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, "ਤੂੰ ਇਹਨੂੰ ਫੜ੍ਹ ਜ਼ਰਾ।"

ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਟਾਕੀ ਭਿਉਂ ਕੇ ਬਾਲੜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਚੋਇਆ, ਕੌਲ ਦਾ ਵਾਰਾ ਉਹ ਪੀ ਗਈ। ਉਹਦਾ ਮੂੰਹ ਆਪਣੇ ਲੀੜੇ ਨਾਲ ਪੂੰਝ ਕੇ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਨਬੀ ਰਸੂਲ ਦੇ ਰਾਹ ਨਿਆਰੇ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਚੰਦਰਾ ਢਿੱਡ ਕਿੱਥੋਂ ਫੁੱਟਣਾ ਸੀ...ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਤੈਥੋਂ, ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹੀਂ, ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਨਾ ਜਾਈਂ।"

ਕਈ ਦਿਨ ਮੁਬੀਨਾ ਦੇ ਚਾਅ ਵਿਚ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਤੇ ਚੰਗੜ੍ਹ ਉਡਦੇ ਫਿਰੇ। ਨਵੀਂ ਮਿਹਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੁਰਾਣਾ ਕਹਿਰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਚੰਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਕਦੇ ਉਹ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

"ਦੋ ਢਿੱਡ ਵੀ ਕੋਈ ਭਾਰੂ ਨੇ। ਇੰਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ 'ਕੱਲੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹਾਂ।"

ਪਰ ਅਜੇ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੰਘੇ ਕਿ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਚੱਲਣ ਲੱਗ

ਪਈਆਂ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੋਂ ਉਜੜ ਕੇ ਆਇਆਂ ਕਈਆਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਪਨਾਹ ਲਈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਤੇ ਕੀ, ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਘਰ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮੌਲੂਆ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬੜਾ ਹਿਰਖ ਏ, ਮੇਰੀ ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਤੁਹਾਡੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਏ...ਚੰਗਾ ਕਰੋ ਜੇ ਅੱਜੋ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਓ-ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਰਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਮੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੱਦ ਟਪਾ ਆਵਾਂਗਾ।"

"ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਖੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਬਚੇ ਹੋਏ ਹਾਂ।"

"ਗਲੋਂ ਹੀ ਪਾਣੀ ਲੰਘਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਆਖਿਆ ਹੈ-ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੌਲੂ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿਆਂ!"

"ਸਾਡੇ ਮਾਈ-ਬਾਪ ਹੋ ਤੁਸੀਂ।"

"ਅੱਜੋ ਹੀ ਤੁਰ ਪਵੋ-ਕੱਲ੍ਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋ ਜਾਏ-ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਹਨੇਰੀ ਏ-ਸੂਆ ਵੀ ਸੁੱਕਾ ਹੋਇਆ ਏ-ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਤੁਰਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿਸਾਂਗੇ ਨਹੀਂ-ਪਰ ਇਹ ਕੁੜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਥੇ ਛੱਡਣੀ ਪਏਗੀ।"

ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਮੁਬੀਨਾ ਨੂੰ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਘੁੱਟ ਲਿਆ, ਜੀਕਰ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਦਾ ਸਾਹ ਰੁਕ ਗਿਆ ਸੀ-ਬੋਲੀ, "ਨਾ ਸਰਦਾਰ ਜੀ-ਇਹ ਨਾ ਆਖੋ। ਜਿਹੜੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋਈ ਇਹਦੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਉਂਦੀ ਏ, ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਵਿਚ ਰਚ ਗਈ ਏ।"

"ਤੁਹਾਡੀ ਖਾਤਰ ਹੀ ਆਖਿਆ ਸੀ। ਛੇ ਮੀਲ ਪੂਰਾ ਟੁਰਨਾ ਏ। ਇਕ ਥਾਂ ਵੀ ਇਹ ਰੋ ਪਈ, ਬਾਲ ਜੁ ਹੋਈ, ਸਾਰੇ ਮਾਰੇ ਜਾਓਗੇ। ਮੇਰੀ ਕਿਸੇ ਮੰਨਣੀਂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਲੁਟੇਰੇ ਰਾਹ ਪਏ ਤਾੜਦੇ ਨੇ!"

"ਉਹ ਜਾਣੇ! ਮਰ ਗਏ ਤਾਂ ਮਰ ਗਏ ਹੀ ਸਹੀ, ਇਹ ਮੈਥੋਂ ਛੱਡੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ।"

"ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਵਾਹ ਸਾਰੀ ਲਾ ਦਿਆਂਗਾ।"

ਖਾਓ ਪੀਏ ਦੇ ਬਾਅਦ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੁਣ ਚੁੱਪ ਚਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਤੱਕਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਤੇ ਮੌਲੂ ਨੇ ਠਾਠੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਏ, ਡਾਂਗਾਂ ਫੜ ਲਈਆਂ। ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਮੁਬੀਨਾ ਜੋਗਾ ਦੁੱਧ ਬੋਤਲ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ। ਸੂਏ ਸੂਏ ਤੁਰਦੇ ਗਏ। ਰਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਉਰਾਂ ਮੁਬੀਨਾ ਰੋ ਪਈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪਰਿਓਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਘੋੜੀਆਂ ਦੀ ਟਾਪ ਕੰਨੀਂ ਪਈ, ਜਿਉਂ ਮੌਤ ਚੜ੍ਹੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੌਲੂ ਤੇ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਘਬਰਾ ਕੇ ਕੰਢੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਏ। ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸੁੱਝਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਝੱਟ ਮੁਬੀਨਾ ਨੂੰ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਕੋਲੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਅਡੋਲ ਬਹਿ ਜਾਣ ਲਈ ਆਖ ਕੇ ਉਹ ਆਪ ਸੂਏ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ।

ਘੋੜੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਲਲਕਾਰਿਆ। ਠਾਠਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਕੋਈ ਓਪਰਾ ਨਹੀਂ-ਮੈਂ ਈ ਹਾਂ।"

"ਕੌਣ-ਜੈਲ ਸਿਹੁੰ?...ਤੇ ਆਹ ਕੀ ਚੁੱਕਿਆ ਈ?"

"ਆਇਆ ਸਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮਗਰੇ-ਸੁਣਿਆਂ ਸੀ ਇਕ ਮੋਟੀ ਸਾਮੀ ਨੱਠ ਰਹੀ ਏ।"

"ਆਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਹੋ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਂ ਪਰ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਲੱਭਾ ਨਹੀਂ।"

"ਗਏ ਜ਼ਰੂਰ ਨੇ-ਆਹ ਬੱਚਾ, ਇਹਦੇ ਰੋਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸੁੱਟ ਗਏ ਨੇ।"

ਘੋੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਵੱਲ ਉਡ ਗਏ। ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਚੰਗੜ੍ਹ ਤੇ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹ ਰਾਜ਼ੀ ਬਾਜ਼ੀ ਹੱਦ ਟੱਪ ਗਏ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਰੁਲਦੇ-ਖੁਲਦੇ ਪਨਾਹਗੁਜ਼ੀਰ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ। ਚੁਗਿਰਦੀਂ ਹਉਕੇ ਤੇ ਅੱਥਰੂ ਸਨ ਪਰ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਖ਼ੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਖਤਰਾ ਟਲ ਗਿਆ। ਕੁੜੀ ਦੇ ਮਾਪੇ ਬਚੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ-ਕਿਹੜੀ ਜਿਉਂਦੀ ਮਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਧੀ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਜਾਏਗੀ!

ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੈਂਪ ਤੋਂ ਮਸਾਂ ਚਾਰ ਘਰ ਦੂਰ ਮੁਬੀਨਾ ਦੀ ਮਾਂ ਸ਼ੁਦੈਣ ਹੋਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਲਈ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਿੱਕ ਕੁੱਟਦੀ ਤੇ ਆਂਹਦੀ ਸੀ, "ਮਾਂ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਡੈਣ ਹਾਂ...ਮਤੇ ਰੋ ਪਏ...ਮਾਰੇ ਜਾਈਏ...ਮੈਂ ਜਿਉਂਦੇ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਆਈ...ਗਿੱਦੜ ਖਾ ਗਏ ਹੋਣਗੇ-ਘੋੜੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠਾਂ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋਦਾਰ ਹੱਥ ਚਿੱਥੇ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਉਹ ਭੁੱਖੀ ਮਰ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ..ਉਹਨੂੰ ਕਿਸ ਦਫ਼ਨਾਇਆ ਹੋਣਾ ਏ!"

ਉਹਦੇ ਕੀਰਨੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਸੁਣੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਂਦੇ। ਉਹਦਾ ਭਰਾ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕੋਲੋਂ ਫੌਜੀ ਟਰੱਕ ਦਾ ਪਰਮਿਟ ਲਿਆ, ਉਹ ਆਪੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਜ਼ੀਨਤ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਪਿੰਡ ਗਿਆ। ਉਥੋਂ ਇੰਨਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੌਲੂ ਚੰਗੜ੍ਹ ਮੁਬੀਨਾ ਨੂੰ ਮਾਨਾਂਵਾਲੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਾਨਾਂਵਾਲਿਓਂ ਇਹ ਸੂਹ ਮਿਲੀ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ੇਖ਼ੂਪੁਰੇ ਆਪਣੇ ਸਾਂਢੂ ਸਾਦਕ ਕੋਲ ਜਾਣ ਲਈ ਆਖਦਾ ਸੀ।

ਲਾਹੌਰ ਮੁੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੇਖ਼ੂਪੁਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਬਣਾਈ। ਜ਼ੀਨਤ ਨੇ ਸ਼ੁਦੈਣਾਂ ਵਾਂਗ ਜ਼ਿੱਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਨਾਲ ਜਾਏਗੀ। ਸਮਝਾਇਆਂ ਉਹ ਸਮਝੇ ਨਾ। ਓੜਕ ਉਹਨੂੰ ਨਾਲ ਹੀ ਖੜਿਆ ਗਿਆ।

ਮੌਲੂ ਠੀਕ ਸ਼ੇਖ਼ੂਪੁਰੇ ਹੀ ਸਾਦਕ ਕੋਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਤਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਪਰ ਨਾ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਤੇ ਨਾ ਮੁਬੀਨਾ ਉਹਦੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭੀਆਂ। ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਕਿਤੇ ਵਾਂਢੇ ਗਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਮੌਲੂ ਨੂੰ ਥਾਣੇ ਫੜ ਲਿਆਏ। ਉਹ ਇਹੀ ਦੱਸੇ ਕਿ ਕੁੜੀ ਉਸ ਲਿਆਂਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ, ਪਰ ਦੁੱਧ ਖੁਣੋਂ ਭੁੱਖੀ ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੋਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਮਰ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਕਬਰ ਛੇਤੀ ਵਿਚ ਪੁੱਟ ਸਕੇ, ਪੁੱਟ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਦੱਬ ਆਏ ਸਨ। ਨਾ ਮਾਰ ਤੇ ਨਾ ਲਾਲਚ ਚੰਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਕੁਝ ਬਕਾ ਸਕੇ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਪੁਲਿਸ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਵੀ ਫੜ ਲਿਆਈ। ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਕੋਈ ਘਬਰਾਹਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਲਫ਼ਜ਼-ਬ-ਲਫ਼ਜ਼ ਆਪਣੇ ਚੰਗੜ੍ਹ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੁਹਰਾ ਦਿੱਤੀ।

ਚੰਗੜ੍ਹ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਜ਼ੀਨਤ ਦਾ ਦਿਲ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਗੱਲ ਉਹੋ ਹੀ ਆਖੀ, ਪਰ ਉਹਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖ ਕੇ ਜ਼ੀਨਤ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਾ ਹੋਈ ਤੇ ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੇਗੀ।

ਇਕੱਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਜ਼ੀਨਤ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਨੇੜਿਓਂ ਤੱਕੇ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਜੀਅ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਉਹ ਘੜੀ ਵੀ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਜਦੋਂ ਮਾਨਾਂਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਕੁੜੀ ਛੱਡ ਜਾਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਸੀ। 'ਖੌਰੇ ਉਹਦੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋਈ ਇਹਦੀ ਜਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਰਚੀ ਹੋਵੇ।' ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਉਤੇ ਝੱਟ ਕਾਬੂ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਜ਼ੀਨਤ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਝੂਠੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੀ ਗਈ।

"ਤੂੰ ਸੱਚ ਆਖਨੀ ਏਂ-ਉਹਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਹੱਥੀਂ ਦਫ਼ਨਾਇਆ ਸੀ?"

"ਹਾਂ ਬੀਬੀ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੈੜੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਮਿੱਟੀ ਪਾਈ ਸੀ।"

"ਉਹਦੇ ਗਲ ਇਕ ਜ਼ੰਜੀਰ ਸੀ?" ਜ਼ੀਨਤ ਨੇ ਕੰਬਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਪੁੱਛਿਆ।

ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਬੋਝੇ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਜ਼ੰਜੀਰੀ ਉਹਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ, "ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਅਮਾਨਤ ਬੀਬੀ।"

ਜ਼ੰਜੀਰੀ ਵੇਖ ਕੇ ਜ਼ੀਨਤ ਦੀਆਂ ਡਾਡਾਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ। ਸਾਰੇ ਅੰਦਰ ਆ ਗਏ। ਜ਼ੰਜੀਰੀ ਜ਼ੀਨਤ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਬੇਹੋਸ਼ ਡਿੱਗੀ ਪਈ ਸੀ।

ਹੁਣ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਚੰਗੜ੍ਹ ਸੱਚੇ ਸਨ। ਸੋਨੇ ਦੀ ਜ਼ੰਜੀਰੀ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਕੁੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਪਣੀ।

ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਉਥੇ ਹੀ ਖਲੋਤੇ ਰਹੇ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਜ਼ੀਨਤ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਲਿਆਉਣ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਆ ਪਹੁੰਚਾ। ਉਹਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ ਗਈ। ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਉਸ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਗੜ੍ਹ ਤੇ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ।

ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਭਾਲਿਆ। ਸਾਹ ਠੀਕ ਸੀ, ਨਬਜ਼ ਠੀਕ ਸੀ।

"ਦੰਦਲ ਦਾ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਇਹਨੂੰ ਪਿਆ ਰਹਿਣ ਦਿਓ-ਸ਼ਾਇਦ ਆਪ ਮੁਹਾਰੀ ਇਹ ਕੁਝ ਬੋਲੇ। ਉਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇਲਾਜ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

ਵੀਹ ਮਿੰਟ ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਈ ਰਹੀ, ਨਾ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਕੁਝ ਬੋਲਿਆ ਹੀ। ਹੁਣ ਡਾਕਟਰ ਸਲਾਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਸੁੰਘਾ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਆਵੇ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਅਡੋਲ ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਇਕ ਬੱਚਾ ਜ਼ੀਨਤ ਦੀ ਛਾਤੀ ਉਤੇ ਲਿਟਾ ਦਿੱਤਾ।

ਕਾਸਮ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਚੀਕ ਵਾਂਗ ਨਿਕਲਿਆ, "ਮੁਬੀਨਾ...!"

ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸੰਨਾਟਾ ਛਾ ਗਿਆ।

ਮੁਬੀਨਾ ਨੂੰ ਲੱਕੋਂ ਅਜੇ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜ਼ੀਨਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਸਨ।

ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਮੁਬੀਨਾ ਨੂੰ ਜ਼ੀਨਤ ਦੀ ਛਾਤੀ ਉਤੇ ਭਾਰ ਸਮਝ ਕੇ ਚੁੱਕ ਲੈਣਾ ਚਾਹਿਆ।

"ਨਹੀਂ-ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਭਾਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਏ," ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਇਹਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋਈ ਉਹਦੇ ਨੱਕ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਲੈਣ ਦਿਓ-ਜ਼ੰਜੀਰੀ ਵਿਚੋਂ ਇਹਦੇ ਗਲ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋਈ ਸੁੰਘ ਕੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ ਏ।"

ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀ ਜ਼ੀਨਤ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਲਈਆਂ-ਤੇ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਕੁਝ ਪਿਆਰਾ ਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਨੀਮ ਹੋਸ਼ੀ ਵਿਚ ਬੋਲੀ, "ਕੌਣ-ਕੌਣ? ਇਹ ਕਿਦ੍ਹੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ, ਇਹ ਕਿਦ੍ਹੇ ਹੱਥ...!"

"ਤੇਰੀ ਮੁਬੀਨਾ।" ਕਾਸਮ ਬੋਲਿਆ।

"ਨਹੀਂ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਸਕੀਨਾ।" ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਆਖਿਆ।

ਜ਼ੀਨਤ ਨੇ ਮੁਬੀਨਾ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵਾਰ ਵਾਰ ਚੁੰਮਿਆ। ਮੁਬੀਨਾ ਰੋ ਪਈ।

ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਬਾਲੜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵਰਚਾਇਆ ਤੇ ਜ਼ੀਨਤ ਨੂੰ ਮੁੜ ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ, "ਤੂੰ ਆਪੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿ ਕੇ ਦੇ...ਬੀਬੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਮੁਬੀਨਾ ਏ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸਕੀਨਾ...ਤੂੰ ਜੰਮੀ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਬਚਾਈ ਏ। ਮੈਂ ਇਹਦਾ ਨਾਂ ਸਕੀਨਾ ਰੱਖਿਆ ਏ। ਜੇ ਇਹ ਤੇਰੀ ਮੁਬੀਨਾ ਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹਦੀ ਮਾਸੀ ਬਣਾਂਗੀ-ਤੇ ਜੇ ਇਹ ਮੇਰੀ ਸਕੀਨਾ ਏ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮਾਸੀ ਬਣ ਜਾਈਂ-ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕਰ ਕੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖੇਂਗੀ, ਪਾਲਾਂਗੀ; ਜਿੱਥੇ ਆਖੇਂਗੀ, ਵਿਆਹਵਾਂਗੀ...ਜੋ ਤੂੰ ਆਖੇਂਗੀ, ਮੈਂ ਮੰਨਾਂਗੀ।"

ਜ਼ੀਨਤ ਨੂੰ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਕੋਈ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ ਦਿਸ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੁਬੀਨਾ ਉਤੇ ਉਹਦਾ ਹੱਕ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਮੁਬੀਨਾ ਦਾ ਮੂੰਹ ਚੁੰਮ ਕੇ ਹੱਥ ਵਧਾ ਕੇ ਮੁਬੀਨਾ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਆਖਿਆ, "ਇਹ ਤੇਰੀ ਹੀ ਸਕੀਨਾ ਰਹੇਗੀ-ਤੂੰ ਮਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਇਹਦੀ ਮਾਸੀ ਬਣਾਂਗੀ...ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਤੂੰ ਵੀ ਮੇਰੀ ਮੰਨ ਲੈ।"

ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਉਹ ਕਮਰਾ ਆਪਣੇ ਲਈ ਛੋਟਾ ਭਾਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਸਕੀਨਾ ਦੀ ਮਾਂ ਸੀ...ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ, ਕੁੜੀ ਦੇ ਮਾਮੇ ਤੇ ਪਿਓ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਸੀ।

"ਹਾਂ-ਮੇਰੀ ਬੀਬੀ ਭੈਣ, ਤੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਕਦੇ ਭੁੰਜੇ ਨਾ ਪਾਵਾਂਗੀ। ਤੂੰ ਕਰ ਹੁਕਮ, ਮੈਂ ਬੰਦੀ ਤੇਰੀ!" ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਏਡਾ ਕੋਮਲ, ਏਡਾ ਚੰਗਾ ਤੇ ਅਮੀਰ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ।

"ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਸਕੀਨਾ ਤੇ ਇਹਦੇ ਮਾਂ ਪਿਓ ਹੁਣ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣਗੇ!" ਜ਼ੀਨਤ ਨੇ ਬਾਹਾਂ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਵੱਲ ਵਧਾ ਕੇ ਆਖਿਆ।

ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਇਹ ਬਾਹਾਂ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਲਈਆਂ। ਮਿਲੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਤੇ ਰਲੇ ਅੱਥਰੂਆਂ ਵਿਚ ਮਾਂ-ਮਾਸੀ ਜਿੰਨਾ ਵੇਰਵਾ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਿਆ।

#

ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਝਰੋਖੇ 'ਚੋਂ

ਕੀ ਮੈਂ ਔਰਤ ਨਹੀਂ?

'ਕੀ ਮੈਂ ਔਰਤ ਨਹੀਂ?' ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਤਕਰੀਰ ਸਜੋਰਨਰ ਟਰੁੱਥ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਓਹਾਇਓ ਸਟੇਟ ਦੇ ਐਕਰੋਨ ਕਸਬੇ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। 1851 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਇਹ ਤਕਰੀਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਈ। ਸਜੋਰਨਰ ਟਰੁੱਥ 1797 ਵਿਚ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਲਾਮ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਉਹਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਂ ਇਸਾਬੈਲਾ ਸੀ। 1827 ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੈਤੋ
ਫੋਨ: 91-97794-26698

ਵਿਰੁਧ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਬੇਬਾਕ ਤੇ ਧੜੱਲੇਦਾਰ ਔਰਤ ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਧਰੀ-ਢਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਸੀ।

ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਘਰੇਲੂ ਖਾਨਾਨਜੰਗੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੇ ਗੋਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਤਕ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹਾ ਛੱਡਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਜੋਰਨਰ ਉਖੜ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਇੱਕਠਾਂ ਵਿਚ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਕਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮਿਲਦੀਆਂ। ਇਹ ਬੇਬਾਕ ਤਕਰੀਰ ਉਹਨੇ ਇੱਕਠ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੋਈ ਟਿੱਪਣੀ ਸੁਣਨ ਮਗਰੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਤਕਰੀਰ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਮਾਨਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਉਕਾ ਹੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਹਦੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਰਾਹਿਆ ਸੀ।

ਇਹ ਤਕਰੀਰ ਫਰਾਂਸਿਸ ਸੇਜ ਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਔਰਤ ਨੇ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀ ਜਿਹੜੀ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਵੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਸੀ,

ਓਸ ਦਿਨ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀਆਂ ਕਰਤਾ-ਧਰਤਾ ਔਰਤਾਂ ਇਸ ਲੰਮੀ-ਲੰਝੀ ਕਾਲੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਸਲੇਟੀ ਰੰਗੀ ਲੰਮੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਇਕ ਟੋਪਾ ਜਿਹਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਦੇਖ ਕੇ ਡਰ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਕਾਲੀ ਔਰਤ ਧੜੱਲੇ ਨਾਲ ਹਾਲ ਵਿਚ ਆ ਵੜੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਰਾਣੀ ਵਾਂਗ ਆ ਕੇ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਲੱਗੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆਂ, ਹੱਕ ਨਾਲ ਬਹਿ ਗਈ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਇਸ ਹਰਕਤ ਨਾਲ ਘੁਸਰ-ਮੁਸਰ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ, 'ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ', 'ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕ, ਤੇ ਕਾਲੇ ਲੋਕ।' ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, 'ਕਾਲੀ-ਕਲੂਟੀ ਜਿਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ' ਵਰਗੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਵੀ ਕੰਨੀ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਬਥੇਰੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਡਰਾਕਲ ਔਰਤਾਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਈਆਂ ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗੀਆਂ, 'ਇਹਨੂੰ ਬੋਲਣ ਨਾ ਦੇਈਂ, ਦੇਖੀਂ ਕਿਤੇ ਇਹ ਗਲਤੀ ਨਾ ਕਰ ਬੈਠੀਂ। ਇਹ ਸਾਡਾ ਭੱਠਾ ਬਹਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦੇਊਗੀ। ਹਰ ਅਖਬਾਰ ਨੇ ਸਾਡੇ ਮੁੱਦੇ ਗੁਲਾਮੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੱਮਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਰਲਗੱਡ ਕਰ ਕੇ ਰੱਖ ਦੇਣੇ ਨੇ। ਸਾਡਾ ਕੱਖ ਨਹੀਂ ਜੇ ਬਚਣਾ।

ਸਜੋਰਨਰ ਟਰੁੱਥ

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਪਤਵੰਤੇ ਸੱਜਣ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਅਤੇ ਚਰਚਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਣਨ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਇਕ ਨੇ ਉਠ ਕੇ ਆਦਮੀਆਂ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਹੱਕਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਰੀ। ਉਹਦਾ ਤਰਕ ਸੀ ਕਿ ਆਦਮੀ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸਿਆਣੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਦੂਜਾ ਤਰਕ ਉਹਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਔਰਤ ਲਈ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਮਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਪਾਪ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕੀਤੀ।

ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਔਰਤਾਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਹੀਆ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਦਮੀ ਬੁਲਾਰੇ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਆ ਬੋਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਭੱਲ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੈਲਰੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਚੀਕਾਂ ਤੇ ਸੀਟੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਮੁੜ ਮੁੜ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਗਰਮੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਪਲ, ਉਸ ਵੇਲੇ, ਸਜੋਰਨਰ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਹਨੇ ਹੁਣ ਤਕ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹਿਲਜੁਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜ-ਛੇ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, 'ਇਹਨੂੰ ਬੋਲਣ ਨਾ ਦੇਈਂ।' ਪਰ ਉਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਤੁਰਦੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਈ। ਸਿਰ ਤੋਂ ਉਹਨੇ ਆਪਣਾ ਪੁਰਾਣਾ ਟੋਪਾ ਜਿਹਾ ਲਾਹਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਕੋਲ ਰੱਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਮੇਰੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਗੱਡ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਨਾਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕਠ ਵਿਚੋਂ ਉਭਰੀਆਂ ਸਨ।

ਮੈਂ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਕੇ ਸਜੋਰਨਰ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸੂਚਨਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸਭ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਦਮ ਚੁੱਪ ਛਾ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਉਸ ਛੇ ਫੁੱਟੀ ਲੰਮ-ਸਲੰਮੀ ਔਰਤ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਅਕੜਾਈ ਦੂਰ ਕਿਧਰੇ ਅੱਖਾਂ ਗੱਡੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੁਪਨਾ ਦੇਖ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਛਾ ਗਈ। ਉਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਡੂੰਘੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਬੋਲੀ। ਆਵਾਜ਼ ਭਾਵੇਂ ਉਚੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਹਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹਰ ਕੰਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ ਤੇ ਹਰ ਕੰਨ ਉਹਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਖਿੜਕੀਆਂ ਟੱਪ ਕੇ ਧੁਰ-ਅੰਦਰ ਤਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੁਣੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਹੇ, 'ਕੀ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਆਂ?' ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਬੋਲੀ,

'ਮੈਂ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਲੋਕ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਲੜਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਦਮੀਆਂ ਜਿੰਨੀ ਹੀ ਤਕੜੀ ਹਾਂ ਤੇ ਜਿੰਨਾ ਕੰਮ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਕਰ ਸਕਦੈ, ਮੈਂ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਆਂ। ਮੈਂ ਹਲ ਵਾਹਿਆ, ਪਾਣੀ ਲਾਇਆ, ਗੋਡੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਫਸਲਾਂ ਵੱਢੀਆਂ ਤੇ ਲੱਦੀਆਂ ਵੀ ਨੇ। ਕੀ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੈ? ਮੈਂ ਆਦਮੀ ਤੇ ਔਰਤ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਸੁਣੀਆਂ ਨੇ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਦਮੀ ਜਿੰਨਾ ਭਾਰ ਚੱਕ ਕੇ ਤੁਰ ਸਕਦੀ ਆਂ ਤੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਖਾ ਵੀ ਸਕਦੀ ਆਂ, ਪਰ ਜੇ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ...। ਮੈਂ ਅੱਜ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਦਮੀ ਜਿੰਨੀ ਤਕੜੀ ਆਂ। ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਸਮਝ ਦਾ ਸੁਆਲ ਐ, ਜੇ ਔਰਤ ਪਊਆ ਹੈ ਤੇ ਆਦਮੀ ਅਧੀਆ ਤਾਂ ਔਰਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਪਣੇ ਪਊਏ ਨੂੰ ਭਰ ਸਕਦੀ? ਸਾਡੇ ਹੱਕ ਸਾਡੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਡਰਨਾ ਜਾਂ ਝਿਜਕਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਡਰੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਹਿੱਸਾ ਵੱਧ ਮਿਲੂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਹਥਿਆ ਲਵਾਂਗੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਸਾਡੇ ਪਊਏ ਵਿਚ ਆਊ ਓਨਾ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਹੈ ਈ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਵਿਚਾਰੇ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਭੰਬਲਭੂਸਿਆਂ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿ ਇਹ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨ। ਓਏ ਨਿਆਣਿਓ, ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਹੈਗੇ ਨੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਪਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਝਗੜੇ ਆਪੇ ਨਿਬੜ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਉਕਾ ਪੜ੍ਹ-ਲਿਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਸੁਣ ਸਕਦੀ ਆਂ। ਮੈਂ ਅੰਜੀਲ ਵੀ ਸੁਣੀ ਹੈ ਕਿ ਹਵਾ ਨੇ ਆਦਮ ਨੂੰ ਪਾਪ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਚਲੋ, ਏਵੇਂ ਈ ਸਹੀ, ਜੇ ਇਕ ਔਰਤ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਪੁੱਠੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਸਿੱਧੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਤਾਂ ਦਿਓ। ਇਥੇ ਇਕ ਔਰਤ ਨੇ ਯਸੂ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 27 ਉਤੇ)

ਵੈਰੋਕਿਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਆਦਮੀ

ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਰੰਗ ਵੀ ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹਾ ਹੈ। 'ਵੈਰੋਕਿਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਆਦਮੀ' ਵਿਚ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਈ ਇਕ ਮਿਲਣੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇਹ ਲਿਖਤ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਲੇਖਕ ਦੀ ਵਰਿਆਮ ਲਿਖਣ-ਸਮਰਥਾ ਦੀ ਹੀ ਸੂਹ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਆਉਂਦੇ ਬਹੁ-ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਹੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਮੁਬੀਨਾ ਕਿ ਸੁਕੀਨਾ' ਨਾਲ ਜੋੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਇਹੀ ਪੱਖ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਦਾ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਅਧੀਨ ਕਹਾਣੀ 'ਮੁਬੀਨਾ ਕਿ ਸੁਕੀਨਾ' ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਪਰਚੇ ਦੇ ਇਸੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਤੀਬਰਤਾ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕੇ ਕਾਰਨ ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਮੱਦਦ ਮਿਲੇਗੀ ਜੋ ਵਰਿਆਮ ਸੰਧੂ ਦੀ ਇਸ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬਿਆਨ ਹੋਈ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਸਾਡਾ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਡਾਕਟਰ ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਵੱਲੋਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਚੀਨੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿਚ ਸੀ। ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਤੋਂ ਤੁਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ। ਵਾਰ ਵਾਰ ਫ਼ੋਨ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਘੜੂੰਆਂ "ਹੁਣੇ ਪਹੁੰਚੇ ਲਓ" ਆਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਵਾਸ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਕਸਬੇ ਮੁਰੀਦ ਕੇ ਦੇ ਸ਼ੋਅਰੂਮ ਤੋਂ ਜੁੱਤੀਆਂ ਖ਼ਰੀਦਦਿਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਦੇਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਸਾਡੇ ਇਸਤਕਬਾਲ ਲਈ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਦਿੱਤੇ ਟਾਈਮ ਤੋਂ ਦੋ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਪਛੜ ਕੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸਾਂ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖਲੋਤੇ ਸਾਡੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
ਫੋਨ: 1-416-918-5212

ਮੁੱਢਲੀ ਦੁਆ ਸਲਾਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਅੰਦਰ ਖਾਣੇ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਉਤੇ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਸਾਥੋਂ ਇਲਾਵਾ ਚੌਧਰੀ ਅਸ਼ਰਫ਼ ਅਤੇ ਡਾ. ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜੀਅ ਰਲਾ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਾਰਾਂ ਚੌਦਾਂ ਜਣੇ ਸਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਈ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਸਿਰਫ਼ ਮੈਂ ਹੀ ਓਪਰਾ ਸਾਂ। ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਘੜੂੰਆਂ ਨੇ ਹਰ ਵਾਰ ਵਾਂਗ ਇੱਥੇ ਵੀ ਮੇਰੀ ਚੰਗੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਈ।

ਮੇਰੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਡਾ. ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਨੇ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਆਖਿਆ, "ਲਓ ਜੀ! ਫ਼ਿਰ ਤਾਂ ਲਿਖਾਰੀ, ਪੁਕਾਰੀ ਤੇ ਖਿਡਾਰੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ।"

ਫ਼ਿਰ ਉਹਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਕਹੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ, "ਲਿਖਾਰੀ ਸੰਧੂ ਸਾਹਬ ਹੋ ਗਏ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਘੜੂੰਆਂ ਸਾਹਬ; ਤੇ ਪੁਕਾਰੀ ਹੋ ਗਏ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੀਡਰ, ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਘੜੂੰਆਂ ਸਾਹਬ ਵਰਗੇ; ਤੇ ਖਿਡਾਰੀ ਆਪਾਂ ਉਂਜ ਬੜੇ ਵਧੀਆ ਰਹੇ ਆਂ। ਹਾਕੀ ਦੇ ਕਪਤਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਿਹੜਾ ਏ ਤੁਹਾਡਾ ਸੰਧੂ ਸਾਹਬ?"

"ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਕਸੂਰ ਦਾ ਹੀ ਪਿੰਡ ਸੀ। ਪਿੱਛੋਂ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਕਸੂਰ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਚਾਰ ਠਾਣੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਵੱਖਰੀ ਤਹਿਸੀਲ ਪੱਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਪਿੰਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਚਮਕ ਆਈ। ਜਿਹੜੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, "ਲਓ ਸੁਣੋ ਬਈ! ਐਧਰ ਅੰਬਰਸਰੀਏ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ।"

"ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਬ ਕਿਹੜਾ ਪਿੰਡ ਸੀ ਤੁਹਾਡਾ?"

"ਪਿੰਡ ਵੈਰੋਕੇ, ਥਾਣਾ ਲੋਪੋਕੇ, ਤਹਿਸੀਲ ਅਜਨਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ! ਤੁਸੀਂ ਲਿਖਾਰੀ ਓ, ਸ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਤਾਂ ਸੁਣਿਆ ਈ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸਾਏ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਦੇ ਗੁਆਂਢ 'ਚ ਸੀ ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ। ਲੋਪੋਕੇ ਦੇ ਨੇੜੇ।"

ਐਤਕੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਮੇਰੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਵੀ ਲਿਸ਼ਕ ਹੋਵੇਗੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਸਾਂਝ ਦਾ ਪਰੁੱਚਾ ਧਾਗਾ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਦੇ ਮਣਕੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜਗਮਗਾਹਟ ਨੇ ਰੂਹ ਨੂੰ ਰੁਸ਼ਨਾਉਣਾ ਹੀ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਲਾਰੰਸ ਗਾਰਡਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਬਾਗ਼-ਏ-ਜਿਨਾਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਚ ਲੈ ਆਇਆ। ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਘੜੂੰਆਂ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮਿਲਣੀ ਦਾ ਸੀ। ਸਵੇਰ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਨੇ ਅਜੇ ਪੂਰਬ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਚਿਹਰਾ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਝਾਤ ਮਾਰੀ ਸੀ। ਬਾਗ਼-ਏ-ਜਿਨਾਹ ਵਿਚ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਤਣਦਾ ਸਰਦਾਰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਤੁਰਿਆ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਸਾਸਰੀਕਾਲ! ਕੀ ਹਾਲ ਚਾਲ ਨੇ? ਕਿੱਥੋਂ ਆਏ ਹੋ? ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ?"

"ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਘੜੂੰਆਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ-ਏ-ਮਾਲ ਰਹਿ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।"

"ਵਾਹ ਜੀ ਵਾਹ!" ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਗਰਮਜੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਘੜੂੰਏਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਹੱਥ ਘੁੱਟਦਿਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ, "ਜਨਾਬ! ਮੈਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਬਕਾ ਵਜ਼ੀਰ ਜੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਸਾਬਕਾ ਵਜ਼ੀਰ ਦੂਜੇ ਸਾਬਕਾ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਮੁਖ਼ਾਤਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।"

ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ-ਚਾਅ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਲੀ ਘੁਲ ਗਈ।

"ਇੱਕ ਵਜ਼ੀਰ ਹੁਣ ਦੂਜੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਚਾਹ ਅਤੇ ਖਾਣੇ ਉਤੇ ਨਾ ਬੁਲਾਵੇ ਤਾਂ ਦੋਵਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਹੱਤਕ ਹੈ।"

ਘੜੂੰਏਂ ਨੇ ਉਹਦਾ ਚਾਹ ਅਤੇ ਖਾਣੇ ਦਾ ਸੱਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਫ਼ਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਹੱਬਤੀ ਮਿਲਣੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਵੀ ਘੜੂੰਆਂ ਲਾਹੌਰ ਆਉਂਦਾ, ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਮਹਿਮਾਨ ਨਿਵਾਜ਼ੀ ਕਬੂਲੇ ਬਿਨਾਂ ਵਾਪਸ ਨਾ ਜਾਂਦਾ।

ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਦੇ ਕਹੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਸਚਮੁੱਚ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ 'ਪੁਕਾਰੀ' ਭਾਵ ਬੁਲਾਰਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕੁੱਝ ਹੀ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੁਫ਼ਤਗੂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਬੱਸ ਮੇਰੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਸਵਾਲ ਸਨ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਦੇ ਤਰਲ ਤਿਲਕਦੇ ਬੋਲ। ਉਹਦੇ ਬੋਲ ਉਡਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਪਿਛੋਕੜ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਕਦੀ ਇਸ ਬਨੇਰੇ ਉਤੇ ਬੈਠਦੇ ਤੇ ਕਦੇ ਉਸ ਬਨੇਰੇ 'ਤੇ। ਉਹਦਾ ਪਿੰਡ, ਉਹਦਾ ਇਲਾਕਾ, ਜਿਹੜਾ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਬੰਦ ਕਲੀ ਵਾਂਗ, ਛੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿਮਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਪੂਰੇ ਜਲੌ ਵਿਚ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਖਿੰਡਾਉਂਦਾ ਖਿੜ ਉਠਿਆ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਵੈਰੋਕੇ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਿਲਮ ਵਾਂਗ ਸਾਡੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਵਿਛਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ, ਰਾਹਾਂ ਦੇ ਮੋੜ, ਬੱਸਾਂ ਦੇ ਅੱਡੇ, ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਬੋਲ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੇ ਕੱਲ੍ਹ ਵਾਂਗ ਯਾਦ ਸਨ। ਵੈਰੋਕੇ ਪਿੰਡ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਸੰਸਾਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਪ੍ਰਮੰਨਿਆ ਸ਼ਖ਼ਸ ਬਾਲਾਂ ਵਾਂਗ ਵੈਰੋਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਫ਼ਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ, "ਮੇਰੇ ਵੀ ਤਹਿਸੀਲ ਅਜਨਾਲੇ ਵਿਚ ਨਾਨਕੇ ਨੇ।"

"ਕਿਹੜੇ ਪਿੰਡ?"

"ਚਵਿੰਡਾ ਕਲਾਂ।"

"ਲੈ ਚਵਿੰਡਾ। ਆਹ ਆਪਣਾ ਚਵਿੰਡਾ! ਚਵਿੰਡੇ ਦੀਆਂ ਜੁੱਤੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਨ, ਤਿੱਲੇ ਵਾਲੀਆਂ। ਆਹੋ! ਅਟਾਰੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਰਣੀਕੇ ਰੰਗੜ੍ਹ ਵਾਲਾ ਮੋੜ ਮੁੜੀਏ, ਅੱਗੇ ਲਾਹੌਰ ਬਰਾਂਚ ਦਾ ਬਹਿੜਵਾਲ ਵਾਲਾ ਪੁਲ। ਬਹਿੜਵਾਲ ਤੋਂ ਜੇ ਨਹਿਰੋ ਨਹਿਰ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਗਲਾ ਪਿੰਡ ਚਵਿੰਡਾ, ਅੱਗੇ ਬਰਾੜ, ਅੱਗੇ ਕੁਰਾਲੀ ਦੇ ਘਰਾਟ। ਜੇ ਬਹਿੜਵਾਲੋਂ ਸੜਕੇ ਸੜਕ ਚੱਲੀਏ, ਅੱਗੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਵਣੀਏ ਕੇ, ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਚਵਿੰਡਾ, ਅੱਗੇ ਕੁਹਾਲਾ, ਤੇ ਫ਼ਿਰ ਚੁਗਾਵੇਂ ਵਾਲਾ ਚੌਕ, ਚੁਗਾਵੇਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧੀ ਸੜਕ ਅਜਨਾਲੇ ਨੂੰ, ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਲੋਪੋਕੇ, ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ, ਵੈਰੋਕੇ ਤੇ ਚੱਕ ਮਿਸ਼ਰੀ ਖਾਂ। ਚੁਗਾਵੇਂ ਵਾਲੇ ਚੌਕ ਤੋਂ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਕੁਹਾਲੀ, ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਤੇ ਅੰਬਰਸਰ। ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਰੋਡ ਤੇ ਅਟਾਰੀ ਰੋਡ ਦੇ ਪੁਤਲੀ ਘਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾ ਮਿਲਦੇ ਤਿਕੋਣ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਥੋੜਾ ਪਿੱਛੇ ਕਰਕੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੀ ਸ਼ਾਹੀ ਇਮਾਰਤ। ਪਿੰਡੋਂ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ, ਭਾਵੇਂ ਚੁਗਾਵੇਂ ਤੋਂ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਹੋ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚਲੇ ਜਾਓ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਧੇ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਰੋਡ ਰਾਹੀਂ। ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਪੈਂਡਾ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਗਾਹਿਆ ਹੋਇਆ। ਕੀ ਘਰਿੰਡਾ, ਘਰਿੰਡੀ, ਕਾਓਕੇ, ਮੋਦੇ, ਧਨੋਏ, ਕੰਜਰੀ ਦਾ ਪੁਲ। ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਦਾ ਮੇਲਾ ਵੇਖਣ ਜਾਣਾ, ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਮੰਡੀ ਵੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ। ਰਾਮ ਤਲਾਈ ਵਿਚ ਵੱਟੇ ਢੂੰਟੇ ਵੀ ਮਾਰਨੇ। ਆਹਾ...ਹਾ...ਹਾ...ਆਹਾ...!"

ਉਹਨੇ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਸਰਸ਼ਾਰ ਹੋ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲਈਆਂ।

ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ ਪਈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਕਰੇ ਤੇ ਕਿਹੜੀ ਨਾ ਕਰੇ। ਉਹ ਉਸ ਦੌਰ ਨੂੰ, ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ, ਉਸ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਮੁੱਠੀ ਵਿਚ ਫੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਇਕ ਕਬੂਤਰ ਨੂੰ ਫੜਨਾ ਲੋਚਦਾ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਉਹਦੀ ਤਲੀ 'ਤੇ ਆ ਬੈਠਦਾ ਤੇ ਫ਼ਿਰ ਤੀਜਾ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ 'ਗੁਟਰ-ਗੂੰ, ਗੁਟਰ-ਗੂੰ' ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਸਰੋਤੇ ਉਸ ਗੰਭੀਰ ਬੰਦੇ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਝਲਕ ਆਏ ਬਚਪਨ ਦੇ ਵੈਰਾਗ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਦੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚਲੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰੀਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਮੇਰੇ ਸਮੇਤ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕ ਵਰਗ ਨਾਲ ਕਿੰਨਾ ਨੇੜੇ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਤੇ ਸ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੋਈ ਚੇਤੇ ਵਿਚ ਵੱਸੀ ਯਾਦ ਦੱਸਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਨਸ਼ਿਆਇਆ ਹੀ ਗਿਆ।

ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਕਿਲੇ ਦੀ ਇਕ ਝਲਕ।

ਉਹਨੇ ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀਆਂ ਅਤੇ ਹੱਥ ਉਠਾ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, "ਆਏ-ਹਾਏ-ਹਾਏ! ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ! ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ! ਬਾਬੇ ਸ਼ਾਹ ਬਖ਼ਤਿਆਰ ਦਾ ਮੇਲਾ ਲੱਗਣਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁਆ ਨਾਲ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੇ ਘਰ ਬੇਟਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਵਾਲਾ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਣਾਇਆ। ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਥਾਂ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਲੈ ਲਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਅਤੇ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਕੀ ਪੁੱਛਦੇ ਓ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੀ ਪ੍ਰੀਤ-ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਬੜਾ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਹਿੱਸਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਦੇ ਐਕਟੀਵਿਟੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਇਆ।"

ਤੇ ਫ਼ਿਰ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ 'ਪਹਿਲਾ' ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਹੋਰ ਪਸਾਰ ਦਿੱਸਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ।

"ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵੈਰੋਕਿਆਂ ਦੇ ਐਕਟੀਵਿਟੀ ਸਕੂਲ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮੈਂ ਸਾਂ। ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵੈਰੋਕਿਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਐਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐਸ. ਡਾਕਟਰ ਮੈਂ, ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵੈਰੋਕਿਆਂ ਦਾ ਪਰੋਵਿੰਸ਼ਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਦੋ ਵਾਰ ਬਣਿਆ ਪਹਿਲਾ ਮੈਂਬਰ ਮੈਂ। ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵੈਰੋਕਿਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹੋਮ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਮਨਿਸਟਰ ਮੈਂ।" ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ 'ਪਹਿਲਾਂ' ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵੈਰੋਕਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਮਾਣ ਮੱਤਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਈ ਸੂਬਾਈ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ; ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੈਂਬਰ, ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ 'ਆਪ' ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਵੈਰੋਕਿਆਂ ਦਾ 'ਪਹਿਲਾ' ਆਦਮੀ ਸੀ। ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਇਸ ਵੇਲੇ 'ਵੈਰੋਕੇ' ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਮਾਣ ਸਨਮਾਨ ਨੂੰ ਉਹ 'ਵੈਰੋਕੇ' ਦੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਹਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਐਕਟੀਵਿਟੀ ਸਕੂਲ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ ਸੀ।

"ਮੇਰੀ ਜਨਮ ਤਰੀਕ 24 ਜੁਲਾਈ 1929 ਦੀ ਹੈ। ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸਾਂ ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਅੱਬਾ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਨੰਬਰਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ। ਮੇਰਾ ਅੰਕਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਮਾਮਾ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਦੇ ਬੈਂਕ ਦਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਬੈਂਕ 'ਚ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ।" ਉਹ ਹੱਸਿਆ।

"ਰਾਈਂ ਬਰਾਦਰੀ ਸੀ ਸਾਡੀ। ਦੋ ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਮੀਨ। ਕਿੱਕਰਾਂ ਵਾਲਾ ਖੂਹ ਸੀ ਸਾਡਾ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਮੁੱਲ ਲਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਾ। ਸਭ ਯਾਦ ਨੇ। ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ, ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ, ਸਾਵਣ ਸਿੰਘ, ਤੇਜੋ, ਕੁਸ਼ੱਲਿਆ, ਪ੍ਰੀਤੋ। ਆਹ, ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋਤੇ ਨੇ ਅਜੇ ਵੀ। ਸ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ, ਨਵਤੇਜ, ਉਮਾ, ਉਰਮਿਲਾ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਐਕਟੀਵਿਟੀ ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਫ਼ਿਰ ਭੀਲੋਵਾਲ ਦੇ ਡੀ.ਬੀ. ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਅੱਠਵੀਂ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। ਜੂਨੀਅਰ, ਸੀਨੀਅਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਅਜਨਾਲੇ ਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਵੈਰੋਕਿਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੁੰਡਾ ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਚੌਥੀ ਤੋਂ ਐਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐਸ. ਤੱਕ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ ਲਿਆ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਹਾਕੀ ਦਾ ਖਿਡਾਰੀ ਮੈਂ ਬੜਾ ਆਹਲਾ ਸਾਂ। ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਦੇ ਕੱਲਰਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਹਾਕੀ ਖੇਡੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੱਲਰਾਂ ਵਿਚ ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਕੀ ਖੇਡਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅਜਨਾਲੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹਾਕੀ ਦੀ ਟੀਮ ਦਾ ਕਪਤਾਨ ਸਾਂ। 1944-45 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਡਾਂਗ ਫੜ ਕੇ ਆਇਆ, ਕਹਿੰਦਾ, 'ਭਰਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਓ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਰਤੀ ਕਰਵਾ ਦੇਈਏ। ਅਸੀਂ ਗਏ ਵੇਖਣ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਭਰਤੀ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਜਣੇ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਸਤਰਵਾਲੀਏ ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਮੈਥੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਪਿੱਛੋਂ ਜਾ ਕੇ ਉਹੋ ਹੀ ਮੁੰਡਾ ਅਖ਼ਤਰ ਅਬਦੁੱਲਾ ਰਹਿਮਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਚੀਫ਼ ਆਫ਼ ਆਰਮੀ ਸਟਾਫ਼ ਵੀ ਬਣਿਆ।" ਉਹਦੇ ਭਰੇ ਅੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਯਾਦਾਂ ਬੇਤਰਤੀਬੀ ਨਾਲ ਛਲਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

"ਐਕਟੀਵਿਟੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਕੋਈ ਯਾਦ?" ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਵਾਪਸ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਮੋੜ ਕੇ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ।

"ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟੀਵਿਟੀ ਸਕੂਲ ਦਾ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਾਂ, ਦੂਜਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਦਿਕ। ਉਹ ਵੀ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਉਥੇ ਦਾਖ਼ਲ ਕਰਾ ਕੇ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਦਹਿਰੀਆ (ਨਾਸਤਕ ਜਾਂ ਰੱਬ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ) ਹੋ ਜਾਊ ਪਰ ਸਾਡਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰੈਸਿਵ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਨਾਨਾ ਚੌਧਰੀ ਚਿਰਾਗ਼ਦੀਨ ਤਾਂ ਉਰਦੂ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।"

"ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਨੂੰ 'ਭਰਾ ਜੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ।" ਉਹ ਹੱਸਦਾ ਹੈ, "ਕੋਈ ਉਸਤਾਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਭ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਸਮਝਾਉਂਦੇ, ਪਰ ਭਰਾ ਜੀ, ਸਾਡੀ ਓਨਾ ਚਿਰ ਤੱਕ ਜਾਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਛੱਡਦੇ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੱਕ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ। ਛੁੱਟੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਰਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਐਂ ਆ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਾਂ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਵਰਗੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਮਾਹੌਲ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖੇ। ਸਾਡੀ ਸਵੇਰ ਦੀ ਪਰੇਅਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ,

ਜੈ ਜੈ ਜਨਨੀ ਭਾਰਤ ਮਾਂ!
ਕਸ਼ਟ-ਨਿਵਾਰਨੀ ਭਾਰਤ ਮਾਂ!"

"ਤੇ ਜਾਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਇਕਬਾਲ ਦੀ 'ਉਠੋ ਮੇਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕੇ ਗਰੀਬੋਂ ਕੋ ਜਗਾ ਦੋ।' ਸ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸਕੂਲ ਦਾ ਗੇੜਾ ਮਾਰਦੇ। ਉਸਤਾਦਾਂ ਅਤੇ ਤਾਲਬੇ-ਇਲਮਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ। ਸਾਨੂੰ ਲੈਕਚਰ ਵੀ ਦਿੰਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ, ਉਹ ਸਪੇਸ ਨੂੰ 'ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ' ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਲਾਗੇ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਦਰਸ ਦਿੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਸਰੀਰ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਭਾਰੀ ਸੀ ਪਰ ਬੜੀ ਬਣਦੀ ਤਣਦੀ, ਸੁਨੱਖੀ ਜ਼ਨਾਨੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਧੀ ਉਮਾ, ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਗਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਨਵਤੇਜ ਹਾਕੀ ਦਾ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਖਿਡਾਰੀ ਸੀ। ਸਕੂਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੜਕੋਂ ਪਾਰ ਸੁੱਕਾ ਤਲਾਬ ਸੀ, ਚੁਗੱਤਿਆਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦਾ। ਇੱਥੇ ਅਸੀਂ ਡਰਾਮੇ ਵੇਖਦੇ ਸਾਂ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਡਰਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਲਾਅ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੋਂ ਅੰਬਰਸਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮੋਟਰ ਚੱਲਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।"

"ਆਪਣੀਆਂ ਈ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਈ ਜਾਂਦੇ ਓ। ਇਹ ਵੀ ਦੱਸੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਵੀ ਅੰਬਰਸਰ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਗੇਟ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।" ਮੇਜ਼ ਦੇ ਪਰਲੇ ਪਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੀ ਉਹਦੀ ਦੂਜੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਜਵਾਨ ਪਤਨੀ ਜਿਹੜੀ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਸਾਈਕੋਲੋਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਸੀ, ਨੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਲਾਡ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਉਹਨੂੰ ਹੱਥ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਰੋਕ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, "ਉਹ ਵੀ ਦੱਸਦਾਂ, ਉਹ ਵੀ ਦੱਸਦਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੁੱਕ ਲੈਣ ਦੇ।"

ਉਹਦੀ ਬੇਗ਼ਮ ਦੀ ਵੱਖੀ ਨਾਲ ਬੈਠੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਲਾਂ-ਸਤਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਜਵਾਨ ਬੇਟੀ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਟਕੋਰ ਕੀਤੀ, "ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਨਾ ਹੁਣ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਮੁੱਕੀ!" ਨੇੜੇ ਹੀ ਉਹਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਵੀ ਬੈਠਾ ਮੁਸਕੜੀਏਂ ਹੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਬੈਰੇ ਟੇਬਲਾਂ ਉਤੇ ਪਈਆਂ ਜੂਠੀਆਂ ਪਲੇਟਾਂ ਚੁੱਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਰਹੇ ਬੈਰਿਆਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਂਦਿਆਂ ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਨੇ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਇਸ ਵੇਲੇ 77 ਸਾਲ ਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਦੂਜੀ ਬੀਵੀ ਹੈ। ਮੈਥੋਂ ਕਈ ਸਾਲ ਛੋਟੀ। ਮੈਂ ਵੇਖੋ ਅਜੇ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹਾਂ।" ਉਹਦੀ ਦਿੱਖ ਤੋਂ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਫ਼ਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਹਿਸਾਬ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 20-25 ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਖਾਣਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਦਿਲ ਫੋਲਣ ਦਾ ਹੱਥ ਆਇਆ ਮੌਕਾ ਗਵਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਹੁਣ ਸਭ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਡਾਕਟਰ

ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਬਣੀਆਂ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਕੋਠੀਆਂ ਵੀ ਵਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਚਾਹ ਪਿਆ ਕੇ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਛੁਕ ਸੀ। ਰਾਤ ਅਸੀਂ ਚੌਧਰੀ ਅਸ਼ਰਫ਼ ਦੇ ਮਹਿਮਾਨ ਸਾਂ।

ਅਸੀਂ ਉਹਦੇ ਇੱਕ ਡਾਕਟਰ ਪੁੱਤ ਦੇ ਘਰ ਗਏ। ਦੂਜੀ ਕੋਠੀ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜਵੀਂ ਸੀ। ਉਹਦੀਆਂ ਨੂੰਹਾਂ ਅਤੇ ਪੋਤਰੇ ਪੋਤਰੀਆਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਨੂੰਹਾਂ ਆਪਣੀ ਹਮ ਉਮਰ ਸੱਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਮਿਲੀਆਂ। ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਰਲ ਕੇ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਦਾਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਇੱਕੋ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜੀਅ ਮਿਲ ਬੈਠੇ ਹੋਈਏ।

ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਦੇ ਹੋਠਾਂ 'ਚੋਂ ਬੋਲ ਕਿਰ ਕਿਰ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ। "ਮੈਂ ਅੰਬਰਸਰ ਦੀ ਗਲੀ ਗਲੀ ਦਾ ਵਾਕਿਫ਼ ਸਾਂ। ਕੰਪਨੀ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸੈਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ। ਹਾਲ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੇ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਅੰਬਰਸਰ ਵਿਚ ਸਾਂ; ਕਟੜਾਂ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਚਾਹ ਮਹਿਰ ਖੀਵਾ, ਨਜ਼ਦੀਕ ਜ਼ਨਾਨਾ ਹਸਪਤਾਲ। ਉਥੋਂ ਮੈਂ ਤੁਰਦਾ ਤੁਰਦਾ ਹਾਲ ਬਾਜ਼ਾਰ ਗਿਆ। ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਮੋਟਾ ਸਾਰਾ ਗੰਨਾ ਇੱਕ ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਗੁੱਟ 'ਤੇ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹਦੀ ਤਲਵਾਰ ਖੋਹ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਕਟੜਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਚੱਲ ਸੋ ਚੱਲ। ਹਵਾ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਹਿਰ ਹੀ ਘੁਲ ਗਿਆ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਛੁਰੇ ਮਾਰਦੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਰਤਦੇ। ਤੁਰਦੀ ਹੋਈ ਅੱਗ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।"

ਮੇਰੇ ਆਖਣ 'ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵੈਰੋਕਿਆਂ ਤੋਂ ਉਜੜਨ ਦੀ ਖਿੱਲਰੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

"ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਦਰਿਆਓਂ ਪਾਰ ਲਹਿੰਦੇ ਬਾਬੁਕ ਵਾਲੀਆਂ ਦਾ ਘਰ ਸੜਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ਼ਤਿਆਲ ਮਚਾਇਆ। ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਦਸ ਵਜੇ ਹਮਲਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਖਾਲੂ ਚੱਕ ਮਿਸ਼ਰੀ ਖਾਂ ਦਾ ਨੰਬਰਦਾਰ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਭੱਜ ਕੇ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, "ਹੱਦ ਹੋ ਗਈ ਯਾਰ! ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੇ। ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਨੇ, ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੀ ਕਹਿਣਾ?" ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤਾਂ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਸਾਡੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਅਜੇ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਰੈਡ ਕਲਿੱਫ਼ ਮਿਸ਼ਨ ਨੇ 18 ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਣਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਣਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਇਲਾਕਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ। ਸਾਨੂੰ ਸ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬੜਾ ਆਸਰਾ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਚਾਰ ਜਣੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਸਾਂ ਕਿ ਰੈਡ ਕਲਿੱਫ਼ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਾਡੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਰੇਡੀਓ ਉਤੇ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਮਿਲੀ ਕਿ ਲੋਪੋਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ। ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫ਼ਟਾ ਫ਼ਟ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਦੌੜ ਜਾਹ ਤੇ ਆਪਣੇ ਅੱਬੂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕਿ ਘਰ ਛੱਡ ਜਾਣ। ਅਸੀਂ ਮਾਰਦੇ ਛਾਲਾਂ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਆ ਗਏ। ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਆਹ ਤਾਂ ਵਾਹਗਾ ਹੈ, ਆਪਾਂ ਹੁਣੇ ਟੱਪ ਜਾਣਾ ਹੈ।"

"ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਨਾਨਾ ਹੁਣੇ ਮੱਝ ਚੋਅ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹਨੇ ਦੁੱਧ ਵਾਲੀ ਬਾਲਟੀ ਚੌਂਤਰੇ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਜ਼ੇ ਦੁੱਧ ਦਾ ਇੱਕ ਗਿਲਾਸ ਭਰ ਕੇ ਪੀਤਾ ਤੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾਉਣੀਆਂ ਛੱਡੋ ਤੇ ਭੱਜਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰੋ। ਕਾਹਲੀ ਅਤੇ ਘਬਰਹਾਟ ਵਿਚ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਪਿੰਡ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। 1700 ਰੁਪਈਆ ਕੋਲ ਸੀ। ਉਹ ਅਸੀਂ ਲੱਕਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਚਾਰ ਮੱਝਾਂ ਸਨ ਸਾਡੇ ਕੋਲ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗਲ ਲਪੇਟ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਅੱਲਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਗਵਾਂਢੀ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਤਰਖਾਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਲੈ ਇਹ ਘਰ-ਬਾਰ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਹਵਾਲੇ।" ਦੋ ਕੋਠੇ ਕਣਕ ਨਾਲ ਭਰੇ ਸਨ। ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਵਾਪਸ ਵੀ ਆ ਹੀ ਜਾਈਏ। ਭੀਲੋਵਾਲ ਦੇ ਕੱਲਰਾਂ 'ਚ ਅਸੀਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੱਕੀ ਬੰਦੂਕ ਸੀ। ਰਾਣੀਆਂ ਕੋਲ ਹੇਤਮ ਦੇ ਕਿਲੇ ਕੋਲ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਬਰਛੀ ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਦੌੜਿਆ, ਅੱਗੇ ਮੱਝਾਂ ਚਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਮੱਝਾਂ ਵਿਚ ਵੜ ਗਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਾਹ ਬਣਾ ਕੇ ਭੱਜਿਆ। ਮੈਂ ਲੰਘਿਆ ਤਾਂ ਮੱਝਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੁੜ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਲਾ ਪਾਕ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸ ਬਰਛੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਰਾਹ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਬਚ ਕੇ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਓਦਣ ਜੁੰਮੇ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ।"

"ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਚ ਕੇ ਪਾਰ ਆ ਗਏ। ਡਰ, ਭੁੱਖ ਅਤੇ ਪਿਆਸ ਅੰਤਾਂ ਦੀ। ਮਰਲ ਮਾੜੀ ਇੱਕ ਬੀਬੀ ਰੋਟੀਆਂ ਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਤੰਦੂਰ ਉਤੇ। ਉਸ ਨੇ ਤੰਦੂਰ ਦੀ ਪੱਕੀ ਰੋਟੀ ਅਚਾਰ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਰੋਟੀ ਦਾ ਜੋ ਸਵਾਦ ਆਇਆ, ਉਹ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਾ। ਈਚੋਗਿਲ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਇੱਥੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾਇਆ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਬੰਦੂਕ ਨਾ ਚਲਾਈ। ਅਸੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਰਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹਿ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਨੇ ਚੌਲ ਬਣਾ ਕੇ ਖਾਧੇ। ਡੇਢ ਮਹੀਨਾ ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਭੁੰਜੇ ਸੌਂਦੇ ਰਹੇ, ਫ਼ਿਰ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਬਾਗ਼ਬਾਨ ਪੁਰੇ ਲਾਹੌਰ ਸੈਟ ਹੋ ਗਏ।"

"ਮੈਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਨਹੀਂ ਸੁੱਤਾ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਕੱਲਰਾਂ ਵਿਚ ਯਾਰਾਂ ਨਾਲ ਹਾਕੀ ਖੇਡਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਕਦੀ ਅੰਬਰਸਰ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਅਤੇ ਕਦੀ ਅਜਨਾਲੇ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਨੱਕ ਫੜ ਕੇ ਚਪੇੜਾਂ ਮਾਰਦਾ। ਹੁਣ ਆਪ ਦੇ ਐਸੀ ਚਪੇੜ ਵੱਜੀ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦੁਖਦੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਪਲੋਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਪਿਛਲੇ ਸੱਠ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪੀੜ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਮੱਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾਂ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪੀੜ ਦਾ ਸੇਕ ਘਟ ਰਿਹਾ ਹੈ।"

ਤੇ ਫ਼ਿਰ ਉਹਨੇ ਜਿਹੜਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਛੋਹਿਆ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਜਾਣਿਆਂ ਪਛਾਣਿਆਂ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ, "ਮੇਰੀ ਸਕੀ ਮਾਸੀ ਸਰਦਾਰ ਬੀਬੀ ਤੇ ਮਾਸੜ ਚੌਧਰੀ ਇਬਰਾਹੀਮ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਚੱਕ ਮਿਸ਼ਰੀ ਖਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਹੋ ਚੌਧਰੀ ਇਬਰਾਹਿਮ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸਾਡੇ ਯਾਰ ਨੇ, ਭਰਾ ਨੇ ਪਰ ਜਦੋਂ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਅਗਲਿਆਂ ਥਾਣੇਦਾਰ ਸਿਕੰਦਰ ਹਯਾਤ ਦੀ ਵਰਦੀ ਲੁਹਾ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੁਲਿਸ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਹਮਲਾ ਹੋਣਾ ਪੱਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਬੜਾ ਹੌਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਸੁਆਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਪਰ ਜਦੋਂ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਉਜੜ ਕੇ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਥੇ ਬਣਾ ਕੇ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਹੁਰਾਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਬੇਵੱਸੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਕਰ ਵੀ ਕੀ ਸਕਦੇ ਸਨ!"

"ਜਦੋਂ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਸੀ ਤੇ ਮਾਸੜ ਆਪਣੇ ਅੱਠਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਘਰੋਂ ਦੌੜ ਪਏ। ਹਮਲਾਵਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਘਰ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਫ਼ਸਲਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕ ਗਏ। ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਮੁਹੰਮਦ ਨਵਾਜ਼ ਰੋਈ ਜਾਵੇ, ਉਹਦਾ ਰੋਣਾ ਮੌਤ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਿਰਚਾਂ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵੱਟ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਪੁੱਤ ਲਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਬਚਦੇ ਬਚਾਉਂਦੇ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਮੇਰੇ ਮਾਮੂ ਐਮ.ਆਰ. ਸ਼ਰੀਫ਼ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਨਾ ਕਿ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਮਾਂਵਾਂ ਨੇ ਉਦੋਂ ਪੁੱਤ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸੰਭਾਲੇ। ਇਹਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਬੂਤ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ!"

ਉਹਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਮੁਬੀਨਾ ਕਿ ਸੁਕੀਨਾ' ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਯਾਦ ਹੋ ਆਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇੰਜ ਹੀ ਇੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੋੜਾ ਆਪਣੀ ਅੱਠ-ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਛੱਡ ਕੇ ਦੌੜ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਰੋਂਦੀ ਹੋਈ ਬੱਚੀ ਬੇਔਲਾਦ ਚੰਗੜ੍ਹ ਦੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪੈ ਗਈ। ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਧੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲੈ ਆਏ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪਾਤਰ ਕਿਤੇ ਉਹਦੇ ਮਾਸੀ ਤੇ ਮਾਸੜ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ!

ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ, "ਮਾਸੀ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਤਾਂ ਆਈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਵੀ ਬਚਾ ਲਿਆਈ ਪਰ ਹੁਣ ਹਰ ਵੇਲੇ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰਿਆ ਕਰੇ, ਦੁਹੱਥੜੀਂ ਪਿੱਟਿਆ ਕਰੇ। ਵਿਰਲਾਪ ਕਰੇ ਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਕੀਰਨੇ ਪਾਵੇ। ਉਹਨੂੰ ਗਸ਼ਾਂ ਪੈ-ਪੈ ਜਾਣ। ਉਹਦੇ ਦੁੱਖ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਕੰਧਾਂ ਵੀ ਰੋਂਦੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ। ਆਪਣੇ ਵਾਲ ਖੋਂਹਦੀ ਉਹ ਆਖਦੀ, "ਮੈਂ ਪੁੱਤ ਨਾਲੋਂ ਜਾਨ ਪਿਆਰੀ ਕਿਉਂ ਕਰ ਲਈ! ਯਾ ਅੱਲਾ, ਮੈਂ ਉਥੇ ਮਰ ਕਿਓਂ ਨਾ ਗਈ! ਮੈਂ ਮਾਂ ਨਹੀਂ, ਡੈਣ ਆਂ। ਡੈਣ ਆਂ ਮੈਂ, ਮਾਂ ਨਹੀਂ। ਵੇ ਜਾਓ, ਮੇਰਾ ਲਾਲ ਲੱਭ ਕੇ ਲਿਆ ਦਿਓ ਕਿਤਿਓਂ!" ਉਹ ਛਾਤੀ 'ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਦੀ, ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਖੋਂਹਦੀ।"

ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਂ ਕੁੱਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆਖਦੀ ਹੈ, "ਮਾਂ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਡੈਣ ਹਾਂ-ਮਤੇ ਰੋ ਪਏ-ਮਾਰੇ ਜਾਈਏ-ਮੈਂ ਜਿਉਂਦੀ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਆਈ-ਗਿੱਦੜ ਖਾ ਗਏ ਹੋਣਗੇ-ਘੋੜੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠਾਂ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂਦਾਰ ਹੱਥ ਚਿੱਥੇ ਗਏ ਹੋਣਗੇ-ਉਹ ਭੁੱਖੀ ਮਰ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ-ਉਹਨੂੰ ਕਿਸ ਦਫ਼ਨਾਇਆ ਹੋਣਾ ਏਂ!"

"ਮਾਸੜ ਸਾਡਾ ਕਮਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਡੌਰ ਭੌਰ ਹੋਇਆ ਚਾਰ ਚੁਫ਼ੇਰੇ ਖ਼ਿਲਾਅ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦਾ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਸਿਰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਖਦਾ, 'ਕੀ ਖੱਟ ਲਿਆ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾ ਕੇ! ਹੁਣ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਮਰਨਾ ਹੈ। ਹਰ ਪਲ ਆਪ, ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ!' ਸਾਥੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵੇਖਿਆ ਨਾ ਜਾਂਦਾ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਇੱਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤਾਂ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖੀਏ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸੌ ਫ਼ੀਸਦੀ ਨਾਉਮੀਦੀ ਹੀ ਹੱਥ ਲੱਗਣੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਪੁੱਛਦੇ ਪੁਛਾਉਂਦੇ, ਇੱਧਰੋਂ ਉਧਰੋਂ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਪਿੰਡ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਬਾਰਡਰ ਤੱਕ ਗਏ। ਉਧਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੱਭ ਕੇ ਮਿਲੇ। ਕੁੱਝ ਵੀ ਪੱਲੇ ਨਾ ਪਿਆ। ਅਸੀਂ ਫੌਜ ਦੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਵਿਚ ਟਰੱਕ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵੀ ਗਏ। ਉਥੋਂ ਇੰਨਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਚੱਕ ਮਿਸ਼ਰੀ ਖਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਪੁੱਟ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਬਚਦੇ ਬਚਾਉਂਦੇ ਇਕ ਚੰਗੜ੍ਹ ਤੇ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਜਦੋਂ ਮਿਰਚਾਂ ਦੀ ਪੈਲੀ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘੇ ਤਾਂ ਮਿਰਚਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਰੋਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨੀ ਪਈ। ਰੱਬ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਦਾਤ ਸਮਝ ਕੇ ਚੰਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਸੀ। ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲੋਂ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਰਾਹ ਨਿਆਰੇ!"

ਚੰਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਤਾਂ ਐਨ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਹੋਰ ਵੀ ਦੱਸੋ! ਇਸ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਸ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਲਿਖੀ ਸੀ 'ਮੁਬੀਨਾ ਕਿ ਸੁਕੀਨਾ'।"

"ਅੱਛਾ!" ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਅਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਇਆ।

"ਲਓ ਜੀ, ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਚੰਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਚੱਕ ਮਿਸ਼ਰੀ ਖਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਆਏ ਨੇ ਪਰ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭੀਏ ਕਿਵੇਂ? ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਵੀ ਜਿਉਂਦੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ ਕਿ ਨਹੀਂ! ਜੇ ਬਚ ਵੀ ਗਏ ਹੋਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ਹੋਣਗੇ? ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ? ਕਿਹੜੇ ਪਿੰਡ? ਉਜੜ ਪੁੱਜੜ ਕੇ ਆਏ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਇਧਰ ਉਧਰ ਸਿਰ ਲੁਕਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਆਸ ਬੱਝ ਗਈ ਕਿ ਜੇ ਰੱਬ ਨੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਬਚਣ ਦੀ ਸੂਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੁਣ ਉਹਨੂੰ ਲਭਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਸਾਂ। ਮਾਸੀ ਮਾਸੜ ਵਿਚਾਰੇ ਤਾਂ ਉਠ ਕੇ ਤੁਰਨ ਜੋਗੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰਹਿ ਗਏ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਗੁਨਾਹ ਦੇ ਪਹਾੜ ਹੇਠਾਂ ਦੱਬੇ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਕੋਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਸਵੇਰੇ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਨਿਕਲ ਤੁਰਦੇ ਅਤੇ ਸੌਂਤੇ ਪਏ ਵਾਪਸ ਪਰਤਦੇ। ਮਾਸੀ ਬਰੂਹਾਂ 'ਚ ਬੈਠੀ ਉਡੀਕ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ, "ਵੇ ਦੱਸੋ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਦੀ ਕੋਈ ਖ਼ਬਰ!" ਉਹ ਵਿਰੜੇ ਕਰਦੀ।"

"ਲੱਭਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਚੰਗੜ੍ਹ ਤੇ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਆ ਕੇ ਠਹਿਰੇ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਗਏ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਹ ਥਾਂ ਛੱਡ ਗਏ ਨੇ। ਫ਼ਿਰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ; ਉਹ ਸ਼ਾਹਦਰੇ ਚਲੇ ਗਏ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਹਾਰੀ। ਲਓ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਲੱਭਦਿਆਂ ਲੱਭਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹਦਰਿਓਂ ਜਾ ਲੱਭਾ। ਮੈਂ ਆਪ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਸਾਂ। ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਹਦਰੇ ਚੰਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਕੋਲ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਤਾਂ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਪੱਲਾ ਨਾ ਫੜਾਉਣ। ਆਖਣ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਮੁੰਡਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਮੋਹ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਂਜ ਵੀ ਬੇਔਲਾਦ ਸਨ। ਉਹ ਰੱਬ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਦੌਲਤ ਸਮਝ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਤੁਹਾਡਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਤੁਹਾਡਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਕੋਈ ਪਛਾਣ ਦੱਸੋ। ਅਸੀਂ ਆਖਿਆ, "ਤੁਸੀਂ ਮੁੰਡਾ ਫੜਾਓ। ਅਸੀਂ ਝੱਟ ਪਛਾਣ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹਦਾ ਧੁੰਨ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਰੰਗ ਉਡ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਪੁਲਿਸ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਸਾਂ। ਮਾਸੀ ਮਾਸੜ ਤਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਅਸੀਂ ਧੁੰਨ ਤੋਂ ਮੁੰਡਾ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਜੀਅ ਅੜ ਖਲੋਤੇ। ਮੁੰਡਾ ਸਾਨੂੰ ਦੇਣ ਹੀ ਨਾ। ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਰੋਈ ਜਾਵੇ। ਆਖੇ-ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਦੇ ਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਲਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ'!"

ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ 'ਮੁਬੀਨਾ ਕਿ ਸੁਕੀਨਾ' ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਲ ਖਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਿਰਫ਼ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਥਾਂ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

"ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਬਕਾਇਆ ਅਤੇ ਬਿਗਾਨਾ ਮੁੰਡਾ ਚੁਰਾਉਣ ਦੇ ਜੁਰਮ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕੇਸ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰਾਵਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਦਹਿਲ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਦੋ ਸੌ ਰੁਪਏ ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਚੰਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਚੰਗੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਮੁੰਡਾ ਲਿਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਸੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਇਆ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਉਹੋ ਈ ਮੁੰਡਾ ਮੁਹੰਮਦ ਨਵਾਜ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸੁਪੀਰੀਅਰ ਸਰਵਿਸ ਵਿਚ ਡਾਕਖਾਨੇ ਦਾ ਡਿਪਟੀ ਪੋਸਟ ਮਾਸਟਰ ਜਨਰਲ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।"

'ਮੁਬੀਨਾ ਤੇ ਸੁਕੀਨਾ' ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅਸਲ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਲੱਭ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ।

"ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਉਹਦੀ ਫ਼ੋਟੋ ਮੰਗਵਾ ਦਿਓ।"

"ਨਾ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਉਹਨੂੰ ਫੋਟੋ ਭੇਜਣ ਵਾਸਤੇ ਆਖਣਾ। ਲੜਿਆ ਹੋਇਆਂ ਓਸ ਨਾਲ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਓਸ ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ। ਨਰਾਜ਼ ਆਂ ਉਹਦੇ ਨਾਲ।"

ਸਾਰੇ ਉਹਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹਨੇ ਇੰਨੇ ਵਖ਼ਤਾਂ ਨਾਲ ਲੱਭਿਆ ਸੀ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਅੰਦਰਲੀ ਫੋਕੀ ਹਉਮੈ ਨੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਹਉਮੈ ਕੇਡੀ ਭੈੜੀ ਸ਼ੈਅ ਹੈ, ਦੋ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅੱਡ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੋਲਣਾ ਬੰਦ ਕਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਘਰਾਂ ਤੇ ਦੋ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਤਕਸੀਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਲ ਰੁਕ ਕੇ ਉਹਨੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਣ ਖਲੋਤੇ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰੇ ਨੂੰ ਬਾਹਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਆ, ਪਾ ਜੱਫੀ।" ਪੋਤਰਾ ਜੱਫੀ ਪਾਉਣ ਲਈ ਦੌੜਦਾ ਆਇਆ। ਉਹਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਪੋਤਰੀ ਗਲ ਨਾਲ ਆਣ ਚੰਬੜੀ। ਉਹਨੇ ਬਟੂਆ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਦੋ ਨੋਟ ਕੱਢ ਕੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਾਏ।

"ਇਹ ਸਾਡਾ ਜੱਫੀ ਟੈਕਸ ਹੈ।"

ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਤੋਰ ਲਈ।

"ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਵਾਘਾ ਬਾਰਡਰ ਵੇਖਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੜੀ ਹਸਰਤ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਯਾਰ! ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬੁਲਾ। ਮੇਰਾ ਬੜਾ ਜੀ ਕਰਦੈ ਮਿਲਣ ਨੂੰ। ਉਹ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਕਸਟਮ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਘੁੱਟ ਲਿਆ। ਘੁੱਟੀ ਰੱਖਿਆ। ਉਸ ਜੱਫੀ 'ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਟੈਕਸ ਸੀ!" ਉਹ ਖਿੜਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸਿਆ।

ਮੈਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ; 'ਟੈਕਸ' ਤਾਂ ਸੀ! 'ਟੈਕਸ' ਤਾਂ ਹੈ, ਸਾਡੀਆਂ ਜੱਫੀਆਂ 'ਤੇ! ਇਹ ਹੱਦਾਂ, ਇਹ ਕੰਡੇਦਾਰ ਤਾਰਾਂ, ਇਹ ਵੀਜ਼ੇ, ਇਹ ਲੜਾਈਆਂ, ਇਹ ਲਾਸ਼ਾਂ! ਇਹ ਕਿਉਂ ਖਲੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾਉਣ ਲਈ ਉਠੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ!

ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਮਦ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, "ਉਸ ਦਿਨ ਉਹ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ; ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਵੈਰੋਕਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਘੁੱਟ ਲਿਆ ਹੈ! ਮੈਂ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਘੁੱਟ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜੇ 1948 ਵਿਚ ਬਾਰਡਰ ਖੁੱਲ੍ਹਣ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪਿਆ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਦੋਸ਼ਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਵੀ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰੋਂ ਘੜੂੰਆਂ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਸੱਜਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਾਕ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹਰਫ਼ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।"

ਵਿਛੜਨ ਲੱਗਿਆਂ ਅਸੀਂ ਜੱਫੀ ਪਾਈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕੁਰਾਨੇ-ਪਾਕ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹਰਫ਼ ਰੌਸ਼ਨੀ ਬਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਘੁਲ ਗਏ ਹੋਣ!

"ਵੈਰੋਕੇ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਸਲਾਮ ਆਖਣਾ।" ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਲਾਹੌਰ ਵਰਗੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ, ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਵਾਲਾ, ਕੋਠੀਆਂ ਵਾਲਾ, ਪੈਸੇ ਵਾਲਾ, ਇੰਨਾ 'ਇੰਨਾ ਰੱਜਿਆ ਪੁੱਜਿਆ' ਵੈਰੋਕਿਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਆਦਮੀ, ਵੈਰੋਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਵੇਂ ਅੱਧਾ ਅਧੂਰਾ, ਖਾਲੀ ਤੇ ਊਣਾ ਸੀ! 'ਪਹਿਲਾ' ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਹੁਣ ਤੱਕ 'ਦੂਜਾ' ਬਣ ਕੇ ਜਿਉਂਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ!

ਕੀ ਮੈਂ ਔਰਤ ਨਹੀਂ?

(ਸਫਾ 25 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਮਸੀਹ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੁਰਕਾਰਿਆ। ਤੇ ਯਸੂ ਮਸੀਹ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਆਏ? ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਰਾਹੀਂ ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਕ ਔਰਤ ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਛਦੀ ਆਂ ਕਿ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ? ਕੋਈ ਹੈ ਜਵਾਬ? ਕੀ ਮੈਂ ਔਰਤ ਨਹੀਂ? ਮੇਰੇ ਤੇਰਾਂ ਨਿਆਣੇ ਹੋਏ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਗੁਲਾਮਾਂ ਦੀ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਵਿਕਦਾ ਦੇਖਦੀ ਰਹੀ। ਤੇ ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਮਮਤਾ ਲਹੂ ਦੇ ਹੰਝੂ ਰੋਈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੇਰੀ ਫਰਿਆਦ ਨਾ ਸੁਣੀ, ਸਿਰਫ ਯਸੂ ਮਸੀਹ ਹੀ ਸੀ ਮੇਰੇ ਦੁੱਖ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ। ਕੀ ਮੈਂ ਔਰਤ ਨਹੀਂ?

ਫੇਰ ਆਹ ਟੁੱਟ ਪੈਣਾ ਕੀ ਆਖਦੇ ਐ ਇਹਨੂੰ (ਸਿਰ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਂਦਿਆਂ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀੜ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹਾ, ਸਮਝ?) ਹਾਂ, ਓਹੀ ਸਮਝ। ਇਹ ਸਮਝ ਦਾ ਭਲਾ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਸਬੰਧ ਐ ਜਾਂ ਕਾਲੇ ਲੋਕ-ਹੱਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਸਬੰਧ ਐ? ਕੀ ਸਾਡੇ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਧੇ ਕੁ ਸਮਝਦਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਵੀ ਹੱਕ ਨਹੀਂ?

ਫੇਰ ਔਹ ਦੇਖੋ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠਾ ਨਿਕਚੂ ਜਿਹਾ ਬੰਦਾ, ਕਹਿੰਦੈ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਦਮੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਯਸੂ ਮਸੀਹ ਇਕ ਔਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਕੋਈ ਗੱਲ ਬਣੀ?

ਰੱਬ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਪਹਿਲੀ ਔਰਤ ਬਣਾਈ, ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਆਖਦੇ ਓਂ ਕਿ ਉਹਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਪੁੱਠੀ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਕੀ ਉਹ ਕੱਲੀ ਨੇ ਈ ਦੁਨੀਆਂ ਪੁੱਠੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ? ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਹੀ ਐ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਸਿੱਧੀ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀਆਂ। ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਆਖ ਰਹੀਆਂ ਹਾਂ ਤੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਬਣ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਲੈਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੀ ਆਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ। ਹੁਣ ਇਸ ਬੁੱਢੀ ਸਜੋਰਨਰ ਕੋਲ ਕਹਿਣ ਲਈ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਚੰਗਾ, ਫੇਰ ਮਿਲਾਂਗੇ।'

ਆਪਣਾ ਮਨ ਪਸੰਦ ਅਖਬਾਰ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵੈਬ ਸਾਈਟ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਲਿਕ ਕਰੋ: www.punjabtimesusa.com

ਕਾਰਗਿਲ ਦੀ ਜੰਗ ਤਾਂ ਮੁੱਕ ਗਈ ਸੀ...

(ਸਫਾ 21 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਇੰਨੀ ਮਿੱਠੀ ਬਣ ਗਈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਏ ਕਿ ਚਲਾਕੀ ਦਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਲੋਕ ਵੇਖਦੇ ਕਿਵੇਂ। ਫੌਜ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਸ਼ਹੀਦ ਪੁੱਤ ਲਈ ਦਿੱਤੇ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਂਭ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਮਿਲਦਾ ਉਹਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਸੀ...ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਈ ਲੱਖ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਪੁੱਤ ਕਰ ਕੇ ਨੂੰਹ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਧਰਮੀ ਬਾਬਲ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ ਤੇ ਦੋ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਗਿਆ, ਧੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ...ਲੋਕ ਕਹਿਣਗੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਲਾਲਚੀ ਹੋ ਗਏ, ਤਾਂ ਨ੍ਹੀਂ ਵਿਆਉਂਦੇ ਧੀ ਨੂੰ। ਇਸ ਲਈ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰਿਓ, ਮਜਬੂਰੀ ਨਾਲ ਧੀ ਦੇ ਹੱਥ ਦੁਬਾਰਾ ਪੀਲ ਕਰਨੇ ਪੈ ਗਏ।'

'...ਤੇ ਜਨਾਬ, ਲੰਕਾ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੁੱਟੀ ਗਈ?'

...ਤੇ ਉਹ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਬੁੱਢੇ ਜੋੜੇ ਦੇ ਵੈਣ ਸੁਣ ਕੇ ਸੋਚਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਮਕਾਣੇ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵਾਂ।

ਭਾਗੂ ਤੇ ਕੁਸ਼ੱਲਿਆ ਦੀਆਂ ਅੱਡੀਆਂ ਸਵਾਲੀਆ ਨਜ਼ਰਾਂ ਦਾ ਫੌਜੀ ਕੋਲ ਵੀ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਫੌਜੀ ਦੀ ਜੀਪ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਫਿਰ ਕੋਈ ਗੱਡੀ ਨਾ ਗੁਜ਼ਰੀ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਫੌਜੀ ਤੇ ਜੀਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਚਾਬੀ ਤੇ ਜਿੰਦਰਾ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਅਣਥੱਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆ ਗਦਰੀ ਬਾਬਾ ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜਲਾਲਦੀਵਾਲ

ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਪ੍ਰਣਾਮ ਸੰਗਰਾਮੀਆਂ ਵੇ,
ਸਾਡੀ ਕਰੀਂ ਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਅੜਿਆ।

ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਿਸੇ ਖਿੱਤੇ, ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਰੰਗ, ਨਸਲ ਅਤੇ ਲਹੂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਲਾਸ ਨਾਲ ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਹੀ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਾਣੀ ਬਣਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇੱਜ਼ਤ ਮਾਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਣਾ ਹਰ ਬੰਦੇ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ

ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
ਫੋਨ:559-259-4844

ਜਿਹੜਾ ਜਲਾਲਦੀਵਾਲ ਦਾ ਬਾਬਾ ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਗਦਰੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ।

ਤਹਿਸੀਲ ਬਰਨਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜਲਾਲਦੀਵਾਲ ਵਿਚ ਸ. ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ 1884 ਵਿਚ ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਘਰੇਲੂ ਹਾਲਾਤ ਆਮ ਸਾਧਾਰਨ ਕਿਸਾਨ ਵਰਗੇ ਸਨ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਵਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਸਾਦਾ ਖੁਰਾਕ, ਸਾਦਾ ਲਿਬਾਸ, ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ, ਇਖਲਾਕ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਹਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਵੀ ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇੱਜ਼ਤ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਸਨ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮਿਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰ ਕੇ ਘਰੇਲੂ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰਨ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ 9 ਸਤੰਬਰ 1923 ਨੂੰ ਨਾਭਾ ਦਿਵਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਘਰ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਮੇਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਵਿਘਨ ਪਾਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਖਿਲਾਫ ਉਠੀ ਕਾਂਗ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਗਈ। ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਨਾਲੇ ਸਦਾ ਲਈ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ। ਇਹ ਮੋਰਚਾ ਜੈਤੋ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਜੋਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਆਖਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਝੁਕਣਾ ਪਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਖਿਲਾਫ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਘੋਲ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜਿੱਤ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਖਿਲਾਫ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰਿਗਵੇਦ ਤੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿਊਨਸਾਂਗ ਤੇ ਮੰਗਸਤਨੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਵੀ। ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ, ਪੌਣ ਪਾਣੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਡੁੱਲ੍ਹੇ ਪਹਾੜ ਤੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਮੁੱਖ ਕਿੱਤਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਪਨਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਵਪਾਰ ਖੁਸ਼ਕ ਰਸਤੇ ਗੁਆਂਢੀ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਮਿਸਰ ਤੱਕ ਹੁੰਦਾ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਨਾਲੰਦਾ, ਬਨਾਰਸ, ਟੈਕਸਲਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਸਨ। ਗੁਆਂਢੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬੱਚੇ ਉਥੇ ਪੜ੍ਹਨ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਚੋਰੀ ਅਤੇ ਇਖਲਾਕੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦਾ ਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲਾਉਂਦੇ। ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਇੱਜ਼ਤ ਸੀ। ਇਹ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਗੁਆਂਢੀ ਮੁਲਕ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਰੱਖਣਾ ਪਾਪ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਲੋਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਿੜੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਮਨੁੱਖ ਕਬੀਲਿਆਂ, ਪੱਥਰ ਤੇ ਧਾਤ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ, ਗੁਲਾਮਦਾਰੀ, ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਯੁੱਗ ਵੱਲ ਪੈਰ ਵਧਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਨਵੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਤੇ ਕਾਢਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਨਾਲ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਰਮਾਏ ਵੱਲ ਰੁਚੀ ਵਧਣ ਲੱਗੀ। ਇਹ ਮੰਡੀਆਂ ਤਲਾਸ਼ਣ ਲੱਗਾ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਧਨ-ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅੱਪੜ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਪੁਰਤਗਾਲੀ, ਫਰਾਂਸੀਸੀ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਧਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਬਣਾਈ। ਉਹ ਸੰਨ 1600 ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਲਕਾਤਾ ਆਏ, ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਕੂਟਨੀਤੀ ਰਾਹੀਂ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪੱਕੇ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ 27 ਜੂਨ 1839 ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 10 ਫਰਵਰੀ 1848 ਨੂੰ ਸਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਪੰਜਾਬੀ ਫੌਜ ਦੇ ਹਾਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਈ। ਬਰਤਾਨੀਆ ਦਾ ਯੂਨੀਅਨ ਜੈਕ ਝੰਡਾ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਝੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਬਰਤਾਨਵੀ ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਵਪਾਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਖਰੀਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਕਰਾਚੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਲੈ ਜਾਂਦੇ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਭਾਅ ਫਰੋਖਤ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਕਰਦੇ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਕਾਰਖਾਨੇ ਬੰਦ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਸਨਅਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਬੇਕਾਰ। 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦਹਾਕੇ ਅਤੇ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ, ਰਜਵਾੜਾਸ਼ਾਹੀ, ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਢਾਂਚਾ ਤੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸਾਨ ਤਨ ਕੱਜਣ ਤੇ ਢਿੱਡ ਭਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਸਮਰਥ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮਜਬੂਰੀਵਸ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਣ ਲੱਗਾ।

ਘਰ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛਾ ਛਡਾਉਣ ਖਾਤਰ ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰ ਕੇ ਪਨਾਮਾ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਕੱਪੜਾ ਵੇਚਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਡਾਲਰ ਵੀ ਖੂਬ ਕਮਾਏ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਕਾਮੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਹੱਡ ਭੰਨਵੀਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਕੇ ਕਮਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਕਰ ਕੇ ਔਕੜਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਸੇ 'ਚੋਂ ਇਹ ਸੋਚ ਨਿਕਲੀ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਗਦਰ ਲਹਿਰ 1913-14 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਜਨਮ ਲੈ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੈਤੋ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਕਰ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦਾ ਜਾਗ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸੋ ਉਹ 1923 ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਅਮਰ ਸਿੰਘ, ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਰਲਾ ਸਿੰਘ, ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ, ਚੈਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਗਏ। 'ਗਦਰ ਦੀ ਗੂੰਜ' ਅਖਬਾਰ ਮੰਗਵਾਉਂਦੇ, ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਉਹ ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਵੀ ਗਏ ਸਨ।

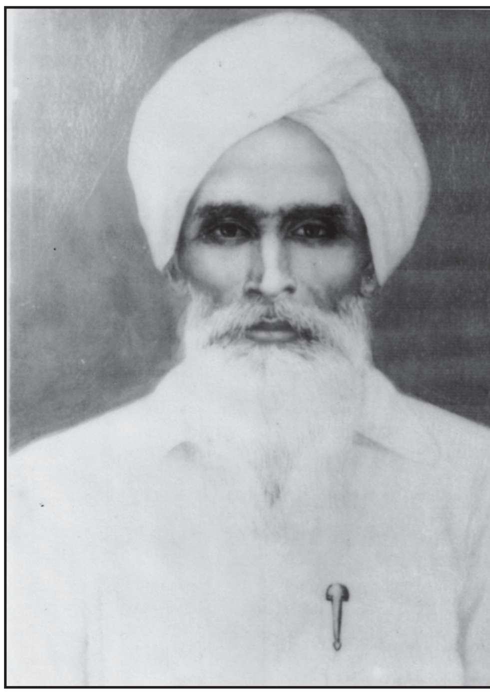

ਬਾਬਾ ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜਲਾਲਦੀਵਾਲ

ਜਦੋਂ 23 ਮਾਰਚ 1931 ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਪਨਾਮਾ ਬਰਾਂਚ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਹਾਲ ਵਿਚ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰ ਕੇ ਫੰਡ ਵੀ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 1932 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਗਦਰੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਤੰਤਰ ਪਨਾਮਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਪਨਾਮਾ ਬਰਾਂਚ ਨੂੰ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਉਲੀਕੇ ਹੋਏ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਘੋਲ ਰਾਹੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਪਨਾਮਾ ਬਰਾਂਚ ਦੇ 500 ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਚੈਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਸੁਨੇਹੇ ਮੁਤਾਬਕ ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਫੌਜੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਵਾਸਤੇ ਮਾਸਕੋ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪਨਾਮਾ ਬਰਾਂਚ ਗਦਰੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਅਤੇ ਫੰਡ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਦਰੀਆਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਮਾਸਕੋ ਤੋਂ ਟਰੇਨਿੰਗ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਤੇ ਧਿਆਨ ਰੱਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਨੇ 'ਕਿਰਤੀ' ਨਾਂ ਦਾ ਅਖਬਾਰ ਕੱਢਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ, ਗਦਰੀਆਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ, ਮਿਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਰਤਾਨੀਆ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਗਰੀਬ ਮਾਰੂ ਬੇਈਮਾਨ ਨੀਤੀ ਦਾ ਪਰਦਾ ਵੀ ਫਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਫੌਜੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਅੱਪੜ ਗਏ ਤੇ 'ਕਿਰਤੀ' ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

27 ਅਕਤੂਬਰ 1935 ਨੂੰ ਦੀਵਾਲੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸਹਾਇਤਾ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਜਨਰਲ ਬਾਡੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨਾਲ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਨ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੋਹਾਂ ਗਦਰੀ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਲਾਹੌਰ ਇੰਟੈਰੋਗੇਸ਼ਨ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਦੋਜ਼ਖ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਸਰੀਰਕ ਤਸ਼ੱਦਦ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡੇ ਉਤੇ ਹੰਢਾਇਆ। ਇਸੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਖਫਾ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕੋ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੋ ਅਜੇ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਪੈਰ ਧਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਉਸੇ ਇੰਟੈਰੋਗੇਸ਼ਨ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ ਲੈ ਆਈ ਸੀ। ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਕੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਲੇਰਾਂ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੀਆਂ ਪਰ ਆਫਰੀਨ ਸਿਦਕੀ ਯੋਧੇ ਦੇ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਇਕ ਵੀ ਸੁਰਾਗ ਪੁਲਿਸ ਨਾ ਲੱਭ ਸਕੀ। ਆਖਰ ਥੱਕ ਟੁੱਟ ਕੇ ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ।

ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਹੱਟੀ ਪਾ ਲਈ। ਹੱਟੀ 'ਤੇ ਹਰ ਆਏ ਗਏ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। 1936-37 ਦੀਆਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਯੂ.ਪੀ. ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਕਾਇਮ ਹੋਈ। ਪੰਡਿਤ ਪੰਤ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਿਆ। ਸੋ, ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਅਖਬਾਰ 'ਕਿਰਤੀ' ਉਰਦੂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਮੇਰਠ ਤੋਂ ਕੱਢਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਧੂਤ ਅਤੇ ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਮੇਰਠ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਨਾਲ ਹੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸਟੱਡੀ ਸਰਕਲ ਵੀ ਦੇਣ ਲੱਗੇ। ਇਹ ਅਖਬਾਰ 1939 ਤਕ ਬਾਖੂਬੀ ਚੱਲਿਆ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰੈਸ ਜ਼ਬਤ ਕਰ ਲਈ। ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਵੀ ਹੋਈਆਂ। ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਗੁਜਰਾਤ, ਲਾਹੌਰ, ਬਠਿੰਡਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਪਟਿਆਲਾ, ਅੰਬਾਲਾ, ਮੇਰਠ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਦਫ਼ਾ ਕਈ-ਕਈ ਸਾਲ ਗੁਪਤਵਾਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੀ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। ਗੁਪਤਵਾਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਮੇਂ ਇਕ ਦਫ਼ਾ ਉਹ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕੰਮ ਲਈ ਜਲੰਧਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨੂਰਮਹਿਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਗਦਰੀ ਬਾਬੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਨੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਪਛਾਣ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ 10,000 ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਫਿਰ ਸਰੀਰਕ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੀਤਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਵੀ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਸਹਾਰਿਆ।

ਸਿਆਣੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਅਹਿਮ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਦਿਆ ਕੌਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਯਾਦ ਆਇਆ। ਸੋ, ਬੀਬੀ ਦਿਆ ਕੌਰ ਨੇ ਘਰ ਦੇ ਇੱਜ਼ਤ ਮਾਣ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਮਿਠਾਸ ਭਰੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਲੋਹੇ ਦੀ ਕੁੜੱਤਣ ਤੇ ਸਖਤੀ ਲੈ ਆਂਦੀ। ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਪਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਬੱਚਿਆਂ-ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰਨਾਮ ਕੌਰ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਵਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੁਣ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਵੇਂ ਬਾਬਾ ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੋਤੀ ਬੀਬੀ ਗਿਆਨ ਕੌਰ ਆਪਣੇ ਨਿੱਗਰ ਤੇ ਨਰੋਈ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਪਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਦਰੀ ਬਾਬਾ ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੀ ਸੋਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਘਰ ਆਏ ਹਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲਾਂ, ਨਾ ਮਿਲਵਰਤਣ ਲਹਿਰਾਂ, ਬਾਈਕਾਟ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਮਨੋਬਲ ਦਾ ਗਰਾਫ ਡਿੱਗਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਹਥਿਆਰ ਤਾਂ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਬਰਤਾਨੀਆ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰੇ ਤੁਰਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਵਦਾਣੀ ਸੱਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਹਥਿਆਬੰਦ ਘੋਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਗਦਰੀਆਂ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਇਹੀ ਮੁਢਲੀ ਤੇ ਆਖਰੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਵੇ, ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਹੋਵੇ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਿੜੀ ਕਹਾਵੇ। ਆਖਰਕਾਰ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਸਦਕਾ 15 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ।

1955 ਵਿਚ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਯਾਦਗਾਰ ਹਾਲ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਗਦਰੀ ਬਾਬਾ ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਨਾਸੂਰ ਫੋੜਾ ਸੀ ਜੋ ਜਾਨਲੇਵਾ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ। ਉਹ 82 ਸਾਲ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ੀ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕੇ 29 ਦਸੰਬਰ 1966 ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਗਏ।

ਕਾਵਿ-ਜਗਤ

ਸੰਜੀਵਨੀ

ਕੌਣ ਡੱਬੀ ਮਲ੍ਹਮ ਲਗਾਏਗਾ,
ਹੁਣ ਪਾਣੀ ਕੌਣ ਪਿਲਾਏਗਾ,
ਮਸ਼ਕ ਦੀ ਥਾਂਵੇਂ ਘਣੀਏ ਮੋਢੇ,
ਪਾਈ ਫਿਰਨ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ।

ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲੱਗ'ਗੀ ਫੋਰਸ,
ਛਾਉਣੀ ਖਾਲਮ ਖਾਲੀ,
ਨਿਹੱਥੀ ਪਬਲਿਕ ਬੇਵੱਸ ਹੋਈ,
ਰੋਕੂ ਕੌਣ ਬਘਿਆੜਾਂ ਨੂੰ।

ਪਲਾਇਨ ਕਰਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ,
ਕਿੱਥੇ ਸਿਰ ਲੁਕਾਉਗੇ,
ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਹਰ ਥਾਂ ਰਾਣੀ,
ਚੰਬੜੀ ਪਈ ਉਜਾੜਾਂ ਨੂੰ।

ਮ੍ਰਿਗ-ਛਲਾਵਾ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਔਹ,
ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਜੋ ਅੱਗੇ,
ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਨ੍ਹੇ ਦੌੜੀ ਜਾਂਦੇ,
ਦੱਸੋ ਪਿਆਸੀਆਂ ਧਾੜਾਂ ਨੂੰ।

ਤੰਦ ਗੰਢਿਆਂ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਸਰਨਾ,
ਉਲਝ ਗਈ ਜਦ ਤਾਣੀ,
ਬਨਾਉਟੀ ਡਰਨੇ ਰੋਕ ਨਾ ਸਕਦੇ,
ਖੇਤ ਖਾਂਦੀਆਂ ਵਾੜਾਂ ਨੂੰ।

ਰਿਉੜੀਆਂ ਵੰਡਦੇ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ,
ਸਾਰੇ ਬੋਲੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਕਾਣੇ,
ਵੈਦ ਧਨੰਤਰ ਮਚਲਾ ਹੋਇਆ,
ਕੌਣ ਦਾਰੂ ਦਊ ਬਿਮਾਰਾਂ ਨੂੰ।

ਸਦਾਚਾਰ ਮੂਰਛਿਤ ਹੋਇਆ ਸਾਰਾ,
ਕਿਸ ਨੂੰ ਕੀ ਸੁੰਘਾਓਗੇ,
'ਸੰਜੀਵਨੀ' ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ ਪੰਨੂ,
ਗਾਹੋ ਕੁੱਲ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ।

-ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ

ਮੇਰੀਏ ਕਾਨੀਏ!

ਐ ਮੇਰੀਏ ਕਾਨੀਏ!
ਅਸ਼ਲੀਲ ਨਾ ਲਿਖੀਂ,
ਲੱਚਰਤਾ ਨੂੰ ਨਕਾਰੀਂ,
ਕੁਝ ਲਿਖਣੋਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ,
ਤੂੰ ਸੋਚੀਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰੀਂ।
ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚ
ਟੁੱਭੀਆਂ ਰੱਜ ਮਾਰੀਂ,
ਸਿੱਪ ਮੋਤੀ ਲਾ ਕੇ
ਇਹ ਨਜ਼ਮਾਂ ਸਿੰਗਾਰੀਂ।

ਨਸ਼ਿਆਂ 'ਚ ਡੁੱਬਾ
ਪੰਜਾਬ ਜੋ ਮੇਰਾ,
ਸਹੁਰੇ, ਪੇਕੇ,
ਸਖੀਆਂ ਦਾ ਜਿਥੇ ਬਸੇਰਾ,
ਜ਼ਿਦੇ ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹਾ ਨਾਤਾ ਹੈ ਤੇਰਾ,
ਲਿਖ ਹਰ ਘਰ
ਅੱਜ ਕਿਉਂ ਹੈ ਹਨੇਰਾ।

ਸ਼ਰਮ ਹਯਾ ਦੀ
ਜੋ ਮੂਰਤ ਸੀ ਸਾਰੀ,
ਨੈਣਾਂ 'ਚ ਜਿਸਦੇ
ਭਰੀ ਸੀ ਖੁਮਾਰੀ।
ਤਦੇ ਸੀ ਮਰਦਾਂ ਦੀ
ਮਤ ਜਾਂਦੀ ਮਾਰੀ।
ਲੱਭੇ ਨਾ ਕਿਉਂ
ਗੁੰਮ ਕਿੱਥੇ ਉਹ ਨਾਰੀ।

ਕਿਉਂ ਪੱਬਾਂ ਕਲੱਬਾਂ ਦੇ ਵਿਚ
ਨਿੱਤ ਜਾਵੇ,
ਕਿਉਂ ਚੀਰ ਹਰਨ
ਆਪਣਾ ਆਪੇ ਕਰਵਾਵੇ।
ਕਿਉਂ ਅਰਧ ਨਗਨ
ਚਿੱਤਰ ਆਪਣੇ ਖਿਚਾਵੇ,
ਕਿਉਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਦਲਦਲ 'ਚ
ਧਸਦੀ ਹੀ ਜਾਵੇ।

ਨਿੱਤ ਤੈਨੂੰ ਘੜ ਕੇ
ਮੈਂ ਤਿੱਖਾ ਹਾਂ ਕਰਦੀ,
ਨ੍ਹੇਰੇ ਦੀ ਬੁੱਕਲ 'ਚ
ਕਿਉਂ ਜਾਵੇਂ ਤੂੰ ਠਰਦੀ।
ਉਕਰੇਂ ਨਾ ਸੱਚ
ਕਿਉਂ ਚਾਨਣ ਤੋਂ ਡਰਦੀ,
ਸੱਚੇ ਦੀ ਹਾਮੀ
ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਭਰਦੀ।

ਹਾੜ੍ਹਾ! ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ
ਚੱਲਦੀ ਤੂੰ ਜਾਵੀਂ,
ਸਭਿਅਕ ਬਣ ਕੇ
ਤੂੰ ਜੱਗ ਨੂੰ ਦਿਖਾਵੀਂ,
ਸੱਚ ਦੀ ਸਿਆਹੀ 'ਚ
ਡੋਕੇ ਲਗਾਵੀਂ,
ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਘਟਾ ਬਣ
ਅੰਬਰਾਂ 'ਤੇ ਛਾਵੀਂ।

-ਨੀਲਮ ਸੈਣੀ
ਫੋਨ: 510-502-0551

ਬੈਠ ਮਨ ਨੂੰ ਘਰੇ ਸਮਝਾਈਏ ਜੀ...

ਮੂੰਹ ਆਈ ਬਾਤ

ਮੇਜਰ ਕੁਲਾਰ ਬੋਪਾਰਾਏਕਲਾਂ
ਫੋਨ:916-273-2856
www.boparaisudhar.com

ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਤੋਂ ਪਾਰਕਿੰਗ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਤੱਕ ਜਾਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਅੱਗਿਓਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਮੇਲ ਬਾਕਸ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਅੱਗੇ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਮੂਵ ਹੋਇਆਂ ਸਾਨੂੰ ਅਜੇ ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਪੰਜਾਬਣ ਬੀਬੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ, "ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਨਵੇਂ ਮੂਵ ਹੋਏ ਹੋ?"

"ਹਾਂ ਜੀ।" ਕੰਨਾਂ ਤੱਕ ਤਾਜ਼ੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਕਲਫ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੇ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਵਾਂ ਵਰਗੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵਾਲ, ਮੁਖੜੇ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤੋਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਬੀਬੀ ਨੇ ਚੌਥੀ ਪੰਦਰੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ ਹੋਵੇਗੀ; ਯਾਨਿ ਸੱਠਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੋਚਿੱਤੀ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ ਕਿ ਭੈਣ ਜੀ ਕਹਾਂ ਜਾਂ ਆਂਟੀ ਜੀ! ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਵੀਰ ਜੀ, ਜਾਂ ਬੇਟਾ ਜੀ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਖਿੱਲਰ ਚੁੱਕੀ ਅਕਲ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਮੁਖੜੇ ਵਾਲਾ ਬੁਝਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਦੀਵਾ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ 'ਹਾਂ ਜੀ, ਆਂਟੀ ਜੀ' ਆਖ ਦਿੱਤਾ।

ਆਂਟੀ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਬੀਬੀ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪਲਕਾਂ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਲਾ ਲਈਆਂ। ਮੈਂ ਡਰ ਜਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਗੱਲ ਕਸੂਤੀ ਕਹਿ ਬੈਠਾ ਹੋਵਾਂਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਝੱਟ ਪਿੰਡ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ਮੈਂ ਅੱਠਵੀਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਰਜਾਪੱਤਾਂ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਤਾਈ ਜੀ, ਚਾਚਾ ਜੀ ਘਰੇ ਨੇ?" ਅੱਗਿਓਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, "ਕੀ ਕਿਹਾ ਤੈਂ?" ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਤਾਈ ਜੀ, ਚਾਚਾ ਜੀ ਘਰੇ ਹੈਗੇ ਨੇ?" ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਚੌਂਕੇ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰ ਉਤਾਂਹ ਨੂੰ ਚੁੱਕਦੀ ਹੋਈ ਤਾਈ ਮੇਰੇ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪਈ ਤੇ ਬੋਲੀ, "ਆ ਜਾ ਬਹਿ ਜਾ। ਮੈਂ ਹਾਕ ਮਾਰਦੀ ਹਾਂ।" ਮੈਂ ਸਾਈਕਲ ਕੰਧ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤੇ ਤਾਈ ਨੇ ਬੀਹੀ ਦਾ ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਫਿਰ ਤਾਈ ਨੇ ਸੁਆਹ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਜ ਮਰੋੜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਵਿਚ ਰੇਡੀਓ ਦੀ ਇਕਦਮ ਆਵਾਜ਼ ਉੱਚੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਗੋਲ ਜਿਹਾ ਬਟਨ ਘੁੰਮਾ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਚੀਕ ਨਿਕਲ ਗਈ ਤਾਂ ਤਾਈ ਬੋਲੀ, "ਮਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਸਿਖਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਬੋਲੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਤਾਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਹ ਤੇਰਾ ਤਾਇਆ ਲੱਗਿਆ, ਜੇ ਉਹਨੂੰ ਚਾਚਾ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਲੱਗੀ ਚਾਚੀ। ਗੱਲ ਪਈ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕਿ ਨਹੀਂ?" ਤਾਈ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਕੰਨ ਇਕੱਠਿਆਂ ਛੱਡਦੇ ਹੋਏ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਤਾਈ, ਬੀਬੀ ਨੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਵਾਧ-ਘਾਟ ਹੋ ਗਈ।" ਮੈਂ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਲੀਆਂ ਨਾਲ ਮਲਦਾ ਬੋਲਿਆ।

"ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਖੀਂ, ਤੇਜੋ ਕੋਲੋਂ ਕੰਟ ਪਟਾ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ।" ਤਾਈ ਨੇ ਚੁੰਨੀ ਸਿਰ ਉਪਰ ਲੈਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਮੈਂ ਸਾਇਕਲ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਫਿਰ ਪੁੱਛ ਬੈਠਾ, "ਚਾਚੀ ਜੀ ਤਾਇਆ ਜੀ ਕਦੋਂ ਆਉਣਗੇ?"

"ਖੜ੍ਹ ਜਾ ਹਰਾ...।" ਤਾਈ ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਬੋਲੀ।

ਇਸ ਬੀਬੀ ਨੇ ਵੀ ਆਂਟੀ ਅਖਵਾਉਣ ਤੋਂ ਨੱਕ ਜਿਹਾ ਵੱਟਿਆ ਪਰ ਗੁੱਸਾ ਪੀ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਬੋਲੀ, "ਇਕੱਲੇ ਹੋ ਕਿ ਫੈਮਿਲੀ ਹੈ?"

"ਮੈਂ, ਢਿੱਲੋਂ, ਸੰਧੂ ਤੇ ਬਾਜਵਾ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਚਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਫੈਮਿਲੀਆਂ ਪਿੰਡ ਨੇ।" ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਆਂਟੀ ਅਜੇ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਉਥੋਂ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਦੋ ਕੁ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਂਟੀ ਨੇ ਘੇਰ-ਘੇਰ ਸਾਡਾ ਅਤਾ-ਪਤਾ, ਕੰਮ-ਕਾਰ ਸਭ ਕੁਝ ਪੁੱਛ ਲਿਆ। ਆਂਟੀ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਕੇਸੀਂ ਨਹਾ ਕੇ ਸੈਰ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟਾਂ ਦਾ ਨੱਕ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਸਬਜ਼ੀ ਨੂੰ ਤੜਕਾ ਲਾ ਰਹੇ ਸੀ, ਥੱਲੇ ਆਂਟੀ ਵਾਕ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਂਟੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, "ਸੰਧੂਆ, ਤੜਕਾ ਮੱਚ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਮੀਟ ਪਾ ਦੇ। ਤਰੀ ਪਤਲੀ ਰੱਖੀਂ। ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਤਰੀ ਗਾੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਮੀਟ ਇਕ ਡੰਗ ਹੀ ਮਸਾਂ ਗਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮੱਛੀ ਲਿਆਉਣੀ ਪਈ ਸੀ।"

"ਢਿੱਲੋਂ, ਆਹ ਦੇਖ ਮੂੰਗੀ ਖਾਣੇ ਕੁਲਾਰ ਵੱਲ, ਮੀਟ ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਕੱਟਿਆ ਵਾ", ਸੰਧੂ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਪੈੜ ਨੱਪ ਲਈ, "ਅੱਜ ਬਣੂੰ ਹਲਵਾਈਆਂ ਵਰਗਾ।" ਸੰਧੂ ਨੇ ਕੜਛੀ ਪਤੀਲੇ 'ਚ ਮਾਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਸਾਡੀ ਗੱਲਬਾਤ ਨੇ ਆਂਟੀ ਨੂੰ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਂਟੀ ਆ ਗਈ ਤੇ ਬੋਲੀ, "ਮੁੰਡਿਓ, ਕੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ? ਲੱਗਦਾ ਮੀਟ ਨੂੰ ਤੜਕਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋ।" ਆਂਟੀ ਨੇ ਡੂੰਘੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ। "ਆਂਟੀ ਜੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ...ਕੰਮ-ਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਹੱਡ ਦੁਖਣ ਲੱਗ ਗਏ ਹਨ। ਅੱਜ ਸੋਚਿਆ ਆਲੂ-ਗਾਜਰਾਂ ਦਾ ਮੀਟ ਬਣਾ ਲਈਏ।" ਮੈਂ ਆਂਟੀ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

ਆਂਟੀ ਸਿੱਧੀ ਸਲੋਟ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਰਸੋਈ ਵੱਲ ਹੋ ਤੁਰੀ। ਝੱਟ ਪਤੀਲੇ ਦਾ ਢੱਕਣ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਗਾਜਰਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਦੇਖ ਆਂਟੀ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਆਂਟੀ ਨੂੰ ਚਾਹ ਪਿਆ ਕੇ ਤੋਰਿਆ। ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਾਲੇ ਐਫੀਡੇਵਿਟ ਬਣਾ ਕੇ ਆਂਟੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਊ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬੀਬੇ ਮੁੰਡੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਆਂਟੀ ਗਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੱਸੇ ਬੜੇ ਕਿ 'ਨਾ ਸੱਦੀ ਨਾ ਬੁਲਾਈ, ਮੈਂ ਲਾੜੇ ਦੀ ਤਾਈ'; ਬਈ ਜੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਬੈਠ ਕੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਲੈ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਆ, ਪਰ ਕਿਥੇ! ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਮਾਈਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖੋਟੀ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਦੂਜੇ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਦੀ।

ਇਸ ਆਂਟੀ ਨੂੰ ਸਭ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਕੌਣ ਕੌਣ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਾਰਕਿੰਗ ਨੰਬਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਸੀ। ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਂਟੀ ਵਾਲੇ ਬਾਰਡਰ ਤੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।

"ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਕੁਲਾਰ, ਕੱਲ੍ਹ ਰਾਤ ਢਿੱਲੋਂ ਬੜਾ ਲੇਟ ਆਇਆ?" ਆਂਟੀ ਨੇ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖੇ ਗਮਲੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਆਂਟੀ ਉਹ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ, ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਉਹਦੇ ਨਾਲ।" ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਕਿ ਢਿੱਲੋਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਦੋਂ ਆਇਆ, ਪਰ ਆਂਟੀ ਦੀ 'ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ.' ਕਮਾਲ ਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਮੰਡੀਓਂ ਕਰੇਲੇ ਲੈ ਕੇ ਆਏ। ਬਾਰਡਰ 'ਤੇ ਆਂਟੀ ਨੇ ਘੇਰ ਲਿਆ।

"ਮੁੰਡੇ ਅੱਜ ਕਰੇਲਿਆਂ ਦਾ ਮੀਟ ਬਣਾਉਣਗੇ।" ਆਂਟੀ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਲਫਾਫੇ ਦਾ ਅਲਟਰਾ ਸਾਊਂਡ ਕਰਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਆਂਟੀ ਜੀ, ਕਰੇਲੇ ਭਰ ਕੇ ਬਣਾਵਾਂਗੇ।" ਮੈਂ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

"ਵੇ ਭਰ ਕੇ ਕੌਣ ਬਣਾਊ?" ਆਂਟੀ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਆਂਟੀ, ਦਰਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਢਿੱਲੋਂ ਵੱਤੋਂ ਲੰਘਦਾ ਜਾਂਦਾ। ਸੋਚਿਆ, ਇੱਥੇ ਹੀ ਕੋਈ ਲੱਭ ਲਈਏ...ਇਹਦੀ 'ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ' ਹੈ; ਉਹਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਕਰੇਲੇ ਬਣਾਉਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਨਾਲੇ ਦੋ-ਚਾਰ ਸਵਾਲ ਹੋਰ ਪੁੱਛ ਲਵਾਂਗੇ।" ਮੈਂ ਮਸਾਂ ਹਾਸਾ ਰੋਕਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ।

"ਕਰੇਲੇ ਬਣਾਉਣੇ ਕਿੱਦਣ ਨੇ? ਮੈਂ ਉਹਦੀ ਮਦਦ ਕਰਾ ਦਊਂ।" ਆਂਟੀ ਨੇ ਸੱਦਾ ਮੰਗਣ ਦੀ ਚਾਹਤ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਆਂਟੀ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇੰਜ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿਉ।" ਮੈਂ ਆਂਟੀ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਾ ਘੇਰਾ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਭਾਈ ਤੇਲ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ।" ਆਂਟੀ ਚਲਾਕ ਬਲੈਕੀਏ ਵਾਂਗ ਘੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਈ।

"ਆਂਟੀ, ਖੱਬਾ-ਸੱਜਾ ਅਸੀਂ ਆਪ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਬੱਸ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਕਰੇਲੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਦੱਸੀ ਜਾਈਂ।" ਮੈਂ ਫਿਰ ਆਂਟੀ ਅੱਗਿਓਂ ਘੇਰ ਲਈ।

"ਢਿੱਲੋਂ ਦੀ 'ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ' ਦਾ ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਊ? ਉਹਨੂੰ ਕਦੋਂ ਮਿਲਾਂਗੇ?" ਆਂਟੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਗੋਲੇ 'ਤੇ ਦੁੱਕੀ ਰੱਖ ਕੇ ਤੇਰਾਂ ਨੰਬਰ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਆਂਟੀ, ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਭਰ ਕੇ ਕਰੇਲੇ ਬਣਾ ਦਿਉ।" ਬਾਜਵਾ ਤਰਲਾ ਜਿਹਾ ਕੱਢਦਾ ਬੋਲਿਆ।

ਦੂਜੇ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਆਂਟੀ ਨੇ ਕਰੇਲੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਬਣਾਏ ਵਟਾਈ 'ਤੇ। ਅੱਧਿਉਂ ਵੱਧ ਆਪ ਰੱਖ ਗਈ, ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪੂਛਾਂ ਜਿਹੀਆਂ ਦੇ ਗਈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਆਂਟੀ ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿ ਗਈ ਕਿ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਜਣੇਪੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਕੱਢੇ ਨੇ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਚਾਹ ਨੱਕ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਈ। ਹੱਸ ਹੱਸ ਦੂਹਰੇ ਹੋ ਗਏ ਅਸੀਂ। ਅੱਗਿਓਂ ਆਂਟੀ ਵੀ ਦੇਖ ਕੇ ਹੱਸ ਪਈ। ਉਹਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਹੱਸ ਪਏ। ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਕਰ ਲਿਆ।

ਆਂਟੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਪਿੰਡ ਜੁਆਕ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜੀਰੀ ਬਣਾਉਣ ਤੱਕ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਕੰਮ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਦਾ ਨਿਆਣਾ ਵੀ ਸਾਂਭ ਲੈਣਾ ਤੇ ਜਨਾਨੀ ਵੀ। ਜੱਚਾ ਬੱਚਾ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।

"ਆਂਟੀ, ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਪੰਜੀਰੀ ਬਹੁਤ ਸੁਵਾਦ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਵੋਗੇ? ਬਾਜਵੇ ਦੀ ਬੇਬੇ ਨੇ ਪੰਜੀਰੀ ਭੇਜੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਪੰਜੀਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ।" ਮੈਂ ਪੰਜੀਰੀ ਵਾਲੀ ਕੜਾਹੀ ਆਂਟੀ ਵੱਲ ਰੱਖਣ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

"ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ, ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਸਵਾਦ ਦਿਖਾਇਆ।" ਆਂਟੀ ਨੇ ਝੱਟ ਮੂੰਹ ਮਰੋੜ ਲਿਆ।

"ਆਂਟੀ ਸੌਰੀ! ਉਹ ਪੰਜੀਰੀ ਨੂੰ ਜਿੰਦੀ ਲਾ ਗਿਆ।" ਢਿੱਲੋਂ ਗੱਲ ਬੋਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਹੀ ਆਂਟੀ ਨੇ ਬਾਰਡਰ 'ਤੇ ਬਾਜਵਾ ਘੇਰ ਲਿਆ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਕਿਉਂ ਵੇ ਬਾਜਵਿਆ! ਆਂਟੀ ਦੇ ਕਰੇਲੇ ਤਾਂ ਖਾ ਲਏ ਸੀ, ਮਾਂ ਦੀ ਪੰਜੀਰੀ ਤਾਂ ਖਵਾਈ ਨਹੀਂ।"

"ਆਂਟੀ, ਕਿਹੜੀ ਪੰਜੀਰੀ? ਕਿਹੜੀ ਮਾਂ?" ਬਾਜਵਾ ਹੱਕਾ ਬੱਕਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਬੋਲਿਆ, "ਆਂਟੀ, ਤੂੰ ਕਦੋਂ ਸੁਧਰੇਂਗੀ? ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੜੀਆਂ ਆਫ਼ਤਾਂ ਆਈਆਂ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਆਹ ਭੈੜੀ ਜਿਹੀ ਆਸ਼ਕੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਸਪੀਡ ਦੀ ਟਿਕਟ ਮਿਲ ਗਈ, ਤੈਨੂੰ ਪੰਜੀਰੀ ਦੀ ਪਈ ਹੈ।" ਬਾਜਵਾ ਸੱਚੀਂ ਅੱਕਿਆ ਪਿਆ ਸੀ।

ਮਗਰੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਸੰਧੂ ਆ ਗਿਆ। ਬਾਰਡਰ 'ਤੇ ਆਂਟੀ ਢਿੱਲਾ ਜਿਹਾ ਮੂੰਹ ਬਣਾਈ ਬੈਠੀ ਸੀ।

"ਆਂਟੀ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ? ਚਾਹ ਨਹੀਂ ਪੀਤੀ?" ਸੰਧੂ ਨੇ ਮਜ਼ਾਕ ਜਿਹੇ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਸੰਧੂਆ, ਤੈਨੂੰ ਚਾਹ ਦੀ ਪਈ ਹੈ; ਉਧਰ ਬਾਜਵੇ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਤੇਜ਼ ਭਜਾਉਣ ਦੀ ਟਿਕਟ ਮਿਲ ਗਈ।" ਆਂਟੀ ਨੇ ਮੂੰਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਤੋਂ ਆਈ ਹੋਵੇ।

"ਬੜੀ ਮਾੜੀ ਹੋਈ ਆਂਟੀ, ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾਂ ਜਾ ਕੇ।" ਸੰਧੂ ਨੇ ਫਿਕਰ ਜਿਹਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

"ਤੂੰ ਆਹ ਅਟੈਚੀਕੇਸ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾਂ।" ਆਂਟੀ ਨੇ ਝੱਟ ਹੀ ਡੂੰਘੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਸੰਧੂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੇ ਅਟੈਚੀ ਵੱਲ ਗੱਡ ਦਿੱਤੀਆਂ।

"ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਆ, ਸਾਮਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅਟੈਚੀ ਲਿਆਇਆਂ।" ਸੰਧੂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਜਾਣਾ ਸੰਧੂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਕਈ ਵਾਰ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇੱਥੋਂ ਛਾਉਣੀ ਬਦਲ ਲਈਏ, ਪਰ ਅਧੂਰੀ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਟਿਕੇ ਰਹੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਨਾਵੇ ਇਸੇ ਛਾਉਣੀ ਦੇ ਸਨ। ਆਂਟੀ ਦਾ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੋਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੀ, ਤੇ ਦੁੱਖ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਘਰੋਂ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਨਾ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਓਟ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ, ਪਰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਆਂਟੀ ਨੇ ਪੁੱਛਣਾ, "ਕੁਲਾਰ, ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਕੁਝ ਬਣਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ?" ਰੋਜ਼ ਇਕੋ ਹੀ ਸਵਾਲ ਆਂਟੀ ਨੇ ਪੁੱਛ ਕੇ ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਾ ਦੇਣੀ। ਉਹਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਉਹ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਦੁਖਦੀ ਰਗ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਉਂਦੀ ਸੀ! ਕਈ ਵਾਰ ਸੋਚਣਾ, ਆਂਟੀ ਅਮਰੀਕਾ ਤਾਂ ਆ ਗਈ ਪਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਈਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਆਈ।

ਐਰੀਜ਼ੋਨਾ ਤੋਂ ਢਿੱਲੋਂ ਦੀ ਭੈਣ ਹਫਤੇ ਭਰ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ। ਨਾਲ ਦੋ ਬੱਚੇ ਵੀ ਸਨ। ਢਿੱਲੋਂ ਦੀ ਭੈਣ ਸਾਡੀ ਵੀ ਭੈਣ ਸੀ। ਛੇ-ਸੱਤ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਭੈਣ ਤੋਂ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਖਾਣੇ ਬਣਵਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਭੈਣ ਨੇ ਵੀ ਰੂਹ ਨਾਲ ਖਾਣੇ ਬਣਾਏ। ਸੰਧੂ ਕਹਿੰਦਾ, "ਭੈਣੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਗੀ ਮੁਰਾਦ ਪਾ ਲਵੋਗੇ।"

ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੁੜੀ ਆਈ ਦੇਖ ਕੇ ਆਂਟੀ ਭਲਾ ਪਿੱਛੇ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਪੁੱਛ ਹੀ ਲਿਆ, "ਵੇ ਕੁਲਾਰ, ਢਿੱਲੋਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹ ਹੀ ਗਿਆ। ਚੱਲ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਘਰ ਵੱਸ ਗਿਆ।" ਮਨ ਵਿਚ ਇਕਦਮ ਉਬਾਲਾ ਜਿਹਾ ਉਠਿਆ, 'ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ।'...ਪਰ ਹੋਸ਼ ਟਿਕਾਣੇ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਆਂਟੀ, ਢਿੱਲੋਂ ਦੀ ਭੈਣ ਹੈ। ਪੰਜ ਸੱਤ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਈ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਪਰ ਆਹ ਸਵਾਲ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਪੁੱਛੀਂ। ਉਹ ਤਾਂ ਤਿੰਨੇ ਚੰਗਿਆੜੇ ਨੇ।"

ਆਂਟੀ ਦੀਆਂ ਪੁੱਛ ਪੁਛਾਈ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ, ਬਿਨਾਂ ਗੱਲ ਤੋਂ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੇਣਾ ਸਾਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਪੰਜਾਬਣ ਮਾਈ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਉਹਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਆਂਟੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਢੱਕਦੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਪਰਦ ਕਰਨੋਂ ਨਾ ਹਟਦੀ। ਆਂਟੀ ਨੇ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੱਸਿਆ। ਇਹੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਨਕੋਦਰ ਸ਼ਹਿਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਅੰਕਲ ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਰਾਤ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਆਂਟੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਮੁੰਡਾ ਤੇ ਨੂੰਹ ਪਿੰਡ ਸਨ। ਛੋਟਾ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਇੱਥੇ ਕਿਸੇ ਗੈਸ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਆਂਟੀ ਬੈਠੀ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈ ਰਹੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਂਟੀ ਦੇ ਸੱਟ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ। ਅੰਕਲ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਿਲਦਾ, ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ 'ਹੈਲੋ ਹਾਏ' ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਆਂਟੀ ਬਿਨਾਂ ਦੱਸਿਆਂ ਹੀ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਇੰਡੀਆ ਚਲੀ ਗਈ। ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆਈ ਆਂਟੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਮੂੰਹ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੇ। ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆਂਟੀ ਦੀ ਨੂੰਹ ਰਾਣੀ ਆ ਗਈ। ਆਂਟੀ ਦੇ ਘਰ ਭੰਗੜੇ ਪੈਣ। ਮਹਿਮਾਨ ਸੱਦੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਨੂੰਹ ਆਈ ਹੈ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਆਂਟੀ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੁਲਾਰ ਅਜ ਦਾ ਖਾਣਾ ਅਸਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਨੂੰਹ ਰਾਣੀ ਦਾ ਚਾਅ ਮੱਠਾ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ, ਆਂਟੀ ਨੇ ਬਾਰਡਰ 'ਤੇ ਮੋਰਚਾ ਫਿਰ ਗੱਡ ਦਿੱਤਾ।

ਆਂਟੀ ਦੀ ਨੂੰਹ ਵੀ ਆਂਟੀ ਨਾਲ ਸੈਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਉਹਨੇ ਚੁੰਨੀ ਕਿੱਲੀ 'ਤੇ ਟੰਗ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਟਾਪ ਤੇ ਜੀਨ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਫਿਰ ਆਂਟੀ ਉਹਦੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਵੇ ਕੁਲਾਰ, ਨੂੰਹ ਬੀ.ਏ. ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਕੰਮ ਦੱਸ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।" ਮੈਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ, "ਚੰਗਾ ਆਂਟੀ, ਲੱਭਾਂਗੇ।" ਆਂਟੀ ਬਾਹਰ ਗੇੜੇ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦੀ, ਨੂੰਹ ਰਾਣੀ ਖਿੜਕੀ ਦੇ ਪਰਦੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਂਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ। ਨੂੰਹ ਰਾਣੀ ਦਾ ਜੀਅ ਲਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਉਹਨੂੰ ਲੈਪਟਾਪ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਲੰਘਣ ਲੱਗੇ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਪਰ ਨੂੰਹ ਰਾਣੀ ਯੂਟਿਊਬ 'ਤੇ ਗਾਣੇ ਸੁਣਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉੱਚੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਨੂੰਹ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਦੀ ਹਵਾ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਹਨੇ ਕਾਰ ਦਾ ਲਾਇਸੰਸ ਵੀ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਉਹਦਾ ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਵੀ ਆ ਗਿਆ।

ਸੰਧੂ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ, "ਬਾਈ ਕੁਲਾਰ, ਲੱਗਦਾ ਆਂਟੀ ਦੀ ਨੂੰਹ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਟਿਕਦੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਦਾਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਾਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।"

"ਇੰਜ ਨਹੀਂ ਕਹੀਦਾ।" ਮੈਂ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।

ਪਰ ਆਂਟੀ ਵਿਚਾਰੀ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਇੰਜ ਹੀ ਹੋਣੀ ਹੈ! ਆਂਟੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਘਰ ਪੱਟਣ ਲਈ ਤੁਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਆਂਟੀ ਦਾ ਘਰ ਖੁਦ ਪੱਟਿਆ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਪਾਰਟੀ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਹੀ ਨੂੰਹ ਸਭ ਕੁਝ ਲੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਭੱਜ ਗਈ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਚਾਰ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸੋਫੇ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਆਂਟੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਬਾਜਵੇ ਨੂੰ ਹਾਕ ਮਾਰ ਕੇ ਅੰਦਰ ਸੱਦਿਆ, "ਵੇ ਕੁਲਾਰ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੱਟੀ ਗਈ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਨਾਗਣੀ ਵਿਆਹ ਲੈ ਆਏ। ਸਾਨੂੰ ਡੰਗ ਕੇ ਤੁਰ'ਗੀ। ਆਪਣਾ ਗਹਿਣਾ ਗੱਟਾ ਵੀ, ਤੇ ਮੇਰਾ ਵੀ, ਸਭ ਲੈ ਗਈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਈ।" ਅਸੀਂ ਆਂਟੀ ਮਸਾਂ ਚੁੱਪ ਕਰਾਈ, ਪਰ ਹੁਣ ਕੁਝ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤੁਰ ਗਈ ਸੀ।

"ਆਂਟੀ ਜੀ, ਜਿਹੜਾ ਬਾਰਡਰ ਉਥੇ ਬਣਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਉਹ ਬਾਰਡਰ ਘਰੇ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ! ਜਿਹੜੀ ਗਸ਼ਤ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟਾਂ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਉਹ ਘਰੇ ਕਰਨੀ ਸੀ!! ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਬਾਲ ਸਾਂਭਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਮਗਰ ਹੀ ਪਏ ਰਹੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਸ ਚੌਕੀਦਾਰ ਵਾਂਗ ਹੋਈ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਈ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚੋਰੀ ਕਰਵਾ ਬੈਠਾ।" ਮੈਂ ਆਂਟੀ ਨੂੰ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਆਂਟੀ ਨੇ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਬਾਜਵੇ ਦਾ ਮੋਢਾ ਗਿੱਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਆਂਟੀ ਛਾਉਣੀ ਬਦਲ ਗਈ। ਕਈ ਦਿਨ ਸਾਨੂੰ ਆਂਟੀ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਪੈਂਦੇ ਰਹੇ। ਹੁਣ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਆਂਟੀ ਪਿੰਡ ਗਈ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਈ। ਮੁੰਡਾ ਇੱਥੇ ਹੀ ਘਰਵਾਲੀ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਦਾਰੂ ਪੀਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਂਟੀ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੜਾ ਰੋਏ ਜਿਹਨੇ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਮਾਂਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪਹਿਰਾ ਰੱਖਿਆ ਪਰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਨਾ ਬਚਾ ਸਕੀ!

ਵਰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਾਲਾ

ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚ ਕਰ ਕੇ ਅਰਜੋਈਆਂ
ਮਸਾਂ ਸੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ।
ਤਿੰਨਾਂ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਮੈਂ ਚੌਥੀ
ਕਰ ਅਰਦਾਸਾਂ ਜੱਗ 'ਤੇ ਆਈ।
ਮਾਂ ਨੇ ਨੱਕ ਬੁੱਲ੍ਹ ਜਿਹੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ
ਨਿਪਲ ਬਣਾਊਟੀ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਾਈ,
ਤਰਸ ਗਈ ਮੈਂ ਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਨੂੰ
ਮਾਂ ਨੇ ਨਾ ਇਕ ਘੁੱਟ ਪਿਲਾਈ।

ਰੁਲਦੀ ਖੁਲਦੀ ਮੈਂ ਗਈ ਸਕੂਲੇ
ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ,
ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਮੈਂ ਕਰਦੀ
ਬਚਪਨ ਦੀ ਨਾ ਉਮਰ ਹੰਢਾਈ।
ਸਾਲ ਸੋਲਵਾਂ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਚੜ੍ਹਿਆ
ਹੁਸਨ ਮੇਰੇ ਨੇ ਲਈ ਅੰਗੜਾਈ,
ਘਰੇ ਕੈਦਣ ਕੀਤਾ ਮਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ
ਮੈਂ ਆਖਾਂ ਕਿਉਂ ਜਵਾਨੀ ਆਈ।

ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਆਖ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਕੇ
ਕਾਲਜ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਪੜ੍ਹਾਈ,
ਤਿੰਨਾਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਬਾਬਲ ਹੱਥ ਪੀਲੇ ਕੀਤੇ
ਲੱਗਦਾ ਹੁਣ ਵਾਰੀ ਮੇਰੀ ਆਈ।
ਹਰ ਇਕ ਆਖੇ ਕੁੜੀ ਸੁਨੱਖੀ
ਮਾਸੜ ਵਰ ਦੀ ਦੱਸ ਕੈਨੇਡਾ ਪਾਈ,
ਸੱਠ ਸਾਲ ਦਾ ਦੁਹਾਜੂ ਬੁੱਢੜਾ
ਬਣ ਗਿਆ ਮੇਰੇ ਬਾਬਲ ਦਾ ਜਵਾਈ।

ਦੇਖ ਕੇ ਬੁੱਢੜੇ ਨੂੰ ਭੁੱਬੀਂ ਰੋਂਦੀ
ਕੂੰਜ ਜਿਵੇਂ ਬਾਜ਼ ਹੱਥ ਆਈ,
ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਸੁਪਨੇ ਦਿਖਾ ਕੇ
ਮੈਨੂੰ ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦਿਖਾਈ।
ਚਾਰ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਖੂਬ ਘੁਮਾਇਆ
ਫਿਰ ਵਾਰੀ ਕੰਮ ਦੀ ਆਈ।

ਦੋ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਬੁੱਢੜਾ
ਹੋ ਗਿਆ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ,
ਮੇਰਾ ਸਭ ਕੁਝ ਲੁੱਟ ਹੋ ਗਿਆ
ਟੁੱਟਿਆ ਕਹਿਰ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਭਾਰਾ।
ਸਸਕਾਰ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਕੇ
ਮੈਂ ਫਿਰ ਰਹਿ ਗਈ ਇਕੱਲੀ,
ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫੋਨ ਬਥੇਰੇ ਕੀਤੇ
ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਦਿਨ ਨਾ ਝੱਲੀ।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਸੁਣਾਵਾਂ ਆਪਣਾ
ਉਹੀ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦਾ ਮੇਰਾ,
ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ 'ਕੱਲੀ ਰੋਂਦੀ
ਆਪੇ ਆਖਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਤੇਰਾ!

ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲੱਗਾਂ ਆਪਣਾ
ਉਹੀ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਜਵਾਨੀ ਦੇਖੇ,
ਆਪਣਿਆਂ ਹੱਥੋਂ ਲੁੱਟਦੀ ਜਾਂਦੀ
ਹਰ ਇਕ ਮੇਰੀ ਜਵਾਨੀ ਸੇਕੇ।
ਦਰ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਜਾ ਕੇ ਰੋਂਦੀ
ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਕਦੇ ਕੈਨੇਡਾ ਲਿਆਈਂ,
ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਸੌ ਗੁਣਾ ਚੰਗਾ
ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚ ਕਤਲ ਕਰਾਈਂ!

ਆਪਣੀ ਸ਼ਤਰੰਜ ਦੀ ਚਾਲ ਵਿਚ
ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੋਹਰਾ ਬਣਾਈਏ,
ਮੇਜਰ ਕੁਲਾਰ ਖੁਦ ਕੈਨੇਡਾ ਆਉਣ ਲਈ
ਐਸੀ ਭੈੜੀ ਰੀਤ ਨਾ ਚਲਾਈਏ।

-ਮੇਜਰ ਕੁਲਾਰ ਬੋਪਾਰਾਏ

ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਜਾਦੂਗਰ ਯਸ਼ ਚੋਪੜਾ

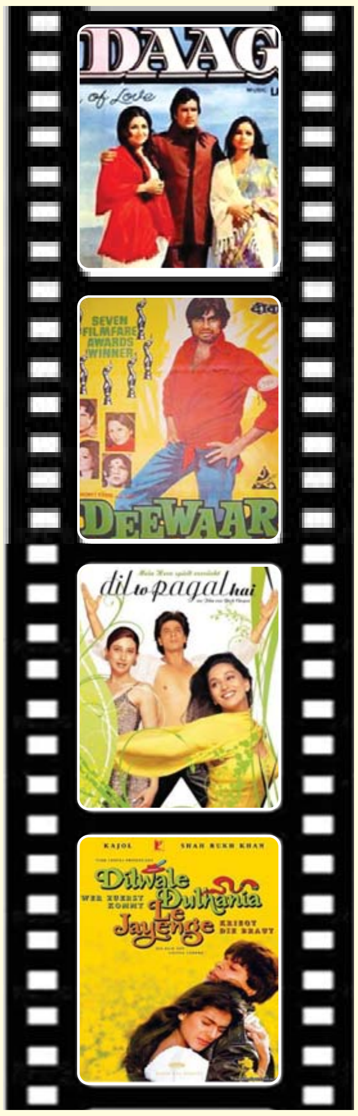

ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਦੇ ਸਫਲ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਤਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਯਸ਼ ਚੋਪੜਾ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨਾਲ ਸੁਨਹਿਰੇ ਪਰਦੇ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਜਾਦੂ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹੁਣੇ ਜਿਹੇ 80 ਸਾਲ ਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ 'ਚ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਜਨੂਨ ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਇਮ ਸੀ। ਅੱਜਕਲ ਉਹ ਸ਼ਾਹਰੁਖ ਖਾਨ ਤੇ ਕੈਟਰੀਨਾ ਕੈਫ ਤੇ ਅਨੁਸ਼ਕਾ ਸ਼ਰਮਾ ਦੇ ਅਭਿਨੈ ਵਾਲੀ ਫਿਲਮ 'ਜਬ ਤਕ ਹੈ ਜਾਨ' ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜੀ-ਜਾਨ ਨਾਲ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਡੇਂਗੂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 21 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਯਸ਼ਰਾਜ ਚੋਪੜਾ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ। ਅੱਲ੍ਹੜ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਮੰਨਾ ਇੰਜਨੀਅਰ ਬਣਨ ਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਖਾਹਿਸ਼ ਨਾਲ ਉਹ ਮੁੰਬਈ ਵੀ ਪਹੁੰਚੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਵਿਚ ਇੱਟਾਂ-ਸੀਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਜਾਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਬਣਾਉਣਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸੁਨਹਿਰੇ ਪਰਦੇ 'ਤੇ ਕਮਾਲ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਘੜ੍ਹਨਾ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਬੀ.ਆਰ. ਚੋਪੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਚ ਸੀ।

ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਲੰਦਨ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੁੰਬਈਆ ਆਏ ਤਾਂ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ

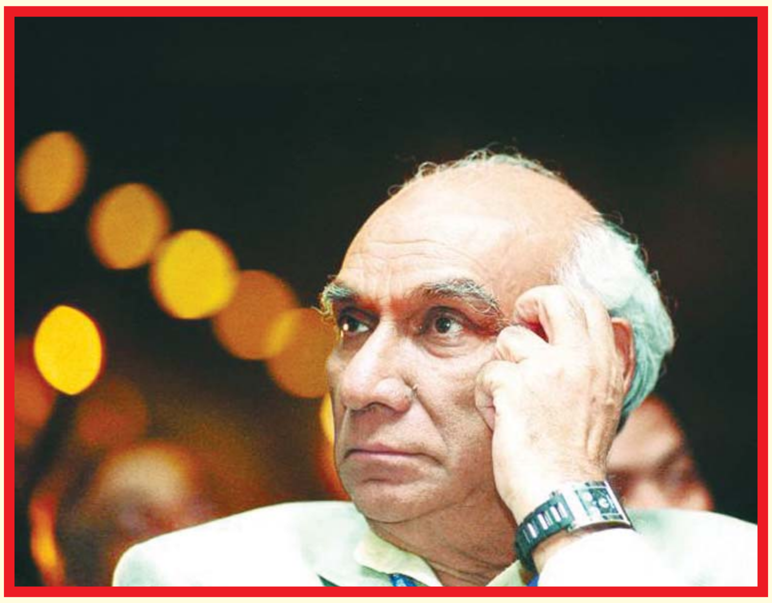

ਫਿਲਮਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਤੌਰ ਸਹਾਇਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਆਈ.ਐਸ.ਜੌਹਰ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੀ.ਆਰ. ਚੋਪੜਾ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੈਕਿੰਡ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਹ ਤਿੰਨ ਫਿਲਮਾਂ 'ਏਕ ਹੀ ਰਾਸਤਾ', 'ਸਾਧਨਾ' ਤੇ 'ਨਯਾ ਦੌਰ' ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਾਇਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਰਹੇ।

ਫਿਰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੀ.ਆਰ. ਚੋਪੜਾ ਨੇ ਫਿਲਮ 'ਧੂਲ ਕਾ ਫੂਲ' ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ। ਇਕ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨੇ ਯਸ਼ ਚੋਪੜਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਲੀ ਫਿਲਮ 'ਧਰਮ ਪੁਤਰ' ਜੋ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਿਮ ਏਕਤਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਸੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਫਿਲਮ ਬਾਕਸ ਆਫਿਸ 'ਤੇ ਸਫਲ ਨਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਐਵਾਰਡ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਵਕਤ' ਨੂੰ ਜੋ ਭਾਰੀ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਦੇਖਣਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1971 ਵਿਚ ਯਸ਼ਰਾਜ ਫਿਲਮਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਫਿਲਮ 'ਦਾਗ' ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਵੀ ਖੂਬ ਸਫਲ ਰਹੀ। ਤਕਰੀਬਨ ਪੰਜ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਰੀਅਰ ਦੌਰਾਨ ਯਸ਼ ਚੋਪੜਾ ਦੇ ਨਾਂ ਅਣਗਿਣਤ ਸਫਲ ਫਿਲਮਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਇਤੇਫਾਕ', 'ਦੀਵਾਰ', 'ਕਭੀ-ਕਭੀ', 'ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ', 'ਕਾਲਾ ਪੱਥਰ', 'ਸਿਲਸਿਲਾ', 'ਚਾਂਦਨੀ', 'ਲਮਹੇ', 'ਡਰ', 'ਦਿਲਵਾਲੇ ਦੁਲਹਨੀਆ ਲੇ ਜਾਏਂਗੇ', 'ਦਿਲ ਤੋ ਪਾਗਲ ਹੈ', 'ਮੋਹੱਬਤੇਂ', 'ਧੂਮ', 'ਵੀਰ ਜ਼ਾਰਾ', 'ਬੰਟੀ ਔਰ ਬਬਲੀ', 'ਫਨਾ', 'ਧੂਮ-2', 'ਚਕ ਦੇ ਇੰਡੀਆ', 'ਰਬ ਨੇ ਬਨਾ ਦੀ ਜੋੜੀ' ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਣ ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਯੋਗਦਾਨ ਲਈ ਯਸ਼ ਚੋਪੜਾ ਨੂੰ ਦਾਦਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਲਕੇ ਐਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਤ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਹੀ ਗਿਆ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਫਿਲਮਫੇਅਰ ਐਵਾਰਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।1970 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਮੇਲਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਬੇਟੇ ਆਦਿਤਯ ਤੇ ਉਦੇ ਚੋਪੜਾ ਹਨ ਜੋ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਬਤੌਰ ਨਿਰਮਾਤਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਤੇ ਅਭਿਨੇਤਾ ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਹਨ।

ਬਾਲੀਵੁੱਡ 'ਚ ਵਿਆਹੀਆਂ ਵਹੁਟੀਆਂ ਦਾ ਦੌਰ

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਇਕ ਵਕਫ਼ੇ ਬਾਅਦ ਫ਼ਿਲਮ 'ਡੇਂਜਰਸ ਇਸ਼ਕ' ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅਭਿਨੇਤਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਕਪੂਰ ਨੇ ਸਿਨੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਦੋਂਕਿ ਇਧਰ ਕੁਝ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਫ਼ਿਲਮੀ ਸੋਚ ਬਣ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਵੱਡੇ ਪਰਦੇ 'ਤੇ ਵਿਆਹੁਤਾ ਹੀਰੋਇਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਕ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਹੁਣ ਇਹ ਸੋਚ ਅਪਵਾਦ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਵਿਆਹੁਤਾ ਹੀਰੋਇਨਾਂ ਹੁਣ ਉਸ ਦੌਰ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਗੀਤਾਬਾਲੀ, ਵੈਜੰਤੀਮਾਲਾ, ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਤੇ ਹੇਮਾ ਮਾਲਿਨੀ ਕਈ ਹੀਰੋਇਨਾਂ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਹੁਣ ਇਕ ਕਮਾਲ ਹੋਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਦੇ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਘਰ-ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਈ ਵਿਆਹੁਤਾ ਹੀਰੋਇਨਾਂ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਕਪੂਰ ਨੇ ਪੂਰੀ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਡੇਂਜਰਸ ਇਸ਼ਕ' ਨੇ ਉਸ

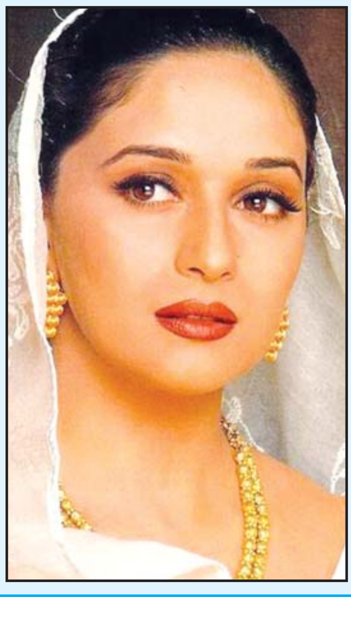

ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੀ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅਦਾਕਾਰਾ ਮਾਧੁਰੀ ਦੀਕਸ਼ਤ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਮੁੰਬਈ ਸ਼ਿਫਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਮੁੰਬਈ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਕੁਝ ਚੰਗੀਆਂ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਧੁਰੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ 'ਡੇਢ ਇਸ਼ਕੀਆ' ਤੇ 'ਗੁਲਾਬੋ' ਦੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ। ਲਗਾਤਾਰ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਕਰਨਾ ਨਾ ਉਸ ਤੋਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਹ ਕਰ ਸਕੇਗੀ।

ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ-ਅੱਧ ਫ਼ਿਲਮ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਐਸ਼ਵਰਿਆ ਰਾਏ ਬੱਚਨ ਵੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੈ ਪਰ ਬੇਟੀ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਇਆ ਬਦਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੁਬਾਰਾ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗੇਗਾ ਪਰ ਵਿਸ਼ਵ ਸੁੰਦਰੀ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮਣੀ ਰਤਨਮ ਦੀ ਅਗਲੀ ਫ਼ਿਲਮ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਤੈਅ ਹੈ।

ਇਕ ਜ਼ਮਾਨੇ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀਦੇਵੀ ਵਰਗੀ ਸਟਾਰ ਵੀ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਇੰਗਲਿਸ਼ ਵਿੰਗਲਿਸ਼' ਦੀ ਕਾਫੀ ਚਰਚਾ ਹੈ। ਅਭਿਨੇਤਰੀ ਰਵੀਨਾ ਟੰਡਨ ਵੀ ਕੁਝ ਇਸੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸੈਲਿਊਲਾਈਡ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਈ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫ਼ਿਲਮ 'ਬੁੱਢਾ ਹੋਗਾ ਤੇਰਾ ਬਾਪ' ਵਿਚ ਉਹ ਨਜ਼ਰ ਆਈ ਸੀ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਉਹ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਰਗਰਮ ਹੈ। ਮਹਿਮਾ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੇਟੀ ਆਰਿਨਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਹਿਮਾ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਵੀ ਫਿਰ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਫ਼ਿਲਮੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

'ਦ ਗੈਂਗਸਟਰ ਵਾਈਫ' ਵਿਚ ਉਹ ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਖ਼ਬਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਫ਼ਿਲਮ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮਨ ਬਣਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। 'ਯਾਦ ਰਖੇਗੀ ਦੁਨੀਆ' ਦੀ ਬੇਹੱਦ ਸੰਜੀਦਾ ਰੁਖਸਾਰ ਨੂੰ ਭਲਾ ਦਰਸ਼ਕ ਕਿਵੇਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਕਿਤੇ ਗਵਾਚ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਰਾਮੂ ਦੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਸਰਕਾਰ' ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਫਿਰ ਤੋਂ ਸਰਗਰਮ ਹੋਈ ਹੈ। ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਰੁਖ਼ਸਾਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜ਼ਿਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਛੋਟਾ ਵੱਡਾ ਹਰ ਰੋਲ ਬਹੁਤ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਯਾਮੀ ਗੌਤਮ ਨੇ ਕੀਮਤ ਵਧਾਈ

ਫਿਲਮ 'ਵਿੱਕੀ ਡੋਨਰ' ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਯਾਮੀ ਗੌਤਮ ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਕਾਫੀ ਬਿਜ਼ੀ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਕੁਝ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਈ ਵਿਗਿਆਪਨ ਫਿਲਮਾਂ ਵੀ ਹਨ ਪਰ ਆਪਣੀ ਸਫਲਤਾ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਯਾਮੀ ਨੇ ਹੁਣ ਨਵੇਂ ਵਿਗਿਆਪਨਾਂ ਦੇ ਕਰਾਰ ਲਈ ਆਪਣਾ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਇੰਨਾ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਪੱਲਾ ਝਾੜਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਇਕ ਜਿਊਲਰੀ ਬ੍ਰਾਂਡ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਗਿਆਪਨ ਲਈ ਡੇਢ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਹੁਣ ਇਕ ਨਵੀਂ ਅਭਿਨੇਤਰੀ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਪੈਸਾ ਦੇਣ ਨੂੰ ਕੰਪਨੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਯਾਮੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਫਿਲਮ 'ਬਰਫੀ' ਫੇਮ ਇਲਿਆਨਾ ਡਿਕਰੂਜ਼ ਨੂੰ ਸਾਈਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬੇਸ਼ੱਕ ਯਾਮੀ ਦੀ ਮੰਗ ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਕਾਫੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਜੋ ਰਕਮ ਮੰਗੀ ਸੀ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਥੇ ਯਾਮੀ ਨੇ ਹੁਣੇ ਇਕ ਹੀ ਫਿਲਮ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੀ ਇਲਿਆਨਾ ਸਾਊਥ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਸਟਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੰਪਨੀ ਨੇ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ 'ਚ ਸਾਈਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ooraa

ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਪੇਮੈਂਟਾਂ ਤੋਂ ਬੇਹੱਦ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ?

- ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਡਾਲਰ ਬਚਾਓ, ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਸੁਖਾਲੀ ਕਰੋ
- ਤੁਹਾਡੀ ਰਹਿੰਦੀ ਪੇਮੈਂਟ 60% ਤੱਕ ਘਟ ਸਕਦੀ ਹੈ
- ਆਪਣਾ ਕਰੈਡਿਟ ਬਹਾਲ ਕਰਾਓ
- Bankruptcy ਤੋਂ ਬਚੋ !
- ਸਾਰੇ ਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਇਕੋ Monthly Payment ਬਣਾਓ

- Achieve financial peace of mind
- Get the fast results
- 100% confidential
- Prevent wages garnishment and bank levies

We work in USA & Canada

Resolve your IRS Tax Debt / Problems

100% SATISFACTION GUARANTEED

ਅੱਜ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਕਾਲ ਕਰੋ

(888) 888-9914

www.ooraa.org

Dhillon Truck Stop

Dhillon Road Service

Interstate 40, exit 356, San Jon, NM

ਗਿੱਲ ਮੰਜ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਾਲੇ

ਪੰਜਾਬੀ ਢਾਬਾ

ਡੀਜ਼ਲ ਅਤੇ ਰੋਡ ਸਰਵਿਸ

New & Used Tires
Oil Change

ਨਿਊ ਮੈਕਸੀਕੋ ਦੀ ਸਕੇਲ ਉਤੇ ਵੀ ਸਰਵਿਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ

Ph:575-576-4111, 317-918-6776

Syan Video Production, Inc.

ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇ, ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਕਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪਲ
ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰੀਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਾਂਭਣ ਲਈ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਓ
ਮਿਸ਼ੀਗਨ, ਇੰਡੀਆਨਾ, ਇਲੀਨਾਏ, ਓਹਾਇਓ, ਆਇਓਆ

ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

(with 17 years of experience)

Professional HD Video & Digital Photo Production

Multiple Camera shooting/Digital Still Photography
(with flush mount album)
Live Video Display With Large Screens
DJ Service with Laseer Lights

Call Toll Free: 1-800-RAJ-SYAN

e-mail: raj@syanvideo.com or visit at: www.syanvideo.com

Call:734-261-0936 or 734-890-1767

ਘਰਾਂ ਦੀ ਵਧੀਆ ਡੀਲ ਅਤੇ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ ਉਤੇ ਲੋਨ ਲੈ ਕੇ ਦੇਣ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ

Golden State Realty

Real Estate and Loans Under One Roof

ਪਿਛਲੇ 25 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਜਨਸ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਸਮੂਹ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ

Reo/Short Sale Specialist

We can sell your house in short sale at no cost to you.

If your house is in foreclosure due to not making payments and you have received trustee sale date, even than we can sell your house in short sale. Selling house in short sale damages your credit less than if you let it go to foreclosure. We can also sell your house in short sale even if you are making mortgage payments on time with difficulty and your house value is a lot less than the loan.

WE CAN SELL HUD HOMES ANY WHERE IN CALIFORNIA

ਫੋਰਕਲੋਜ਼ਰ ਨਾਲੋਂ ਸ਼ਾਰਟਸੇਲ ਘੱਟ ਘਾਤਕ

ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਕਰਜੇ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਨਾ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਫ਼ੋਰਕਲੋਜ਼ਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਟਰਸਟੀ ਸੇਲ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵੀ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ, ਤਦ ਵੀ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਸ਼ਾਰਟਸੇਲ ਵਿਚ ਵੇਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸ਼ਾਰਟਸੇਲ ਵਿਚ ਘਰ ਵੇਚਣ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਕਰੈਡਿਟ ਦਾ ਉਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਫੋਰਕਲੋਜ਼ਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਤਦ ਵੀ ਸ਼ਾਰਟਸੇਲ ਵਿਚ ਵੇਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਮਾਰਟਗੇਜ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਅਦਾ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕਰਜੇ ਤੋਂ ਵੀ ਘਟ ਗਈ ਹੈ।

Selling new and old Homes from San Jose to Sacramento

*2004 to 2006 Award Winner
Top 1% Listing Realtor in Bay Area

Fremont Office:
86 Pilgrim Loop
Fremont CA 94539
Tel:510-440-9292, Fax:510-656-8941

Sacramento Office:
8695 Territorial Way,
Elk Grove CA 95624
Tel:916-612-5773, Fax:916-393-2586

Cell: 510-304-9292
Cell:408-666-8279

Jaswinder Gill M.Sc (PAU)
CA DRE# 00966763
Broker/Owner/Notary

E-mail: jassi@jassigill.com or
Visit us @ www.jassigill.com
for hot listings

Selling Homes from Gilroy to Sacramento, CA

Refinance Now

15 & 30 Yr Fixed Rates Are Still Better!!!
5/1, 7/1 ARM are also attractive
Refinance Now At Zero Cost

Call Sukhi Gill
@ 510-207-9067
CA DRE Lic.#01180969,
NMLS# 352095

JUST SOLD

1. 32467 Woodland Dr., Union City, CA 94587
2. 4172 Eugene St. Fremont, CA 94538
3. 4171 N. Greenland Ter., Fremont, CA 94555
4. 2856 Glen Donegal Dr. San Jose, CA 95148
5. 1969 Catalpa Way Hayward, CA 94545
6. 4276 Solar Cir., Union City, CA 94587
7. 4313 San Marino Ct. Elk Grove, CA 95858
8. 3339 Sueno Dr. San Jose, CA 95148
9. 847 Downing Cir., Lincoln, CA 95648
10. 2952 Remington Way San Jose, CA 95148
11. 27471 Ponderosa Ct. Hayward, CA 94545
12. 5685 Comanche Dr., San Jose, CA 95123
13. 32452 Springwood Dr., Union City, CA 94587
14. 675 Bethal Pl., Livermore, CA 94551
15. 648 Cayuga Dr., San Jose, CA 95123
16. 4080 Gibraltor Dr., Fremont, CA 94536
17. 4167 Asimuth Dr., Union City, CA 94587
18. 2459 Medallion Dr., Union City, CA 94587

Market is getting hot. Do not wait any more to buy home of your dreams. There are multiple offer situations on all under market homes. Act now before it is too late. Master of winners in multiple offer situation is waiting for your call.